

ΑΝΩΤΑΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ : ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ : ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ : «ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ»

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ:

ΒΑΝΑΚΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ :

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

ΠΑΤΡΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2003

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6071
----------------------	------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
1. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	 2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ & ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	 14
2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ, ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	 15
3. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	17
4. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	30
5. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ – ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ	
1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	39
2. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ	40
3. Ο ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	47
4. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	64
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4**ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ**

1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	69
2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ – ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΑΜΑΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΥΓΕΙΑΣ	72
3. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ	74
4. Ο ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	76
5. ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΛΟΥΤΡΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5**ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ****ΤΑΞΙΔΙΑ – ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ –****ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΤΡΩΝ**

1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	94
2. Ο ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	99
3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΤΡΩΝ	111
4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ	117
5. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	119

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6**ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ –****ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ**

ΓΕΝΙΚΑ	123
1. Ο ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	125
2. Ο ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	129
3. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ Ή ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ;	133
4. ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	135
5. ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7**ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΡΟ – ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ –
ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΔΡΟΒΙΟΤΟΠΩΝ**

1. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΡΟ	137
2. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	138
3. ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	145
4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΔΡΟΒΙΟΤΟΠΩΝ	145

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8**ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ – ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ –
ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ –
ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ**

1. ΓΕΝΙΚΑ	147
2. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ	148
3. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	153
4. ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	157
5. ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	160
6. ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	163
7. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ : ΕΝΑΣ ΣΥΓΚΕΡΑΣΜΟΣ ΥΨΗΛΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	168
8. Η ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ	169

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	172
-----------------	------------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	173
---------------------	------------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1. Η πρώτη τουριστική περίοδος

1.2. Η δεύτερη τουριστική περίοδος

1.3. Η τρίτη τουριστική περίοδος

1.4. Η τέταρτη τουριστική περίοδος

1.5. Η σύγχρονη τουριστική περίοδος

1. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στην ιστορική εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου, που με όλες της τις λεπτομέρειες αναφέρεται στην τουριστική βιβλιογραφία, υπάρχουν αναφορές που αποδεικνύουν ότι μερικές εναλλακτικές μορφές τουρισμού αναπτύχθηκαν από τους πρώτους χρόνους των θεωρούμενων, με τα σημερινά κριτήρια, τουριστικών δραστηριοτήτων και μάλιστα μερικές από αυτές αποτελούσαν και τη μοναδική, τότε, τουριστική δραστηριότητα.

Πριν όμως από τη «χρονολόγηση» αυτών των εναλλακτικών μορφών κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστεί ότι ο όρος «νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού» χρησιμοποιήθηκε στη δεκαετία του 1970 για να περιγράψει τις, πράγματι νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που στην ολότητά τους αποτελούν το λεγόμενο ήπιο ή μαλακό ή εναλλακτικό τουρισμό που δημιουργήθηκε για να αντιμετωπιστεί ο σκληρός μαζικός και ο δυσμενείς περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις του, όπως και απανθρωπισμός του βιομηχανοποιημένου και πακεταρισμένου τουρισμού.

Κατά συνέπεια και κατά την κρατούσα γνώμη, υπάρχουν νέες μορφές τουρισμού, αλλά όλες οι εναλλακτικές τουριστικής μορφής δεν είναι νέες. Στις 90 περίπου μορφές τουρισμού που προσδιορίζει ο S. W. Boyd¹ υπάρχουν και κύριες (επικρατούσες σε ένα τόπο) και εναλλακτικές μορφές. Και μερικές από αυτές έχουν ρίζες που χάνονται στην αρχαιότητα, ενώ άλλες δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια. Και όλες βάσει της αρχής της εναλλακτικότητας και των γενικών τουριστικών χαρακτηριστικών τους, μπορούν να αλληλοαντικαθίστανται και να χαρακτηρίζονται ανάλογα με το μέγεθός τους στο τοπικό περιβάλλον, κύριες ή εναλλακτικές.

¹ Boyd, S.W "Towards a typology of tourism: Setting and experience" Ohio State University Edition of the Association of American Geographers, Youngstown Ohio 1991

1.1. Η πρώτη τουριστική περίοδος

Οι κυριότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα και εξελίχθηκαν στα προ Χριστού χρόνια, παράλληλα με το όλο τουριστικό φαινόμενο, είναι ο τουρισμός αναψυχής, ο επαγγελματικός τουρισμός (επαγγελματικά ταξίδια και Συνεδριακός Τουρισμός), ο Πολιτιστικός, ο Θρησκευτικός, ο Αθλητικός και ο Ιαματικός τουρισμός. Οι μορφές αυτές πρωτοεμφανίστηκαν (με ευρύτερα από τα σημερινά κριτήρια) στην Αρχαία Αίγυπτο, στη Μεσοποταμία (Σουμέριοι, Βαβυλώνιοι και Ασσύριοι), στην Αρχαία Ελλάδα, στην Περσία και στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (στην προ Χριστού περίοδό της).

Επαγγελματικά ταξίδια κάνουν οι Αιγύπτιοι και Ασσύριοι Δημόσιοι Υπάλληλοι που μετακινούνται για κρατικές υποθέσεις². Είναι γνωστό επίσης ότι οι Αιγύπτιοι έκαναν ημερήσιες εκδρομές στις όχθες του Νείλου όπου και ελούοντο, εξασκούσαν δηλαδή ένα είδος παραποτάμιου τουρισμού.

Ο συνεδριακός τουρισμός αναπτύχθηκε στην Αρχαία Ελλάδα με το θεσμό των Αμφικτιονικών που ήταν συγκεντρώσεις αντιπροσώπων των γειτονικών Ελληνικών φύλων και αργότερα των γειτονικών πόλεων – κρατών για επίλυση θρησκευτικών, πολιτικών, πολεμικών, φορολογικών, τοπικών και κοινού ενδιαφέροντος προβλημάτων. Η πρώτη Αμφικτιονία ήταν εκείνη των Θερμοπυλών το 1522 π.Χ. ενώ αργότερα γινόταν σε τακτά χρονικά διαστήματα Αμφικτιονίες στους Δελφούς, στη Βοιωτία, στον Πόρο και στη Δήλο.

Στην τελευταία προ Χριστού χιλιετία αναπτύσσεται κυρίως στην Αρχαία Ελλάδα ο Αθλητικός και ο Θρησκευτικός Τουρισμός.

Ο αθλητικός τουρισμός ήταν τα ταξίδια των Αρχαίων Ελλήνων για να μεταβούν στους τόπους των μεγάλων πανελληνίων πανηγυρικών αγώνων που γινόταν για να τιμήσουν τους θεούς τους. Τέτοιοι αγώνες ήταν τα Ολύμπια, οι γνωστοί Ολυμπιακοί αγώνες, που γινόταν στην Ολυμπία προς τιμήν του Δία, τα Πύθια που γινόταν στους Δελφούς προς τιμήν του Απόλλωνα, τα Ισθμια που γινόταν στον Ισθμό της Κορίνθου προς τιμήν του Ποσειδώνα και τα Νεμέα που γινόταν στη Νεμέα προς τιμήν της Δήμητρας.

Ο θρησκευτικός τουρισμός ήταν τα ταξίδια των Αρχαίων Ελλήνων για να μεταβούν στις μεγάλες θρησκευτικές εορτές προς τιμήν των θεών τους. Τέτοιες γιορτές ήταν οι Διονυσιακές γιορτές προς τιμήν του Διονύσου, τα Ελευσίνια μυστήρια προς τιμή της Δήμητρας και της Περσεφόνης, τα Παναθήναια προς τιμήν της Αθηνάς και πλήθος άλλων μικρότερων γιορτών προς τιμήν άλλων θεών ή Ημιθέων ή και θνητών Ηρώων.

² Ν. Ηγουμενάκης – Κ. Κραβαρίτης – Π. Λύτρας «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1996.

Χαρακτηριστική είναι η σύνδεση αθλητικού και θρησκευτικού τουρισμού της εποχής εκείνης αφού οι αθλητικοί αγώνες γινόταν προς τιμήν των θεών.

Οι πρώτοι «ταξιδιώτες – τουρίστες» και πρωτοπόροι του περιηγητικού τουρισμού θεωρούνταν ο Ηρόδοτος (480 – 421 π.Χ.) και ο Πausanias ο Περιηγητής (2^{ος} π.Χ. αιώνας) που εκτός από γεωγράφοι και ιστορικοί, ήταν και οι πρώτοι συγγραφείς τουριστικών οδηγιών. Όσον αφορά τον ιαματικό τουρισμό και αυτός αναπτύχθηκε στην Αρχαία Ελλάδα και η ύπαρξη και η χρήση των Ιαματικών Πηγών για θεραπευτικούς σκοπούς αναφέρεται από πολλούς ιστορικούς, γεωγράφους και φιλοσόφους της εποχής. Είναι γνωστά τα Ασκληπιεία, τα πρώτα Κέντρα Υγείας, που δημιουργήθηκαν γύρω από τις θερμομεταλλικές πηγές. Η λουτροθεραπεία παίρνει μεγάλες διαστάσεις κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους και ιδρύονται οι πρώτες λουτροπόλεις.

Η θαλασσοκρατία των Ελληνικών Φύλων (Φοίνικες, Κρήτες, Αθηναίοι κ.λ.π.) και των Ρωμαίων αργότερα και τα πολλά θαλάσσια ταξίδια, δεν στοιχειοθετούν φυσικά καμιά μορφή θαλάσσιου τουρισμού αφού όλα τα ταξίδια γινόταν για αυστηρούς κερδοσκοπικούς εμπορικούς και στρατιωτικούς σκοπούς.

Αντίθετα σαν μορφή πολιτιστικού τουρισμού σε συνδυασμό με τουρισμό αναψυχής μπορούν να θεωρηθούν τα ταξίδια επίσκεψης των επτά θαυμάτων του τότε γνωστού κόσμου μεταξύ των οποίων και η Αρχαία Έφεσος, την οποία επισκεπτόταν ετησίως 700.000 τουρίστες για διασκέδαση και πολιτιστικές δραστηριότητες³.

1.2. Η δεύτερη τουριστική περίοδος

Η περίοδος από τη γέννηση του Χριστού μέχρι και το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα (1850) περιλαμβάνει, ως γνωστόν, μικρότερες ιστορικές περιόδους, οι κυριότερες των οποίων είναι :

1. Η μετά Χριστό περίοδος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μέχρι την πτώση της (300 μ.Χ.)
2. Η περίοδος της Βυζαντινής αυτοκρατορίας στην Ανατολική Ευρώπη (300 – 1453 μ.Χ.)
3. Η περίοδος του Μεσαίωνα στη Δυτική Ευρώπη (300 – 1308 μ.Χ.)
4. Η περίοδος της Αναγέννησης (1305 – 1618)
5. Η ευρύτερη περίοδος της Γαλλικής επανάστασης και των Ναπολεόντειων πολέμων.

³ Α. Χυτήρης «Τουριστικά Γραφεία : Ίδρυση – Οργάνωση – Λειτουργία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1996/5.

Κατά τη διάρκεια των περιόδων αυτών, που από πολλούς συγγραφείς θεωρούνται τουριστικά ανενεργές, δεν παρουσιάστηκαν νέες μορφές τουρισμού, αλλά δεν έπαψε να υπάρχει τουριστική δραστηριότητα κυρίως με τη μορφή του προϋπάρχοντος Θρησκευτικού, Αθλητικού, Ιαματικού Τουρισμού και των Επαγγελματικών ταξιδιών. Οι επικρατούσες τότε συνθήκες των συνεχών πολέμων μεταξύ των κρατών της Ευρώπης και των συνεχών εθνικών ανακατατάξεων, της διάσπαρτης κοινωνικής αναταραχής, της ανασφάλειας των ταξιδιών λόγω της έντονης ληστρικής και πειρατικής δράσης, του καθεστώτος της Φεουδαρχίας, του Θεοκρατισμού με τους σχολαστικούς κανόνες και τους δογματικούς τύπους που επέβαλλε η Δυτική Εκκλησία, της έλλειψης δρόμων, συγκοινωνιακών μέσων, τουριστικής υποδομής και διαθέσιμου εισοδήματος και της γενικής κατάστασης όπου οι μεμονωμένοι άνθρωποι αλλά και ολόκληροι λαοί επεδίωκαν απλώς να επιβιώσουν, όλες αυτές οι συνθήκες δεν επέτρεπαν να εκδηλωθεί μια σοβαρή τουριστική δραστηριότητα.

Οι ίδιες όμως συνθήκες επέβαλλαν να δημιουργηθούν έργα, να εκδηλωθούν ενέργειες και να καθιερωθούν διαδικασίες και πρακτικές, που αν και εξυπηρετούσαν σκοπούς μη τουριστικούς, απεδείχθησαν εκ των υστέρων σαν οι πρώτοι θεμέλιοι λίθοι της μελλοντικής τουριστικής Υποδομής (οδικά δίκτυα, θαλάσσια ταξίδια, καταλύματα, καινούριοι τόποι).

Κατά την μετά Χριστό περίοδο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ολοκληρώθηκε και λειτούργησε το πρώτο οργανωμένο και εποπτευόμενο οδικό δίκτυο, με θέσεις ανάπαυσης κάθε 40 – 50 χιλιόμετρα που χρησιμοποιούσαν οι κρατικοί υπάλληλοι και οι στρατιωτικοί αλλά αργότερα και οι απλοί πολίτες που για διάφορους λόγους ταξίδευαν. Την ίδια περίοδο κατασκευάζονταν πανδοχεία κατά μήκος του οδικού δικτύου με δυνατότητα διαμονής και διατροφής ανθρώπων και ζώων, ενώ για πρώτη φορά θεσπίζονται οι ημέρες αργίας και ανάπαυσης. Ο ιαματικός τουρισμός κατά κύριο λόγο, αλλά και ο αθλητικός και θρησκευτικός τουρισμός ήταν σε ανάπτυξη ενώ οι κάτοικοι πολλών Ρωμαϊκών Πόλεων αρχίζουν να εκδηλώνουν πολιτιστικές δραστηριότητες, επισκεπτόμενοι τις τότε πολιτιστικές πόλεις της Ελλάδας και της Ανατολής.

Κατά τη Βυζαντινή περίοδο στην Ανατολική Ευρώπη δεν υπήρξε αυτοτελής τουριστική δραστηριότητα. Στην αρχή της περιόδου επικρατούσαν οι μετακινήσεις κληρικών για διάδοση της νέας Χριστιανικής Θρησκείας και τα μοναστήρια και οι ξενώνες των εκκλησιών προσέφεραν υπηρεσίες διαμονής και διατροφής που αργότερα απολάμβαναν και οι άλλοι Κρατικοί Υπάλληλοι και απλοί ταξιδιώτες.

Χαρακτηριστική άνοδο στις μετακινήσεις πιστών στους Αγίους τόπους προκάλεσε η εύρεση του Τίμιου Σταυρού και ο ευπρεπισμός του Λόφου της Σταύρωσης.

Στη Δυτική Ευρώπη κατά την περίοδο του Μεσαίωνα (300 – 1308 μ.Χ.) αλλά και κατά την περίοδο της Αναγέννησης (1308 – 1618) λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν δεν μπορεί επίσης να γίνει σοβαρός λόγος για τουριστική ανάπτυξη.

Τα ταξίδια που γινόταν τότε ήταν κυρίως τα ταξίδια προσκυνητών προς τους Αγίους Τόπους, τα ταξίδια των εμπόρων και αργότερα τα ταξίδια των εξερευνητών. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι τα ταξίδια αυτά ήταν δύσκολα, ακριβά και επικίνδυνα. Κάθε ταξίδι ήταν σωστό κατόρθωμα και το επιχειρούσαν μόνον οι τολμηροί, οι πλούσιοι και οι τυχοδιώκτες που συνήθως ήταν έμποροι, σταυροφόροι και προσκυνητές, διπλωμάτες και κατάσκοποι, ιεραπόστολοι, αρχαιολόγοι και γεωγράφοι και θησαυροθήρες.

Στην περίοδο από 1618 μέχρι το 1850, το ευρωπαϊκό σκηνικό δεν άλλαξε πολύ από τουριστική άποψη. Η Γαλλική επανάσταση και οι Ναπολεόντειοι πόλεμοι προκάλεσαν πολιτικές, εθνικές, κοινωνικές και οικονομικές ανακατατάξεις αλλά η τουριστική άνοιξη δεν ήλθε. Παρόλα αυτά πρέπει να σημειωθεί ότι στην περίοδο αυτή εμφανίζονται τα οργανωμένα πλέον Ξενοδοχεία, γενικεύεται η χρήση του ατμοκίνητου σιδηρόδρομου, γίνονται οδικά δίκτυα που συνδέουν τις πόλεις μεταξύ τους, εμφανίζονται τα πρώτα εστιατόρια, γράφονται πολλοί τουριστικοί οδηγοί και εκδηλώνεται η επιθυμία όλο και περισσότερων ανθρώπων και όχι μόνο των προνομιούχων, να ταξιδέψουν. Οι προσπάθειες οργάνωσης των ταξιδιών γίνονται πραγματικότητα και δειλά – δειλά εμφανίζονται οι πρώτες μορφές του οργανωμένου τουρισμού και των τουριστικών πακέτων.

1.3 Η Τρίτη τουριστική περίοδος

Από τα χαρακτηριστικά της περιόδου από το 1850 μέχρι το 1950, τα οποία περιγράφονται αναλυτικά στην ιστορία της εξέλιξης του τουριστικού φαινομένου, θα μπορούσε κάποιος να σταχυολογήσει τα παρακάτω, για να τα συσχετίσει με τις νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που εμφανίστηκαν ή που ενισχύθηκαν.

1. Η καθιέρωση του λεγόμενου “Grand Tour”, που από νωρίτερα είχε αρχίσει, του ταξιδιού δηλαδή που έκαναν οι γόννοι των αριστοκρατικών και πλουσίων οικογενειών της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και αργότερα των ΗΠΑ, για να συμπληρώσουν την ακαδημαϊκή τους μόρφωση και την κοινωνική τους συγκρότηση, επισκεπτόμενοι τις ιστορικές πόλεις της Ευρώπης που εθεωρούντο τότε Κέντρα Γραμμάτων και Εμπορίου, όπως το Παρίσι, η Ρώμη, η Φλωρεντία κ.λ.π. Τα ταξίδια αυτά ήταν μια μορφή περιηγητικού τουρισμού, με έντονα τα χαρακτηριστικά του Πολιτιστικού και του Μορφωτικού Τουρισμού. Παρόμοια σχεδόν ήταν τα ταξίδια που οργάνωναν αργότερα πολλά Ευρωπαϊκά

Πανεπιστήμια, στα πλαίσια μορφωτικών και εξερευνητικών προγραμμάτων, με αποστολές στους αρχαιολογικούς χώρους για ανασκαφές ή σε άλλα μέρη για μελέτη διαφόρων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

2. Η αλματώδης ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων και η παράλληλη ανάπτυξη των οδικών δικτύων. Η χρήση του σιδηροδρόμου αποτελεί συνήθη τακτική, το αυτοκίνητο μπαίνει σιγά – σιγά στην αγορά των μετακινήσεων, ενώ στο τέλος της περιόδου εμφανίζεται δυναμικά το αεροπλάνο. Τα ταξίδια, εμπορικά ή τουριστικά, γίνονται ασφαλέστερα, γρηγορότερα και οικονομικότερα και προπαντός προσιτά στο ευρύ κοινό.

3. Η θεαματική ανάπτυξη των Ξενοδοχείων από απόψεως κατασκευής, μεγέθους και χωρητικότητας, πλήθους, βοηθητικών εγκαταστάσεων, εξοπλισμού αλλά και από απόψεως εξυπηρέτησης του πελάτη.

4. Η καθιέρωση του θεσμού των πληρωμένων διακοπών, πρώτα στη Γαλλία (1936) και μετά στις λουπές Ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό επιτρέπει στο μέσο εργαζόμενο πολίτη να ταξιδεύει ευκολότερα.

5. Η εμφάνιση των πρώτων οργανωτών ταξιδιών (Tour operators και Ταξιδιωτικών γραφείων) με πρωτοπόρο τον Thomas Cook που εμπορευματοποιεί σε μεγάλη κλίμακα τα τουριστικά πακέτα. Ο οργανωμένος τουρισμός εδραιώνεται και λόγω της χαμηλής σχετικά τιμής των πακέτων, προαναγγέλλεται ο Μαζικός Τουρισμός.

6. Η ίδρυση και οργάνωση παράκτιων και ορεινών θέρετρων, η ανάπτυξη λουτροπόλεων και η καθιέρωση ορισμένων περιοχών σαν τουριστικών προορισμών της νέας μόδας (Κυανή ακτή, Ιταλία, Ισπανία κ.λ.π.). Ο παράκτιος, ο ορεινός και ο φυσιολατρικός τουρισμός, διαφοροποιούνται από τον Γενικό Περιηγητικό Τουρισμό και εμφανίζονται σαν νέες μορφές τουρισμού.

7. Η γενίκευση του θεσμού των Εκθέσεων σε πολλές Ευρωπαϊκές πόλεις και η εμφάνιση των Διεθνών Εκθέσεων που προσελκύουν μεγάλο πλήθος επισκεπτών των οποίων οι τουριστικές δραστηριότητες συγκροτούν τον Εκθεσιακό Τουρισμό, μια νέα εναλλακτική μορφή τουρισμού.

8. Η δυναμική είσοδος των ΗΠΑ στην τουριστική αρένα που δίδει μεγαλύτερη διάσταση στο τουριστικό φαινόμενο. Τα θαλάσσια ταξίδια με τα καινούρια μεγάλα και ταχυκίνητα πλοία μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ, επιτρέπουν την εμφάνιση του διηπειρωτικού τουρισμού που σήμερα στηρίζουν αποκλειστικά τα αεροπλάνα.

9. Η συνειδητοποίηση της Οικονομικής και Κοινωνικής διάστασης του τουρισμού, που αφυπνίζει και τα κράτη που σπεύδουν να ιδρύσουν Δημόσιους Τουριστικούς Φορείς και τους τουριστικούς επιχειρηματίες που προσπαθούν να παράγουν νέα τουριστικά

προϊόντα, αλλά και τους πολίτες που διεκδικούν πλέον δυναμικά το κοινωνικό αγαθό του τουρισμού.

1.4 Η τέταρτη τουριστική περίοδος

Η περίοδος αυτή που αρχίζει από το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και ειδικά για τη χώρα μας από το 1950 και για άλλους τελειώνει το 1980 (οπότε και αναθεωρείται η τουριστική ιδέα) και για άλλους η περίοδος αυτή συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Είναι η περίοδος του τουριστικού boom. Της γρήγορης δηλαδή αύξησης ή άνθησης ή έκρηξης ή γιγάντωσης (με την ευρεία έννοια του όρου) του τουριστικού φαινομένου. Η γιγάντωση αυτή έχει αποδειχθεί και εκφράζεται με αριθμούς και αιτιολογείται από τη μελέτη των πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών, τεχνολογικών, πολιτιστικών και ψυχολογικών παραγόντων ή αιτίων που την προκάλεσαν.

Υπενθυμίζοντας αυτούς τους αριθμούς και τους παράγοντες, σημειώνεται περιληπτικά ότι η γενική εκτίμηση της ποσοτικής αύξησης του τουρισμού, από το 1950 μέχρι και το 1980, είναι ότι τα τουριστικά μεγέθη δεκαπλασιάστηκαν ή και εικοσιπλασιάστηκαν ενώ σαν **κυριότερες αιτίες της αύξησης** αυτής μπορούν να αναφερθούν οι εξής :

1. Η ανάπτυξη των συγκοινωνιών και όλων των μεταφορικών μέσων (αυτοκινήτων, πλοίων, σιδηροδρόμων) κυρίως όμως η χρήση των αεριωθούμενων αεροσκαφών που με τη μεγάλη ταχύτητά τους (ίση ή και μεγαλύτερη αυτής του Ήχου) ελαχιστοποίησαν τη χρονοαπόσταση μεταξύ των τόπων προέλευσης και προορισμού των τουριστών.
2. Η αύξηση των ημερών των πληρωμένων διακοπών και το υποχρεωτικό της χορήγησής τους. Στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες σήμερα, χορηγούνται στους εργαζόμενους 5 κατά μέσο όρο εβδομάδες διακοπών, παραπάνω από τις 8 –14 επίσημες αργίες και τα 52 Σαββατοκύριακα του χρόνου. Στις ΗΠΑ μάλιστα χορηγούνται και 13 ημέρες ασθενείας οι οποίες και μεταφέρονται στον επόμενο χρόνο αν δεν χρησιμοποιηθούν τον προηγούμενο.
3. Η αύξηση των εισοδημάτων των εργαζόμενων και η σχετική μείωση των τιμών πολλών τουριστικών προϊόντων και κυρίως εκείνων του οργανωμένου τουρισμού (τουριστικών πακέτων).
4. Το ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης των πολιτών και η αύξηση του αριθμού εκείνων με πανεπιστημιακή εκπαίδευση, δεδομένου ότι συγκριτικές μελέτες έδειξαν ότι η τουριστική δραστηριότητα των ανθρώπων αυξάνεται ανάλογα με την εκπαίδευσή τους.

5. Η διεύρυνση του εύρους ηλικιών των ανθρώπων που κάνουν τουρισμό και η είσοδος στην τουριστική αγορά των «ενεργών» συνταξιούχων, των ανθρώπων της 3^{ης} ηλικίας και ομάδων πληθυσμού που είχαν αποκλεισθεί από την αγορά αυτή τα προηγούμενα χρόνια (φτωχοί και άτομα με ειδικές ανάγκες).

6. Η αναγνώριση του τουρισμού σαν κοινωνικού αγαθού και η ανάληψη της υποχρέωσης της Πολιτείας να προωθήσει την τουριστική ανάπτυξη και να κάνει τα τουριστικά προϊόντα προσιτά σε όλους.

7. Η ευρεία εμπορευματοποίηση του τουρισμού από τους τουριστικούς επιχειρηματίες, για κερδοσκοπικούς φυσικά λόγους, οι οποίοι εφαρμόζουν όλους τους νόμους και τα μέσα της αγοράς, των πωλήσεων και του Marketing για να αυξήσουν τον αριθμό των τουριστών / πελατών τους.

8. Η αύξηση των κοινωνικών, οικογενειακών, ατομικών αναγκών και των ψυχοσωματικών επιβαρύνσεων και συμπλεγμάτων που ωθούν τους ανθρώπους να κάνουν τουρισμό, οι οποίοι ζώντας κυρίως σε αστικά κέντρα με το πρότυπο της κυψελοειδούς ζωής, καταπιέζονται και ασφυκτιούν και η μόνη διέξοδός τους είναι να αναζητήσουν, μέσω του τουρισμού, την ελευθερία τους στην εξοχή, στη θάλασσα, στα βουνά, στις ρίζες τους, στο παρελθόν τους, για να βρουν την πνευματική και σωματική τους ισορροπία.

Όμως ο τουρισμός παρααναπτύχθηκε. Και πολλές φορές άναρχα, ανεξέλεγκτα, ληστρικά και ανησυχητικά. Παραστράτησε και παραμορφώθηκε. Έχασε την ανθρωπρέπεια, την ομορφιά και το στοιχείο της ελευθερίας του. Έγινε μια σκληρή, απρόσωπη και υλιστική βιομηχανία. Ο τουρισμός «χάριν του ειδέναι» έγινε τουρισμός «χάριν του κερδίζειν».

Το νέο πρόσωπο του τουρισμού το ονόμασαν *Μαζικό Τουρισμό* που στην πράξη σημαίνει υπερβολική συγκέντρωση τουριστών (τουριστικού φορτίου) σε ένα τόπο (τουριστικό προορισμό), με αποτέλεσμα να καταστρέφεται το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, να μειώνεται η ποιότητα των τουριστικών υπηρεσιών και να επιβαρύνεται ο ντόπιος πληθυσμός.

Όλες σχεδόν οι προϋπάρχουσες εναλλακτικές μορφές ακολούθησαν τη γενική πορεία της γιγάντωσης τουρισμού. Μερικές μορφές όπως για παράδειγμα ο παράκτιος τουρισμός στις θερμές και νησιωτικές χώρες, ο χιονοδρομικός τουρισμός στα χειμερινά θέρετρα της Ευρώπης και ο θρησκευτικός τουρισμός κατά τη διάρκεια μεγάλων θρησκευτικών εκδηλώσεων, συχνά ταυτίζονται με το μαζικό τουρισμό. Άλλες μορφές μεγεθύνθηκαν χωρίς να γιγαντωθούν και ελάχιστες (αν κάποιες) διατήρησαν το προηγούμενο μέγεθός τους. Πολλές επίσης μορφές άλλαξαν τα χαρακτηριστικά τους, ολοκληρούμενες ή και διαφοροποιούμενες. Και φυσικά υπήρξαν και νέες μορφές τουρισμού.

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται στις ΗΠΑ το 1960 και καθιερώνεται σαν εναλλακτική μορφή τουρισμού με δύο παραλλαγές (αγροτουρισμός και αγροτικός τουρισμός).

Ο ιαματικός τουρισμός γίνεται μέρος του ευρύτερου Τουρισμού Υγείας που παίρνει τη σημερινή μορφή του κατά την περίοδο αυτή.

Από τον επαγγελματικό τουρισμό, ο τουρισμός κινήτρων καθιερώνεται στις ΗΠΑ μετά το 1960 στην προσπάθεια αύξησης των πωλήσεων.

Ο τουρισμός του διεθνούς jet set καθιερώνεται με την καθιέρωση των αεριωθούμενων αεροσκαφών από τα οποία πήρε και το όνομά του.

Ο τουρισμός των ορεινών σπορ (καταβάσεις ποταμών – αιωροπτερισμός) αναπτύχθηκε παράλληλα με την εμφάνιση και τη βελτίωση των μηχανικών μέσων με τα οποία εξασκείται.

Ο θαλάσσιος τουρισμός γίνεται προσιτός και στο μέσο τουρίστα λόγω μείωσης των τιμών των προϊόντων του. Ο περιπατητικός τουρισμός αναπτύσσεται θεαματικά μετά το 1970 και επισημοποιείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη χάραξη και σήμανση των 8 Ευρωπαϊκών μονοπατιών (E1 έως E8) εκ των οποίων τα E4 και E6 καταλήγουν στη χώρα μας.

Την ίδια περίοδο παρατηρείται η τάση μετακίνησης ή ταξιδιών προς τις θερμές περιοχές κυρίως εκ μέρους των ηλικιωμένων και των συνταξιούχων, οι οποίοι εξασκούν τον τουρισμό παραχείμασης.

Τέλος πρέπει να επισημανθεί ότι το 1970 όλοι μιλούσαν για τον κοινωνικό τουρισμό, ο οποίος πράγματι αναπτύχθηκε. Δε μιλούσαν για τον τουρισμό ατόμων με ειδικές ανάγκες που καθιερώθηκε στην επόμενη τουριστική περίοδο.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων η εξέλιξη του τουρισμού με τις διάφορες μορφές του, έφθασε στο έτος 1980 το οποίο συνδέθηκε με την αναθεώρηση της τουριστικής ιδέας και της μέχρι τότε τουριστικής πρακτικής. Και τότε άρχισε η τελευταία τουριστική περίοδος, η λεγόμενη Σύγχρονη τουριστική περίοδος.

1.5 Η σύγχρονη τουριστική περίοδος

Μαζικοποίηση τουρισμού υπάρχει, όχι όταν ο αριθμός των τουριστών αυξάνεται, αλλά όταν οι τουρίστες ανισοκατανέμονται στο χρόνο και στον τόπο. Και πρέπει να διευκρινιστεί ότι κανένας δεν υποστήριξε ποτέ ότι ταυτό καθεαυτό το τουριστικό φορτίο πρέπει να περιοριστεί. Η αύξηση του αριθμού των τουριστών πάντα είναι επιθυμητή. Η συνεχής τουριστική ανάπτυξη πάντα είναι επιθυμητή. Δεν είναι όμως επιθυμητή ούτε η εκδήλωση της τουριστικής δραστηριότητας κατά τη διάρκεια της θερινής μόνο περιόδου και μόνο στους τουριστικούς προορισμούς και ούτε η άναρχη, ανεξέλεγκτη και απρογραμματίστη τουριστική ανάπτυξη. Γιατί, η εκδήλωση της τουριστικής δραστηριότητας μόνο κατά τη θερινή περίοδο δημιουργεί το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας και η συγκέντρωση των τουριστών σε ορισμένους μόνο τόπους, τους τουριστικούς προορισμούς, έχει σαν αποτέλεσμα οι τόποι αυτοί να υπεραναπτύσσονται τουριστικά, συχνά άναρχα και ανεξέλεγκτα, να υπερεκμεταλλεύονται από τους τουριστικούς επιχειρηματίες, συχνά ληστρικά και εξαντλητικά και τελικά να αποστερούνται τους πόρους τους, συχνά οριστικά και μη αναστρέψιμα, για να εγκαταλειφθούν τότε και να αναζητηθούν νέοι προορισμοί που παράγουν νέα τουριστικά προϊόντα. Οι επιχειρηματίες φεύγουν με τα κέρδη τους και ο ντόπιος πληθυσμός και ο τόπος τους μένουν με τα σημάδια της καταστροφής.

Σήμερα ο μαζικός τουρισμός κατηγορείται και χαρακτηρίζεται σαν τερατούργημα και σαν μια τουριστική τακτική που δεν έχει στην ουσία κανένα αντισταθμιστικό όφελος για τον τουριστικό προορισμό, τον ντόπιο πληθυσμό και το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.

Ο τουριστικός προορισμός υπερφορτώνεται από τουριστικές εγκαταστάσεις, που δεν ανήκουν στο ντόπιο πληθυσμό αλλά ανήκουν και διευθύνονται από μητροπολιτικά κέντρα που επιδιώκουν μόνο το κέρδος, για τη μεγιστοποίηση του οποίου εφαρμόζουν νόμους και κανόνες της αγοράς του Marketing που επιτείνουν το πρόβλημα της μαζικοποίησης και από αυτό το κέρδος ελάχιστο μόνο ποσοστό χρησιμοποιείται τοπικά προς όφελος της τοπικής ανάπτυξης και του ντόπιου πληθυσμού. Και ακόμη χειρότερα, δεν χρησιμοποιούνται τα τοπικά προϊόντα, αλλά συχνά εισάγονται ξένα, προερχόμενα από τους τόπους των επιχειρηματιών για να ενισχύουν τις αγορές τους. Ο κάτοικος ενός ελληνικού νησιού π.χ. υδροδοτείται ορισμένες μόνο ώρες την ημέρα, όταν ο τουρίστας του κοντινού ξενοδοχείου ξοδεύει όσο νερό θέλει και όπως θέλει, ακόμη και για να παίξει.

Ο ντόπιος πληθυσμός χρησιμοποιείται τόσο όσο το απαιτούν οι ανάγκες των επιχειρηματιών. Συνήθως μερικά και εποχιακά. Και βεβαίως αυξάνεται η απασχόληση και

οι εργαζόμενοι έχουν ένα πρόσθετο εισόδημα (επιχείρημα των υποστηρικτών των επιχειρηματιών) αλλά μακροχρόνια το μόνο που κερδίζουν είναι να υπηρετούν ξένα συμφέροντα.

Ο τόπος αναπτύσσεται τόσο και μόνο όσο το απαιτούν οι ανάγκες εξυπηρέτησης των τουριστών.

Οι φυσικοί και οι πολιτιστικοί πόροι εμπορευματοποιούνται και υπερεκμεταλλεύονται χωρίς να λαμβάνονται μέτρα προστασίας και αειφορίας τους.

Και όλα αυτά γίνονται δεκτά από την Πολιτεία χάριν του άμεσου, καθαρού και χειροπιαστού συναλλαγματικού οφέλους το οποίο δυστυχώς σήμερα δεν αποτελεί υποχρεωτικά, εθνικό εισόδημα αφού μπορεί να μεταφέρεται όπου επιθυμούν οι επιχειρηματίες μέσα στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι δυσμενείς επιδράσεις αυτού του μαζικού τουρισμού στο περιβάλλον και στο ντόπιο πληθυσμό και τα αδιέξοδα που δημιούργησε η τουριστική ανάπτυξη που εξυπηρετεί το είδος αυτού του τουρισμού, άρχισαν να γίνονται ορατές και μετρήσιμες στη δεκαετία του 1970 και αργότερα έγιναν πειστικές και απαράδεκτες.

Τότε πολλές ομάδες ανθρώπων έκρουσαν των κώδωνα του κινδύνου και προσπάθησαν να πάρουν προστατευτικά μέσα. Στις ομάδες αυτές περιλαμβάνονταν μελετητές και ερευνητές τουρισμού, καθηγητές και συγγραφείς, οικολόγοι, οι οπαδοί του Πράσινου Κινήματος (πράσινοι), διάφορες περιβαλλοντικές οργανώσεις, γιατροί και άνθρωποι που ανησυχούσαν για τους κινδύνους της υγείας που ενυπάρχουν στο μαζικό τουρισμό (ηλιοθεραπεία, αφροδίσια νοσήματα, AIDS κ.λ.π.), κοινωνιολόγοι που ανησυχούσαν για την αλλοίωση των τοπικών κοινωνιών, άνθρωποι που απέρριπταν το τουριστικό μούγινο και τον «κονσερβοποιημένο» οργανωμένο τουρισμό και πολλοί θεωρητικοί που έβλεπαν να αλλοιώνεται η τουριστική ιδέα, η ανθρωπρέπειά του και το στοιχείο της ελευθερίας του τουριστικού κινήματος.

Όλοι αυτοί οι άνθρωποι χωρίς να αμφισβητούν τις πολλές πράγματι ευμενείς επιδράσεις του τουρισμού και χωρίς να επιδιώκουν να μειωθεί ο ρυθμός και η ενθάρρυνση της τουριστικής ανάπτυξης, πρότειναν να επανεξεταστεί και να επαναξιολογηθεί ο τρόπος εκδήλωσης και άσκηση της τουριστικής δραστηριότητας και συγκεκριμένα πρότειναν να ληφθούν άμεσα μέτρα αντιμετώπισης του τερατούργηματος του μαζικού τουρισμού. Έτσι δημιουργήθηκε μια τάση, που αργότερα έγινε συμπεριφορά πολλών τουριστών, τουριστικών φορέων και μελετητών, που άρχισαν να αναζητούν πιο φιλικές και πιο ήπιες προς το περιβάλλον και πιο ανθρωποκεντρικές μορφές τουρισμού, μορφές που στο σύνολό τους συγκροτούν το λεγόμενο εναλλακτικό τουρισμό (Alternative Tourism ή AT).

Η φιλοσοφία του Εναλλακτικού τουρισμού συνοψίζεται στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και των πόρων του τουριστικού προορισμού, στην ικανοποίηση των αναγκών του ντόπιου πληθυσμού και στη δυνατότητα των χωρών, στις οποίες υπάρχουν οι τουριστικοί προορισμοί να παίρνουν αυτές τις αποφάσεις της τουριστικής ανάπτυξης, σύμφωνα με τις δικές τους τουριστικές πολιτικές, και να μην ποδηγετούνται από τους μεγάλους τουριστικούς επιχειρηματίες (τους operators – Ξενοδόχους) που συνήθως εξυπηρετούν πολυεθνικά ή ίδια οφέλη. Δυστυχώς «οι μεγάλοι» του τουρισμού συχνά επικυριαρχούν και διαμορφώνουν το τουριστικό γίνεσθαι, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τις τοπικές ανάγκες.

Έτσι στη σύγχρονη τουριστική περίοδο, υπάρχει η τάση περιορισμού του μαζικού τουρισμού και ενθάρρυνσης του εναλλακτικού ήπιου τουρισμού. Ειδικότερα καταβάλλεται προσπάθεια να ενθαρρυνθούν αντιποιοτικές μορφές τουρισμού και μορφές που μπορούν να αναπτυχθούν εκτός κεκορεσμένων τουριστικών προορισμών και εκτός τουριστικών θέρετρων. Η προσπάθεια αυτή γενικεύεται τα τελευταία χρόνια και καταβάλλεται όχι μόνον από τις ομάδες πληθυσμού αλλά και από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, την Ευρωπαϊκή Ένωση, τους εθνικούς τουριστικούς φορείς αλλά και από πολλούς ιδιωτικούς φορείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ & ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ, ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3.1. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Τουρίστες»

3.2. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Τουριστική Μετακίνηση»

3.3. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Διαμονή»

3.4. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Εποχή Διακοπών»

3.5. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Τουριστικός Προορισμός»

3.6. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Λόγος (σκοπός) Τουριστικού ταξιδιού»

3.7. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Τουριστική Δαπάνη»

4. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1. Ο ελληνικός τουρισμός και οι προοπτικές του

4.2. Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)

5. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

5.1. Γεωγραφική θέση

5.2. Χωροταξική χαρακτηριστικά

5.3. Περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Μορφή είναι το σύνολο των εξωτερικών χαρακτηριστικών των πραγμάτων (ανόργανων και οργανικών όντων και μεταφορικά των συνόλων, των διαδικασιών, των ενεργειών των θεσμών κ.λ.π.).

Μορφή ή Τύπος Τουρισμού είναι η τουριστική δραστηριότητα που έχει και εκδηλώνεται με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που την ξεχωρίζουν από άλλες τουριστικές μορφές.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τη σημασία του τουρισμού, αναλύουμε τους εξής όρους κατά την ελληνική γλώσσα και έχουμε :

- (1). Εναλλακτικός είναι αυτός που προκαλεί ή δέχεται εναλλαγή, δηλαδή διαδοχική αλλαγή ή αντικατάσταση από κάποιον άλλον και αντίθετα.
- (2). Εναλλακτική μορφή είναι μια μορφή από πολλές άλλες παρόμοιες που έχουν τη δυνατότητα εναλλαγής.
- (3). Εναλλακτική μορφή Τουρισμού είναι, κατ' αναλογία και κατ' επέκταση, μια από τις πολλές μορφές τουρισμού που υπάρχουν, που μπορεί να αντικατασταθεί ή να αντικαταστήσει κάποια άλλη μορφή.
- (4). Κατηγορία είναι το σύνολο ανθρώπων ή πραγμάτων ή δομών που ανήκουν στην ίδια τάξη ή ομάδα.

2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ, ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Κατηγοριοποίηση των μορφών τουρισμού είναι η κατάταξη σε μια τάξη ή μια ομάδα των διαφόρων μορφών του τουρισμού.

Από τους παραπάνω ορισμούς προκύπτει ότι οι όροι «Κατηγορίες Τουρισμού» και «Μορφές Τουρισμού» είναι ξεχωριστά κατηγορήματα και ο όρος «Μορφές Τουρισμού» είναι υπάλληλη έννοια του όρου «Κατηγορίες Τουρισμού». Άρα σε μια κατηγορία τουρισμού είναι δυνατόν να συμπεριλαμβάνονται πολλές μορφές τουρισμού με κοινά χαρακτηριστικά.

Επιλεκτικά και ενδεικτικά σημειώνεται, ότι στην Ελληνική βιβλιογραφία, αναφέρονται έξι βασικές κατηγορίες τουρισμού, αυτές του μαζικού, ατομικού, εσωτερικού, εξωτερικού, συνεχή και εποχιακού τουρισμού⁴. Ενώ σε μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής - DCXI⁵ σαν βασικό κριτήριο κατηγοριοποίησης των διαφόρων μορφών / τύπων του τουρισμού λαμβάνεται η φύση του Τουριστικού Προορισμού, ανεξάρτητα τόπου στον οποίο ευρίσκεται και προσδιορίζονται σαν βασικές κατηγορίες τουρισμού, ο παράκτιος, ο ορεινός, ο αστικός και ο αγροτικός τουρισμός. Σαν κριτήρια κατηγοριοποίησης είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν και άλλα, αρκεί αυτά τα κριτήρια να στοιχειοθετούν τη συγκρότηση μιας τάξης ή ομάδας, δηλαδή μιας κατηγορίας.

Η τυπολογία των μορφών τουρισμού αναφέρεται στον προσδιορισμό των τύπων / μορφών του τουρισμού και συγκεκριμένα προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα ποιες είναι οι κύριες και ποιες οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Στην Ελληνική βιβλιογραφία και στις εγκυκλίους (αλληλογραφία Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού) οι κύριες μορφές τουρισμού αναφέρονται συνηθέστερα σαν «επικρατούσες ή καθιερωμένες ή παραδοσιακές» μορφές τουρισμού. Σαν τέτοιες αναφέρονται οι μορφές του μαζικού θερινού τουρισμού⁶ και οι «καθιερωμένες» από τον ΕΟΤ μορφές του θεραπευτικού, θαλάσσιου και χιονοδρομικού τουρισμού που θεωρήθηκε ότι αποτελούν «βασική τουριστική υποδομή μακροχρόνιας πνοής και κρατικής ευθύνης»⁷, και για την ανάπτυξη των οποίων ο ΕΟΤ διατήρησε την αποκλειστικότητα των σχετικών ενεργειών.

⁴ Ν. Ηγουμενάκης «Τουριστική Οικονομία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1997, σελ. 133.

⁵ European commission DCXI, Εκδόσεις Environmental Resources Limited (ERL), Interim report, σελ. 8

⁶ Π. Λύτρας «Τουριστική Ψυχολογία», Εκδόσεις Interbooks Αθήνα 1993, σελ. 303

⁷ ΕΟΤ/Τουρισμός '85 : Ανάπτυξη, συμμετοχή, ποιότητα ζωής

Όσον αφορά τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού αυτές αναφέρονται συνηθέστερα σαν «νέες, ή ειδικές» μορφές τουρισμού⁸ ή σαν «ήπιες» μορφές ή σαν μορφές του «Ήπιου τουρισμού», αλλά και σαν «εναλλακτικές μορφές»⁹ ή σαν «νέες ήπιες εναλλακτικές» μορφές τουρισμού.¹⁰

Ο χαρακτηρισμός των μορφών / τύπων του τουρισμού γίνεται με διάφορα προσδιοριστικά κριτήρια «ανάλογα με την οπτική γωνία που κάθε φορά εξετάζουμε το τουριστικό φαινόμενο».¹¹

Κατά την κρατούσα και γενικά αποδεκτή άποψη, κύριες μορφές τουρισμού είναι οι επικρατούσες μορφές τουρισμού σε ένα τουριστικό προορισμό. Κατά συνέπεια μια μορφή τουρισμού μπορεί να είναι κύρια για ένα τόπο και εναλλακτική για κάποιον άλλο τόπο. Επικρατούσα μορφή θεωρείται εκείνη που αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο ποσοστό της τουριστικής δραστηριότητας και απασχολεί το μεγαλύτερο μέρος της τουριστικής υποδομής. Ο παράκιος τουρισμός για παράδειγμα, αποτελεί για την Ελλάδα κύρια μορφή τουρισμού, ενώ για μια στερούμενη ακτών ηπειρωτική χώρα, π.χ. Ελβετία με τις λίμνες της, αποτελεί εναλλακτική μορφή.

Για την εναλλακτικότητα των μορφών τουρισμού, από την οποία και ο όρος «Εναλλακτικές μορφές», πρέπει να διευκρινιστεί ότι δυνατότητα εναλλαγής υπάρχει όταν μια μορφή τουρισμού μπορεί να αντικαταστήσει κάποια άλλη. Σε αυτήν την αντικατάσταση όμως πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται υπόψη και η στενή και η ευρεία έννοια της μορφής τουρισμού. Γιατί, με τη στενή έννοια, δύο μορφές τουρισμού είναι δυνατόν να μη μπορούν να αλληλοαντικατασταθούν, ενώ με την ευρεία έννοια να μπορούν. Για παράδειγμα ο ορεινός τουρισμός δεν εναλλάσσεται με το θαλάσσιο τουρισμό αφού με τη στενή έννοια τα χαρακτηριστικά των δυο μορφών είναι διαφορετικά (τουριστικοί προορισμοί, ειδικές δραστηριότητες τουριστών, τουριστικά καταλύματα κ.λ.π.). Με την ευρεία όμως έννοια και ο ορεινός και θαλάσσιος τουρισμός είναι μορφές τουρισμού με πολλά κοινά στοιχεία (ταξίδι, διατροφή, τουριστική δραστηριότητα κ.λ.π) και μπορούν να αλληλοαντικατασταθούν. Γενικά γίνεται δεκτό ότι όλες οι μορφές τουρισμού δέχονται εναλλαγή, αφού είναι εκφράσεις του ενιαίου τουριστικού φαινομένου, έστω και αν οι πρακτικές εκδηλώσεις και εμφανίσεις τους διαφοροποιούνται.

Το ερώτημα που ασχολούμαστε κυρίως σε αυτή την εργασία, είναι ποια είναι η ταυτότητα της κάθε μορφής τουρισμού, πώς δηλαδή προσδιορίζεται, πώς γεννήθηκε μέσα από την εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου, ποια είναι τα χαρακτηριστικά της και ποια

⁸ Βλέπε Π.Λύτρα όπου πριν σελ. 334, 337. Επίσης βλέπε Σ. Δροσοπούλου «Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί, Εκδόσεις Αθήνα 1989, σελ. 47

⁹ Ν. Ηγουμενάκης, όπου πριν, σελ. 157

¹⁰ Π. Τσιάρτας, «Πρόγραμμα ανάπτυξης Πολιτιστικού Τουρισμού στα Χίο – Τεχνικά Χρονικά» 5/9γ5, σελ. 87

¹¹ Κ. Κραβαρίτης «Επαγγελματικός τουρισμός», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1992, σελ. 23

είναι η τάση και η προοπτική, αλλά και η σκοπιμότητα της ανάπτυξής της. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό συγκροτεί τη λεγόμενη ταυτοποίηση (identification) των μορφών τουρισμού, η οποία και αναλύεται στα επόμενα Κεφάλαια.

3. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός είναι μια πολυσύνθετη, πολυδιάστατη και πολυσήμαντη ανθρώπινη δραστηριότητα με ένα πλήθος καθοριστικών παραγόντων και με σχέσεις αλληλεξάρτησης με το οικονομικό, φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.

Και τα εκάστοτε ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά των παραγόντων και των σχέσεων αυτών καθορίζουν τη μορφή του τουρισμού που επικρατεί.

Μια απλή προσέγγιση στην τυπολογία των μορφών τουρισμού είναι η ανάλυση των παραγόντων που εμπεριέχονται στον ορισμό του τουρισμού.

Τουρισμός, σύμφωνα με έναν από τους πολλούς ορισμούς που αναφέρονται, είναι η ανθρώπινη δραστηριότητα κατά την οποία οι άνθρωποι μετακινούνται προσωρινά και διαμένουν για μικρό χρονικό διάστημα (1 διανυκτέρευση μέχρι ένα χρόνο, για τους τουρίστες εξωτερικού τουρισμού και μέχρι έξι μήνες για τους τουρίστες εσωτερικού τουρισμού) σε τόπους διαφορετικούς εκείνων στους οποίους ζουν και εργάζονται κανονικά, για λόγους ανάπαυσης, ψυχαγωγίας, περιήγησης, εξερεύνησης, άσκησης, θεραπείας, επίσκεψης φίλων και συγγενών, θρησκείας, επαγγέλματος, μόρφωσης και συμμετοχής σε διάφορες εκδηλώσεις, αν και εφόσον οι λόγοι αυτοί δεν έχουν χρηματικό ή άλλο υλικό κίνητρο¹² και η δραστηριότητα αυτή συνεπάγεται δαπάνη και εκδηλώνεται κατά τη διάρκεια των διακοπών.

Στον ορισμό αυτό εμπεριέχονται οι εξής παράγοντες και τα παρακάτω στοιχεία προσδιορισμού :

- α. Οι άνθρωποι που κάνουν τουρισμό, που ονομάζονται τουρίστες,
- β. Η μετακίνησή τους (το τουριστικό ταξίδι),
- γ. Η διαμονή και διατροφή τους (το τουριστικό κατάλυμα),
- δ. Ο χρόνος εκδήλωσης της τουριστικής τους δραστηριότητας (Εποχή διακοπών),
- ε. Ο τουριστικός προορισμός τους,
- στ. Ο λόγος για τον οποίο κάνουν τουρισμό (ο σκοπός του τουριστικού ταξιδιού),
- ζ. Η δαπάνη της τουριστικής του δραστηριότητας (τουριστική δαπάνη).

¹² Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO) Ορισμός του Τουρίστα

Βάσει των στοιχείων αυτών θα καταβληθεί προσπάθεια προσδιορισμού των μορφών / τύπων του τουρισμού, αλλά πρέπει να τονιστεί ότι στην πραγματικότητα και κατά τη διάρκεια του τουριστικού ταξιδιού, καμιά μορφή τουρισμού δεν είναι αμιγής. Μεταξύ της μιας και της άλλης μορφής δεν υπάρχουν σαφείς διαχωριστικές γραμμές και στεγανά και πολλές φορές οι δραστηριότητες της μιας μορφής είναι παράλληλες με τις δραστηριότητες μιας, δυο ή και περισσότερων άλλων μορφών. Ο τουρίστας π.χ. που κάνει παράκτιο τουρισμό μπορεί συγχρόνως να έχει και πολιτιστικές, περπατητικές, περιηγητικές και άλλες τουριστικές δραστηριότητες.

3.1. Μορφές Τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Τουρίστες»

Κάθε τουρίστας σαν άνθρωπος έχει τη δική του μοναδική και ανεπανάληπτη προσωπικότητα με τα δικά της ιδιαίτερα σωματικά, νοησιακά, ψυχοδυναμικά και κοινωνικά / φυλετικά χαρακτηριστικά (κατά μία, από τις πολλές, θεωρία διάκρισης των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας). Κάθε τουρίστας επίσης έχει τα δικά του Δημογραφικά και ψυχογραφικά στοιχεία και «κουβαλάει» τις δικές του ψυχοσωματικές επιβαρύνσεις, τα δικά του κίνητρα, τα δικά του συμπλέγματα, τον δικό του τρόπο ζωής και τις δικές του εμπειρίες. Κάτω από την επιρροή αυτών των προσωπικών στοιχείων διαμορφώνεται η τουριστική συμπεριφορά του κάθε τουρίστα που αξιολογεί και επιλέγει ή δέχεται και ακολουθεί τις τουριστικές εκδηλώσεις μιας κάποιας μορφής τουρισμού, όταν κάνει διακοπές.

Η εξέταση των στοιχείων αυτών, ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώνονται και η σχέση τους με το τουριστικό φαινόμενο, είναι αντικείμενα ερευνών των επιστημών της Τουριστικής Κοινωνιολογίας¹³ και της Τουριστικής Ψυχολογίας¹⁴ που προσπαθούν να αναλύσουν το θεματικό παράγοντα.

Στα πλαίσια της παραγράφου αυτής αναφέρονται οι μορφές τουρισμού που διαμορφώνονται όταν πολλοί τουρίστες με τα ίδια προσωπικά χαρακτηριστικά εκδηλώνουν μια ιδιαίτερη τουριστική δραστηριότητα που επαναλαμβάνεται στο χρόνο.

Έτσι, αν ληφθούν υπόψη τα σωματικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των τουριστών και συγκεκριμένα αυτά του φύλου, της ηλικίας, της αρτιμέλειας και της υγείας, τότε η τουριστική δραστηριότητα που εκδηλώνεται από τουρίστες με τα ίδια χαρακτηριστικά, επαναλαμβανόμενα στο χρόνο, μπορεί να πάρει τη μορφή του τουρισμού της 3^{ης} ηλικίας (όταν οι τουρίστες έχουν ηλικία άνω των 65 ετών), του τουρισμού νέων και

¹³ Π. Λύτρας «Τουριστική Κοινωνιολογία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα, 1987

¹⁴ Π. Λύτρας «Τουριστική Ψυχολογία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα, 1993

κατ' επέκταση του μαθητικού και σπουδαστικού τουρισμού, του τουρισμού γυναικών, του τουρισμού ανδρών, και του τουρισμού ατόμων με ειδικές σωματικές ανάγκες. Διευκρινίζεται στο σημείο αυτό ότι μια μορφή τουρισμού μπορεί να προσδιορίζεται από περισσότερους του ενός παράγοντες, όπως ο τουρισμός υγείας (προσδιοριστικοί παράγοντες οι τουρίστες με προβλήματα υγείας και ο λόγος (σκοπός) υγείας για τον οποίο γίνεται το τουριστικό ταξίδι). Μια μορφή τουρισμού επίσης μπορεί να αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης μορφής όπως ο τουρισμός για άτομα με σωματικές ανάγκες που αποτελεί μέρος του τουρισμού για άτομα με ειδικές ανάγκες ή όπως τελευταία αποκαλείται του τουρισμού για όλους.

Αν ληφθούν υπόψη τα κοινωνικά / φυλετικά χαρακτηριστικά, η θρησκεία είναι το βασικό γνώρισμα του θρησκευτικού τουρισμού, η οικογενειακή κατάσταση είναι το βασικό γνώρισμα του οικογενειακού τουρισμού και του τουρισμού αγάμων, ενώ τα ψυχογραφικά στοιχεία των τουριστών (βιογενετικές ανάγκες – ψυχογενετικές ανάγκες – στάσεις, ενδιαφέροντα, γνώμες – προσωπικές αξίες – τρόποι ζωής, δραστηριότητες κ.λπ) επηρεάζουν και τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι κάνουν τουρισμό και τις μορφές του τουρισμού που προτιμούν.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι το σύνολο των τουριστών αποτελεί τη λεγόμενη τουριστική πελατεία που είναι βασικό στοιχείο της τουριστικής αγοράς η τμηματοποίηση της οποίας, σύμφωνα με τις ανάγκες του τουριστικού μάρκετινγκ γίνεται βάσει των παραπάνω προσωπικών χαρακτηριστικών των τουριστών.

3.2. Μορφές Τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «τουριστική μετακίνηση»

Τουρισμός σημαίνει ταξίδι. Και ταξίδι σημαίνει μετακίνηση. Ένα από τα σπουδαιότερα στοιχεία του τουρισμού, η μετακίνηση είναι η πράξη και ο τρόπος με τον οποίο οι Τουρίστες μεταβαίνουν από τον τόπο τους στον τουριστικό προορισμό. Και αυτός ο τρόπος καθορίζεται από το είδος των μεταφορικών μέσων που χρησιμοποιούνται από τη φύση της οργάνωσης της μετακίνησης και από το μέγεθος της μετακινούμενης ομάδας.

Ως προς το είδος των μεταφορικών μέσων ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε οδικό, θαλάσσιο, σιδηροδρομικό, αεροπορικό, ποτάμιο και μικτό τουρισμό¹⁵.

Ως προς τη φύση της οργάνωσης της τουριστικής μετακίνησης ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε τουρισμό με οργανωμένη μετακίνηση και σε τουρισμό με μη οργανωμένη μετακίνηση. Συνήθως η οργάνωση της μετακίνησης γίνεται από τους οργανωτές ταξιδιών

¹⁵ Κ. Κραβαρίτη «Επαγγελματικός Τουρισμός» Εκδόσεις Interbook, Αθήνα 1992.

(Tour Operators) και τα ταξιδιωτικά γραφεία, μέσα στα πλαίσια οργάνωσης ολόκληρου του τουριστικού πακέτου, περίπτωση που αποτελεί τον κανόνα του μαζικού πακεταρισμένου τουρισμού (Package Tour). Οι οργανωμένες μετακινήσεις τουριστών γίνονται με πτήσεις Charters για τις μεγάλες αποστάσεις ή με ενοικιαζόμενα τουριστικά λεωφορεία για τις μικρές αποστάσεις, χωρίς να αποκλείεται η μετακίνηση οργανωμένων ομάδων και με άλλα μέσα μεταφοράς.

Η μη οργανωμένη μετακίνηση αναφέρεται στην περίπτωση που μόνος του ο τουρίστας ή η ομάδα τουριστών, επιλέγει τον τρόπο μετακίνησής τους τοπικά και χρονικά.

Ως προς το μέγεθος της μετακινούμενης ομάδας ο τουρισμός μπορεί να διακριθεί σε ατομικό (όταν μετακινείται ένα άτομο), οικογενειακό (όταν μετακινείται μια οικογένεια) και ομαδικό (όταν μετακινείται μια ομάδα).

Στον προσδιορισμό των μορφών τουρισμού οι παράγοντες της τουριστικής μετακίνησης γίνονται σε αρκετές περιπτώσεις βασικά γνωρίσματα διαφόρων εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Στον ατομικό τουρισμό, για παράδειγμα, υπάρχει μεμονωμένη μετακίνηση, με μεταφορικό μέσο που αντιστοιχεί στην οικονομική δυνατότητα του μεμονωμένου τουρίστα (από ποδήλατο μέχρι ιδιωτικό αεροπλάνο).

Στο λεγόμενο λαϊκό τουρισμό χρησιμοποιούνται τα πιο φθηνά μεταφορικά μέσα (αυτοκίνητα, τροχόσπιτα, δημόσια μέσα μεταφοράς), ενώ στον επιλεκτικό τουρισμό χρησιμοποιούνται τα πιο ακριβά μεταφορικά μέσα (λιμουζίνες, ελικόπτερα, ιδιωτικά αεροπλάνα) σύμφωνα με την επιλογή του πλούσιου τουρίστα που προτιμά τον επιλεκτικό τουρισμό.

Στο λεγόμενο κοσμοπολίτικο τουρισμό ή τουρισμό του διεθνούς jet set η μετακίνηση γίνεται με ιδιωτικά αεροπλάνα, Yachts, πολυτελή ιδιωτικά κρουαζιερόπλοια, ελικόπτερα κ.λ.π.

Οι μετακινήσεις των τουριστών κατά τη διάρκεια των διακοπών τους, μέσα ή γύρω από τον τουριστικό προορισμό, γίνονται με όλα τα μέσα και με όλους τους τρόπους ανάλογα με τη μορφή τουρισμού. (περπάτημα, με χρήση ζώων, με ειδικά οχήματα ή ειδικό εξοπλισμό, με ενοικιαζόμενα μέσα μεταφοράς, με δημόσια μέσα μεταφοράς).

Η χρήση των σύγχρονων αεροπορικών μέσων με τις μεγάλες ταχύτητες και τις αυτόνομες πτήσεις μεγάλων αποστάσεων, που στην πραγματικότητα εκμηδενίζουν τις αποστάσεις και μειώνουν το χρόνο ταξιδιών, με την παράλληλη μείωση των δαπανών ταξιδιών, που έκανε προσιτά αυτά τα μέσα στους τουρίστες των μεσαίων εισοδημάτων, δημιούργησαν τα τελευταία χρόνια τις εναλλακτικές μορφές του Διηπειρωτικού και Δημισφαιρικού Τουρισμού, που στην πράξη σημαίνει «Κάνω τουρισμό σε οποιοδήποτε

μέρος του κόσμου και σε όποια εποχή του χρόνου θέλω» (παγκοσμιοποίηση της τουριστικής αγοράς και καταπολέμηση της τουριστικής εποχικότητας).

3.3. Μορφές Τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Διαμονή»

Ο παράγοντας «διαμονή» στον τουρισμό προσδιορίζεται από τρία επί μέρους στοιχεία και συγκεκριμένα από τα στοιχεία της διάρκειας, του καταλύματος και της δαπάνης διαμονής.

Η χρονική διάρκεια διαμονής των τουριστών στον τουριστικό προορισμό είναι τόση όση σχεδόν είναι και η διάρκεια των διακοπών τους, αφού η χρονική διάρκεια της τουριστικής μετακίνησης είναι μερικές ώρες μέχρι και μια και σπάνια, δύο ημέρες.

Όπως είναι γνωστό οι διακοπές από άποψη διάρκειας κατατάσσονται σε τρεις κύριες κατηγορίες¹⁶:

1. Στις κύριες διακοπές (main holidays) που διαρκούν 15-30 ημέρες
2. Στις δευτερες διακοπές (second holidays) που διαρκούν 5-15 ημέρες
3. Στις μικρές διακοπές (short breaks) που διαρκούν 1-4 ημέρες και περιλαμβάνουν τα διάφορα εορταστικά «τρίημερα» και «τετράημερα» γνωστά σαν μεγάλα Σαββατοκύριακα (Long weekends).

Σήμερα οι εργαζόμενοι στο χώρο της ΕΕ τουλάχιστον, δικαιούνται 4-6 εβδομάδες διακοπών παραπάνω από τις 8-14 ημέρες επίσημων (δημοσίων) αργιών. Οι ημέρες αυτές συνδυάζονται με πολλούς τρόπους με τα 52 Σαββατοκύριακα του χρόνου (104 ημέρες) και μας δίνουν τα παραπάνω «σύνολα» διακοπών. Συνολικά δηλαδή οι εργαζόμενοι εργάζονται περίπου 220 ημέρες το χρόνο και αυτό το πέτυχαν ύστερα από μακροχρόνιους εργατικούς αγώνες. Δυστυχώς σήμερα αυτές οι κατακτήσεις των εργαζομένων βάλονται έμμεσα και πλαγιοκοπούνται από το θεσμό των ελευθέρων επαγγελματιών και την παροχή υπηρεσιών με τα Δελτία παροχής Υπηρεσιών που έχουν υποκαταστήσει για πολλούς επιστήμονες (Μηχανικοί, Καθηγητές, Σύμβουλοι) τις εργατικές συμβάσεις με αποτέλεσμα οι εργοδότες να απαλλάσσονται από τις υποχρεώσεις τους (ασφαλιστικές εισφορές, χορήγηση αδειών, ωράρια, κατώτερα ημερομίσθια, αποζημιώσεις εκτός έδρας, προϋποθέσεις απόλυσης κ.λ.π.) και οι εργαζόμενοι να μην αντιδρούν μπροστά στην απειλή της ανεργίας και την απειλή της απόλυσης.

Η διαμονή των τουριστών γίνεται στα λεγόμενα τουριστικά καταλύματα που περιλαμβάνουν Ξενοδοχεία, Μοτέλ, Bungalows (Ξενοδοχεία με οικίσκους), Πανδοχεία,

¹⁶ Δ. Καραχοντζίδης – Κ. Σφακιανάκης «Τουριστική Εποχικότητα», Περιοδικό «Τουρισμός και Οικονομία», τεύχος Σεπτεμβρίου 1992.

Ξενώνες, ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα, ανταλλασσόμενα σπίτια, πλωτά καταλύματα, οικοτροφεία, τροχόσπιτα, σκηνές και σπίτια φίλων ή συγγενών και διακρίνονται στα κύρια ή Ξενοδοχειακά καταλύματα (Ξενοδοχεία, Μοτέλ, επιπλωμένα διαμερίσματα, bungalows, ξενώνες, πανδοχεία) και στα συμπληρωματικά τουριστικά που περιλαμβάνουν τα υπόλοιπα¹⁷.

Τα τουριστικά καταλύματα συγκεντρώνονται συνήθως σε διάφορους σχηματισμούς γνωστούς σαν Τουριστικά θέρετρα, Τουριστικά χωριά, πάρκα, Κατασκηνώσεις (Campings), Κέντρα διακοπών (clubs) κ.λ.π.

Η κατασκευή των Ξενοδοχειακών καταλυμάτων ελέγχεται στη χώρα μας από τον ΕΟΤ και γίνεται βάσει προκαθορισμένων προδιαγραφών και σύμφωνα με ορισμένα πρότυπα. Ανάλογα με τις προδιαγραφές και τα ακολουθούμενα πρότυπα τα τουριστικά καταλύματα εντάσσονται σε κατηγορίες γνωστές παλαιότερα σαν κατηγορίες πολυτελείας Α, Β, Γ, Δ, Ε και σήμερα σαν κατηγορίες 1, 2, 3, 4 και 5 αστέρων.

Η δαπάνη διαμονής των τουριστών παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις. Ένας φτωχός τουρίστας δεν ξοδεύει τίποτα όταν κοιμάται μέσα ή έξω από τον υπνόσακό του κάτω από τον έναστρο Ουρανό μιας θερμής χώρας (τουρισμός σακιδίου ή τουρισμός των back packers). Ένας άλλος τουρίστας, μεγιστάνας του πλούτου, μπορεί να πληρώσει μέχρι και 3.000.000 δρχ. την ημέρα για να ενοικιάσει ένα πολυτελές γιοτ για τον ίδιο και τους φίλους του.

Γενικά όμως οι τιμές των τουριστικών καταλυμάτων καθορίζονται από τους Εθνικούς Τουριστικούς φορείς ανάλογα με την κατηγορία των καταλυμάτων, την εποχή του έτους και την ακολουθούμενη τουριστική πολιτική.

Η διατροφή των τουριστών κατά τη διάρκεια της διαμονής τους στα τουριστικά καταλύματα, γίνεται κατά κανόνα στα εστιατόρια των καταλυμάτων και κατά κρατούσα τακτική, που γενικεύεται με το χρόνο η διαμονή και η διατροφή μαζί, αποτελούν ενιαίο τουριστικό προϊόν (με διάφορες παραλλαγές) με μια και μόνον τιμή. Αυτό αποτελεί και τον κανόνα για τον οργανωμένο τουρισμό (Package tour).

Στον προσδιορισμό των μορφών του τουρισμού ο παράγοντας Διαμονή (όπως και ο παράγοντας μετακίνηση, που αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο), γίνεται σε αρκετές περιπτώσεις βασικό γνώρισμα διαφόρων εναλλακτικών μορφών Τουρισμού.

Στον επιλεκτικό π.χ. τουρισμό και στον κοσμοπολίτικο οι τουρίστες διαμένουν σε καταλύματα Lux (πολυτελείας) που είναι πανάκριβα.

Στο λαϊκό τουρισμό οι τουρίστες διαμένουν σε φθηνά καταλύματα.

¹⁷ Ν. Ηγουμενάκης – Κ. Κραβαρίτης – Π. Λύτρας «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1998.

Στον επαγγελματικό τουρισμό (Συνεδριακό, Εκθέσεων, Κινήτρων, Επαγγελματικών ταξιδιών) οι τουρίστες διαμένουν σε ακριβά καταλύματα γιατί τα πληρώνουν οι χορηγοί και οι διοργανωτές του επαγγελματικού τουρισμού.

Στο μαζικό πακεταρισμένο τουρισμό οι τουρίστες διαμένουν σε ακριβά συνήθως καταλύματα (3-5 αστέρων) με σχετικά χαμηλή τιμή την οποία εξασφάλισαν οι tour operators κατά τις διαπραγματεύσεις τους με τους Ξενοδόχους έναντι ενός υψηλού αριθμού τουριστών που στέλνουν στα Ξενοδοχεία τους (εξασφάλιση μιας επιθυμητής πληρότητας).

3.4. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Εποχή διακοπών»

Η εποχή διακοπών, τότε δηλαδή εκδηλώνεται η κύρια τουριστική δραστηριότητα, οι αιτίες εκδήλωσης αυτής της δραστηριότητας σε ορισμένη εποχή του έτους και τα προβλήματα που δημιουργεί τοπικά και χρονικά η πραγματοποίηση μεγάλου αριθμού τουριστικών ταξιδιών, συγκροτούν το φαινόμενο της τουριστικής εποχικότητας που επιδρά δυσμενώς στη λειτουργία ολόκληρου του τουριστικού κυκλώματος και στην ποιότητα των προσφερομένων τουριστικών υπηρεσιών.

Τουριστική εποχικότητα είναι το φαινόμενο της εκδήλωσης της τουριστικής δραστηριότητας σε ορισμένη εποχή του έτους και πρακτικά αντιπροσωπεύει το μεγάλο πλήθος των πραγματοποιούμενων κύριων διακοπών και των συνεπαγόμενων ταξιδιών κατά την «Τουριστική εποχή» που είναι η θερινή περίοδος και κυρίως οι μήνες Ιούλιος και Αύγουστος για το Βόρειο Ημισφαίριο και οι μήνες Ιανουάριος και Φεβρουάριος για το Νότιο Ημισφαίριο.

Έκφραση της τουριστικής εποχικότητας είναι η διαμόρφωση των λεγόμενων «τουριστικών περιόδων» που είναι :

1. Η **περίοδος «αιχμής»** (peak season) που καλύπτει τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο για το Βόρειο Ημισφαίριο και τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο για το Νότιο.
2. Η **«ενδιάμεση» περίοδος** (shoulder season) που καλύπτει τους μήνες Μάιο, Ιούνιο, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο (δύο μήνες πριν και δύο μήνες μετά την περίοδο αιχμής) για το Βόρειο Ημισφαίριο και τους μήνες Νοέμβριο, Δεκέμβριο, Μάρτιο και Απρίλιο για το Νότιο.
3. Η **«νεκρή» περίοδος** που καλύπτει τους μήνες Νοέμβριο, Δεκέμβριο, Ιανουάριο, Φεβρουάριο, Μάρτιο και Απρίλιο για το Βόρειο Ημισφαίριο και τους μήνες Μάιο, Ιούνιο, Ιούλιο, Αύγουστο, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο για το Νότιο (οι 6 χειμερινοί μήνες).

Φυσικά μεταξύ των τουριστικών περιόδων δεν υπάρχουν ακριβά, απαραβίαστα και αμετακίνητα όρια. Η διάκρισή τους και η αντιστοιχία τους με ορισμένους μήνες εξυπηρετεί

τη μελέτη του φαινομένου της τουριστικής εποχικότητας και διευκολύνει τη στατιστική αξιολόγηση των τουριστικών δεδομένων.

Στους τόπους της αιώνιας άνοιξης και του αιώνιου θέρους (Χαβάη, Αντίλλες, Μπαχάμες, Σεϋχέλλες, Μπαλί, Κένυα, Νησιά εγγύς του Ισημερινού, κ.λ.π) οι τουριστικές περίοδοι ξεθωριάζουν και δεν υπάρχει τουριστική εποχικότητα. Δεν υπάρχει επίσης η τουριστική εποχικότητα στο διημισφαιρικό τουρισμό. Τα διημισφαιρικά ταξίδια σήμερα είναι εύκολα, γρήγορα και από οικονομική άποψη όχι απαγορευτικά. Ο μέσος τουρίστας μπορεί να κάνει θερινές ή χειμερινές διακοπές όλο το χρόνο, μεταβαίνοντας από το ένα ημισφαίριο στο άλλο και ακολουθώντας την εποχή του έτους που προτιμά για τις διακοπές του. Το τουριστικό φαινόμενο στην παγκόσμια διάστασή του δεν γνωρίζει εποχές.

Σε τοπική κλίμακα όμως, η εποχή των διακοπών παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην τυπολογία των μορφών τουρισμού. Οι περισσότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού έχουν έντονο εποχικό χαρακτήρα και πολλές από αυτές υπάρχουν γιατί υπάρχουν οι κατάλληλες εποχές.

Ο θερινός τουρισμός, ο παραθεριστικός τουρισμός και ο παράκτιος τουρισμός υπάρχουν γιατί υπάρχει θέρος.

Ο χειμερινός τουρισμός, ο τουρισμός παραχείμασης, ο χιονοδρομικός τουρισμός και ο τουρισμός χειμερινών σπορ υπάρχουν γιατί υπάρχει χειμώνας.

Ο θαλάσσιος τουρισμός γίνεται κυρίως κατά τη διάρκεια του θέρους γιατί τότε οι θάλασσες είναι πιο ήσυχες.

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται περισσότερο την άνοιξη και το θέρος γιατί τότε γίνονται οι περισσότερες γεωργικές εργασίες.

Ο περιπατητικός, ο οικολογικός και ο φυσιογνωστικός αναπτύσσονται το θέρος, την άνοιξη και το φθινόπωρο για να αποφεύγεται ο χιονοσκεπασμένος χειμώνας.

Ο μαζικός τουρισμός εκδηλώνεται το θέρος.

Άλλες μορφές τουρισμού, ενώ μπορούν να αναπτυχθούν σε όλες τις εποχές του έτους, όπως ο επαγγελματικός, ο αθλητικός, ο τουρισμός πόλεων, ο τουρισμός υγείας και ο πολιτιστικός τουρισμός, συνήθως εκδηλώνονται το θέρος.

Ο μόνος τουρισμός που δεν ακολουθεί τις εποχές του έτους είναι ο θρησκευτικός τουρισμός που ακολουθεί το εορτολόγιο της κάθε θρησκείας και ο τουρισμός επιστροφής στις ρίζες που συνδυάζεται με το θρησκευτικό ή γίνεται περιπτωσιακά.

Τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) στην προσπάθειά της να περιορίσει το φαινόμενο της τουριστικής εποχικότητας μεταξύ των άλλων μέτρων που παίρνει είναι η ενθάρρυνση του λεγόμενου τουρισμού όλων των εποχών ή συνεχή τουρισμού ή Εννιαυσίου τουρισμού.

Πρέπει όμως να διευκρινιστεί ότι ο τουρισμός όλων των εποχών δεν είναι μορφή τουρισμού αλλά δόγμα τουριστικής ανάπτυξης. Σύμφωνα με αυτό το δόγμα οι διάφορες μορφές τουρισμού πρέπει να εκδηλώνονται, αυτές τουλάχιστον που από τη φύση τους μπορούν να εκδηλωθούν, σε όλες τις εποχές του χρόνου και κυρίως στη νεκρή και στην ενδιάμεση τουριστική περίοδο, για «ελάφρυνση» της περιόδου αιχμής από το υπερβολικό τουριστικό βάρος.

3.5. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Τουριστικός προορισμός»

Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι οι περισσότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού πήραν τον επιθετικό προσδιορισμό από το όνομα του τουριστικού προορισμού που φιλοξενεί τους τουρίστες της κάθε μορφής.

Έτσι, η θάλασσα φιλοξενεί το θαλάσσιο τουρισμό, οι ακτές τον παράκτιο, οι λίμνες τον παραλίμνιο, οι ποταμοί τον παραποτάμιο, τα όρη τον ορεινό, τα χιονοσκεπασμένα όρη το χιονοδρομικό και τον τουρισμό χειμερινών σπορ, οι αγροί τον αγροτουρισμό, η ύπαιθρος τον τουρισμό υπαίθρου, η φύση το φυσιογνωστικό και το φυσιολατρικό, το φυσικό περιβάλλον τον περιβαλλοντικό ή οικοτουρισμό, οι ιαματικές πηγές τον ιαματικό, ο τόπος των θρησκευτικών μνημείων και των εκκλησιών το θρησκευτικό, τα συνεδριακά και εκθεσιακά κέντρα, το συνεδριακό και τον τουρισμό εκθέσεών αντίστοιχα, τα πολιτιστικά κέντρα τον πολιτιστικό, τα αθλητικά κέντρα τον αθλητικό, τα κοσμοπολίτικα κέντρα τον κοσμοπολίτικο, οι πόλεις τον τουρισμό πόλεων, οι μεγάλες αγορές τον τουρισμό αγορών, οι τόποι με ξεχωριστή πανίδα και χλωρίδα τον τουρισμό παρατήρησης πουλιών και άλλων ζώων και τον τουρισμό μελέτης της χλωρίδας κ.λ.π.

Σαν τουριστικός προορισμός χαρακτηρίζεται ένας τόπος που δέχεται και φιλοξενεί τουρίστες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Για να δεχθεί και να φιλοξενήσει τους τουρίστες αυτός ο τόπος πρέπει να διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά ή στοιχεία έλξης και ικανοποίησής τους, τα ονομαζόμενα τουριστικά θέλγητρα, που είναι συνήθως ευνοϊκά φυσικά, κλιματολογικά, γεωγραφικά και οικονομικά στοιχεία, σημαντικά πολιτιστικά και κοινωνικά στοιχεία, αλλά προ παντός τα απαραίτητα ανθρωπογενή τουριστικά στοιχεία και κυρίως την κατάλληλη τουριστική υποδομή στην ευρεία της έννοια, δηλαδή υποδομή που να εξυπηρετεί ολόκληρο το τουριστικό κύκλωμα.

Οι τουριστικοί προορισμοί ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες, έχουν τα δικά τους θέλγητρα και τους δικούς τους προσδιοριστικούς παράγοντες που έχουν επαρκώς τεκμηριωθεί στην ελληνική και στην ξένη βιβλιογραφία.

Η κρατούσα κατηγοριοποίηση στηρίζεται στο κριτήριο της γεωγραφικής ταυτότητας των τουριστικών προορισμών. Έτσι διακρίνουμε τους τουριστικούς προορισμούς που βρίσκονται σε παράκτιες περιοχές, σε ορεινές περιοχές, σε αστικές περιοχές, σε πολιτιστικές περιοχές και στις φυσικές περιοχές που προστατεύονται άμεσα ή έμμεσα (πάρκα αναψυχής, περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, πάρκα αγρίων ζώων, εθνικοί δρυμοί κ.λ.π.

Εκείνο το οποίο πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα είναι ότι *οι τουριστικοί προορισμοί παράγουν τουριστικά προϊόντα* (θέλγητρα, τουριστική υποδομή) που δεν μεταφέρονται και δεν αποθηκεύονται αλλά καταναλώνονται επί τόπου και για να τα απολαύσουν οι τουρίστες πρέπει να μεταβούν στους τουριστικούς προορισμούς. Αυτά τα προϊόντα ταυτοποιούν και τους τουριστικούς προορισμούς οι οποίοι όταν παύσουν να τα παράγουν παύουν και να είναι τουριστικοί προορισμοί.

Στην πράξη έχει αποδειχθεί ότι ένας τουριστικός προορισμός συνήθως χάνει την τουριστική του παραγωγικότητα από την άναρχη και απρογραμματίστη τουριστική ανάπτυξη, από τη συγκέντρωση, χρονικά και τοπικά, υπερβολικού τουριστικού βάρους, από την περιβαλλοντική του αλλοίωση και από την υπερεκμετάλλευσή του. Ενάντια σε αυτόν τον κίνδυνο της απαξίωσης του τουριστικού προορισμού, υιοθετήθηκε τα τελευταία χρόνια το δόγμα του αειφόρου τουρισμού που αντιπροσωπεύει την αειφορική τουριστική ανάπτυξη, ανάπτυξη που εξασφαλίζει την ικανότητα του τουριστικού προορισμού να παράγει εξακολουθητικά (αεί φέρει) τα προϊόντα από τα οποία και χαρακτηρίστηκε σαν τουριστικός.

3.6. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Λόγος (σκοπός) Τουριστικού Ταξιδιού»

Οι κυριότεροι λόγοι¹⁸ για τους οποίους κάνουν οι άνθρωποι τουρισμό είναι αυτοί που αναφέρθηκαν στον ορισμό του τουρισμού, αλλά και άλλοι πρόσθετοι που στην πλειονότητά τους ταξινομούνται και αντιστοιχούνται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που προσδιορίζουν, όπως παρακάτω :

ΛΟΓΟΙ – ΑΙΤΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ανάπαυση – Αναψυχή – Ψυχαγωγία

Περιήγηση

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Τουρισμός διακοπών

Περιηγητικός

¹⁸ Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO – Διάσκεψη Ρώμης 1963) ονόμασε τους κύριους σκοπούς της τουριστικής επίσκεψης ως εξής : διακοπές, σπουδές, υγεία, εμπορικές δεσοληψίες, απστολή, συνάντηση, συνέδριο, επίσκεψη φίλων ή συγγενών, θρησκεία, αθλητισμός και λοιποί.

(συνέχεια)

ΛΟΓΟΙ – ΑΙΤΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Μόρφωση – Εκπαίδευση
Σπουδές
Αθληση – Αθλοπαιδεία
Περπάτημα
Θεραπεία – Λόγοι υγείας
Ιαματικά λουτρά
Θρησκεία
Επάγγελμα
Συμμετοχή σε συνέδριο
Παρακίνηση εργαζομένων
Περιπέτεια, συμμετοχή σε extreme games

Επίσκεψη πόλεων
Επίσκεψη πολιτιστικών κέντρων
Επίσκεψη φυσικών τοπίων
Απόκτηση γνώσεων για τη φύση
Επαφή με το περιβάλλον

Φιλοξενία
Επιστροφή στις ρίζες

Γαμήλιο ταξίδι
Γνωριμία με αγρότες και την αγροτική ζωή
Απόλαυση του χειμώνα
Απόλαυση του Θέρους
Απόλαυση της θάλασσας
Παρατήρηση Πουλίων, χλωρίδας, πανίδας

Κυνήγι
Κυνήγι άγριων ζώων
Κολύμπι – Μαύρισμα – Παράκτια
Παιχνίδια - Φλερτ
Γυμνισμός

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Εκπαιδευτικός
Σπουδαστικός
Αθλητικός, χειμερινών σπορ, ορειβατικός
Περπατητικός
Θεραπευτικός – Τουρισμός υγείας
Ιαματικός
Θρησκευτικός
Επαγγελματικός
Συνεδριακός
Τουρισμός κινήτρων
Τουρισμός περιπέτειας,
τουρισμός μεγάλων συγκινήσεων
Αστικός
Πολιτιστικός
Φυσιολατρικός
Φυσιογνωστικός
Περιβαλλοντικός ή
Οικοτουρισμός
Τουρισμός φιλοξενίας
Τουρισμός επιστροφής στο
παρελθόν
Τουρισμός Νεόνυμφων
Αγροτουρισμός
Χειμερινός
Θερινός
Θαλάσσιος
Τουρισμός παρατήρησης πουλιών,
χλωρίδας, πανίδας
Κυνηγετικός
Τουρισμός Σαφάρι
Παράκτιος ή τουρισμός των 4S
(sea, sun, sand, sex)
Γυμνιστικός

(συνέχεια)

ΛΟΓΟΙ – ΑΙΤΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Συμμετοχή στο τουριστικό μπούγιο
Έρωτας, εκμαυλισμός
Τεμπελιά- ξεγνοιασιά – χαλάρωση –
απομόνωση
Επίσκεψη κοσμοπολίτικων κέντρων
Αγορές κατά τη διάρκεια εκπτώσεων
Ικανοποίηση Τουριστικών συμπλεγμάτων
(Σύμπλεγμα άπιστου Θωμά – Ανταίου –Ταρζάν
ή Ναρκισσισμού, παιδικότητας ή ινφατιλισμού,
Αττίλα, Ήλιου, πονηρού φιδιού)

Ικανοποίηση προσωπικών αναγκών
(Αποφυγή πίεσης, ανάκτηση ισορροπίας,
Αποφυγή ευθυνών – προσωπικά συμπλέγματα
Αποφυγή αστικού περιβάλλοντος

Ανάγκη για κοινωνικό prestige

Αποφυγή καθημερινότητας
Αποφυγή ψυχοσωματικών επιβαρύνσεων
Λοιποί ψυχολογικοί λόγοι

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Μαζικός τουρισμός
Ερωτικός τουρισμός

Τουρισμός switch off ή relax
Κοσμοπολίτικος
Τουρισμός Αγορών

Τουρισμός που ικανοποιεί το
κάθε σύμπλεγμα

Όλες οι μορφές τουρισμού
Τουρισμός Υπαίθρου,
αγροτουρισμός
Μορφή τουρισμού που
κάνουν οι κοινωνικοί σύντροφοι
Όλες οι μορφές τουρισμού
Όλες οι μορφές τουρισμού
Όλες οι μορφές τουρισμού

3.7. Μορφές τουρισμού προσδιοριζόμενες από τον παράγοντα «Τουριστική δαπάνη»

Για κάθε αγαθό και τουριστική υπηρεσία υπάρχει μια διαπραγματεύσιμη αγοραία τιμή που πρέπει να πληρώσει ο τουρίστας καταναλωτής.

Το άθροισμα όλων των τιμών όλων των αγαθών και υπηρεσιών που καταναλώνει ένας τουρίστας κατά τη διάρκεια των διακοπών του, ονομάζεται **τουριστική δαπάνη ή Δαπάνη Τουριστικού Ταξιδιού**.

Αυτή η δαπάνη έχει μεγάλο εύρος και εξαρτάται από το είδος του τουρισμού, τη διάρκεια των διακοπών, την οικονομική δυνατότητα και από την καταναλωτική συμπεριφορά του τουρίστα.

Ανάλογα με την τουριστική δαπάνη χαρακτηρίζονται μερικές μορφές τουρισμού σαν ακριβές ή σαν φθηνές και ομαδοποιούνται οι τουρίστες σε πλούσιους και φτωχούς. Πρέπει όμως να διευκρινιστεί ότι το ύψος της τουριστικής δαπάνης δεν αποτελεί αυτό καθαυτό κριτήριο προσδιορισμού μιας εναλλακτικής μορφής τουρισμού, που συνήθως προσδιορίζεται από άλλα ισχυρότερα κριτήρια. Είναι μάλλον ένα χαρακτηριστικό της τουριστικής αγοράς που προσιδιάζει σε όλες τις μορφές τουρισμού.

Στην πράξη, ακριβές μορφές τουρισμού θεωρούνται ο επιλεκτικός τουρισμός, ο κοσμοπολίτικος, ο διηπειρωτικός, ο διημισφαιρικός, ο θαλάσσιος (κρουαζιέρες, γιότιγκ), ο χιονοδρομικός στα κοσμοπολίτικα χιονοδρομικά κέντρα, ο τουρισμός σαφάρι και ο ατομικός τουρισμός, γιατί κατά τεκμήριο τα τουριστικά προϊόντα αυτών των τουριστικών μορφών είναι ακριβά. Αντίθετα, φθηνές μορφές τουρισμού θεωρούνται ο λαϊκός τουρισμός, ο τουρισμός camping, ο αγροτουρισμός, ο τουρισμός κατά τη διάρκεια της νεκρής τουριστικής περιόδου, ο τουρισμός του σακιδίου και ο μαζικός οργανωμένος (πακεταρισμένος) τουρισμός λόγω των χαμηλών τιμών που επιτυγχάνουν οι tour operators.

Ο συνεδριακός και ο τουρισμός κινήτρων συνήθως «προσφέρονται» και αυτοί που τους δέχονται δεν έχουν τουριστική δαπάνη, αλλά στην πραγματικότητα αυτές οι μορφές τουρισμού υπάγονται στην κατηγορία των ακριβών μορφών.

Ο τουρισμός νεόνυμφων είναι ακριβός τουρισμός αν και πολλές φορές προσφέρεται και αυτός σαν δώρο στους νεόνυμφους (Ιαπωνική και Κορεάτικη τακτική).

Ο τουρισμός φιλοξενίας και ο τουρισμός με ανταλλαγή σπιτιών είναι φθηνές μορφές τουρισμού, αλλά στις περιπτώσεις αυτές η τουριστική δαπάνη ανταποδίδεται.

Πρέπει όμως να τονιστεί ότι σχεδόν σε όλες τις μορφές τουρισμού υπάρχουν και φθηνά και ακριβά προϊόντα. Και το ύψος της τουριστικής δαπάνης εξαρτάται από την οικονομική δυνατότητα του τουρίστα καταναλωτή, από την αξία που δίδει στο χρήμα και από την καταναλωτική του συμπεριφορά. Ακόμη και στην περίπτωση του οργανωμένου τουρισμού, που η τιμή του τουριστικού πακέτου είναι καθορισμένη, κάθε τουρίστας μπορεί να ξοδέψει όσα χρήματα θέλει στις τοπικές αγορές. Το ύψος επίσης της τουριστικής δαπάνης δεν εξαρτάται πάντοτε από την οικονομική δυνατότητα του τουρίστα. Υπάρχουν φτωχοί τουρίστες που ακολουθούν την αρχή «Φτωχός στο σπίτι σου, βασιλιάς στο ταξίδι σου» και ξοδεύουν πολλά χρήματα και υπάρχουν πλούσιοι που ξοδεύουν λιγότερα είτε εκ πεποιθήσεως (τοιγκούνηδες), είτε γιατί δεν θέλουν να δείχνουν τον πλούτο τους, είτε γιατί θέλουν να παίξουν το ρόλο του φτωχού.

Πρέπει ακόμη να τονιστεί ότι σήμερα ο τουρισμός είναι δικαίωμα όλων και όχι προνόμιο των ολίγων όπως ήταν μέχρι και τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Αποτελεί κοινωνικό αγαθό το οποίο πρέπει να απολαμβάνουν και οι φτωχοί που δεν έχουν την

οικονομική δυνατότητα να το αγοράσουν και τα άτομα με ειδικές ανάγκες που ακόμη και αν έχουν την οικονομική δυνατότητα, δεν μπορούν να μεταβούν στους τουριστικούς προορισμούς για να το απολαύσουν. Και αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας, όπως και όσο ικανοποιεί τις πρωτογενείς ανάγκες και τις ανάγκες ασφαλείας των πολιτών της, με τον ίδιο τρόπο να ικανοποιεί και τις τουριστικές ανάγκες τους. Και σε αυτή την υποχρέωση στηρίζεται ο χρηματοδοτούμενος από τους Δημόσιους Τουριστικούς φορείς Κοινωνικός Τουρισμός και ο Τουρισμός ατόμων με ειδικές ανάγκες (ο τουρισμός για όλους) που ενθαρρύνεται, χρηματοδοτείται και υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

4. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα είναι μια εξαιρετικά πολυπρόσωπη χώρα. Είναι σίγουρο ότι χρειάζονται πολύ περισσότερες από μια επισκέψεις για να μπορείς να πεις ότι γνωρίζεις καλά κάποιο από αυτά τα πρόσωπά της. Για το λόγο αυτό, οι επισκέπτες που έρχονται για πρώτη φορά στην Ελλάδα, τις περισσότερες φορές επιστρέφουν, για να ξαναζητήσουν ότι τους εντυπωσίασε ή για να εξερευνήσουν όσα δεν μπόρεσαν τις προηγούμενες φορές. Και αν είναι κάτι στο οποίο όλοι συμφωνούν, είναι ότι φεύγοντας – ανεξάρτητα από το πόσες φορές έχει επισκεφθεί τη χώρα κανείς – έχει πάντα την αίσθηση ότι κάποιο μεγάλο κομμάτι της το έχει χάσει και άρα υπάρχουν πάντα πολλοί λόγοι για να επιστρέψει ξανά. Τα ταξίδια αναχώρησης από την Ελλάδα, είναι πάντα ταξίδια προγραμματισμού της επιστροφής σε αυτήν.

Τουρισμός και Ελλάδα είναι δύο έννοιες που συνδέονται άμεσα γεννώντας στο νου γοητευτικούς συνειρμούς από εικόνες, ήχους, αισθήσεις, πρόσωπα. Το μεσογειακό εύκρατο κλίμα της χώρας, η ποικιλομορφία του περιβάλλοντος, τα μνημεία και η ιστορία της, οι πεντακάθαρες θάλασσες και η παροιμιώδης φιλοξενία του Ελληνικού λαού, προσελκύουν εδώ και πολλά χρόνια μεγάλο αριθμό τουριστών στη χώρα. Σύμφωνα με στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, η Ελλάδα το έτος 2000 καταλαμβάνει την 15^η θέση μεταξύ των χωρών του πλανήτη με τις περισσότερες αφίξεις (περίπου 12,50 εκ. τουρίστες). Ως είναι επόμενο, ο τουρισμός είναι και μια από τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της χώρας, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται και από το ότι η Ελλάδα κατέχει τη 10^η θέση, μεταξύ των χωρών με τις μεγαλύτερες εισπράξεις από τον τουρισμό σε όλο τον κόσμο.

Η τουριστική υποδομή στην Ελλάδα είναι πλήρως ανεπτυγμένη. Κυριολεκτικά σε κάθε γωνιά της χώρας μπορεί κανείς να βρει τουριστικά γραφεία έτοιμα να εξυπηρετήσουν

τον επισκέπτη, παρέχοντας τις απαραίτητες πληροφορίες και την οργανωτική υποδομή για διαφορετικά είδη τουρισμού στη χώρα.

Οι δυναμικές προσπάθειες του Ελληνικού λαού στην ανάπτυξη των υπηρεσιών τουρισμού έχουν καταστήσει την Ελλάδα σημαντικό πόλο έλξης για ανθρώπους από ολόκληρο τον πλανήτη και μάλιστα ανθρώπους με διαφορετικές προτιμήσεις και ανάγκες. Μεγάλης σημασίας για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα είναι και ο ρόλος του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (Ε.Ο.Τ), που προσπαθεί συνεχώς να ενσωματώνει τις αρχές της αειφορίας στις πρακτικές ανάπτυξης του τουριστικού τομέα, προωθώντας την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.

4.1. Ο Ελληνικός Τουρισμός και οι Προοπτικές του

Η χώρα μας ανήκει στις τουριστικές χώρες υποδοχής τουριστών και δίνει ιδιαίτερη σημασία στην προσέλκυση περισσότερων τουριστών, που σημαίνει περισσότερο συνάλλαγμα. Η εισροή συναλλάγματος σημαίνει βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, σημαίνει ανάπτυξη των υποβαθμισμένων περιοχών, σημαίνει νέες ευκαιρίες για απασχόληση, σημαίνει συγκράτηση του πληθυσμού στις περιοχές του, σημαίνει επενδύσεις, σημαίνει γενικά οικονομική ανάπτυξη. Πάρα πολλές φορές από κυβερνητικά, και όχι μόνο, χείλη έχει ειπωθεί ότι ο τουρισμός αποτελεί εθνική υπόθεση και είναι η μόνη ανταγωνιστική μας «βιομηχανία» που πρέπει όλοι μαζί να τη βοηθήσουμε και να την υποστηρίξουμε.

Η τουριστική ανάπτυξη της χώρας μας, παρά τις πολλές υποσχέσεις, συνήθως στερείται ενός μακροχρόνιου και ρεαλιστικού προγράμματος που να στηρίζεται στην αποφυγή των λαθών του παρελθόντος, στις νέες διεθνείς τουριστικές εξελίξεις και να είναι συνδεδεμένο και με τους υπόλοιπους τομείς της κοινωνικοοικονομικής ζωής της.

Οι σημαντικές γεωπολιτικές μεταβολές των τελευταίων χρόνων στα βόρεια σύνορά μας έχει δημιουργήσει μια άλλη κατανομή των τουριστών στις διάφορες τουριστικές περιοχές της επικράτειας δημιουργώντας για άλλη μια φορά συσσώρευση των τουριστών στη νότια Ελλάδα και στη νησιά.

Η παραπάνω κατάσταση είναι γνωστή από την άναρχη ανάπτυξη του τουρισμού στις αρχές της δεκαετίας του '60 οπότε και δημιουργήθηκε η διαφορά της τουριστικής ανάπτυξης μεταξύ βορρά και νότου με τις ευλογίες της πολιτείας.

Η σύγκλιση μεταξύ βορρά και νότου επιτεύχθηκε στα μέσα της δεκαετίας του '80 με τη συμβολή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που διαπίστωσε και πρόβαλλε το γεγονός ότι η

χώρα διαθέτει και στο βόρειο τμήμα τις αξιόλογες φυσικές ομορφιές για την ανάπτυξη τουριστικών περιοχών.

Όσον αφορά τους ρυθμούς ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού και τον αριθμό των αφίξεων ξένων τουριστών, υπάρχει μια ανοδική πορεία παρά τις διεθνείς και πολλές φορές εσωτερικές δυσκολίες που επηρεάζουν τον ευαίσθητο τομέα του τουρισμού. Η δυναμικότητα σε κλίνες ολοένα και αυξάνεται με δυνατότητα να εξυπηρετούμε πάνω από δέκα εκατομμύρια τουρίστες το χρόνο. Σημασία όμως δεν έχει η αύξηση του αριθμού των τουριστών αλλά και η ανάλογη αύξηση των τουριστικών εσόδων. Ήδη η πολιτεία προσπαθεί να περάσει μηνύματα όπως η ελεγχόμενη αύξηση με μεγαλύτερη ημερήσια δαπάνη των τουριστών, άρα προσπαθεί να προσελκύσει τουρίστες με ικανοποιητικό – ως υψηλό – βάλαντιο. Η επίτευξη του στόχου αυτού χρειάζεται και την ανάλογη βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών που θα αποτελέσει το κίνητρο για την άφιξη των τουριστών που επιθυμούμε.

Η διεθνής τάση για βιομηχανοποίηση του τουρισμού δεν πρέπει να μας επηρεάσει απόλυτα αλλά να διατηρήσουμε ταυτόχρονα την παραδοσιακή ελληνική φιλοξενία που αποτελεί ένα από τα βασικά προνόμια της χώρας μας στο τουριστικό στερέωμα.

Ο ανταγωνισμός είναι μεγάλος, ιδιαίτερα από γειτονικές χώρες, είτε φιλικές είτε όχι, και θα πρέπει οι προσπάθειές μας να είναι εντονότερες και η τουριστική πολιτική να προσαρμόζεται γρήγορα στις απαιτήσεις της εποχής είτε εφαρμόζεται από τους κρατικούς φορείς είτε από τους ιδιωτικούς.

Για την επίτευξη των στόχων του ελληνικού τουρισμού θα πρέπει να γίνει κατανοητό από όλους ότι η τουριστική παιδεία όλων όσων άμεσα ή έμμεσα ασχολούνται με το τουριστικό κύκλωμα θα πρέπει να είναι εθνική υποχρέωση, ώστε να μην παρατηρούνται φαινόμενα που αμαυρώνουν την εικόνα του.

4.2. Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ)

Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού ιδρύθηκε το 1929 με το Ν. 4377 και επανιδρύθηκε με το Ν. 558 το 1945 και υπαγόταν στην εποπτεία Εμπορίου αρχικά, μετά στο Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως και σήμερα ανήκει μετά από πολλές έριδες στο υπουργείο Ανάπτυξης. Διοικείται από συμβούλιο και προΐσταται ο Γ.Γ Τουρισμού.

Σκοπός του οργανισμού είναι η άσκηση της κρατικής τουριστικής πολιτικής με οργάνωση και συντονισμό των διαφόρων υπηρεσιών του, κεντρικών και περιφερειακών, με τις τοπικές αυτοδιοικήσεις και τους ιδιωτικούς τουριστικούς φορείς, ο έλεγχος των τουριστικών επιχειρήσεων, η δημιουργία προγραμμάτων προβολής των τουριστικών προσόντων της χώρας τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό και γενικά η άσκηση εποπτείας σ' όλο το φάσμα του ελληνικού τουρισμού.

Ο Ε.Ο.Τ., σαν μοναδικός φορέας του τουριστικού κλάδου στη χώρα μας, έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στα αρχικά στάδια του μοντέλου ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού. Η δράση του συνοδεύτηκε από πολλές επιτυχίες αλλά και αποτυχίες. Έδωσε λύσεις σε προβλήματα και βοήθησε πολλές φορές τους επαγγελματίες να ξεπεράσουν τόσο ενδογενείς όσο και εξωγενείς δυσκολίες. Πλην όμως ο Ε.Ο.Τ. μετατράπηκε σε έναν υδροκέφαλο οργανισμό όπου συγχέονται και διαπλέκονται αρμοδιότητες επεξεργασίας και προώθησης της τουριστικής πολιτικής μαζί με επιχειρηματικές δραστηριότητες, όπως ξενοδοχεία, καζίνο, ιαματικές πηγές κ.α.

Στη σημερινή πραγματικότητα, για να ανταποκριθεί κανείς στις συνθήκες του διεθνούς ανταγωνισμού, θα πρέπει να ακολουθήσει ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης και να προσαρμοστεί σε νέες μεθόδους management και άσκησης πολιτικής.

Για το λόγο αυτό δημιουργήθηκαν οι δυο Ανώνυμες Εταιρείες (για το Φεστιβάλ και την περιουσία) οι οποίες θα αναλάβουν τις επιχειρηματικές και επιχειρησιακές δραστηριότητες του Ε.Ο.Τ στους τομείς ευθύνης των.

Έτσι ο νέος Ε.Ο.Τ μετατρέπεται σε επιτελικό και βασικό όργανο προώθησης και προβολής του ελληνικού τουρισμού στην παγκόσμια τουριστική αγορά με αιχμή του δόρατος τα γραφεία εξωτερικού και γενικότερα στην άμεση παρουσία τους στις ξένες αγορές.

Η συμμετοχή του Ε.Ο.Τ στη δημιουργία της κατάλληλης υποδομής υπήρξε σημαντική ιδιαίτερα με τη δημιουργία στη δεκαετία του '60 των ξενοδοχείων «ΞΕΝΙΑ» που κατασκευάστηκαν σε σημεία με τουριστικό ενδιαφέρον σε διάφορες περιοχές της χώρας, που λειτούργησαν υπό την εποπτεία του και έπαιξαν σημαντικό ρόλο ως πιλότοι ώστε να κατασκευασθεί στη συνέχεια μια πλειάδα ξενοδοχείων από ιδιώτες που

αποτελέσαν και τη βάση για την δημιουργία της κατάλληλης σε μέσα διαμονής υποδομής και έτσι είχαμε μεγαλύτερη και ποιοτικά αναβαθμισμένη κίνηση τουριστών από το εξωτερικό προς τη χώρα μας. Σήμερα τα περισσότερα «ΕΕΝΙΑ» λειτουργούν υπό τη διεύθυνση ιδιωτών στους οποίους ο οργανισμός παραχώρησε την εκμετάλλευσή τους με μακροχρόνιες μισθώσεις ενώ μερικά από αυτά λόγω παρέλευσης του ρόλου τους ή λόγω του ότι η θέση τους σήμερα δεν ευνοεί την αποτελεσματική τους λειτουργία, ή έχουν αποδοθεί σε διάφορους φορείς ή παραμένουν κλειστά.

Σημαντικό ρόλο πρέπει να παίζουν τα διάφορα γραφεία του εξωτερικού τα οποία πρέπει να στελεχώνονται με το κατάλληλο προσωπικό, ώστε να πετυχαίνουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα που δεν είναι άλλα από την ενίσχυση του ελληνικού τουρισμού.

Η τουριστική εκπαίδευση αποτελεί για τον Ε.Ο.Τ μια άλλη βασική του επιδίωξη έχοντας δημιουργήσει δε διάφορες περιοχές της χώρας βασικές τουριστικές σχολές σε δικά του κτιριακά συγκροτήματα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, τροφοδοτώντας την τουριστική αγορά εργασίας με καταρτισμένα στελέχη τα οποία τόσο στο παρελθόν όσο και στο μέλλον έδωσαν και θα δώσουν τις γνώσεις τους για την προώθηση και ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού.

5. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΛΑΔΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

5.1. Γεωγραφική θέση

Εξέχουσα θέση στο παγκόσμιο χάρτη κατέχει η γεωγραφική θέση της Ελλάδας η οποία αποτελεί σταυροδρόμι τριών Ηπείρων.

Η θέση της έχει συντελέσει και από πλευράς γεωλογικών φαινομένων στη δημιουργία μιας μοναδικής ποικιλίας φυσικής ομορφιάς, όπου αν συνδυασθεί με την εξαιρετική ποικιλία ενδιαφερόντων, που προκύπτουν από την πολιτισμική κληρονομιά της, επιτρέπουν την ικανοποίηση και των πλέον εξειδικευμένων και απαιτητικών επιθυμιών του επισκέπτη.

Την έλξη που ασκούν αυτοί οι δυο παράγοντες ενισχύουν ακόμα περισσότερο η θάλασσα που είναι παράγοντας ισορρόπησης του Ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος, οι κλιματολογικές συνθήκες οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφού παρά την ηπιότητά τους, επιτρέπουν ένα ευρύ φάσμα τουριστικών δραστηριοτήτων, από χιονοδρομικό σκι μέχρι γυμνισμό στα μέσα του φθινοπώρου. Το ελληνικό τοπίο αποτελεί πηγή τουριστικού πλούτου και παίζει σπουδαίο ρόλο στην εξέλιξη και αξιοποίηση του

Ελληνικού χώρου. Άλλο στοιχείο που συμπληρώνει τα ελληνικά φυσικά τουριστικά ενδιαφέροντα όπως υφαντά, χρυσά, το ούζο, το κρασί, το ελαιόλαδο.

5.2. Χωροταξικά χαρακτηριστικά

Οι γεωλογικοί σχηματισμοί της χώρας συντέλεσαν στην εγκατάσταση του πληθυσμού κυρίως κατά μήκος των ακτών. Έτσι οι μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, ο Βόλος, η Πάτρα, το Ηράκλειο κ.α αναπτύχθηκαν κατά μήκος των ακτών, όπως και πολλές άλλες μικρότερες πόλεις και οικισμοί. Η πρόοδος στην οικονομία της χώρας καθώς και η κοινωνική ανάπτυξή της, τις τελευταίες δεκαετίες συνοδεύθηκαν από ένταση όσο αφορά την κατανομή πληθυσμού και γενικότερα διαφόρων δραστηριοτήτων στη χώρα όπως διαβίωση, τεχνική και κοινωνική υποδομή.

Τα παραπάνω συνθέτουν την εικόνα του περιφερειακού προβλήματος της χώρας, ως χαρακτηριστικά του οποίου θα μπορούσαν να αναφερθούν :

- Η συγκέντρωση του 1/3 του πληθυσμού, του 55% του βιομηχανικού δυναμικού, του 65% των υπηρεσιών και του 85% των εταιρειών στη περιφέρεια της πρωτεύουσας
- Η μετακίνηση πληθυσμού από την ύπαιθρο στα μεγάλα αστικά κέντρα που έχει σαν αποτέλεσμα την αποδυνάμωση ορισμένων ορεινών, ημιορεινών και νησιωτικών περιοχών – βασικό ανασταλτικό παράγοντα στην αυτοδύναμη ανάπτυξη των περιοχών αυτών και την αξιοποίηση των φυσικών τους πόρων.
- Η κατεύθυνση των επενδύσεων, η περιορισμένη χρησιμοποίηση των ανθρώπινων και φυσικών πόρων και της υπάρχουσας τεχνικής και κοινωνικής υποδομής εντείνουν την άνιση κατανομή των αποτελεσμάτων της ανάπτυξης.

Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας που ζει σε παράκτιες περιοχές, προκάλεσε σημαντικές μεταβολές στο φυσικό περιβάλλον με την εισαγωγή πολλών και νέων δραστηριοτήτων. Ταυτόχρονα, η ταχύρυθμη ανάπτυξη μεγάλων πληθυσμιακών κέντρων στην ενδοχώρα, που απαιτούσαν διέξοδο προς τη θάλασσα, συντέλεσαν στο να ενταθούν οι άμεσες και έμμεσες επιδράσεις στην ακτή.

Πάνω από το 70% του πληθυσμού, το 90% του τουρισμού και της αναψυχής, το 35% της γεωργίας και το σύνολο της παράκτιας αλιείας και της ιχθυοκαλλιέργειας είναι συγκεντρωμένα σε αυτή τη στενή λωρίδα γης. Η κατάσταση αυτή διαμορφώθηκε κατά την τριακονταετία 1951 – 1981 και συντέλεσε στη βίαιη μετατροπή ενός αγροτικού περιβάλλοντος σε αστικό – βιομηχανικό – τουριστικό με όλες τις συνέπειες στις τοπικές, παραδοσιακές κοινωνίες και στη φύση, ενώ παράλληλα οδήγησε στην εγκατάλειψη της

υπαίθρου και την υποβάθμιση άλλων δραστηριοτήτων κυρίως στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές.

Θα πρέπει λοιπόν η πολιτική ανάπτυξης του τουρισμού να λάβει υπόψη της όλα τα παραπάνω, και να κάνει προσπάθειες, αξιοποιώντας το ανεκμετάλλευτο δυναμικό των ημιορεινών και ορεινών περιοχών και εξαλείφοντας τα προβλήματα των παράκτιων περιοχών. Με αυτό τον τρόπο θα επιτευχθεί η άμβλυνση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων που παρατηρούνται στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα.

5.3. Περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά

Αναμφισβήτητα η Ελλάδα κατέχει μια από τις υψηλότερες θέσεις όσο αφορά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος. Η περιγραφή των κυριότερων χαρακτηριστικών του ελληνικού περιβάλλοντος αφορά τη σημερινή κατάστασή του από την αναγνώριση του υπάρχοντος δυναμικού καθώς και των τεκμηριωμένων προβλημάτων και πιέσεων που υφίσταται. Η γνώση των αιτιών και της έκτασής τους έχει δεδομένο ότι η περιβαλλοντική ποιότητα είναι άμεσα συναρτημένη με την επιδιωκόμενη ποιότητα του τουρισμού.

Παρά τη σχετικά μικρή έκταση η Ελλάδα κατέχει την κορυφαία θέση σε ακτογραμμή η οποία ξεπερνά τα 15.000χιλ.. Από αυτά, 7.300 χιλ. αφορούν το ηπειρωτικό μέρος ενώ 7.700 χιλ. αντιστοιχούν στο μήκος των ακτών των περισσότερων από 3.000 νησιών. Ταυτόχρονα έχει μια εκτεταμένη ορεινή και ημιορεινή επιφάνεια, με ιδιαίτερη αισθητική αξία και μοναδικότητα ως προς την επιστημονική σημασία της χλωρίδας και πανίδας. Τα στοιχεία αυτά σε συνδυασμό με το ανθρωπογενές περιβάλλον το οποίο καλύπτει ένα πολιτισμικό φάσμα δεκάδων αιώνων, αποτελούν σοβαρό συγκριτικό πλεονέκτημα του ελλαδικού χώρου.

Η πανίδα με 6.000 περίπου είδη παρουσιάζει ευρύτητα γενετικών πόρων, ενώ τα οικοσυστήματα περιλαμβάνουν τουλάχιστον 400 σημαντικούς βιότοπους σχεδόν ομοιογενώς κατανεμημένους σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. Στη βορειοανατολική Ελλάδα στα δάση Δαδιά – Λευκίμμη και Σουφλί έχουν ανιχνευθεί 28 από τα 38 ευρωπαϊκά είδη αετών και άλλων αρπακτικών. Η Ελλάδα παρέχει επίσης φιλοξενία ως ένα από τα τελευταία καταφύγια στη σπάνια φώκια «monk» ενώ η Κρήτη είναι το μόνο μέρος στην Ευρώπη όπου έχει επιζήσει ο κρητικός αίγαγρος.

Η χλωρίδα περιλαμβάνει είδη τα οποία βαίνουν προς εξαφάνιση σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς επίσης πληθώρα ενδημικών φυτών της Βαλκανικής της Ασίας και της Αφρικής που δεν υπάρχουν αλλού στην Ευρώπη.

Στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες, διαφορετικοί τύποι εδάφους και τοπίου προστατεύονται ως προς τα φυσικά τους χαρακτηριστικά με νομοθεσία. Τέτοια τοπία είναι τα εθνικά πάρκα, τα αισθητικά δάση, τα φυσικά μνημεία, οι υγρότοποι, περιοχές εξαιρετικού φυσικού κάλλους κ.τ.λ. Ο ελλαδικός χώρος διαθέτει 10 εθνικά πάρκα όπως αυτά του Ολύμπου, Παρνασσού, Αίνου της Κεφαλονιάς και του φαραγγιού της Σαμαριάς. Επίσης αριθμεί 22 αισθητικά δάση που ξεπερνούν σε επιφάνεια τα 400 τετρ. χλμ και 15 τετρ. χλμ φυσικών μνημείων και ιστορικών τοποθεσιών. Θα πρέπει να ανέρθουν τα σημαντικότερα «φυσικά μνημεία» όπως το παρθένο δάσος της Ροδόπης, το Μικρό και Μεγάλο Σειτάνι της Σάμου με τις φώκιες «Μονκ», οι παραλίες επώασης χελωνών στα Σεκάνια, το Γέρακα της Ζακύνθου με αρπακτικά πτηνά και άλλη άγρια ζωή στον Έβρο.

Όσον αφορά τους αρχαιολογικούς θησαυρούς από την μακρόχρονη ιστορία της χώρας και των κατοίκων της αποτελούνται από αντικείμενα, κατασκευές, τοποθεσίες και ολόκληρους οικισμούς που ανήκουν σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους και είναι εξαπλωμένη σε όλη τη χώρα. Αναπόσπαστο τμήμα αποτελούν τα μνημεία και άλλα κτίσματα της νεότερης ιστορίας της χώρας και οι μαρτυρίες της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

Έχοντας αναφερθεί στα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει ο ελλαδικός χώρος, απαραίτητο είναι να αναφέρουμε συνοπτικά και **μερικά από τα προβλήματά του** :

1. Η ταχύρυθμη αστικοποίηση η οποία δεν συνοδεύτηκε από την κατασκευή της απαραίτητης υποδομής.
2. Γρήγορη αύξηση της οικονομίας με επιπτώσεις από την βιομηχανική δραστηριότητα στο θαλάσσιο περιβάλλον (υποβάθμιση των παραθαλάσσιων οικοσυστημάτων, ρύπανση της θάλασσας από το πετρέλαιο).
3. Η αύξηση της αγοραστικής δύναμης και του ελεύθερου χρόνου είχε σαν επακόλουθο την αύξηση των ιδιόκτητων αυτοκινήτων και άλλων οχημάτων, με συνέπεια να αφήσουν τα καταστρεπτικά ίχνη τους στο φυσικό περιβάλλον με πολλούς τρόπους (ασφαλτόστρωση δρόμων πολύ κοντά στις ακτές, ανυπαρξία παράκαμπτών δρόμων, έλλειψη χώρων στάθμευσης).
4. Η ραγδαία ανάπτυξη της παραθεριστικής κατοικίας δημιούργησε πιέσεις στις περιβαλλοντικές ζώνες της χώρας (συρρίκνωση της γεωργικής γης, καταστροφή των μέχρι πρόσφατα ανέπαφων φυσικών περιοχών, παράνομη εξόρυξη άμμου για οικοδομικές δραστηριότητες κ.τ.λ.).

5. Η ενοικίαση ή πώληση της γης για να χρησιμοποιηθεί από δραστηριότητες ξένες προς το χαρακτήρα της περιοχής και συχνά αντιφατικές ως προς την ισορροπία του φυσικού και του παραδοσιακού δομημένου περιβάλλοντος.

Όλα αυτά τα προβλήματα φθάνουν σε ανησυχητικό επίπεδο ειδικά για περιοχές όπως τα νησιά.

Συνοψίζοντας μπορεί να παρατηρηθεί, ότι παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι μια από τις λίγες χώρες των οποίων το σύνταγμα περιλαμβάνει άρθρο, που αναφέρεται σε θέματα προστασίας και συντήρησης του περιβάλλοντος και η οποία έχει επικυρώσει ένα μεγάλο αριθμό εξίσου σημαντικών διεθνών συμβάσεων, δεν έχει καταφέρει να προστατέψει και να διατηρήσει τις περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές της επιτυχώς. Ένας λόγος είναι η μειωμένη οικολογική συνείδηση των πολιτών στην οποία συμβάλλει η απροθυμία καταπολέμησης του φαινομένου από την πλευρά της πολιτείας.

Η οποιαδήποτε λοιπόν μελλοντική ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας οφείλει να γίνεται μέσα σε αυστηρά καθορισμένα πλαίσια ανάπτυξης, τα οποία θα πρέπει να είναι συμβατά και καταλυτικά ως προς την επίτευξη σημαντικών στόχων όπως :

α. Βελτίωση, εμπλουτισμός, συνεχής προστασία και συντήρηση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος της χώρας,

β. Επιλογή των κατάλληλων δραστηριοτήτων και πολιτικής έτσι ώστε να επιτευχθεί η εξεύρεση πόρων για την προστασία του περιβάλλοντος και η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης.

γ. Ορθολογικός σχεδιασμός και διαχείριση των φυσικών πόρων, βασισμένος σε μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων πολλών κριτηρίων και αυστηρών ελέγχων συμβατότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ – ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

2. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

- 2.1. Η στροφή προς τη φύση και ο ρόλος του τουρισμού
- 2.2. Οι παράγοντες της στροφής προς τη φύση και οι μορφές τουρισμού που τους ενισχύουν
- 2.3. Οι κυριότερες μορφές του τουρισμού υπαίθρου

3. Ο ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

- 3.1. Μορφές (είδη) αγροτουρισμού
- 3.2. Η αγροτική και τουριστική πολιτική στην Ε.Ο.Κ.
- 3.3. Το κοινοτικό νομικό πλαίσιο του αγροτουρισμού
- 3.4. Όροι & προϋποθέσεις ένταξης στο πρόγραμμα του Καν. 797/85 της Ε.Ο.Κ.
- 3.5. Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα
- 3.6. Οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα
- 3.7. Οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί

4. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- 4.1. Το αγροτουριστικό κύκλωμα – Οι φορείς του αγροτουρισμού
- 4.2. Το πρόβλημα της διαχείρισης του αγροτουρισμού
- 4.3. Το πρόβλημα των δυσμενών επιπτώσεων του αγροτουρισμού

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Ο τουρισμός που έχει σαν τουριστικό προορισμό τις αγροτικές περιοχές (περιοχές στις οποίες υπάρχουν αγροί, δηλαδή καλλιεργήσιμα κομμάτια γης) παρουσιάστηκε σαν συγκροτημένη εναλλακτική μορφή τουρισμού στις ΗΠΑ τη δεκαετία του 1960 και είχε δύο παραλλαγές. Αυτή του Farm / Ranch based Tourism και εκείνη του Hotel / resort based Tourism.

Η πρώτη παραλλαγή ήταν αυτή κατά την οποία οι τουρίστες είχαν κατάλυμα ένα αυθεντικό γεωργικό σπίτι (φάρμα ή ράντσο) ζούσαν μαζί με τους γεωργούς, έτρωγαν μαζί τα ίδια φαγητά και συμμετείχαν ενεργώς ή σαν παρατηρητές στις γεωργικές δουλειές. Η παραλλαγή αυτή ονομάστηκε agricultural tourism, δηλαδή γεωργικός τουρισμός.

Η δεύτερη παραλλαγή ήταν εκείνη κατά την οποία οι τουρίστες έμεναν και έτρωγαν σε ένα οργανωμένο τουριστικό κατάλυμα (ξενοδοχείο, ξενώνες, θέρετρα), το οποίο βρισκόταν μέσα ή κοντά στην αγροτική περιοχή και από το οποίο μετέβαιναν στους αγρούς όπου είχαν ή παρατηρούσαν αγροτικές δραστηριότητες, που δεν ήταν υποχρεωτικά μόνο γεωργικές. Η παραλλαγή αυτή ονομάστηκε Agrotourism, δηλαδή Αγροτουρισμός ή Αγροτικός τουρισμός.

Και ο Γεωργικός και ο Αγροτικός τουρισμός αναφερόταν συχνά με ένα κοινό όνομα αυτού του rural tourism, όπου rural σημαίνει αγροτικός ή εξοχικός. Εξοχικός όμως στη γλώσσα μας σημαίνει και υπαίθριος και γι' αυτό συχνά συγχέονται οι έννοιες του αγροτικού, του γεωργικού και του τουρισμού υπαίθρου.

Υπαιθρος είναι ο ανοικτός χώρος (ο εκτός κατοικημένων περιοχών) και σημαίνει το σύνολο της εξοχής όπου υπάρχουν και αγροί που καλλιεργούνται και άλλες περιοχές που δεν καλλιεργούνται (βουνά, δάση, λίμνες, ποτάμια κ.λ.π.).

Υπαίθριος τουρισμός ή τουρισμός υπαίθρου σημαίνει την κάθε μορφή τουρισμού που εκδηλώνεται στην ύπαιθρο. Και είναι ευρύτερη έννοια που περιλαμβάνει και τον αγροτικό και το γεωργικό τουρισμό, όπως και άλλες μορφές τουρισμού.

Ο αγροτικός τουρισμός εκδηλώνεται στις αγροτικές περιοχές και αναφέρεται όχι μόνο στην καλλιέργεια των αγρών, αλλά και σε άλλες αγροτικές δραστηριότητες.

Ο γεωργικός τουρισμός εκδηλώνεται στις αγροτικές περιοχές που καλλιεργούνται και αναφέρεται στη γεωργία και στη γεωργική ζωή γενικότερα.

Ο τουρισμός υπαίθρου εκδηλώνεται εκτός από τις παραπάνω περιοχές και σε άλλες περιοχές. Ο ορεινός π.χ. τουρισμό εκδηλώνεται στις ορεινές περιοχές, ο παραλίμιος στις ακτές μιας λίμνης, ο παραποτάμιος στις όχθες ενός ποταμού κ.λ.π.

Στην ελληνική βιβλιογραφία ο όρος γεωργικός τουρισμός δεν συναντάται. Η μορφή αυτή του τουρισμού ταυτίζεται με τον αγροτουρισμό και οι δύο μορφές εξετάζονται μαζί. Αυτό είναι δικαιολογημένο γιατί αν εξαιρεθεί το κριτήριο του καταλύματος, και οι δύο μορφές έχουν κοινά όλα τα άλλα προσδιοριστικά τουριστικά τους κριτήρια.

2. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

2.1. Η στροφή προς τη φύση και ο ρόλος του τουρισμού

Ανέκαθεν ο άνθρωπος ζούσε μέσα στη φύση σαν «γέννημα και θρέμμα» της και σαν αναπόσπαστο μέρος της. Ανέκαθεν και ανεξάρτητα από τον τρόπο ζωής του, που συχνά δεν συμβιβαζόταν με το φυσικό τρόπο ζωής, είχε επαφή με τη φύση. Και ανέκαθεν ο απομακρυσμένος από τη φύση άνθρωπος, επεδίωκε να γυρίσει σε αυτήν.

Αυτή η τάση του ανθρώπου να αναζητά τη φύση, όταν εκδηλώνεται με τη μορφή της τουριστικής δραστηριότητας, ονομάζεται από τους ψυχολόγους τουριστικό σύμπλεγμα του Ανταίου¹⁹, που μεταφορικά σημαίνει ότι ο άνθρωπος οφείλει την ύπαρξή του στη φύση και ότι παίρνει δύναμη και αναγεννάται κάθε φορά που έρχεται σε επαφή μαζί της.

Η αγάπη του ανθρώπου για τη φύση τα τελευταία χρόνια αναζωπυρώθηκε και εκδηλώθηκε με τη λεγόμενη – στροφή προς τη φύση – που αντιπροσωπεύει την επιθυμία του ανθρώπου να γυρίσει, μόνιμα ή προσωρινά, στο φυσικό του περιβάλλον, μακριά από το ανθρωπογενές αστικό περιβάλλον όπου από τύχη ή από ανάγκη ζει.

¹⁹ Ανταίος, γίγαντας γιος του Ποσειδώνα και της Γαίας. Οποιον πήγαινε στο βασίλειό του τον καλούσε να παλέψουν, πάντοτε τον νικούσε και τον σκότωνε. Ο Ανταίος κατά τη διάρκεια της πάλης ακουμπούσε στη Γη, από την οποία αντλούσε τη δύναμή του. Ο Ηρακλής όταν πάλεψε μαζί του, τον σήκωσε και τον κράτησε ψηλά για να μην ακουμπά στη Γη. Έτσι έχασε τη δύναμή του και τον σκότωσε.

Η στροφή αυτή είναι η αντίδραση του ανθρώπου ενάντια στο σημερινό πιεστικό και ασφυκτικό τρόπο ζωής, που το αστικό περιβάλλον δημιουργεί και οι διάφορες κοινωνικές, οικονομικές, εργασιακές και πολιτικές συνθήκες επιβάλλουν. Ενθαρρύνεται όμως και από πολλούς άλλους παράγοντες, υποκειμενικούς ή αντικειμενικούς που επηρεάζουν τους ανθρώπους της σημερινής εποχής.

Η στροφή προς τη φύση υποστασιοποιείται με τη μετάβαση των ανθρώπων από τα αστικά κέντρα στην ύπαιθρο. Και γι' αυτή τη μετάβαση το μοναδικό σχεδόν «διαβατήριο», το μοναδικό μέσον και η μοναδική ευκαιρία είναι ο τουρισμός. Γιατί τουρισμός σημαίνει διακοπές, σημαίνει δηλαδή ότι οι άνθρωποι των πόλεων «διακόπτουν» τις οποιεσδήποτε υποχρεώσεις που έχουν, επιβαλλόμενες ή εκουσίως αναλαμβανόμενες, και έχουν ελεύθερο χρόνο για να απομακρυνθούν προσωρινά από τους τόπους όπου ζουν και εργάζονται. Και το κάνουν για να ελαφρύνουν τα οικονομικά, κοινωνικά, ψυχολογικά κ.λ.π. βάρη που έχουν επωμιστεί από τον τρόπο ζωής τους και για να αναζητήσουν σε ένα διαφορετικό περιβάλλον, στη φύση, αυτό που τους λείπει, αυτό που τους ανακουφίζει, αυτό που τους ισορροπεί.

Και πράγματι ο ρόλος του τουρισμού στην επαφή των ανθρώπων με τη φύση είναι πρωταγωνιστικός. Γιατί επηρεάζει τη γέφυρα την οποία διαβαίνουν χιλιάδες άνθρωποι, οι τουρίστες για να ξεφύγουν από το αστικό και να βρεθούν στο φυσικό περιβάλλον.

2.2. Οι παράγοντες της στροφής προς τη φύση και οι μορφές τουρισμού που τους ενισχύουν

α. Το αυξημένο ενδιαφέρον του ανθρώπου για το περιβάλλον

Το περιβάλλον, ο οίκος του ανθρώπου, έχει υποστεί πολλά πλήγματα από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, που χάριν της ποσοτικής, άναρχης, ανεξέλεγκτης και κερδοσκοπικής οικονομικής ανάπτυξης, απέβλεπαν στην υπερεκμετάλλευση και ληστρική χρήση των φυσικών πόρων με τραυματικές για τη φύση τακτικές και με παραβίαση των φυσικών νόμων, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν τα σημερινά παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα που απειλούν την ανθρώπινη ζωή και τον ίδιο τον πλανήτη.

Η απειλή αυτή αφύπνισε ένα μεγάλο μέρος του γήινου πληθυσμού, που αποφάσισε να κινητοποιηθεί και να πάρει όσα και όποια μέτρα μπορούσε για την προστασία του περιβάλλοντος.

Στα πλαίσια της κινητοποίησης αυτής, δημιουργήθηκαν σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου, ομάδες ανθρώπων με τη μορφή οικολογικών ή περιβαλλοντικών ή

φυσιολατρικών οργανωμένων συνόλων (Συλλόγων, Εταιρειών, Συνδέσμων, Σωματείων, Κινημάτων κ.λ.π.), που έχουν σαν καταστατική υποχρέωση να προστατεύσουν το περιβάλλον.

Στον τουριστικό τομέα αναπτύχθηκε ο λεγόμενος εναλλακτικός ή ήπιος ή μαλακός τουρισμός του οποίου οι μερικότερες εναλλακτικές μορφές είναι προστατευτικές και φιλικές προς το περιβάλλον. Ο οικοτουρισμός χαρακτηρίζεται σαν το πιο γρήγορα αναπτυσσόμενο τμήμα της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς²⁰, ο αειφόρος τουρισμός αντιπροσωπεύει το δόγμα της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης και ο τουρισμός υπαίθρου με τον αγροτικό και γεωργικό τουρισμό και με τις λοιπές υπαίθριες τουριστικές μορφές, συνεχώς μεγεθύνεται και η αντίστοιχη τουριστική πελατεία συνεχώς αυξάνεται. Αντίθετα ο μαζικός τουρισμός, που κατηγορείται για τις δυσμενείς περιβαλλοντικές του επιπτώσεις, μειώνεται ή τουλάχιστον καταβάλλονται προσπάθειες να μειωθεί ή να ακολουθήσει ηπιότερες τακτικές.

Στην κοινή γνώμη και αυτό είναι το σπουδαιότερο, εδραιώθηκε η περιβαλλοντική αντίληψη που εμπεριέχει τη γνώση και το ενδιαφέρον για το περιβάλλον και αυξάνει την ευαισθησία του απλού ανθρώπου για τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Από το άλλο μέρος τα μεγάλα «οικονομικά συμφέροντα» που συνήθως αντιπροσωπεύονται και υποστηρίζονται από μεγάλες κυβερνήσεις, συχνά αδιαφορούν για το περιβάλλον αν και είναι οι κύριοι μολυντές και καταστροφείς του.

β. Η αναζήτηση της ανθεκτικότητας

Στο σημερινό τεχνολογικό πολιτισμό επικρατεί το «τεχνητό». Τεχνητά υλικά, τεχνητά τρόφιμα, τεχνητές υπηρεσίες, τεχνητή διασκέδαση, τεχνητή συμπεριφορά, τεχνητός τρόπος ζωής, τεχνητές σχέσεις, τεχνητό περιβάλλον. Το φυσικό, το ανόθευτο, το ανεπιτήδευτο, το απροσποίητο, το αυθεντικό, βρίσκονται «εν ανεπαρκεία».

Τα τρόφιμα π.χ. είναι τα περισσότερα τεχνητά ή έχουν υποστεί τεχνική επεξεργασία. Οι ανθρώπινες σχέσεις είναι τεχνητές (υπαγορεύονται από συμφέροντα). Η συμπεριφορά των ανθρώπων είναι τεχνητή (προσποιητή, υποκριτική). Η διασκέδαση είναι τεχνητή ή τεχνητά προσφερόμενη (βίντεο, τηλεόραση κ.λ.π.). Ο τρόπος ζωής είναι τεχνητός (ακριβές και απαραβίαστο ωράριο, αυστηρό και επιβαλλόμενο πρόγραμμα). Το περιβάλλον είναι τεχνητό (ανθρωπογενές, αστικό, ασφυκτικό).

Η ρομποτοποίηση είναι χαρακτηριστικό των καιρών. Η ανωνυμία, η αδιαφορία για το συνάνθρωπο που παίρνει συχνά τη μορφή της απανθρωπιάς, η αστική μοναξιά, η μονοτονία και η ανία είναι σημεία των καιρών.

²⁰ Fennell D.A. "Ecotourism: An Introduction" Ed. Routledge, London, New York 1999.

Κάτω από την πίεση του «τεχνητού» οι άνθρωποι ασφυκτούν και ζητούν αέρα να αναπνεύσουν. Άρχισαν να αναζητούν το αυθεντικό. Να αναζητούν τα φυσικά, ανόθευτα, ανθεκτικά προϊόντα. Να αναζητούν την ανθρώπινη επαφή, τις προσωπικές σχέσεις, τις γνωριμίες, τους φίλους που έχουν μικρό όνομα, τους γείτονες που λένε καλημέρα, τους ανεπιτήδευτους «χωριάτικους» τρόπους, το πρωτογενές συναίσθημα και το φυσικό τρόπο ζωής. Η αναζήτηση της αυθεντικότητας τους οδηγεί στην ύπαιθρο. Εκεί θα βρουν αυθεντικούς ανθρώπους, αυθεντικά προϊόντα, αυθεντικούς τρόπους ζωής, αυθεντικές ανθρώπινες σχέσεις, αυθεντικό περιβάλλον.

Η αυθεντικότητα σπανίζει στη σύγχρονη αστική κοινωνία. Όση απέμεινε βρίσκεται στη φύση. Και στη φύση στρέφονται αυτοί που την χρειάζονται. Και βρίσκουν την αυθεντικότητα μέσω του τουρισμού υπαίθρου.

γ. Η αναζήτηση της ηρεμίας και της ησυχίας

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού όλων σχεδόν των ανεπτυγμένων χωρών ζει και εργάζεται στα αστικά κέντρα.

Ζωή στα αστικά κέντρα σημαίνει ζωή κυψέλης²¹ σε ένα διαμέρισμα – κλουβί και σε ένα περιβάλλον ιδιαίτερα επιβεβαρυμένο. Οι ρυθμοί ζωής, που είναι αντίθετοι με τους φυσικούς βιορυθμούς, οι τρόποι ζωής που επιβάλλουν οι αστικές συνθήκες, το κυκλοφοριακό, ο συνωστισμός, η αέναη βιαστική κίνηση, η πολυποίκιλη ηχητική μόλυνση, η εξαφάνιση της σιωπής της νύκτας, η κατάργηση του χρόνου κοινής ησυχίας, ο ενοχλητικός γείτονας, η ανασφάλεια, η τρομοκρατία, τα θορυβώδη κοινωνικά κινήματα και πολλοί άλλοι στρεσογόνοι παράγοντες, εξαφάνισαν τη δυνατότητα ηρεμίας και ησυχίας.

Εργασία στα αστικά κέντρα σημαίνει κανόνες, αυστηρό ωράριο, κτύπημα κάρτας, νόρμα παραγωγικότητας, υπακοή στο αφεντικό, κούραση, κυνήγι έγκαιρης αφύπνισης και έγκυρης άφιξης στο χώρο εργασίας, ελάχιστος ελεύθερος χρόνος για ηρεμία και ανεπάρκεια συνθηκών ησυχίας.

Έτσι οι άνθρωποι των πόλεων αναγκάζονται να αναζητήσουν την ηρεμία και την ησυχία που χρειάζονται για τη σωματική και ψυχική τους ισορροπία, έξω από το περιβάλλον στο οποίο ζουν. Και το αναζητούν στη φύση, στον ανοικτό χώρο της υπαίθρου όπου η ημέρα είναι ημέρα και η νύκτα είναι νύκτα. Εκεί δηλαδή που η ησυχία είναι ιδιότητα του περιβάλλοντος και η ηρεμία είναι στο χέρι αυτού που την επιθυμεί.

²¹ Γκυ – Βίλλυ Σμελις «Το Ισοζύγιο της Δύσεως», Εκδόσεις Γαλλικού Ινστιτούτου Ανθρώπινων Επιστημών και τεχνικών, Μετάφραση Εκδόσεων ΓΕΣ, Αθήνα 1996.

Η ηρεμία και η ησυχία δεν εξασφαλίζονται φυσικά με όλες τις μορφές τουρισμού. Ο μαζικός τουρισμός, π.χ. είναι η πιο κουραστική, η πιο θορυβώδης, η πιο ανήσυχη μορφή τουρισμού.

Αντίθετα οι μορφές του τουρισμού υπαίθρου και κυρίως ο αγροτογεωργικός τουρισμός εξασφαλίζουν την ηρεμία και την ησυχία.

δ. Το αυξημένο ενδιαφέρον για τα θέματα υγείας και υγιεινής

Τα τελευταία χρόνια ο άνθρωπος άρχισε να ενδιαφέρεται περισσότερο για τα θέματα υγείας. Ίσως γιατί συνειδητοποίησε ότι η υγεία είναι πράγματι το πρώτιστο αγαθό, ακόμα και ανάμεσα σε όλα και ανώτερο από όλα μαζί τα αγαθά του τεχνολογικού πολιτισμού. Ίσως γιατί συνειδητοποίησε επίσης ότι το κόστος της αποκατάστασης της υγείας είναι πολύ υψηλό και πολύ μεγαλύτερο από το κόστος της διατήρησής της.

Η σημασία της υγιεινής επίσης συνεχώς αυξάνεται. Οι άνθρωποι διαπίστωσαν ότι πρέπει να ζουν υγιεινά για να προφυλάσσουν την υγεία τους.

Αλλά οι φυσικές συνθήκες υγείας και υγιεινής στα αστικά κέντρα δεν είναι οι καλύτερες δυνατές. Γιατί, αν και ολόκληρη σχεδόν η ιατρική και νοσοκομειακή υποδομή της χώρας είναι συγκεντρωμένη στα αστικά κέντρα και η αποκατάσταση της υγείας γίνεται, δυστυχώς, μόνο σε αυτά, το αστικό περιβάλλον είναι ανθυγιεινό, μολυσμένο και ποικιλοτρόπως επικίνδυνο για τον άνθρωπο. Αντίθετα στην ύπαιθρο οι συνθήκες υγείας και υγιεινής είναι ιδανικές. Ο αέρας είναι φρέσκος και καθαρός. Τα τρόφιμα είναι υγιεινά και αυθεντικά. Το νερό είναι φυσικό, καθαρό και χωρίς χημικά πρόσθετα. Οι ρυθμοί της ζωής συμπίπτουν με τους φυσικούς βιορυθμούς. Το περιβάλλον είναι το καταλληλότερο για ενεργητική ψυχαγωγία δηλαδή για άσκηση και αθλοπαιδιές στον ανοικτό χώρο, που σήμερα θεωρείται ότι αποτελούν τα θεμέλια της υγιεινής ζωής.

ε. Η ανάπτυξη των συγκοινωνιών και επικοινωνιών

Η θεαματική ανάπτυξη όλων των μεταφορικών μέσων από άποψη ταχύτητας, ασφάλειας και ικανότητας μεταφοράς και των δικτύων συγκοινωνιών, ελαχιστοποίησαν τις χρονοαποστάσεις. Παράλληλα εξασφάλισαν την προσπελασιμότητα όλων των περιοχών όσο απομακρυσμένες και αν είναι και όσο απρόσιτες, δύσβατες και κακοτράχαλες και αν είναι. Αεροδρόμια υπάρχουν παντού, οδικά δίκτυα υπάρχουν παντού, πυκνά δρομολόγια υπάρχουν παντού. Δεν υπάρχει πλέον κανένας φραγμός για κανένα άνθρωπο που θέλει να πάει σε κάθε γωνιά της υπαίθρου ακόμη και να κινηθεί σε δύσκολους και μεγάλης κλίσης δρόμους. Η κίνηση επί παντός εδάφους είναι δυνατή.

Από την άλλη μεριά η ανάπτυξη των επικοινωνιών είναι πιο θεαματική. Η ανά πάσα στιγμή επαφή με κάθε σημείο του κόσμου είναι δυνατή. Τα τηλέφωνα, οι ασύρματοι, οι τηλετυπικές μηχανές (fax), οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, το διαδίκτυο, τα συστήματα εντοπισμού, οι ειδικές ταχυδρομικές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες courier, οι πιστωτικές κάρτες, οι αυτόματες ταμειακές μηχανές και τα ειδικά τηλεφωνικά και ηλεκτρονικά δίκτυα, εξασφαλίζουν την επικοινωνία κάθε ανθρώπου με κάθε άλλο άνθρωπο σε κάθε περιοχή και ανά πάσα στιγμή.

Με αυτές τις συνθήκες ο τουρισμός υπαίθρου δεν σημαίνει πια υποχρεωτική απομόνωση. Ο κόσμος όλος έγινε μια γειτονιά. Πάμε παντού και η φωνή μας ακούγεται παντού.

στ. Οι πρόσθετοι παράγοντες

Οι πρόσθετοι, αλλά όχι μικρότερης σημασίας, παράγοντες που επηρεάζουν τη στροφή των ανθρώπων προς τη φύση και την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού που στηρίζουν αυτή τη στροφή, είναι :

- Το κίνημα επιστροφής στις ρίζες (τουρισμός επιστροφής στο παρελθόν), αφού οι ρίζες των περισσότερων κατοίκων των αστικών κέντρων βρίσκονται στα χωριά της υπαίθρου.
- Το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη φυσική πολιτιστική κληρονομιά (τοπία ιδιαίτερου κάλλους, ιστορικές τοποθεσίες).
- Το αυξανόμενο ενδιαφέρον των τοπικών αγροτικών αρχών για τοπική τουριστική ανάπτυξη και η παράλληλη αύξηση της τουριστικής υποδομής (αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί).
- Η αύξηση του αριθμού των ενεργών συνταξιούχων και των ηλικιωμένων, οι οποίοι εκ πεποιθήσεως και εξ ανάγκης προτιμούν τον ήπιο εναλλακτικό τουρισμό.
- Τα ανώτερα επίπεδα εκπαίδευσης των πολιτών που αποδείχθηκε ότι σχετίζονται με αυξημένες προτιμήσεις των τουριστικών προϊόντων, των υπαίθριων μορφών τουρισμού.
- Μια υποκρυπτόμενη, ακόμη, τάση αποαστικοποίησης, η οποία επί του παρόντος εκδηλώνεται με την απόκτηση δεύτερης κατοικίας στην ύπαιθρο και η οποία πιθανώς να εκδηλωθεί μελλοντικά εντονότερα όταν η ύπαιθρος αποκτήσει την απαραίτητη υποδομή υγείας, εκπαίδευσης, εργασίας, που χρειάζεται για να στηριχθούν οι αποαστικοποιούμενοι και οι οικογένειές τους.

2.3. Οι κυριότερες μορφές του τουρισμού υπαίθρου

Υπαιθρος ή εξοχή, είναι η ευρύτερη περιοχή του φυσικού περιβάλλοντος που μας περιβάλλει, εκτός από τις αστικές περιοχές, τις θάλασσες και τις ακτές τους. Αυτή η περιοχή αποτελείται από μερικότερες περιοχές με διαφορετική μορφολογία και διαφορετικά χαρακτηριστικά, μέσα στις οποίες, από άποψη τουρισμού, αναπτύσσονται διαφορετικές τουριστικές δραστηριότητες, που τυποποιούμενες συγκροτούν τις διάφορες εναλλακτικές μορφές του τουρισμού υπαίθρου. *Οι κυριότερες από αυτές τις μορφές είναι :*

1. Ο αγροτικός τουρισμός, ή αγροτουρισμός που αναπτύσσεται στις αγροτικές περιοχές.
2. Ο γεωργικός τουρισμός που αναπτύσσεται στις γεωργικές περιοχές.
3. Ο φυσιογνωστικός τουρισμός που αναπτύσσεται στις χαρακτηριζόμενες «φυσιογνωστικές» περιοχές με σκοπό να αποκτήσουν γνώσεις για τη φύση οι τουρίστες.
4. Ο τουρισμός παρατήρησης χλωρίδας και πανίδας που αναπτύσσεται σε περιοχές που διαθέτουν άξια παρατήρησης χλωρίδα ή πανίδα (περάσματα πουλιών, υδροβιότοποι, οικοσυστήματα με ιδιαίτερη πανίδα κ.λ.π.).
5. Ο περιπατητικός τουρισμός που αναπτύσσεται στα περιπατητικά μονοπάτια της υπαίθρου.
6. Ο τουρισμός αθλημάτων υπαίθρου (ιππασία, ποδηλασία, κυνήγι, κατάβαση ποταμών κ.λ.π.).
7. Περιηγητικός και εκδρομικός τουρισμός όταν η περιήγηση ή η εκδρομή γίνεται στην ύπαιθρο.
8. Τουρισμός περιπέτειας στην ύπαιθρο (τουρισμός προσανατολισμού, επιβίωσης, περιήγησης σε δύσκολα και δυσπρόσιτα μέρη)
9. Οι μορφές του πολιτιστικού τουρισμού, του τουρισμού υγείας, του εκπαιδευτικού και μορφωτικού τουρισμού, του θρησκευτικού τουρισμού, του τουρισμού χαλάρωσης και του τουρισμού επιστροφής στις ρίζες, εφόσον και όταν οι αντίστοιχες σε κάθε μορφή τουριστικές δραστηριότητες αναπτύσσονται στην ύπαιθρο.
10. Ο οικολογικός τουρισμός ή οικοτουρισμός ή περιβαλλοντικός τουρισμός.

3. Ο ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο αγροτουρισμός αναφέρεται στις δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο και εντάσσονται στα πλαίσια του αγροτικού περιβάλλοντος και της αγροτικής ζωής. Συγκεκριμένα, αναφέρεται σε μορφές τουριστικών δραστηριοτήτων που εντάσσονται οργανικά και αρμονικά στον αγροτικό χώρο και περιλαμβάνει τουριστικές δραστηριότητες που είναι συμπληρωματικές ή δεν έρχονται σε σύγκρουση με άλλες δραστηριότητες, όπως είναι για παράδειγμα οικονομικές και κοινωνικές, που χαρακτηρίζουν τον αγροτικό χώρο.

Το κόμμα αστυφιλίας που σαρώνει την Ευρώπη τις τελευταίες δεκαετίες προκάλεσε την ταχύτατη συρρίκνωση του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών και έφερε τις χιλιάδες των αγροκτημάτων που επί σειρά ετών βρίσκονται στο χείλος της οικονομικής καταστροφής. Όμως, η σταδιακή ανάπτυξη του αγροτουρισμού, δηλαδή οι ολιγοήμερες διακοπές σε κάποια φάρμα που παρέχει στοιχειώδεις τουριστικές εγκαταστάσεις και εξοικειώνει τον επισκέπτη με τη ζωή στην ύπαιθρο, αποδείχθηκε σωτήρια για τους κατοίκους της υπαίθρου που ανακάλυψαν ένα σχετικό εύκολο τρόπο για να αυξήσουν σημαντικά τα πενιχρά τους εισοδήματα που τους εξασφάλιζαν μέχρι πριν οι αγροτικές τους ασχολίες. Έτσι ο αγροτουρισμός έρχεται να δώσει λύσεις στο πρόβλημα αυτό με την οργάνωση προγραμμάτων για μετακινήσεις προς την ύπαιθρο.

Η συμμετοχή των τουριστών ή η παρακολούθηση του τρόπου ζωής και εργασίας των αγροτών τους φέρνει πιο κοντά και κατά κάποιο τρόπο αμβλύνεται το χάσμα μεταξύ των κατοίκων της υπαίθρου και των αστικών κέντρων. Έτσι παρατηρούμε σε πολλές περιοχές της χώρας μας να δημιουργούνται αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί με συμμετοχή κυρίως γυναικών της υπαίθρου που έτσι μπορούν να συμπληρώνουν το εισόδημά τους.

Στη χώρα μας ο αγροτουρισμός αναπτύχθηκε στα περιθώρια του γενικού τουρισμού στα μέσα της δεκαετίας του '80 με βάση ενισχυτικά προγράμματα της πολιτείας με βασικό άξονα την ίδρυση γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών χωρίς όμως ικανοποιητική υποστήριξη, που διαπιστώνεται από την γρήγορη εγκατάλειψη και τη διατήρηση ελαχίστων βιώσιμων.

Σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπως η Ιταλία, η Αγγλία, η Ιρλανδία, η Δανία, η Γερμανία και άλλες χώρες όπως η Αμερική, ο Καναδάς και το Ισραήλ έχουν αναπτυγμένη τη μορφή του αγροτουρισμού με αρκετή πελατεία και εξασφάλιση ικανοποιητικού συμπληρωματικού ή και κύριου εισοδήματος για τους ενασχολούμενους, αναφέρεται ότι μόνο στην Ιταλία υπάρχουν 9.500 αγροκτήματα, που προσφέρουν πολύ καλές και σε προσιτές τιμές υπηρεσίες στους πελάτες τους.

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού, εκτός του ότι αύξησε σημαντικά τα εισοδήματα των τοπικών πληθυσμών, δημιούργησε τους όρους για την ανάπτυξη των αγροτικών πληθυσμών, προσελκύοντας το ενδιαφέρον των τοπικών κυβερνήσεων αλλά και των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, που διαπίστωσαν ότι μέσα από τη διατήρηση κερδοφόρων αγροκτημάτων μπορούν να αναχαιτίσουν το κύμα της αστυφιλίας. Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού δεν ωφελεί μόνο τους ιδιοκτήτες των αγροκτημάτων αλλά και τους κατοίκους των γειτονικών χωριών που αποτελούν ιδανικούς προορισμούς για τις εκδρομές των επισκεπτών.

Η ανταπόκριση του κοινού σ' αυτές τις ασυνήθιστες διακοπές για τις χώρες που προαναφέρθηκαν, ήταν εντυπωσιακή. Η θερμή ανταπόκριση του τουριστικού κοινού έδωσε τη δυνατότητα στους κατόχους των αγροκτημάτων να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους, προωθώντας τα τοπικά προϊόντα και να βελτιώσουν τις εγκαταστάσεις τους. Ταυτόχρονα όμως δημιούργησε μια νέα κατάσταση για τους επαγγελματίες του τουριστικού κλάδου που είδαν με πολύ καλό μάτι ν' ανοίγεται μπροστά τους μια νέα φιλόδοξη και με καλές οικονομικές προοπτικές αγορά. Ο φόβος όμως της μαζικής μετακίνησης σε τέτοιου είδους τουριστικές εγκαταστάσεις ίσως σταθεί εμπόδιο στη μεγάλη εκμετάλλευση αυτής της μορφής με όλα τα δυσμενή αποτελέσματα που γνωρίζουμε από άλλες περιπτώσεις, ώστε να διατηρήσει την ήπια μορφή που αρμόζει στον αγροτουρισμό.

Με την εμπειρία από τις παραπάνω χώρες και με δεδομένα τα απαραίτητα στοιχεία που η ελληνική ύπαιθρος διαθέτει θα πρέπει να ξεκινήσει μια νέα προσπάθεια για να δοθεί και πάλι η ευκαιρία να γίνει ο αγροτουρισμός ένας από τους πολλούς μοχλούς ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, με αποτέλεσμα τη συγκράτηση μεγαλύτερου μέρους του αγροτικού πληθυσμού στις εστίες τους και τη βελτίωση του εισοδήματός του με αρωγούς τις τοπικές κοινωνίες και ιδιαίτερα τους νέους και φιλόδοξους τοπικούς φορείς αυτοδιοίκησης.

3.1. Μορφές (είδη) αγροτουρισμού

1. Αγροτικές εκμεταλλεύσεις που παρέχουν διαμονή και σίτιση στο σπίτι του αγρότη (Farm – house holidays) ή διακοπές αγροικιών.

Πρόκειται για την παραδοσιακή μορφή αγροτουρισμού όπου ο τουρίστας μένει στο σπίτι του αγρότη σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους. Συμμετέχει εθελοντικά σε αγροτικές εργασίες και το κόστος των διακοπών είναι χαμηλό. Σε πολλά από αυτά τα αγροκτήματα δίνεται η δυνατότητα για σπορ (κολύμπι) ή φυσιολατρικές δραστηριότητες (πεζοπορία, ορειβασία). Αυτή η μορφή αγροτουρισμού είναι διαδεδομένη στην Γερμανία και στην Αυστρία. Η δομή της ελληνικής αγροτικής οικονομίας δεν προσφέρεται για την ανάπτυξη αυτής της μορφής αγροτουρισμού.

2. Αγροτικές εκμεταλλεύσεις που παρέχουν διαμονή και σίτιση σε ξεχωριστό οίκημα.

Αυτή η μορφή αγροτουρισμού έχει συνεχή ανάπτυξη λόγω των πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει τόσο για τους αγρότες επιχειρηματίες όσο και για τους τουρίστες πελάτες. Οι μεν αγρότες διατηρούν την αυτονομία τους και την ιδιωτική τους ζωή, οι δε πελάτες διαμένοντες σε ατομικούς οικίσκους είναι εντελώς ανεξάρτητοι όσον αφορά τη σίτιση και τον ύπνο, γεγονός πολύ δελεαστικό για οικογένειες με μικρά παιδιά.

Παράλληλα υπάρχει και όλη η υποδομή για αθλητισμό, φυσιολατρία, παιδικές χαρές. Η ανάπτυξη τέτοιων αγροτουριστικών μονάδων απαιτεί αρκετά σημαντική επένδυση και μεγάλη αγροτική εκμετάλλευση.

3. Αγροτουριστικά συγκροτήματα συνεταιριστικής μορφής.

Μορφή που αναπτύχθηκε κύρια στην Ιταλία είτε σαν συνεταιρισμός προώθησης και προβολής ντόπιων προϊόντων είτε σαν συνεταιρισμό διαχείρισης της αγροτουριστικής μονάδας (συνήθως μικρό ξενοδοχείο ή πανσιόν στο αγρόκτημα). Συχνή είναι η ύπαρξη εκθετηρίων για τα αγροτικά προϊόντα και μικρών μουσείων που διατηρούν ζωντανή την πολιτιστική ιστορία της περιοχής. Σημαντική είναι η ανάμειξη του γυναικείου στοιχείου τόσο στην κατασκευή των ντόπιων προϊόντων (κεραμικά, υφαντά, γλυκά) όσο και στην διαχείριση του αγροκτήματος.

3.2. Η Αγροτική και Τουριστική πολιτική στην Ε.Ο.Κ. (Ε.Ε.)

Με σκοπό την καλύτερη κατανομή του τουρισμού μέσα στο χώρο και στο χρόνο δίνεται μεγάλη έμφαση στην ανάπτυξη του τουρισμού σε αγροτικές περιοχές, τόσο με τη μορφή του τουρισμού σε αγροκτήματα (διακοπές με παροχή καταλύματος και διατροφής σε αγροκτήματα) όσο και με τη μορφή του υπαίθριου τουρισμού (διακοπές στην ύπαιθρο).

Αυτή η δραστηριότητα εντάσσεται και εξετάζεται στα πλαίσια της «περιφερειακής ανάπτυξης» και παράλληλα με την κοινή γεωργική πολιτική της Κοινότητας, με την οποία δίνεται προτεραιότητα και ενίσχυση τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, οι οποίες έχουν τις μίνιμουμ προϋποθέσεις τουριστικής υποδομής.

Αυτές οι περιοχές μπορούν να υποβοηθήσουν την οικονομική ανάπτυξή τους μέσω της προσφοράς κυρίως της εκμετάλλευσής τους από τους γεωργούς, προσφέροντας σ' αυτούς ένα συμπληρωματικό εισόδημα.

Το F.E.O.G.A παρεμβαίνει ενθαρρύνοντας τους γεωργούς να αναπτύξουν τουριστικές δραστηριότητες – συμπληρωματικά με τις γεωργικές ενασχολήσεις τους – αυξάνοντας το εισόδημά τους και συγκεκριμένα στα πλαίσια της αγροτικής πολιτικής, αυτό το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Τμήμα Προσανατολισμού) χορηγεί ενισχύσεις για τη δημιουργία ενοικιαζόμενων δωματίων στα αγροκτήματα.

Σύμφωνα δε με τη σχετική Οδηγία 75/268, το τμήμα «Προσανατολισμού» του F.E.O.G.A μπορεί να διαθέτει μέχρι 14.221 ECU ανά εκμετάλλευση γι' αυτό το σκοπό, εφόσον το αγρόκτημα βρίσκεται σε μειονεκτική περιοχή και το «τουριστικό» αυτό πρόγραμμα εντάσσεται σ' ένα γενικό «αναπτυξιακό σχέδιο», τα λεγόμενα σχέδια βελτίωσης της επιχείρησης.

Ένας άλλος τρόπος ενίσχυσης της τουριστικής και περιφερειακής ανάπτυξης είναι τα Ολοκληρωμένα Περιφερειακά Προγράμματα, τα οποία εμφανίστηκαν το 1981 και προσανατολίζονται στη χρηματοδότηση ιδιαίτερα καθυστερημένων περιοχών.

Αναφέρουμε ως παράδειγμα μία από τις πλέον μειονεκτικές γαλλικές Νομαρχίες, τη Λοζέρ, η οποία επιλέχθηκε σαν «πειραματική περιοχή» με δυνατότητα απορρόφησης 77 εκατομ. ECU σε πέντε χρόνια:

Ανάμεσα στο 1975 και στο 1981 στα πλαίσια της «περιφερειακής ανάπτυξης» δόθηκαν 69 εκατομμύρια ECU για τη δημιουργία, τον εκσυγχρονισμό ή την επέκταση ξενοδοχείων, χωριών διακοπών, κάμπινγκ, δημιουργία οδικών δικτύων, υποδομής για σπορ, ψυχαγωγία κ.λ.π.

Παρ' όλα αυτά όμως το έγγραφο «Κατευθύνσεις» της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ε.Ο.Κ. καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «εκτός από τα άμεσα αποτελέσματα των οδηγιών κοινωνικο-πολιτιστικού χαρακτήρα και της κοινής γεωργικής πολιτικής γενικότερα, η πραγματική ενίσχυση που έχει χορηγηθεί στον τουρισμό σε αγροτικές περιοχές είναι πολύ περιορισμένη».

Και τα «κοινοτικά μέσα που υπάρχουν για τον τουρισμό σε αγροτικές περιοχές δε χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα από τα κράτη – μέλη». Επίσης ορισμένα κατάλληλα προγράμματα, που προτείνονται σε περιφερειακό επίπεδο «μπλοκάρονται» από την κρατική διοίκηση της ενδιαφερόμενης χώρας, έτσι ώστε να δημιουργούνται δυσχέρειες στην επικοινωνία μεταξύ μειονεκτικών περιοχών και Κοινοτικών Αρχών.

Δε θα πρέπει πάντως να διαφεύγει της προσοχής μας και να παραγνωρίζεται ο σημαντικός ρόλος των μη κυβερνητικών οργανισμών, όπως διάφορες ενώσεις και επιτροπές, που ιδρύονται για να αντιπροσωπεύσουν τα τοπικά συμφέροντα και που αποτελούνται από προσωπικότητες της περιοχής στοχεύοντας στη διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ των περιοχών που είναι δύσκολο να αναπτυχθούν μεμονωμένα, όπως λ.χ. στην περίπτωση της περιοχής των Αρδεννών (Ardennes – Eifel) ανάμεσα στη Γαλλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και τη Γερμανία.

Με το νέο αυτό τύπο τουρισμό εντοπίζονται καινούργιοι τομείς στους οποίους θα μπορούσαν να απασχοληθούν και να δραστηριοποιηθούν πολλά άτομα.

Επίσης με την παραμονή στην ύπαιθρο των εργαζομένων στις αγροτικές περιοχές αποφεύγεται η συρροή στους μεγάλους αστικούς τουριστικούς προορισμούς και ενισχύοντας τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές δίνεται η δυνατότητα στον αγρότη να δημιουργήσει τουριστικές επενδύσεις μέσα στις ίδιες αγροτικές εκμεταλλεύσεις, συμπληρώνοντας το εισόδημά του.

Πρόκειται για επιδίωξη που εντάσσεται και στους κύριους στόχους της Κοινοτικής Πολιτικής, που επιζητά τη δημιουργία νέων προϋποθέσεων ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο.

3.3. Το κοινοτικό νομικό πλαίσιο του αγροτουρισμού

Αυτός ο Κοινοτικός Κανονισμός, ο οποίος ψηφίστηκε στις 12 Μαρτίου του 1985, αφορά στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαρθρώσεων, η οποία αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για την ανάπτυξη της κοινής γεωργικής πολιτικής.

Πολλοί ήταν οι παράγοντες οι οποίοι ελήφθησαν υπόψη από το Συμβούλιο και συνετέλεσαν στον καταρτισμό του κανονισμού αυτού.

Οι σπουδαιότεροι παράγοντες είναι :

1. Η ιδιαιτερότητα των διαφόρων γεωργικών περιοχών.
2. Ο μεγάλος αριθμός εκμεταλλεύσεων οι οποίες στερούνται των διαρθρωτικών προϋποθέσεων, που θα εξασφάλιζαν στους γεωργούς ένα καλό επίπεδο διαβίωσης και εισοδήματος.
3. Ο περιορισμός των ενισχύσεων στις επενδύσεις που επιτρέπουν τη μείωση του κόστους παραγωγής, με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και τις εργασίες μετατροπής της παραγωγής.
4. Η αναγκαιότητα χορήγησης ιδιαίτερων πλεονεκτημάτων στους νέους γεωργούς.
5. Η ενθάρρυνση της τήρησης λογιστικής με την οποία εκτιμάται σωστά η χρηματοδοτική και οικονομική κατάσταση εκμεταλλεύσεων.
6. Η ενθάρρυνση ομάδων οι οποίες θα στοχεύουν στην από κοινού εκμετάλλευση και γενικότερα, η ενθάρρυνση δημιουργίας γεωργικών ενώσεων.
7. Η αναγκαιότητα υποστήριξης των ορεινών, μειονεκτικών περιοχών, αντισταθμίζοντας τα φυσικά μειονεκτήματά τους με ειδικά μέτρα, αποζημιώσεις, κ.λ.π. προκειμένου να εξασφαλιστεί κάποιο λογικό εισόδημα στους γεωργούς των περιοχών αυτών.
8. Η προστασία ευαίσθητων περιβαλλοντικά περιοχών για τις οποίες απαιτείται κάποια κοινή γραμμή μεταξύ της γεωργικής πρακτικής και της αντιμετώπισης του φυσικού περιβάλλοντος.
9. Η καθιέρωση ειδικών δασικών μέτρων, όπως αντιτυρικές ζώνες, εγκατάσταση ανεμοθραυστών κ.λ.π., τα οποία συντελούν στη διατήρηση και βελτίωση του εδάφους, της πανίδας, της χλωρίδας και στη βελτίωση της παραγωγικότητας των γεωργικών εδαφών.
10. Η σύγχρονη απαίτηση για άνοδο του επιπέδου του γεωργικού πληθυσμού σε τεχνική και επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση.

Για την επίτευξη όλων των ανωτέρω αναφερόμενων στοιχείων απαιτείται κοινή δράση, την οποία χρηματοδοτεί η Κοινότητα και για την εφαρμογή της καθιερώνεται στενή συνεργασία μεταξύ των κρατών – μελών και της Επιτροπής στο πλαίσιο της Μόνιμης

Επιτροπής Γεωργικών Διαρθρώσεων και περιλαμβάνει στα χρηματοδοτικά θέματα τις κοινές διαβουλεύσεις με το F.E.O.G.A.

Ο Κανονισμός λαμβάνει υπόψη όλους τους προηγούμενους παράγοντες και στο άρθρο 1 θεσπίζει την κοινή δράση με «σκοπό τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των εκμεταλλεύσεων και τη συμβολή στην εξέλιξη των διαρθρώσεών του, εξασφαλίζοντας συγχρόνως τη σταθερή διατήρηση των φυσικών πόρων της γεωργίας».

Τα μέτρα αυτά που αφορούν στην ορεινή γεωργία και στη γεωργία των μειονεκτικών περιοχών, οι οποίες περιλαμβάνονται στον κοινοτικό κατάλογο των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών – ο οποίος έχει καταρτιστεί σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 3 της Οδηγία 75/268 της Ε.Ο.Κ. – απευθύνονται και στις μειονεκτικές περιοχές που έχουν δυνατότητες τουριστικής ή βιοτεχνικής ανάπτυξης.

Στο σημείο αυτό έγκεται και η πρωτοτυπία της ψήφισης του Κανονισμού αυτού. Διότι με τον τρόπο αυτό δίνεται η δυνατότητα σύμφωνα με το άρθρο 16 του Κανονισμού – εκτός από γεωργικές επενδύσεις – επενδύσεων τουριστικού ή βιοτεχνικού χαρακτήρα, που πραγματοποιούνται μέσα στη γεωργική εκμετάλλευση και θεσπίζονται ενισχύσεις στις επενδύσεις αυτές.

Με τις ενισχύσεις αυτές με τις οποίες επιτρέπεται ο συνδυασμός των γεωργικών δραστηριοτήτων με άλλες δραστηριότητες που συνδέονται με τον τουρισμό και τη βιοτεχνία, βελτιώνεται η αποτελεσματικότητα των διαρθρώσεων εκμετάλλευσης στις περιοχές αυτές.

Επίσης για τις περιοχές που περιλαμβάνονται στον κοινοτικό κατάλογο των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών προβλέπονται και ειδικά μέτρα, δηλαδή τα κράτη – μέλη μπορούν να χορηγούν για γεωργικές δραστηριότητες ετήσια εξισωτική αποζημίωση η οποία καθορίζεται σε συνάρτηση με τα μόνιμα φυσικά μειονεκτήματα για την κάλυψη αυτών και λαμβάνοντας υπόψη τη σοβαρότητα των μειονεκτημάτων αυτών, με τα οποία εμποδίζεται η γεωργική δραστηριότητα.

Οι εξισωτικές αυτές αποζημιώσεις απευθύνονται σε δικαιούχους οι οποίοι είναι κάτοχοι γεωργικών εκμεταλλεύσεων και εκμεταλλεύονται τουλάχιστον 3 εκτάρια χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης και δεσμεύονται να ασκούν αυτή για διάστημα τουλάχιστον 5 ετών από την καταβολή της πρώτης δόσης της εξισωτικής αποζημίωσης.

Με τον Κανονισμό αυτό προβλέπονται επίσης ενισχύσεις για την προσαρμογή της επαγγελματικής κατάρτισης στις ανάγκες της σύγχρονης γεωργίας, εθνικές ενισχύσεις στις περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές, ενισχύεται η καθιέρωση λογιστικής των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ενισχύονται οι νέοι γεωργοί ηλικίας κάτω των 40 ετών, κ.λ.π.

Όπως αναφέρουμε, για την αντιμετώπιση όλων αυτών των προβλημάτων που σχετίζονται με τη βελτίωση των γεωργικών διαρθρώσεων καθιερώθηκε η λεγόμενη κοινή δράση, της οποίας η περίοδος για την πραγματοποίησή της λήγει στις 31 Δεκεμβρίου 1994. Το συνολικό προβλεπόμενο κόστος αυτής της κοινής δράσης βαρύνει το Ταμείο και θα ανέλθει στη διάρκεια των πρώτων πέντε ετών στο ποσό των 1.988 εκατομμυρίων ECU, δηλαδή περίπου στα 19 δισεκατομμύρια δραχμές.

Ο Κανονισμός 795/85 προσδίδει μια άλλη νέα διάσταση στην Κοινή Αγροτική Πολιτική των Γεωργικών Διαρθρώσεων, διότι καθιερώνει ενισχύσεις σε πολλούς χώρους της, οι οποίοι είτε μειονεκτούν από τη φύση τους είτε λόγω των υπαρχουσών οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών και συνεπώς θέλουν κάποιο στήριγμα για να προχωρήσουν.

Επίσης ανοίγεται μια άλλη προοπτική, δηλαδή αυτή της εφαρμογής του αγροτουρισμού στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, με την ενίσχυση των δραστηριοτήτων αυτών.

Κατ' αυτόν τον τρόπο προωθείται και η νέα αυτή μορφή τουρισμού και δημιουργούνται καλύτερες προϋποθέσεις αύξησης του εισοδήματος των γεωργών, οι οποίοι αποκτούν τη δυνατότητα ενασχόλησης και με άλλους τομείς εκτός από τους κυρίως γεωργικούς.

3.4. Όροι και προϋποθέσεις ένταξης στο πρόγραμμα του Καν. 797 / 85 της Ε.Ο.Κ. (Ε.Ε.)

Εκτός από τις βασικές προϋποθέσεις – όρους που προδιαγράφονται στον κανονισμό, σύμφωνα με τα άρθρα 30 και 31 αυτού, τα κράτη – μέλη μπορούν να προβλέψουν συμπληρωματικούς όρους για την εκτέλεση των μέτρων ενίσχυσης, όπως επίσης και μέτρα συμπληρωματικής ενίσχυσης, και διαφορετικές μεθόδους χορήγησης αυτών.

Σύμφωνα με αυτές τις διατάξεις του κανονισμού, η χώρα μας με πολλές αποφάσεις και εγκυκλίους θέσπισε αναγκαίες συμπληρωματικές διατάξεις για την εφαρμογή αυτού. Λειτουργεί δε το πρόγραμμα αυτό του Καν. 797/85 με τις προϋποθέσεις και τους όρους που θα αναφέρουμε στη συνέχεια, εδώ και ένα χρόνο περίπου στη χώρα μας.

Δικαιούχοι αυτού είναι και φυσικά πρόσωπα και νομικά πρόσωπα, τα οποία :

- ασκούν τη γεωργική δραστηριότητα ως κύρια απασχόληση,
- διαθέτουν επαρκή επαγγελματική ικανότητα,
- υποβάλλουν σχέδιο ουσιαστικής βελτίωσης της γεωργικής εκμετάλλευσης, και

- αναλαμβάνουν την υποχρέωση να τηρούν απλουστευμένη λογιστική που περιλαμβάνει την καταχώρηση εσόδων – εξόδων και την κατάρτιση ετήσιου ισολογισμού.

Το φυσικό πρόσωπο πρέπει να λαμβάνει τουλάχιστον το 50% του συνολικού εισοδήματός του από την απασχόλησή του στη γεωργική εκμετάλλευση και να απασχολείται στη γεωργική εκμετάλλευση αυτοπροσώπως και επαγγελματικά τουλάχιστον κατά το 50% του συνολικού χρόνου απασχόλησής του. Το πρόγραμμα δε αυτό σκοπεύει στη συμπλήρωση του γεωργικού του εισοδήματος.

Τα μη φυσικά πρόσωπα, τα οποία άλλωστε και μας ενδιαφέρουν, πρέπει να ασκούν γεωργική εκμετάλλευση και η πλειοψηφία των μελών ή μετόχων καθώς και ο εκπρόσωπος αυτών να ασκούν κατά κύρια απασχόληση. Μπορούν δε να εμφανίζονται με τις εξής μορφές :

1. σαν εταιρεία με νομική προσωπικότητα,
2. σαν ενώσεις φυσικών προσώπων σε Ο.Κ.Ε. (Ομάδες Κοινής Εκμετάλλευσης),
3. Κλαδικές Οργανώσεις (παραγωγής Αγροτικού Συνεταιρ. ΙΚ.ΟΠ.ΑΣ.),
4. σαν Τοπικές Συνελεύσεις (όπως προβλέπονται στα άρθρα 41, 40 και 27 αντίστοιχα του Ν. 1541/85) και
5. τέλος, υπό μορφή Αγροτικών Συνεταιρισμών.

Μπορούν επίσης και όλες οι προηγούμενες μορφές των μη φυσικών προσώπων να ενταχθούν στο πρόγραμμα και να ενισχυθούν σαν συνεργαζόμενες εκμεταλλεύσεις με την υποβολή ενός κοινού σχεδίου βελτίωσης (Σ.Β.).

Όλα τα παραπάνω φυσικά και μη φυσικά πρόσωπα πρέπει απαραίτητως να υποβάλλουν ένα σχέδιο ουσιαστικής βελτίωσης της εκμετάλλευσης, μέσα από το οποίο θα αποδεικνύεται η αναγκαιότητα των επενδύσεων και το θετικό αποτέλεσμα αυτών στο εισόδημα των εργαζομένων κατά Μονάδα Ανθρώπινης Εργασίας (Μ.Α.Ε.) στην εκμετάλλευση. Το καθεστώς των ενισχύσεων περιορίζεται στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις των οποίων το εισόδημα από την εργασία κατά Μ.Α.Ε. είναι κατώτερο από το εισόδημα αναφοράς.

Το Σ.Β. προβλέπει δε, όταν ολοκληρωθεί, για κάθε απασχολούμενη μονάδα εργασίας εισόδημα το οποίο δεν πρέπει να ξεπερνά το 12% του εισοδήματος αναφοράς (δηλαδή του εισοδήματος προς το οποίο συγκρίνεται το εισόδημα εργασίας του γεωργού από την εκμετάλλευση καθοριζόμενου με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, ίσο ή κατώτερο του Συγκρίσιμου Εισοδήματος δηλ. του εισοδήματος του μέσου Έλληνα). Μπορούν να ενισχυθούν δραστηριότητες τουριστικού ή βιοτεχνικού χαρακτήρα στα πλαίσια του σχεδίου βελτίωσης της γεωργικής εκμετάλλευσης. Το μέγιστο όμως ύψος της επένδυσης ανέρχεται στα 4 εκατομμύρια δραχμές, περίπου, ανά εκμετάλλευση για τις

παραπάνω δραστηριότητες. Το ύψος της ενίσχυσης ανέρχεται σε 45% του ποσού της επένδυσης για το ακίνητο ή σε 30% για τις άλλες επενδύσεις. Επιπλέον για νέους γεωργούς κάτω των 40 ετών δίδεται επιδότηση 55% για τα ακίνητα και 40% για τις άλλες επενδύσεις. Στις δε συνεργαζόμενες εκμεταλλεύσεις το μέγιστο ύψος της επιλέξιμης για ενίσχυση επένδυσης των 4 εκατομμυρίων που ισχύει για κάθε εκμετάλλευση, για δραστηριότητες τουριστικού ή βιοτεχνικού χαρακτήρα, φθάνει το ύψος των 12 εκατομμυρίων δραχμών. Ήδη από το 1989, έγινε 5 εκατ. το ποσό.

Στην πράξη σήμερα, σ' αυτό το πρόγραμμα συμμετέχουν μόνο φυσικά πρόσωπα, γεωργοί, τα οποία υποβάλλουν από 1.1.1987 ενιαίο Σχέδιο Βελτίωσης που περιλαμβάνει και γεωργικές και αγροτουριστικές δραστηριότητες. Μετά από έγγραφες οδηγίες συμπλήρωσης του Σ.Β. οι ενδιαφερόμενοι προμηθεύονται τα' αντίστοιχα έντυπα από τη Δ/ση Γεωργίας ή τα Γραφεία Γεωργικής Ανάπτυξης, συμπληρώνουν το Σ.Β. με δική τους ευθύνη και το καταθέτουν σε 4 αντίγραφα.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, επισημαίνεται, δεν έχουν ανταποκριθεί ακόμη στο πρόγραμμα αυτό, με το οποίο τους ανοίγεται ο κύκλος των δραστηριοτήτων τους στους σύγχρονους και ενδιαφέροντες τομείς, όπως είναι ο τουρισμός, γιατί εφ' ενός μεν υποχρεούνται να υποβάλλουν ένα κοινό σχέδιο βελτίωσης των γεωργικών τους εκμεταλλεύσεων, προϋπόθεση η οποία, προς το παρόν τουλάχιστον, ενεργεί ανασταλτικά και αφ' ετέρου το ύψος της επένδυσης, και κατ' επέκταση και της επιδότησης, βρίσκεται σε χαμηλά πλαίσια.

Στο μέλλον ελπίζουμε να παρακαμφθούν τα εμπόδια και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, αντιλαμβανόμενοι το τεράστιο όφελος να μπορέσουν να στρέψουν τις δραστηριότητές τους από κοινού στην κατεύθυνση αυτή, η οποία προσεχώς θα αποδειχθεί σημαντικότερος παράγοντας στην ανάπτυξη τόσο της δικής τους οικονομίας όσο και του τόπου.

Σημαντικό στοιχείο, άλλωστε, το οποίο πρέπει να αναφέρουμε και το οποίο αποδεικνύει τη σύγχρονη πρακτική σπουδαιότητα των αγροτο-τουριστικών δραστηριοτήτων είναι το γεγονός ότι και ο Βασικός Νόμος 1547/1985 (ΦΕΚ 68 Α'), περί Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων στο άρθρο 3 αυτού, για τις δραστηριότητες των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων, παρ.2 εδ. ιδ' αυτού, περιλαμβάνει ως πιθανή δραστηριότητα αυτών και την ίδρυση και λειτουργία αγροτο-τουριστικών μονάδων και καταλυμάτων, την ανάπτυξη του οικο-τουρισμού, του κοινωνικού τουρισμού και των αγροτο-τουριστικών εργασιών.

3.5. Αγροτουρισμός στην Ελλάδα

Ο τουρισμός στην Ελλάδα αποτελεί μια από τις σημαντικότερες παραγωγικές δραστηριότητες του τόπου. Απασχολεί έναν αρκετά μεγάλο αριθμό εργαζομένων στα αμιγή τουριστικά επαγγέλματα, και η εισροή συναλλάγματος αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο ποσοστό. Η ιδιαιτερότητα του τουρισμού στην Ελλάδα είναι η διασπορά του και ο περιφερειακός χαρακτήρας του. Περίπου το 80% των διανυκτερεύσεων των τουριστών γίνεται σε περιφερειακά κέντρα.

Αντίθετα, η δομή της γεωργίας μας παρουσιάζει εικόνα έντονης συρρίκνωσης. Οι περιοχές που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή συρρίκνωση είναι : η Θράκη, η Δ. Μακεδονία, η Ήπειρος, το Ανατολικό Αιγαίο και τα νησιά του Ιονίου. Ο τουρισμός είναι ένας από τους λόγους που οδήγησε σε αυτή την πληθυσμιακή συρρίκνωση τις αγροτικές κοινότητες που είναι στην περιφέρεια μεγάλων τουριστικών κέντρων. Μια λύση για να λειτουργήσει ο τουρισμός συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά στη φθίνουσα αυτή γεωργική οικονομία είναι ο αγροτικός τουρισμός.

Η όποια προσπάθεια τουριστικής ανάπτυξης του αγροτουρισμού στην Ελλάδα, συνδέεται άμεσα με την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ. Η ΕΟΚ διαθέτει νομοθεσία για την ανάπτυξη την οποία προωθεί στις προβληματικές περιοχές. Στα προγράμματα που χρηματοδοτεί η ΕΟΚ υπάγονται 28 νομοί της Ελλάδας που περιλαμβάνουν 217 κοινότητες και 21 άγονα νησιά.

Οι όροι χρηματοδότησης που έθεσε η ΕΟΚ είναι οι εξής :

1. Οι αρχηγοί των οικογενειών που έχουν επιλεγεί πρέπει να έχουν κύρια απασχόληση τη γεωργία, την κτηνοτροφία ή την αλιεία και τουλάχιστον 5ετή προοπτική απασχόληση σ' αυτήν. Πρέπει να είναι ιδιοκτήτες σπιτιού το οποίο να επαρκεί για την οικογένεια και να περισσεύουν δωμάτια που με την κατάλληλη διαμόρφωση να μπορούν να στεγάσουν τουρίστες. Αν όχι θα πρέπει να υπάρχει χώρος οικοδομήσιμος είτε για επέκταση του αρχικού σπιτιού είτε για τη δημιουργία καινούριων καταλυμάτων (ανώτατο όριο 6).
2. Με τους ίδιους όρους μπορούν να επιστρέψουν και οι συνταξιούχοι στα σπίτια τους με στόχο την 5ετή παραμονή τους.
3. Στο ίδιο πρόγραμμα μπορούν να συμμετάσχουν και οι δήμοι, οι κοινότητες, οι συνεταιρισμοί, οι μονές, έχοντας το δικαίωμα κατασκευής ξενώνων μέχρι 15 δωματίων ή αξιοποίησης παραδοσιακών κτιρίων.

Παράλληλα με τους όρους δανειοδότησης που θέτει η ΕΟΚ κάποια **βασικά κριτήρια** καθορίζονται για την επιλογή των περιοχών ανάπτυξης, στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας.

α. Δημογραφικό : Η πληθυσμιακή συρρίκνωση που έχουν υποστεί περιοχές που προσφέρονται για ανάπτυξη αγροτουρισμού στην Ελλάδα (παραμεθόριες, νησιωτικά συγκροτήματα και ορεινά τμήματα) σε ορισμένες περιπτώσεις αγγίζει τα όρια της ερήμωσης. Η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού μπορεί να συγκρατήσει τον υπάρχοντα πληθυσμό και να βελτιώσει τη σύνθεσή του με παραγωγικές ηλικίες. Οι ηλικίες αυτές, θα προέρχονται από μετανάστες (εσωτερικού – εξωτερικού) που με δελεαστικά οικονομικά κίνητρα θα θελήσουν να επιστρέψουν στον τόπο τους, για να εμπλακούν στις δραστηριότητες του τουριστικού κυκλώματος.

β. Οικονομικό : Η απόκτηση συμπληρωματικού εισοδήματος για τους αγρότες θα προέρχεται από την ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού. Βασικός μας στόχος είναι η αντιστροφή της συμπληρωματικότητας και η εξέλιξή του σε κύρια πηγή εισοδήματος.

γ. Περιβαλλοντολογικό : Τόσο το φυσικό όσο και το πολιτιστικό κριτήριο περιβάλλοντος είναι κυρίαρχης σημασίας γιατί αποτελεί την «Πρώτη Ύλη» στην οποία στηρίζεται η ανάπτυξη του αγροτουρισμού και διαμορφώνει τη δυνατότητα ανάπτυξης επιμέρους ειδικών μορφών (ιαματικός, θαλάσσιος, ορεινός κ.τ.λ.). Η σωστή χρήση των στοιχείων του περιβάλλοντος και η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας, είναι όροι απαραίτοι και αποτελούν βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη, σε μια περιοχή αγροτουρισμού με βάση το περιβαλλοντολογικό κριτήριο.

δ. Συναίνεση : Η σύμφωνη γνώμη των κατοίκων της περιοχής που πρόκειται να εφαρμοστεί το πρόγραμμα αγροτουρισμού, είναι ικανή και αναγκαία συνθήκη επιτυχίας του. Η ενημέρωση των ντόπιων, από τους αρμόδιους φορείς πρέπει να είναι σε βάθος και επαναλαμβανόμενη.

ε. Εντοπιότητα : Στις δραστηριότητες εφαρμογής και ανάπτυξης αγροτουριστικού προγράμματος μετέχει ο ντόπιος πληθυσμός της περιοχής είτε άμεσα (προσωπικές επιχειρήσεις) είτε έμμεσα (συνεταιρισμοί, τοπική αυτοδιοίκηση). Μέρμνα και περιοριστικοί όροι πρέπει να τεθούν στην είσοδο μη ντόπιων επιχειρηματιών και ειδικότερα στο επίπεδο ιδιοκτησίας γης.

στ. Δυνατότητα προσπέλασης : Η περιοχή πρέπει να έχει όλη την υποδομή για να είναι προσπελάσιμη (οδικό, σιδηροδρομικό, ακτοπλοϊκό, αεροπορικό δίκτυο). Κανείς τουρίστας δεν αποφασίζει να διαθέσει μέρος του χρόνου των διακοπών του σε ένα ταξίδι ταλαιπωρία.

ζ. Κρατική παρέμβαση : Είναι κρατική υποχρέωση η τιθάσωση αυτής της ανάπτυξης και η παροχή προστασίας τόσο απέναντι στους διάφορους οικισμούς όσο και απέναντι στον περιβάλλοντα χώρο.

3.6. Οι γυναικαίοι αγροτοτουριστικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα

Οι Ελληνίδες αγρότισσες, οι οποίες αποτελούν το 50% του αγροτικού πληθυσμού και το 37,8% στο σύνολο των εργαζομένων γυναικών, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα στη ζωή τους και στην εργασία τους.

Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν ακόμα και στις μέρες μας οι Ελληνίδες αγρότισσες σχετίζονται με :

- α) την έλλειψη προσωπικού εισοδήματος της αγρότισσας, ενώ αντιθέτως συμμετέχει πλήρως στη γεωργική παραγωγή και εξίσου με τον άνδρα,
- β) τις διακρίσεις στον καταμερισμό εργασίας, διότι ενώ η επαγγελματική ασχολία του άνδρα αγρότη περιστρέφεται στις καλλιέργειες και στην κτηνοτροφία σε συνδυασμό με τη χρήση της τεχνολογίας, η αγρότισσα απασχολείται στην περιορισμένη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή με το αγροτικό σπάτι,
- γ) την ανισότητα στην ευθύνη και στη διαχείριση της αγροτικής εκμετάλλευσης,
- δ) τις θεσμικές διακρίσεις, όπως λ.χ. στα άρθρα 24 και 155 του Αγροτικού Κώδικα που αφορούν στο δικαίωμα «αποκατάστασης καλλιεργητών», όπου ορίζονται οι έγγαμοι άρρενες, οι χήρες καλλιεργητών με ανήλικα τέκνα ή με ενήλικες άγαμες θυγατέρες, τα ανήλικα ορφανά καλλιεργητών και οι άγαμοι άρρενες ενήλικες καλλιεργητές,
- ε) τη μη συμμετοχή της αγρότισσας στην πολιτική ζωή, στους συνεταιρισμούς και στα συνδικαλιστικά όργανα.

Επιπλέον η ελληνίδα αγρότισσα στερείται στοιχειωδών διευκολύνσεων, οι οποίες θα της δημιουργούσαν προϋποθέσεις να ανεβάσει το πνευματικό της επίπεδο της επαγγελματικής της εξέλιξης.

Από πρόσφατα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.) φαίνεται ότι το 14,5% των γυναικών που απασχολούνται στη γεωργία (65.800 άτομα) δεν έχουν πάει καθόλου σχολείο, προσθέτοντας δε σ' αυτό το ποσοστό και ένα 23,7% που έχει παρακολουθήσει μία μόνο τάξη του δημοτικού, προκύπτει ότι ποσοστό 38,2% συνολικά των Ελληνίδων που απασχολούνται στη γεωργία είναι αναλφάβητο.

Καταπονείται διαθέτοντας ατελείωτες ώρες, που υπερβαίνουν κατά πολύ το μέσο όρο εργασίας, στην αγροτική παραγωγή, στο νοικοκυριό και στην ανατροφή των παιδιών, χωρίς να υπάρχει κάποιο αντίκρισμα για την προσφορά της αυτή.

Το αποτέλεσμα αυτής της υποβάθμισης της αγρότισσας σ' όλους τους τομείς της σύγχρονης κοινωνικής ζωής, στον κοινωνικό, στον οικονομικό, στον εκπαιδευτικό κ.λ.π., είναι η έλλειψη ενδιαφέροντος για τη σωστή ενασχόλησή τους με την αγροτική οικονομία και την εκπαίδευση στις σύγχρονες τεχνολογίες, ειδικά από την πλευρά των νέων

αγροτισσών, καθώς και η διαίωνιση ενός παραδοσιακού τύπου γυναίκας και επαγγελματία, που πιέζεται από τις υπάρχουσες κοινωνικές προκαταλήψεις.

Παρ' όλα όμως τα αναφερόμενα παραπάνω μειονεκτήματα – τα οποία υπάρχουν στην ελληνική ύπαιθρο – τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αρκετά βήματα αναβάθμισης του ρόλου της αγρότισσας και εξίσωσής της με τον άνδρα από την πολιτεία.

Τα πλέον σημαντικά μειονεκτήματα μπορούν να συνοψισθούν στα επόμενα :

- α) στον Ν. 1287 / 82 με τον οποίο δόθηκε πλήρης και αυτοτελής σύνταξη,
- β) στις παροχές μητρότητας, από 1/5/1985 καθιερώθηκε το επίδομα κυοφορίας και λοχείας, το βοήθημα τοκετού,
- γ) στη σύνταξη αναπηρίας,
- δ) στην παροχή ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης (που παρέχεται στην ασφαλισμένη και στη συνταξιούχο του Ο.Γ.Α.),
- ε) στις προωθούμενες διευκολύνσεις με τη δημιουργία κρατικών παιδικών σταθμών κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού που η απασχόληση στις αγροτικές εργασίες είναι υψηλή, κ.λ.π.

Μια σημαντικότερη προσπάθεια στα πλαίσια της ένταξης και της συμμετοχής της γυναίκας στους συνεταιρισμούς έγινε με το άρθρο 8, παρ. 1 του Ν. 1541 / 1985.

Με το νόμο αυτό δημιουργούνται οι προϋποθέσεις στις γυναίκες, οι οποίες είναι ενήλικες και απασχολούνται αυτοπροσώπως επαγγελματικά και αποκλειστικά σε οποιονδήποτε κλάδο της αγροτικής οικονομίας και ιδίως στην παραγωγή προϊόντων της γης, της κτηνοτροφίας, αλιείας και μελισσοκομίας, καθώς και στην παραγωγή προϊόντων αγροτικής βιοτεχνίας και οικοτεχνίας, να συμμετάσχουν ως τακτικά μέλη στους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Η δε Γενική Γραμματεία Ισότητας των δύο φύλων στα πλαίσια ανάπτυξης του γυναικείου συνεταιριστικού κινήματος και για να δώσει ειδικά προγράμματα τα οποία ενθαρρύνουν τη δημιουργία αγροτουριστικών συνεταιρισμών.

Στη χώρα μας, λοιπόν, σήμερα η σημαντική δραστηριότητα του νέου αυτού θεσμού πραγματώνεται από τις γυναίκες. **Κύριοι παράγοντες που συνετέλεσαν στην ενθάρρυνση της δημιουργίας των Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών είναι οι παρατιθέμενοι στη συνέχεια :**

- α) Η προοπτική οικονομικής αυτοτέλειας της αγρότισσας.
- β) Η ένταξη της αγρότισσας στη σύγχρονη παραγωγική διαδικασία.
- γ) Η δυνατότητα να εισπράττει με τη συμμετοχή της στο συνεταιρισμό απευθείας η ίδια την αμοιβή της και ανάλογα με την εισφορά της και τη συνεταιριστική της μερίδα.
- δ) Η δυνατότητα πολιτικοποίησης της αγρότισσας και συμμετοχής της σε δημοκρατικές διαδικασίες.

ε) Η ενίσχυση με τον τρόπο αυτό του αγροτικού συνεταιρισμού κινήματος, διότι μαθαίνουν οι αγρότισσες να συμμετέχουν σε κοινές συλλογικές προσπάθειες, να εξοικειώνονται με οικονομικές και επιστημονικές έννοιες και λειτουργίες και να τίθενται οι βάσεις συμμετοχής μακροπρόθεσμα σε μικτούς συνεταιρισμούς.

στ) Η αναγκαιότητα ανάπτυξης νέων μορφών τουρισμού, όπως αυτή του αγροτουρισμού, ο οποίος βρίσκει γόνιμο έδαφος ανάπτυξης στη χώρα μας.

ζ) Η ανάπτυξη της κοινωνικότητας των γυναικών με τη διεύρυνση των στενών τοπικών τους σχέσεων.

Ο συνεταιρισμός έχει σαν κύριο άξονά του το Κεντρικό Γραφείο Πληροφοριών, στο οποίο απευθύνεται ο ενδιαφερόμενος για να του αποσταλεί από πριν ένα ειδικό έντυπο να συμπληρώσει και για να πάρει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες.

Στα έντυπα αυτά αναγράφονται οι προτιμήσεις του, αν συνοδεύεται από παιδιά, κ.λ.π., ώστε το γραφείο να διανείμει τους τουρίστες στα κατάλληλα σπίτια του συνεταιρισμού.

Η προσέλκυση πελατών γίνεται μέσα από το γραφείο αυτό του συνεταιρισμού σε καταλύματα, όπου εξασφαλίζονται όλες οι προβλεπόμενες ανέσεις που ισχύουν για την κατηγορία των ενοικιαζόμενων δωματίων.

Με πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των δύο φύλων έγινε η έναρξη της δραστηριότητας αυτής με τον Αγροτουριστικό Συνεταιρισμό στην Πέτρα της Μυτιλήνης, σ' ένα γραφικό χωριό στο νησί της Λέσβου, όπου υπήρχε ένας πυρήνας γυναικών πρόθυμος να εφαρμόσει πρακτικά την ιδέα αυτή, η οποία ήδη αποτελεί πραγματικότητα και στη Γαλλία και στην Ιταλία.

Στη συνέχεια συστάθηκε το Νομικό Πρόσωπο του πρώτου Γυναικείου Αγροτουριστικού Συνεταιρισμού. Ο συνεταιρισμός επιδοτήθηκε για 300 ώρες επιμόρφωσης από το Γραφείο Ισότητας Ευκαιριών στην Απασχόληση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και στηρίχθηκε στα πρώτα βήματα, παράλληλα, και από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού.

Τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι συνεταιρισμοί αυτοί στα πρώτα στάδια της λειτουργίας τους έχουν σχέση με την οργάνωση της υποδομής τους, την προσαρμογή στις απαιτήσεις της συλλογικής εργασίας, την αναγκαιότητα απόκτησης γνώσεων επαγγελματικής υφής στον τομέα της παροχής υπηρεσιών, και αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο δόθηκε η δυνατότητα παρακολούθησης ειδικών σεμιναρίων.

Μπορούμε να πούμε ότι μέχρι σήμερα η λειτουργία των αγροτουριστικών συνεταιρισμών αποδείχθηκε κερδοφόρα για τις γυναίκες μέλη, κάθε μία από τις οποίες διαθέτει κατά μέσο όρο τρία δωμάτια.

3.7. Οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί

Το αγροτουριστικό συνεταιριστικό κίνημα στη χώρα μας είναι καθαρά γυναικεία υπόθεση, καθόσον όλοι οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί που υπάρχουν είναι γυναικείοι συνεταιρισμοί. Ιδρύθηκαν, λειτουργούν και διοικούνται από γυναίκες αγρότισσες.

Αλλά γιατί οι γυναίκες ;

Υπάρχουν πολλοί λόγοι, οι κυριότεροι των οποίων είναι :

1. Ο γυναικείος πληθυσμός της χώρας είναι το ήμισυ και πλέον του συνολικού πληθυσμού. Ο ενεργός γυναικείος πληθυσμός είναι περίπου το 40% του συνολικού πληθυσμού. Ο αγροτικός γυναικείος πληθυσμός είναι το ήμισυ και πλέον του συνολικού αγροτικού πληθυσμού.
2. Η γυναίκα είναι ίση σε όλα με τον άνδρα και μπορεί να προσφέρει εξίσου με τον άνδρα σε όλες τις παραγωγικές διαδικασίες.
3. Αν και οι αριθμοί είναι υπέρ των γυναικών και η ισότητα των δυο φύλων είναι αναμφισβήτητη, νομοθετημένη και δεδομένη, οι γυναίκες αγρότισσες ήταν στο παρελθόν, και μερικές είναι μέχρι και σήμερα, στο περιθώριο. Γιατί ο κύριος ρόλος τους ήταν να φροντίζουν το σπίτι, να ανατρέφουν τα παιδιά και να συμμετέχουν σε δευτερεύουσες αγροτικές εργασίες. Γιατί δεν είχαν δικό τους προσωπικό εισόδημα. Γιατί ένα μεγάλο μέρος τους ήταν αναλφάβητο ή πολύ χαμηλής μόρφωσης. Γιατί υπήρχαν νομικά, παραδοσιακά, θρησκευτικά εμπόδια και ήθη και έθιμα που τους επέβαλαν το ρόλο του κομπάρσου. Γιατί δεν ήταν πολιτικοποιημένες, δεν συμμετείχαν στην κοινωνική ζωή, δεν συμμετείχαν σε συνεταιρισμούς, σε συνδικαλιστικά όργανα, σε κέντρα λήψης αποφάσεων και σε κέντρα εξουσίας. Γιατί δεν είχαν και προσωπικά δικαιώματα. Γιατί τέλος, το κίνημα για την ισότητα των δυο φύλων δεν άργησε να εκδηλωθεί στις αγροτικές περιοχές, οι αγρότισσες άργησαν να πληροφορηθούν γι' αυτό και παραάργησαν να αντιδράσουν σε αυτό.
4. Κάποτε η περιθωριοποίηση των γυναικών έπρεπε να σταματήσει. Το κίνημα ισότητας των δυο φύλων άρχισε από πολύ νωρίς στις Η.Π.Α. και στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης. Στη χώρα μας πραγματώνεται νομικά στη δεκαετία του 1980. τότε δόθηκαν πλήρεις και αυτοτελείς συντάξεις στις αγρότισσες γυναίκες, όπως και ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη και διάφορες παροχές μητρότητας. Τότε δημιουργήθηκαν κρατικοί παιδικοί σταθμοί στις αγροτικές περιοχές. Τότε ο Ν. 1541 / 85 (ο ισχύων νόμος για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς) προβλέπει ότι οι ενήλικες γυναίκες που κατά κύριο επάγγελμα είναι αγρότισσες μπορούν να συμμετέχουν σαν τακτικά μέλη στους συνεταιρισμούς.

5. Από τότε και μετά η Γενική Γραμματεία Ισότητας των δυο φύλων δραστηριοποιήθηκε και με ειδικά προγράμματα εξασφαλίζει τη συμμετοχή των γυναικών στους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς κατά το πρότυπο των ήδη υπάρχοντων στις χώρες της Ε.Ε.

Την προσπάθεια της Γενικής Γραμματείας Ισότητας συνδράμει ο ΕΟΤ με ειδικά επιμορφωτικά σεμινάρια, ο ΟΑΕΔ, η Αγροτική Τράπεζα, οι Νομαρχίες και πολλοί τοπικοί φορείς.

Με τη βοήθεια των φορέων αυτών ιδρύονται οι πρώτοι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί σε διάφορα μέρη της Ελλάδας (Αμπελάκια Θεσσαλίας – Πέτρα Μυτιλήνης – Χίος – Αράχοβα – Πρέσπες – Μαρώνια Ροδόπης). Αργότερα ιδρύονται περισσότεροι σε πολλές αγροτικές περιοχές της χώρας.

Εν τω μεταξύ αρχίζει να λειτουργεί στη χώρα μας το «Ελληνικό Δίκτυο για πρωτοβουλίες απασχόλησης γυναικών» με έδρα τη Θεσσαλονίκη, που είναι τμήμα του Ευρωπαϊκού συνώνυμου δικτύου που ίδρυσε το γραφείο γυναικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έχει σαν στόχο να στηρίζει τις πρωτοβουλίες απασχόλησης γυναικών που ανέπτυξαν.

4. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

4.1. Το αγροτουριστικό κύκλωμα – Οι φορείς του αγροτουρισμού

Το αγροτουριστικό κύκλωμα συμπίπτει με το βασικό τουριστικό κύκλωμα (τουρίστες – οργανωτές ταξιδιών – μεταφορείς – ξενοδόχοι – υπηρεσίες διατροφής – λοιπές τουριστικές υπηρεσίες – σχετικές υπηρεσίες – ντόπιος πληθυσμός), με τις εξής διαφοροποιήσεις :

Στο αγροτουριστικό κύκλωμα οι αγρότες έχουν πολλούς ρόλους. Είναι συνήθως ξενοδόχοι, διατροφείς, χορηγοί πολλών τουριστικών προϊόντων (είδη λαϊκής τέχνης, τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, δώρα κ.λ.π.), ενώ συγχρόνως αποτελούν και το ντόπιο πληθυσμό που υφίσταται τις καλές ή τις κακές συνέπειες του αγροτουρισμού.

Μέσα σε αυτό το κύκλωμα δραστηριοποιούνται οι φορείς του αγροτουρισμού που έχουν και επίσημα θεσμοθετηθεί τόσο από την Κοινοτική όσο και από την εθνική νομοθεσία αλλά και από την τουριστική πρακτική και είναι υπεύθυνοι για την διαχείριση του αγροτουρισμού.

Οι φορείς αυτοί είναι :

1. Οι αγρότες σαν άτομα, που με τους παραπάνω ρόλους τους υποστασιοποιούν τον αγροτουρισμό.
2. Οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, που είναι ενώσεις αγροτών με τουριστικό προσανατολισμό και που σήμερα διακινούν ένα μεγάλο μέρος αγροτουριστών. Οι συνεταιρισμοί αυτοί στη χώρα μας είναι γυναικείοι, συγκροτούνται δηλαδή και διοικούνται από γυναίκες.
3. Το Υπουργείο Γεωργίας που εποπτεύει τους αγροτικούς συνεταιρισμούς άρα και τους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς και διαχειρίζεται το πρόγραμμα αγροτουρισμού – αγροτοβιοτεχνίας και το πρόγραμμα τουρισμού των Ολοκληρωμένων Μεσογειακών Προγραμμάτων με τη συνεργασία και άλλων Δημόσιων φορέων.
4. Ο ΕΟΤ που έχει αναλάβει την ευθύνη της τουριστικής εκπαίδευσης και τον έλεγχο της ξενοδοχειακής αγροτικής υποδομής (προδιαγραφές καταλυμάτων και κέντρων εστίασης, καθορισμός και έλεγχος τιμών κατά το πρότυπο των λοιπών ξενοδοχειακών καταλυμάτων, άδειες λειτουργίας τουριστικών επιχειρήσεων κ.λ.π.).
5. Οι λοιποί Δημόσιοι φορείς που βοηθούν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού (με επιδοτήσεις, χρηματοδοτήσεις, χορηγίες, νομική υποστήριξη), όπως είναι η Γενική Γραμματεία Ισότητας, το ΥΠΕΧΩΔΕ, οι Νομαρχίες κ.λ.π.

6. Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) που με τις αναπτυξιακές εταιρίες που έχουν δικαίωμα να ιδρύσουν και με τους τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους, ενθαρρύνουν την τοπική τουριστική ανάπτυξη.

4.2. Το πρόβλημα της διαχείρισης του αγροτουρισμού

Πρέπει ή δεν πρέπει ο αγροτουρισμός να διευθύνεται από έναν κεντρικό φορέα ;

Στο ερώτημα αυτό δίνονται δύο αντίθετες απαντήσεις. Η αρνητική και η θετική. Σύμφωνα με την αρνητική άποψη ο αγροτουρισμός δεν πρέπει να διευθύνεται, αλλά πρέπει να αναπτύσσεται περιπτώσιακά και χωρίς επεμβάσεις μέσα στην ελεύθερη τουριστική αγορά.

Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης ισχυρίζονται ότι ο σημερινός τουρισμός στο σύνολό του είναι «γέννημα και θρέμμα» της ελεύθερης αγοράς και όχι αποτέλεσμα μιας κάποιας διαχείρισης. Ότι, η τουριστική βιομηχανία σαν καταναλωτική δεν υπακούει σε κανένα κεντρικό προγραμματισμό. Και ότι, ο τουρισμός είναι ανθρωποκεντρικός και δεν «καλουπώνεται» σε αυστηρά επιχειρησιακά πλαίσια.

Οι υποστηρικτές της θετικής άποψης, που συνιστά την κεντρική διαχείριση του αγροτουρισμού, ισχυρίζονται ότι οι αγροτουρίστες είναι πλέον πιο απαιτητικοί και ζητούν την εξασφάλιση μιας ελεγχόμενης ποιότητας των διακοπών τους. Ότι ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται μέσα σε ένα ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον και η απόλυτη ελευθερία της ανάπτυξής του μακροχρόνια θα βλάψει το περιβάλλον αυτό. Και ότι οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις είναι μικρές, νέες και άπειρες και χρειάζονται μια κεντρική καθοδήγηση και συχνά μια ουσιαστική υποστήριξη (χρηματοδοτήσεις, κίνητρα κ.λ.π.).

Η κρατούσα άποψη είναι αυτή της κεντρικής διαχείρισης του αγροτουρισμού. Παρόμοιες διαχειρίσεις έχουν ήδη εφαρμοστεί στις ΗΠΑ με τη διαχείριση των Εθνικών Πάρκων και Δρυμών, στις Άλπεις και στις Μεσογειακές χώρες που υιοθετούν την επιβολή της ιδέας της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης και στα διάφορα προγράμματα μελέτης και ανάπτυξης του Αγροτουρισμού που χρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στη χώρα μας δεν υπάρχει ένας κεντρικός φορέας διαχείρισης του αγροτουρισμού. Υπάρχουν οι προαναφερθέντες φορείς που σε διάφορα επίπεδα και ανάλογα με τις αρμοδιότητές τους επεμβαίνουν στη διαχείρισή του.

Ο ΕΟΤ ασχολείται με το καθαρά τουριστικό μέρος του, μέσα στα πλαίσια της τουριστικής πολιτικής. Το Υπουργείο Γεωργίας διοικεί και εποπτεύει τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και κατά συνέπεια και τους αγροτουριστικούς. Η Γενική Γραμματεία

Ισότητας και το Γραφείο της Ε.Ε. επεμβαίνουν για να εξασφαλίσουν ευκαιρίες απασχόλησης για τις Γυναίκες και η ΕΕ στα πλαίσια της κοινής αγροτικής πολιτικής, της πολιτικής για τον τουρισμό και της πολιτικής Περιφερειακής Ανάπτυξης καθορίζει το γενικό πλαίσιο ανάπτυξης του αγροτουρισμού, και οι ενέργειες της ΕΕ είναι ίσως η μόνη μορφή μιας κάποιας κεντρικής διαχείρισης.

Ανεξάρτητα από τα παραπάνω ο αγροτουρισμός φαίνεται ότι ακολουθεί μια ανοδική αναπτυξιακή πορεία ακολουθώντας τους νόμους της ελεύθερης αγοράς, όπου οι αγρότες παίζουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο.

4.3. Το πρόβλημα των δυσμενών επιπτώσεων του αγροτουρισμού

Μια καθαρά αγροτική περιοχή αν γίνει αγροτουριστικός προορισμός, τότε ασφαλώς θα ωφεληθεί. Με τις επιπρόσθετες νέες τουριστικές ασχολίες, το επίπεδο απασχόλησης των αγροτών θα ανέβει, τα εισοδήματά τους θα αυξηθούν, η συρρίκνωση και η υποβάθμιση της περιοχής θα σταματήσει, οι επισκέπτες / τουρίστες θα φέρουν μαζί τους τον πολιτισμό τους, η επικοινωνία με τον έξω κόσμο θα αυξηθεί και οι σχετικές με τον τουρισμό επιχειρήσεις όπως και οι λοιπές επιβιομηχανίες θα ωφεληθούν.

Όμως η ανάπτυξη του αγροτουρισμού, όταν δεν αειφορική και όταν υπερβεί τα όρια αντοχής της περιοχής, είναι δυνατόν να έχει δυσμενείς επιπτώσεις που σε ακραίες περιπτώσεις μπορούν να είναι και καταστροφικές.

Ο κίνδυνος αυτός ελλοχεύει σε όλες τις μορφές του τουρισμού όταν αναπτύσσονται άναρχα, υπερβολικά και χωρίς αειφορικούς φραγμούς. Και για μερικές μορφές τουρισμού, όπως ο μαζικός βιομηχανοποιημένος τουρισμός, ο κίνδυνος αυτός υποστασιοποιήθηκε και προκάλεσε δυσμενή αποτελέσματα, πολλά από τα οποία δεν είναι αναστρέψιμα.

Για τον αγροτουρισμό είναι βέβαιο ότι, αν αναπτυχθεί άναρχα και υπερβολικά το ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο αναπτύσσεται, θα μολυνθεί, θα υποβαθμιστεί ή και θα καταστραφεί. Και σε αυτή την περίπτωση δεν θα μπορεί πια να παράγει αγροτουριστικά προϊόντα και οι τουρίστες θα φύγουν, αφήνοντας πίσω τους μόνο καταστροφές.

Μια άλλη δυσμενής συνέπεια του αγροτουρισμού μπορεί να είναι ο περιορισμός της αγροτικής απασχόλησης. Σκοπός του αγροτουρισμού δεν είναι να αναπτυχθεί ο τουρισμός στις αγροτικές περιοχές σε βάρος της αγροτικής ζωής. Δεν θέλει να κάνει τους αγρότες τουριστικούς επιχειρηματίες. Επιδιώκει να εξασφαλίσει μια βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος, με μια πρόσθετη, παράλληλη και δευτερεύουσα προς τη γεωργική,

απασχόληση. Δυστυχώς στην πράξη έχει παρατηρηθεί ότι η αγροτική απασχόληση περιορίζεται ή και μηδενίζεται, οι αγροτικές εργασίες εγκαταλείπονται προς χάριν ενός μεγαλύτερου βραχυχρόνιου τουριστικού κέρδους που είναι μικρότερο από το μακροχρόνιο κόστος της αλλοίωσης του αγροτικού χώρου και της αλλοτρίωσης του αγροτικού πληθυσμού.

Σοβαρή επίσης δυσμενής συνέπεια είναι τα αποτελέσματα της σύγκρουσης του ντόπιου πληθυσμού με τους πολιτισμούς των αγροτουριστών. Στη σύγκρουση αυτή οι ντόπιοι είναι αδύναμοι και οι τουρίστες είναι οι δυνατοί. Και έχει αποδειχτεί στην πράξη ότι ο ντόπιος πληθυσμός θα επηρεαστεί από τα «κακά», του πολιτισμού των τουριστών. Ξένα ήθη και έθιμα, νέοι τρόποι ζωής και συνήθειες, νέες θεωρήσεις και στάσεις, ακόμη και διαστροφές, με το μανδύα του εκσυγχρονισμού, της μόδας, της πρωτόγνωρης διασκέδασης, της εύκολης ζωής, επηρεάζουν τον τοπικό πολιτισμό.

Ακόμη πιο σοβαρή δυσμενής συνέπεια είναι η πιθανή περιθωριοποίηση των αγροτών. Γνωστή και σαν απειλή του επερχόμενου τουριστικού επιχειρηματία, η περιθωριοποίηση αυτή, προκύπτει από τη διαχείριση του αγροτουρισμού από ξένους επιχειρηματίες και όχι από τους φύσει και θέσει διαχειριστές του, τους αγρότες. Συγκεκριμένα όταν ο αγροτουρισμός αναπτυχθεί σημαντικά σε έναν αγροτουριστικό προορισμό τότε οι επαγγελματίες τουριστικοί επιχειρηματίες θα εισβάλλουν στον αγροτουριστικό χώρο και με τα μεγάλα κεφάλαια που διαθέτουν, θα κάνουν επενδύσεις και θα πάρουν στα χέρια τους όλο το τουριστικό εμπόριο. Οι αγρότες από διαχειριστές θα γίνουν υπάλληλοι των επιχειρηματιών. Από οικοδεσπότες που φιλοξενούσαν τουρίστες θα γίνουν τουριστικοί υπάλληλοι που θα εξυπηρετούν τουρίστες.

Αλλά οι τουριστικοί επιχειρηματίες είναι ξένοι. Δεν είναι αγρότες. Δεν γεννήθηκαν στα αγροτικά χωριά. Δεν ενδιαφέρονται για το καλό του τόπου και για το μέλλον του. Ενδιαφέρονται μόνο για το κέρδος. Και για να το μεγιστοποιήσουν υπερεκμεταλλεύονται τις πηγές των αγροτουριστικών προϊόντων ανεξέλεγκτα και ληστρικά πολλές φορές. Μέχρι οι πηγές να στερέψουν. Τότε οι ξένοι επιχειρηματίες γυρίζουν στον τόπο τους ή ψάχνουν για έναν νέο παρθένο αγροτουριστικό προορισμό για να τον εκμεταλλευτούν. Και αφήνουν πίσω τους τους αγρότες χωρίς δουλειά και υποχρεωμένους να ζωντανέψουν τους εγκαταλειμμένους αγρούς τους.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο αγροτουρισμός είναι μια από τις πιο φιλικές προς το φυσικό περιβάλλον εναλλακτικές μορφές και η τουριστική πελατεία του, ένα πολύ μικρό κομμάτι της συνολικής τουριστικής πελατείας, αποτελείται από ευαισθητοποιημένους για τα προβλήματα του φυσικού περιβάλλοντος τουρίστες, υψηλού συνήθως οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου και από τουρίστες που επιζητούν ήσυχες και ήρεμες διακοπές μέσα στη φύση. Είναι οι τουρίστες που προτιμούν τα φυσικά, υγιεινά, και ανθεκτικά αγροτουριστικά προϊόντα και που αποφεύγουν τον μαζικό, βιομηχανοποιημένο τουρισμό, το τουριστικό μπούγιο και τον συνωστισμό στα τουριστικά θέρετρα.

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται μέσα στο ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον και κάθε υπερβολή ή κακή διαχείρισή του ενδέχεται να τον απαξιώσει. Γι' αυτό πρέπει πάντα να χειρίζεται από τους αγρότες, να έχει βάση το αγροτικό σπίτι και να μην διαταράσσει τη σχέση μεταξύ των αγροτικών και τουριστικών δραστηριοτήτων, σχέση στην οποία οι αγροτικές δραστηριότητες υπερτερούν ενώ οι τουριστικές είναι δευτερεύουσες και υπάρχουν μόνο για να βοηθούν εισοδηματικά τους αγρότες.

Κάθε αγροτουριστική ανάπτυξη πρέπει να είναι ελεγχόμενη και αειφορική και πολλές φορές είναι επιθυμητή η καθοδηγητική κεντρική της διαχείριση από αρμόδιους δημόσιους φορείς και η ενίσχυση των τοπικών παραγόντων. Σε αυτό αποβλέπει και η σύνδεση του αγροτουρισμού με την αγροτοβιοτεχνία και τους αγροτοσυνεταιρισμούς, την οποία χρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Πολιτεία.

Η στροφή προς τη φύση που εκδηλώνεται από τους κατοίκους των αστικών κέντρων σαν αντίδραση προς τις ψυχοσωματικές επιβαρύνσεις που δέχονται από το αστικό περιβάλλον, συντελεί στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού, όπως και πολλών άλλων υπαίθριων εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Πρέπει όμως να διευκρινιστεί ότι ο αγροτουρισμός εξυπηρετεί μεν τους αστούς που τον διαλέγουν ανάμεσα στις άλλες μορφές τουρισμού, αλλά πρωτίστως πρέπει να εξυπηρετεί τους αγρότες. Πρέπει να είναι εργαλείο των αγροτών στην προσπάθειά τους να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο. Κάθε μορφή βιομηχανοποίησης του αγροτουρισμού και κάθε άκρατη εμπορευματοποίηση των αγροτουριστικών προϊόντων σημαίνει εκτροπή από την ιδέα και το σκοπό του αγροτουρισμού και οδηγεί στην καταστροφή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

1.1 Τουρισμός υγείας

1.2. Οι παραγόντες προσδιορισμού του τουρισμού υγείας και των συναφών μορφών τουρισμού

2. ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΑΜΑΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΥΓΕΙΑΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

3. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ

4. Ο ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1. Οι ιαματικές πηγές

4.2. Οι διακρίσεις των ιαματικών πηγών

4.3. Τα προβλήματα και η πορεία του ιαματικού τουρισμού

5. ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΛΟΥΤΡΙΚΕΣ

5.1. Τα είδη των εγκαταστάσεων

5.2. Από την υπαίθρια λουτροθεραπεία στα υδροθεραπευτήρια

5.3. Τα υδροθεραπευτήρια

5.4. Σύγχρονες ιαματικές τουριστικές εγκαταστάσεις

5.5. Εγκαταστάσεις τουρισμού υγείας

5.6. Τα σύγχρονα τουριστικά κέντρα υγείας

ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ

1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

1.1. Τουρισμός Υγείας

Η υγεία, το πολυτιμότερο αγαθό του ανθρώπου, δημιούργησε μία νέα μορφή τουρισμού, γνωστή από αρχαιοτάτων χρόνων, τον ιαματικό τουρισμό ή θερμαλισμό. Αυτό συνέβη με την αξιοποίηση των διαφόρων ιαματικών, θερμών κύρια, πηγών τα νερά των οποίων έχουν θεραπευτικές ιδιότητες. Οι χρήστες των ιαματικών πηγών είναι πάρα πολλοί, ιδιαίτερα τα άτομα της τρίτης ηλικίας, και η μορφή αυτή του τουρισμού προσπαθεί να καλύψει τις ανάγκες των ατόμων αυτών.

Στον ελλαδικό χώρο η ύπαρξη πολλών ιαματικών πηγών δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη της μορφής αυτής απ' τη στιγμή που η κατάλληλη υποδομή και ανωδομή θα μπορεί να εξασφαλίσει την ικανοποίηση και άλλων αναγκών τόσο των ιδίων ασθενών, όσο και των συνοδών τους.

Έτσι έχουν δημιουργηθεί ολόκληρες περιοχές, οι λεγόμενες λουτροπόλεις, που προσφέρουν όλες τις σύγχρονες ανέσεις ώστε η διαμονή των λουομένων να είναι άνετη και ευχάριστη. Γνωστές περιοχές της χώρας με οργανωμένες λουτρικές εγκαταστάσεις είναι η Αιδηψός, τα Καμμένα Βούρλα, η Υπάτη, το Λουτράκι, η Κυλλήνη και η Ικαρία στις οποίες συγκεντρώνεται ο κύριος όγκος των τουριστών της μορφής αυτής σ' όλες σχεδόν τις εποχές του έτους.

Τουρισμός Υγείας είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες συμμετέχουν σε προγράμματα υγείας ή σε προγράμματα που σχετίζονται με την υγεία.

Τα προγράμματα υγείας είναι προγράμματα διατήρησης, πρόληψης, θεραπείας, ανάρρωσης και αποκατάστασης της υγείας με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους και με φυσικές μεθόδους και προγράμματα που σχετίζονται και επηρεάζουν την υγεία όπως προγράμματα υγιεινής διαβίωσης, υγιεινής διατροφής, ενεργητικής άθλησης, ψυχικής ισορροπίας, ομορφιάς, αδυνατίσματος, κοινωνικής επανένταξης κ.λ.π.

Σύμφωνα με αυτό τον ορισμό, ο τουρισμός υγείας με την ευρεία του έννοια, περιλαμβάνει μερικότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού και συγκεκριμένα τις εξής :

α. Θεραπευτικός Τουρισμός

Είναι ο τουρισμός που περιλαμβάνει προγράμματα θεραπείας και μόνο, με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους της ορθόδοξης ιατρικής και με φυσικές μεθόδους θεραπείας της εναλλακτικής ιατρικής. Και ανάλογα με τη μέθοδο θεραπείας που χρησιμοποιείται, ο θεραπευτικός τουρισμός παίρνει και ειδικότερη ονομασία με στενότερη έννοια.

β. Ιαματικός Τουρισμός

Ο ιαματικός τουρισμός είναι η πρώτη μορφή τουρισμού υγείας, γνωστή από αρχαιοτάτων χρόνων και περιλαμβάνει ένα ταξίδι τουριστών με διάφορα προβλήματα υγείας, σε τουριστικούς προορισμούς στους οποίους υπάρχουν ιαματικές πηγές, για να κάνουν χρήση ιαματικών νερών, συνήθως θερμομεταλλικών, που έχουν θεραπευτικές ιδιότητες.

γ. Τουρισμός Φυσικοθεραπείας

Είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου γίνεται χρήση των φυσικών μεθόδων θεραπείας της εναλλακτικής ιατρικής για διατήρηση, πρόληψη, θεραπεία και αποκατάσταση της υγείας. Και ανάλογα με τη μέθοδο που χρησιμοποιείται, ο τουρισμός της φυσικοθεραπείας παίρνει μια ειδικότερη ονομασία με στενότερη έννοια (τουρισμός υδροθεραπείας, τουρισμός κινησιοθεραπείας, τουρισμός θαλασσοθεραπείας κ.λ.π.).

δ. Τουρισμός Υγιεινής Διαβίωσης

Είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες, ανεξάρτητα από την κατάσταση της υγείας τους, ακολουθούν ένα πρόγραμμα υγιεινής και φυσικής ζωής, που περιλαμβάνει υγιεινή διατροφή, ενεργητική άθληση, διαίτα, ωράριο παράλληλα με τους φυσικούς βιορυθμούς, δραστηριότητες διαφόρων μορφών του υπαίθριου τουρισμού (περιπατητικού, αγροτικού, αθλητικού φυσιογνωστικού κ.λ.π.) και προγράμματα ψυχικής ισορροπίας και καταστολής του άγχους.

ε. Τουρισμός Ομορφιάς

Είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου ακολουθούνται διάφορα προγράμματα ομορφιάς όπως αισθητικής, κομμωτικής, τοπικού ή ολικού αδυνατίσματος, σύσφιξης μυών, περιποίησης προσώπου, αποτρίχωσης, ενδυματολογίας, πλαστικής χειρουργικής και ακόμη μαθημάτων κοινωνικής παρουσίας (που συμπληρώνει την εικόνα της ομορφιάς).

στ. Θερμαλισμός

Θερμαλισμός ή Θερμαλιστικός τουρισμός είναι το σύνολο των δραστηριοτήτων του ιαματικού τουρισμού μαζί με τις διευρυμένες δραστηριότητες αναψυχής και αναζωογόνησης, που μπορούν να έχουν και μη ασθενείς τουρίστες που επισκέπτονται τις ιαματικές πηγές.

Ο θερμαλισμός περιλαμβάνει ακόμη την ενεργειακή αξιοποίηση των θερμομεταλλικών νερών και τη γενικότερη χρήση της γεωθερμικής ενέργειας και τη χρήση των μεταλλικών νερών.

Από την άποψη του τουρισμού, ο θερμαλισμός ταυτίζεται με τον ιαματικό τουρισμό και οι δυο έννοιες συχνά χρησιμοποιούνται αδιακρίτως.

1.2. Οι παράγοντες προσδιορισμού του τουρισμού υγείας και των συναφών μορφών τουρισμού

Οι κυριότεροι προσδιοριστικοί παράγοντες που οριοθετούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι παραπάνω μορφές τουρισμού, είναι :

α. Η φύση, που διαθέτει τις φυσικές πηγές των θερμομεταλλικών νερών που έχουν ορισμένα, χαρακτηριζόμενα θεραπευτικά, χαρακτηριστικά, πηγές που συνήθως βρίσκονται μέσα σε ένα αυθεντικό φυσικό περιβάλλον ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

β. Οι άνθρωποι – ασθενείς που πιστεύουν στη χρησιμότητα των ιαματικών νερών και επιζητούν τη χρήση τους για θεραπευτικούς σκοπούς.

γ. Ο τουρισμός, που παρέχει υπηρεσίες διαμονής και διατροφής και λοιπές ειδικές υπηρεσίες στους τουρίστες που επιλέγουν τις παραπάνω μορφές τουρισμού.

δ. Η υγεία και η υγιεινή που αποτελούν τα κυριότερα κίνητρα του τουρισμού υγείας και των άλλων συναφών μορφών του τουρισμού.

ε. Η τεχνολογία, που είναι απαραίτητη για την εφαρμογή των διαφόρων μεθόδων και για την παραγωγή των αντίστοιχων προϊόντων και υπηρεσιών.

2.ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΑΜΑΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΥΓΕΙΑΣ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Η ύπαρξη ιαματικών πηγών και η χρήση των νερών τους για θεραπευτικούς σκοπούς χρονολογείται από αρχαιότατων χρόνων σε όλους σχεδόν τους αρχαίους πολιτισμούς.

Από τους πρώτους λαούς που χρησιμοποίησαν το κοινό νερό για την υγιεινή και την καθαριότητα του σώματος και το ζεστό νερό των πηγών για τη θεραπεία διαφόρων νοσημάτων, ήταν οι αρχαίοι Έλληνες. Η τέχνη του «θεραπεύειν δια των υδάτων» είναι αναμφίβολα τέχνη ελληνική. Από τους ομηρικούς χρόνους οι άνθρωποι λούζονταν μόνο με νερό, όχι μόνο για να καθαριστούν αλλά και για να ξεκουραστούν και να πετύχουν χαλάρωση των μυών. Οι ιαματικές πηγές, δηλαδή οι φυσικές πηγές θερμών νερών, στις οποίες απέδιδαν θεραπευτικές ιδιότητες ήταν ευρύτερα γνωστές και τις αναφέρουν πολλοί ιστορικοί, γεωγράφοι, ιατροί και φιλόσοφοι της εποχής εκείνης (Αριστοτέλης, Στράβων, Πλούταρχος, Ξενοφών, Ιπποκράτης, Ηρόδοτος κ.λ.π.).

Τότε η ιατρική συμπορευόταν με τη φυσική θεραπεία²² και τότε ιδρύθηκαν τα Ασκληπεία, τα πρώτα Κέντρα Υγείας, γύρω από τις θερμές πηγές.

Κατά τους Ρωμαϊκούς και Βυζαντινούς χρόνους δημιουργούνται γύρω από τις ιαματικές πηγές οι πρώτες λουτροπόλεις, όταν η λουτροθεραπεία με τα ιαματικά νερά ήταν η κυριότερη θεραπευτική μέθοδος πολλών νοσημάτων.

Είναι γνωστή η λουτρομανία των Ρωμαίων ενώ τα περί «αλουσίας των Βυζαντινών» δεν ανταποκρίνονται στην αλήθεια αφού οι Βυζαντινοί συνήθιζαν να κτίζουν ναούς δίπλα στις ιαματικές πηγές.

Μετά το Μεσαίωνα και μέχρι τον 15^ο αιώνα οι λουτροπόλεις γίνονται τουριστικοί προορισμοί που προσφέρουν αναψυχή και διασκέδαση μάλλον, παρά λουτροθεραπεία.

Το 1480 εκδίδεται η πρώτη νομοθετική πράξη για τα λουτρά στη Γερμανία, ενώ τον 16^ο αιώνα τοποθετούνται γιατροί υδρολόγοι στις ιαματικές πηγές της Γαλλίας και της Ιταλίας. Τότε άρχισε και η επιστημονική έρευνα για τα συστατικά και τις θεραπευτικές ιδιότητες των θερμομεταλλικών νερών, έρευνα που συνεχίζεται μέχρι σήμερα από ιατρούς, υδρογεωλόγους, χημικούς, τοξικολόγους, κ.λ.π.

Εν τω μεταξύ η πρόοδος της ορθόδοξης ιατρικής και φαρμακευτικής με τα θεαματικά θεραπευτικά αποτελέσματα, παραμέρισε τις φυσικές θεραπευτικές μεθόδους, οι οποίες όμως δεν έπαψαν ποτέ να υπάρχουν, να αυξάνονται και να χρησιμοποιούνται. Σήμερα στο σύνολό τους αποτελούν την Εναλλακτική Ιατρική με 60 περίπου τρόπους

²² Τριαρίδης Κ. «Ιατρική προσέγγιση του Ιαματικού Τουρισμού», Πρακτικά 2ου Συνεδρίου για τα θερμομεταλλικά νερά, Θεσ/νίκη 1990.

θεραπείας εκ των οποίων μερικοί έχουν αποδεδειγμένη αξία, αλλά οι πιο πολλοί ανήκουν στη σφαίρα του τσαρλατανισμού.

Στην Ευρώπη, η ανάπτυξη των λουτροπόλεων στο τέλος του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ήταν εκπληκτική και πολλές σημερινές μεγάλες πόλεις δημιουργήθηκαν από την εξέλιξη αυτών των λουτροπόλεων.

Στη χώρα μας η υδροθεραπεία σταμάτησε ουσιαστικά από το τέλος των Βυζαντινών χρόνων αν και αναφέρονται περιπτώσεις χρησιμοποίησης των ιαματικών νερών από τους τούρκους κατακτητές.

Μετά την Τουρκοκρατία ξαναρχίζει το ενδιαφέρον της πολιτείας για τις ιαματικές πηγές.

Οι χρονολογίες των σημαντικότερων γεγονότων που αφορούσαν τις πηγές αυτές είναι :

1. Το 1840 αναφέρεται ο διορισμός ιατρών υδρολόγων στις Ελληνικές λουτροπόλεις.
2. Το 1920 δεσμεύονται οι ιαματικές πηγές από το κράτος.
3. Το 1928 ιδρύεται η Υπηρεσία Ιαματικών Πηγών στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.
4. Το 1936 οι ιαματικές πηγές περιέρχονται στην αρμοδιότητα του Υφυπουργείου τύπου και το 1945 στη Γενική Γραμματεία Τουρισμού.
5. Το 1950 ιδρύεται ο ΕΟΤ στην αρμοδιότητα του οποίου περνούν οι ιαματικές πηγές.
6. Το 1983 ιδρύεται ο Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας και αρχίζει η σταδιακή μεταβίβαση των ιαματικών πηγών στη δικαιοδοσία των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
7. Το 1992 ο παραπάνω σύνδεσμος ιδρύει την Ελληνική Θερμαλιστική Εταιρία, με έδρα τη Θεσσαλονίκη.

Μετά το 1950 αρχίζουν να εμφανίζονται στις ΗΠΑ και στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης τα λεγόμενα Sanatoriums που ορίζονται σαν εγκαταστάσεις που προσφέρουν θεραπεία σε συνδυασμό με προγράμματα υγιεινής διατροφής και άσκησης και σαν ινστιτούτα ανάπαυσης και ανάρρωσης. Αυτά τα πρώτα Σανατόρια ήταν οι πρόδρομοι των σημερινών Κέντρων Υγείας που όταν, παράλληλα με τα θεραπευτικά προγράμματα, προσφέρουν και τουριστικές υπηρεσίες, ονομάζονται Τουριστικά Κέντρα Υγείας που είναι τα σύγχρονα θέρετρα Τουρισμού Υγείας. Φυσικά τα κέντρα αυτά είναι διαφορετικά από τα αστικά Κέντρα Υγείας. Νοσοκομεία χωρίς καμιά σχέση με τον τουρισμό.

3. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ

Η καταγραφή των **κοινωνικών επιπτώσεων** έχει ιδιαίτερη σημασία κυρίως για τους χρήστες τέτοιων μορφών τουρισμού. Ο θεραπευτικός τουρισμός συμβάλλει ιδιαίτερα στο αίτημα «υγεία για όλους», ιδιαίτερα σημαντικό δε είναι αυτό για τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις. Παράλληλα όπως έχει επισημανθεί τα κέντρα θεραπευτικού τουρισμού εξελίχθηκαν στον εικοστό αιώνα από κέντρα θεραπείας ασθενών σε κέντρα που έδιναν έμφαση στην ψυχαγωγία παράλληλα με την υγεία. Κατ' αυτόν τον τρόπο συνέβαλλαν σε μια ιδιαίτερης μορφής κοινωνικοποίηση ειδικά των ατόμων μέσης και μεγαλύτερης ηλικίας που συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα αποξένωσης και απομόνωσης στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις. Με αφορμή το πρόβλημα υγείας και με τη συνδρομή των προγραμμάτων ψυχαγωγίας τα άτομα αυτά (που αποτελούν το σημαντικότερο ποσοστό των πελατών) βρίσκουν έναν «κοινό τόπο» (φίλοι, κοινά προβλήματα, ίδια ηλικία) στα κέντρα γεγονός που λειτουργεί αναμφισβήτητα θετικά και για την ψυχική τους υγεία. Διαφορετικές είναι οι κοινωνικές επιπτώσεις σε όσους ενδιαφέρονται για τον τουρισμό υγιεινής και φυσικής διαβίωσης. Εδώ κυριαρχεί η ανάγκη αυτοεπιβεβαίωσης αλλά και αποδοχής από μια κοινωνία που αλλάζει ταχύτατα κοινωνικά πρότυπα. Η φυσική υγεία σαν κάθε νέα μόδα στα μεσοαστικά στρώματα των πόλεων που επιδιώκουν να επιδείξουν την κανονική τους άνοσο με διάφορα σύμβολα (ταξίδια, εμπειρίες, καλή φυσική κατάσταση) είναι αναμφισβήτητα οι δύο καθοριστικοί παράγοντες της ταχύτατης ανάπτυξης αυτού του τύπου τουρισμού. Παράλληλα δεν πρέπει να παραβλέπουμε την συμβολή αυτών των διαλειμμάτων φυσικής και υγιεινής διαβίωσης, στην απαλλαγή των τουριστών από την αρρώστια της εποχής μας, το άγχος. Τέλος, ο τουρισμός για τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχει μια σημαντική κοινωνική επίπτωση γι' αυτά. Ιδιαίτερα τονίζει την δυνατότητά τους για συμμετοχή σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες και την ανάγκη να μην αποκλείονται από το κοινωνικό σύνολο. Η συμβολική σημασία αυτού του γεγονότος είναι τεράστια αφού δίνει την καλύτερη απάντηση για «δημοκρατικοποίηση» του δικαιώματος για τουρισμό και αναψυχή.

Οι **οικονομικές επιπτώσεις** αφορούν τόσο τους τουρίστες όσο και τους κατοίκους των περιοχών που αναπτύσσονται τέτοια κέντρα. Τα οικονομικά οφέλη για την τοπική οικονομία πάλι εμφανίζονται ιδιαίτερα ελκυστικά. Όλες οι μορφές τουρισμού υγείας απαιτούν σημαντική υποδομή σε προσωπικό (ανειδίκευτο και ειδικευμένο) το οποίο στο μεγαλύτερο ποσοστό του απασχολείται σε όλη τη διάρκεια του έτους. Εκτός όμως της άμεσης υπάρχει και η έμμεση απασχόληση στους κλάδους που ωφελούνται από μια τέτοια

μορφή ανάπτυξης (εμπόριο, οικοδομικές εργασίες, γεωργία) αλλά και σε αυτούς που συνδέονται άμεσα με αυτήν (βιομηχανίες μεταλλικών νερών). Τέλος, οι πρόσφατες διεθνείς εξελίξεις στον τουρισμό υγείας δείχνουν ότι μετατρέπεται σε έναν ιδιαίτερα προσοδοφόρο για την τοπική οικονομία κλάδο.

Οι **περιβαλλοντικές επιπτώσεις** συνδέονται αφενός με τις αναγκαίες παρεμβάσεις στο φυσικό δομημένο περιβάλλον και αφετέρου με τα έργα προστασίας των πηγών. Η απλή παρατήρηση της αρχιτεκτονικής εξέλιξης των θεραπευτικών κέντρων δείχνει ότι ξεκίνησαν από απλά κτίρια δίπλα στις πηγές για να εξελιχθούν στη συνέχεια συγκροτήματα που καταλαμβάνουν σημαντική έκταση και περιλαμβάνουν θεραπευτήρια, ξενοδοχεία, αίθουσες αναψυχής και αθλητισμού, κ.λ.π. Αυτό το γεγονός οδήγησε στην ανάγκη χωροθέτησης αυτών των κέντρων στα πλαίσια των οικισμών που λειτουργούσαν με αποτέλεσμα να υπάρχουν συγκρούσεις στις χρήσεις γης λόγω και της επέκτασης των οικισμών. Παράλληλα η εκτεταμένη υποδομή κατέληξε συχνά σε επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και σε προβλήματα ένταξης στο δομημένο περιβάλλον. Το θέμα της προστασίας των πηγών συνδέεται με την υποδομή του γειτονικού οικισμού σε αποχετευτικό δίκτυο και συστήματα βιολογικού καθαρισμού των λυμάτων. Είναι ανάγκη να δημιουργείται μια υδρογεωλογική ζώνη προστασίας γύρω από την πηγή, γεγονός που απαιτεί έργα συχνά δαπανηρά αλλά απολύτως απαραίτητα ώστε να αποφεύγονται προβλήματα μόλυνσης των ιαματικών πηγών.

4. Ο ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1. Οι ιαματικές πηγές

Το σύνολο των ιαματικών πηγών που βρίσκονται στην Ελλάδα δεν είναι ακριβώς γνωστό. Πολλοί συγγραφείς αναφέρουν ότι υπάρχουν 2500, άλλοι ότι υπάρχουν 85, άλλοι ότι υπάρχουν 750 και άλλοι αναφέρουν αόριστα ότι ο αριθμός τους είναι πολύ μεγάλος.

Το βέβαιο είναι ότι το νερό 142 πηγών έχει αναλυθεί χημικά²³ και ότι 76 από τις πηγές είναι ανακηρυγμένες σαν ιαματικές πηγές.

Από τις επίσημα χαρακτηρισμένες σαν ιαματικές πηγές, οι 23 χαρακτηρίζονται σαν ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας και οι 53 σαν ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας.

Από τις 23 ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας οι 11 λειτουργούν για λουτροθεραπεία με επιστασία του ΕΟΤ (ιαματικές πηγές Αιδηψού, Ελευθερών, Θερμοπυλών, Καιάφα, Κύθνου, Κυλλήνης, Λουτρακίου, Μεθάνων, Νιγρίτας, Πλατύστομου και Υπάτης). Λειτουργούν δηλαδή με ευθύνη του ΕΟΤ ο οποίος εκδίδει τις άδειες λειτουργίας τους, ασκεί τον έλεγχο λειτουργίας τους και καθορίζει τις τιμές.

Από τις υπόλοιπες ιαματικές πηγές τουριστικής σημασίας, οι 3 ανήκουν στους τοπικούς Δήμους (Λαγκαδά, Σμόκοβου, Ικαρίας), ανήκει στην Α.Ε.Ε. – Αστήρ (Καμμένων Βούρλων), 1 είναι ενοικιασμένη σε ιδιώτη (Βουλιαγμένης), 4 υπολειτουργούν και 3 χρησιμοποιούνται σαν εμφιαλωτήρια μεταλλικών νερών (Σουρωτή, Ξινό νερό, Νιγρίτα).

Οι 53 ιαματικές πηγές τοπικής σημασίας ανήκουν στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και στον Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας (ΣΥΔΚΙΠΕ) ο οποίος περιλαμβάνει ήδη 48 δήμους και κοινότητες στις περιοχές των οποίων υπάρχουν ιαματικές πηγές. Από τις πηγές αυτές λειτουργούν συστηματικά μόνο οι 36 και υπάγονται στη Διοικητική Εξουσία των οικείων Νομαρχιών που έχουν ανάλογες με αυτές του ΕΟΤ διοικητικές αρμοδιότητες.

Οι κυριότερες ιαματικές πηγές της Ελλάδας κατανέμονται κατά Νομό ως εξής :

Νομός Έβρου : Λουτρών Έβρου – Τραιανούπολης Αλεξανδρούπολης – Σαμοθράκης

Νομός Ξάνθης : Θερμών – Νέας Κεσσάνης – Εχίνου

Νομός Καβάλας : Ελευθερών – Κρηγίδων

Νομός Δράμας : Θερμιών

Νομός Σερρών : Αγγίστρου – Νιγρίτας – Σιδηροκάστρου

Νομός Κιλκίς : Πικρόλιμνης – Μεταλλικού

²³ Δημόπουλος Γ. «Υδρογεωλογικά και Υδροχημικά χαρακτηριστικά των θερμομεταλλικών νερών Ελλάδας», Πρακτικά 2ου Συνεδρίου για τα θερμομεταλλικά νερά, Θεσ/νίκη 1990.

Νομός Θεσσαλονίκης : Νέας Απολλωνίας (Βόλβης) – Λαγκαδά – Θέρμης – Νυμφόπετρας – Σουρωτής – Σέδε

Νομός Χαλκιδικής : Αγίας Παρασκευής – Ελαιοχωρίων – Δουμπιάς

Νομός Πέλλας : Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ)

Νομός Φλώρινας : Ξινού Νερού – Λιμνοχωρίου

Νομός Καστοριάς : Αμμουδάρας

Νομός Ιωαννίνων : Καβασίων – Πυζαριάς – Εξοχής – Σμίξεις – Κούκου (Θερμοί ατμοί) – Αμάραντου (ατμίδες) – Αγραπιδιάς

Νομός Πρέβεζας : Πρέβεζα

Νομός Αιτωλοακαρνανίας : Μυρτιάς – Τύρφου

Νομός Γρεβενών : Κιβωτού

Νομός Λάρισας : Καρδίτσας

Νομός Καρδίτσας : Σμόκοβου – Αηδονοχωρίου

Νομός Φθιώτιδας : Καμμένων Βούρλων – Θερμοπυλών – Πλατύστομου – Υπάτης

Νομός Αττικής : Βουλιαγμένης

Νομός Πειραιώς : Μεθάνων (Βρωμολίμνης)

Νομός Κορινθίας : Λουτρακίου

Νομός Αχαΐας : Σελιανίτικων – Αραχωβίτικων

Νομός Ηλείας : Κυλλήνης – Καϊάφα – Βρωμονερίου

Νομός Αρκαδίας : Ηραίας

Νομός Χίου : Αγιασμάτων

Νομός Λέσβου : Θερμής – Θερμών – Αγιάσου – Γέρας – Πολυχνίτου – Λισβορίου

Νομός Λήμνου : Κόρνου – Μύρινας

Νομός Δωδεκανήσου : Καλλιθέας Ρόδου – Κω – Νισύρου

Νομός Κυκλάδων : Σάριζας Άνδρου – Μήλου – Κύθνου – Κιμώλου

Νομός Σάμου : Ικαρίας

Νομός Ηρακλείου : Λέντα

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι σε κάθε μια από τις παραπάνω πηγές δεν υπάρχει μόνο μια ανάβλυση. Υπάρχουν περισσότερες και μάλιστα με πιθανότητα τα αναβλυζόμενα νερά να είναι διαφορετικού τύπου.

4.2. Διακρίσεις των Ιαματικών πηγών

α. Ανάλογα με τη χωροταξική τους διάταξη και το αναπτυξιακό τους μέγεθος

Οι ιαματικές πηγές με αυτό το κριτήριο διακρίνονται σε :

1. Λουτροπόλεις

Σαν λουτροπόλεις χαρακτηρίζονται οι χώροι οργανωμένης λουτροθεραπείας που είναι ενταγμένοι στον ιστό μεγάλων ή μικρών αστικών κέντρων. Σαν λουτροπόλεις στον ελληνικό χώρο θεωρούνται οι χώροι των ιαματικών πηγών Λουτρακίου Κορινθίας, Καμμένων Βούρλων, Αιδηψού, Μεθάνων, Πρέβεζας, Ικαρίας και Νέας Απολλωνίας Θεσσαλονίκης.

2. Λουτρικά Πολυλειτουργικά Κέντρα

Είναι οι χώροι με εγκαταστάσεις οργανωμένης λουτροθεραπείας και αναψυχής που λειτουργούν αυτόνομα και δορυφορικά προς τους κοντινούς οικισμούς. Σαν λουτρικά πολυλειτουργικά κέντρα έχουν χαρακτηριστεί οι χώροι των ιαματικών πηγών Ελευθέρων Καβάλας, Λουτρακίου Αριδαίας (Πόζαρ), Λαγκαδά Θεσσαλονίκης, Θερμής Λέσβου, Καϊάφα Ηλείας και Λουτρών Γέρας Λέσβου.

3. Πολυλειτουργικά Συγκροτήματα θεραπευτικού τουρισμού

Είναι χώροι με οργανωμένες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας και αναψυχής που έχουν χαλαρή σχέση με το οικιστικό δίκτυο της περιοχής και λειτουργούν αυτόνομα και ανεξάρτητα από αυτό. Μέσα στους χώρους αυτούς αναπτύσσεται αποκλειστικά ο ειδικός θεραπευτικός τουρισμός. Σαν πολυλειτουργικά συγκροτήματα θεραπευτικού τουρισμού έχουν χαρακτηριστεί οι χώροι των ιαματικών πηγών Υπάτης Φθιώτιδας – Νέας Κεσσάνης Εάνθης – Θερμοπυλών Φθιώτιδας και Σμόκοβου Καρδίτσας.

4. Λουτρικοί Σταθμοί

Είναι οι χώροι με οργανωμένες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας σε μικρούς περιφερειακούς οικισμούς και καθαρά τοπικής εμβέλειας με δραστηριότητες ειδικού θεραπευτικού τουρισμού. Σαν λουτρικοί σταθμοί έχουν χαρακτηριστεί οι χώροι των ιαματικών πηγών Πικρολίμνης Κιλκίς, Νιγρίτας Σερρών, Αγίας Παρασκευής Χαλκιδικής, Αγγίστρου Σερρών, Κρηνίδων Καβάλας, Ευταλούς και Λισβορίου Λέσβου, Αμάραντου Ιωαννίνων, Μυρτιάς και Τύρφης Αιτωλοακαρνανίας, Αηδονοχωρίου Καρδίτσας και Καρίτσας Λάρισας.

β. Διάκριση Ιαματικών Πηγών ανάλογα με τη θερμοκρασία των νερών τους

Οι ιαματικές πηγές με αυτό το κριτήριο διακρίνονται σε :

8. Ψυχρές ιαματικές πηγές

Είναι οι πηγές των οποίων τα θερμομεταλλικά νερά έχουν θερμοκρασία μέχρι 20° C και χρησιμοποιούνται κυρίως για εμφιάλωση και πόση. Τέτοιες πηγές είναι της Σουρωτής Θεσσαλονίκης, των Ελευθερών Καβάλας (μερικές αναβλύσεις), Νιγρίτας Σερρών (μερικές αναβλύσεις), της Σάριζας Άνδρου, της Δουμπίας Χαλκιδικής, του Μεταλλικού Κιλκίς, της Μυρτιάς Αιτωλοακαρνανίας και του Ξινού Νερού Φλώρινας.

2. Υπόθερμες ιαματικές πηγές

Είναι οι πηγές των οποίων τα θερμομεταλλικά νερά έχουν θερμοκρασία από 20 – 40° C και είναι συνήθως χλωρονατριούχες πηγές των αλκαλικών γαιών. Τέτοιες πηγές είναι της Νιγρίτας Σερρών (μερικές αναβλύσεις), της Νέας Κεσσάνης Ξάνθης, του Πλατύστομου και Υπάτης Φθιώτιδας, των Κρηνίδων Καβάλας, του Λουτρακίου Κορινθίας, του Λουτρακίου Αριδαίας και της Νυμφοπέτρας Θεσσαλονίκης.

3. Μεσόθερμες ιαματικές πηγές

Είναι οι πηγές των οποίων τα θερμομεταλλικά νερά έχουν θερμοκρασία από 35 – 50° C. Τέτοιες πηγές είναι των Ελευθερών Κοζάνης (μερικές αναβλύσεις), του Λαγκαδά, του Σμόκοβου και Αηδονοχωρίου Καρδίτσας, του Αγγίστου, Σιδηροκάστρου και Νιγρίτας (μερικές αναβλύσεις) Σερρών, της Νέας Απολλωνίας Θεσσαλονίκης, της Ευταλούς και Γέρας Λέσβου, των Καμμένων Βούρλων, της Αιδηψού και αρκετές άλλες.

4. Υπέρθερμες ιαματικές πηγές

Είναι οι πηγές των οποίων τα θερμομεταλλικά νερά έχουν θερμοκρασία άνω των 50° C. Τέτοιες πηγές είναι της Αιδηψού (μερικές αναβλύσεις), του Πολυχίτου, Λισβορίου και Μεγάλων Θερμών Λέσβου, των Αγιασμάτων Χίου, της Ικαρίας (μερικές αναβλύσεις), της Κιμώλου, της Κύθνου και της Νέας Κεσσάνης Ξάνθης.

5. Θερμές και υπέρθερμες πηγές αερίων

Τέτοιες πηγές είναι του Αμάραντου και Κούκου Ιωαννίνων.

γ. Διάκριση των ιαματικών πηγών ανάλογα με τη χημική σύσταση των νερών τους

Η διάκριση αυτή στηρίζεται στην ποσότητα των διαλυμένων αλάτων που υπάρχουν μέσα στα θερμομεταλλικά νερά και αναφέρεται στην ηλεκτρική αγωγιμότητα των νερών, στο είδος των αλάτων, στα ιχνοστοιχεία και στα αέρια που περιέχουν τα νερά.

Των περισσότερων ιαματικών πηγών της χώρας μας, τουλάχιστον των 142 που εξετάστηκαν, τα θερμομεταλλικά νερά περιέχουν στο σύνολό τους τα εξής άλατα :

- NaCl (Χλωριούχο Νάτριο) σε ποσοστό 47,18% (Νατριοχλωριούχες πηγές)
- Na-Cl-HCO₃ (Νατριοχλωρικό ανθρακικό οξύ) σε ποσοστό 27,6% (οξυανθρακικές χλωριονατριούχες πηγές)
- Ca-Mg-HCO₃ (Ασβεστομαγνησιακό ανθρακικό οξύ) σε ποσοστό 6% (οξυανθρακικές ασβεστομαγνησιούχες πηγές)
- Na-Ca- HCO₃ (Νάτριο - Ασβεστο - Χλωριοανθρακικό οξύ) σε ποσοστό 4% (οξυανθρακοασβεστονάτριο - χλωριούχες πηγές)
- Ca-Mg- HCO₃SO₄ (Θειούχο Ασβεστο - Μαγνήσιο - ανθρακικό οξύ) σε ποσοστό 1,3 % (Θειούχες ανθρακοασβεστομαγνησιούχες πηγές)

Από την άποψη των ιχνοστοιχείων τα επικρατούντα είναι τα ανιόντα φθορίου και βρωμίου (F-, Br-) και τα κατιόντα Σιδήρου, Λιθίου, Μαγκανίου (F⁺⁺, Li⁺, Mn⁺).

Από την άποψη των εμπεριεχομένων αερίων, τα κυριότερα είναι το Υδροθείο, το διοξείδιο του άνθρακα, το μεθάνιο και η αμμωνία. Σε αυτά τα αέρια οφείλεται και η δυσάρεστη οσμή των νερών μερικών ιαματικών νερών (Βρωμολίμνης - Βρωμονερίου).

δ. Λοιπές διακρίσεις των ιαματικών πηγών

Οι ιαματικές πηγές διακρίνονται και ανάλογα με τον τρόπο δημιουργίας των γεωθερμικών ρευστών και του τρόπου ανόδου τους όπως και ανάλογα με τις θέσεις εμφάνισης των πηγών. Οι διακρίσεις όμως αυτές έχουν υδρογεωλογικό μόνο ενδιαφέρον.

4.3. Τα προβλήματα και η πορεία του Ιαματικού τουρισμού

Τρία είναι τα καίρια προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο ιαματικός τουρισμός (τα προβλήματα διοίκησης, οργάνωσης, λειτουργίας, προσωπικού, υποδομής κ.λ.π., που λίγο ή πολύ υπάρχουν, κρίνονται επί του παρόντος δευτερεύοντα).

Το πρώτο είναι το πρόβλημα της αμφισβήτησης της θεραπευτικής ικανότητας των ιαματικών νερών.

Το δεύτερο είναι το πρόβλημα της επικινδυνότητας της ραδιενέργειας που δέχονται οι εργαζόμενοι και οι λουόμενοι στις ιαματικές πηγές.

Το τρίτο είναι το πρόβλημα της επαπειλούμενης υποκατάστασης του ιαματικού τουρισμού από τον τουρισμό υγείας και της υποκατάστασης των εγκαταστάσεων των ιαματικών πηγών από τα κέντρα υγείας.

Για το πρώτο και δεύτερο πρόβλημα οι θιασώτες του ιαματικού τουρισμού και οι επίσημοι φορείς του ή τα θεωρούν ως μη υπάρχοντα ή τα αντιπαρέρχονται.

Τα κυριότερα επιχειρήματα για τον ιαματικό τουρισμό είναι :

1. Για χιλιάδες χρόνια και μέχρι σήμερα που γίνεται χρήση των ιαματικών νερών κανένας εργαζόμενος ή λουόμενος στις ιαματικές πηγές δεν έπαθε τίποτα. Δεν παρουσιάστηκε καμιά ανεπιθύμητη ενέργεια, ενώ αντίθετα η ωφέλεια από τα ιαματικά νερά είναι πανθομολογούμενη και ιστορικά αποδεδειγμένη.
2. Ο ιαματικός τουρισμός έχει βαθιές ρίζες στην παράδοση και στις συνήθειες του λαού, τις οποίες δεν μπορούν να επηρεάσουν τα επιτεύγματα της Τεχνολογικής Ιατρικής και Φαρμακευτικής.
3. Η λουτροθεραπεία είναι μέθοδος φυσικοθεραπείας που υποστηρίζεται από υψηλού βαθμού επαγγελματική εκπαίδευση και μπορεί να σταθεί ισότιμα δίπλα στην ορθόδοξη ιατρική.
4. Έχουν γίνει σοβαρές ιατρικές έρευνες που τεκμηριώνουν τη θεραπευτική ιδιότητα των ιαματικών νερών, όπως οι έρευνες του Ινστιτούτου Παστέρ.
5. Η εναλλακτική ιατρική στο σύνολό της και η λουτροθεραπεία με ιαματικά νερά, χρησιμοποιούνται για να ανακουφίσουν απελπισμένους ασθενείς, στους οποίους η ορθόδοξη ιατρική δεν μπορεί να προσφέρει ευεργητικά αποτελέσματα και ο αριθμός των οποίων αυξάνεται εξακολουθητικά με το χρόνο.
6. Ο ιαματικός τουρισμός είναι μια φιλική προς το περιβάλλον εναλλακτική μορφή τουρισμού με πολλά πλεονεκτήματα (αντιποχικός, αντιμαζικός, φθηνός κ.λ.π.) και σαν τέτοιος πρέπει να υποστηριχθεί.

7. Ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί για τις περιοχές των ιαματικών πηγών τη βάση της οικονομικής τους ανάπτυξης συμβάλλοντας στην αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων του ντόπιου πληθυσμού.

8. Οι ιαματικές πηγές βρίσκονται συνήθως σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους που είναι ελκυστικοί τουριστικοί προορισμοί και για εσωτερικούς και για εξωτερικούς τουρίστες.

9. Στους χώρους των ιαματικών πηγών υπάρχει ήδη σοβαρή θεραπευτική και τουριστική δομομηχανολογική υποδοχή και το θεραπευτικοτουριστικό προϊόν έχει αρκετά διαφημιστεί, έχει τοποθετηθεί στις προτιμήσεις των τουριστών και η ζήτησή του συνεχώς αυξάνεται. Και αυτά τα επιτεύγματα δεν πρέπει να χαθούν.

10. Οι ελληνικοί τουριστικοί φορείς όπως και οι φορείς ξένων χωρών και διεθνών ασφαλιστικών εταιριών έχουν εντάξει τον ιαματικό τουρισμό στα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού ή τουρισμού ατόμων με ειδικές ανάγκες ή και του τουρισμού κινήτρων. Και αυτό πρέπει να εκτιμηθεί και πρέπει να αξιοποιηθεί.

11. Όσον αφορά τη ραδιενέργεια των ιαματικών πηγών (αν και οι υπεύθυνοι αντιπαραέρχονται) οι μετρήσεις που γίνονται είναι μέσα στα επιτρεπτά όρια ενώ λαμβάνονται και μέτρα ακτινοπροστασίας.

Όσον αφορά το τρίτο πρόβλημα, πολλοί ισχυρίζονται ότι όχι μόνο δεν είναι πρόβλημα αλλά μπορεί να είναι και η λύση των δύο πρώτων προβλημάτων. Θεωρούν τον τουρισμό υγείας σαν στάδιο εξέλιξης του ιαματικού τουρισμού, στη διαδικασία της οποίας ο ιαματικός τουρισμός διατηρεί τον πρωταγωνιστικό του ρόλο.

Ο τουρισμός υγείας, σαν ευρύτερη έννοια, μπορεί πράγματι να αποτελέσει τη γέφυρα μετάβασης από τον παραδοσιακό ιαματικό τουρισμό στον σύγχρονο ιαματικό τουρισμό που θα χρησιμοποιεί τις πιο εξελιγμένες μεθόδους τόσο της εναλλακτικής όσο και της ορθόδοξης ιατρικής για να προσφέρει υπηρεσίες υγείας ή υποστήριξη υγείας, απόλυτα ολοκληρωμένες και χωρίς ερωτηματικά, παράλληλα με τις τουριστικές υπηρεσίες των εγκαταστάσεών του. Το αν λέγεται ιαματικός ή τουρισμό υγείας, δεν έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Φυσικά στην πορεία αυτής της μετεξέλιξης θα υπάρξουν και μερικότερα προβλήματα, όπως αυτά των ιαματικών πηγών που δεν μπορούν ή που δεν κρίνεται σκόπιμο να μετατραπούν σε σύγχρονα κέντρα υγείας. Σ' αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να εφαρμόζεται ο κανόνας του τελικού μακροχρόνιου οφέλους από τις προσφερόμενες λύσεις στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι εναλλακτικές χρήσεις των ιαματικών νερών.

5. ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΛΟΥΤΡΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΥΓΕΙΑΣ

5.1. Τα είδη των εγκαταστάσεων

Από τον ορισμό του ιαματικού τουρισμού και των άλλων μορφών του τουρισμού υγείας, προσδιορίζονται και τα είδη των λειτουργιών που πρέπει να εκτελούνται μέσα στις ιαματικές εγκαταστάσεις ή στις εγκαταστάσεις του τουρισμού υγείας, για να ικανοποιούνται οι ανάγκες των τουριστών, δηλαδή οι ανάγκες υγείας και οι τουριστικές ανάγκες.

Σαν πρωτεύουσες από αυτές τις λειτουργίες θεωρούνται οι λειτουργίες που εξυπηρετούν τα προβλήματα υγείας (θεραπεία με διάφορες φυσικές μεθόδους, υγιεινή, νοσοκομειακή υποστήριξη κ.λ.π.) και οι απαραίτητες για την εκτέλεση αυτών των λειτουργιών εγκαταστάσεις, λέγονται θεραπευτικές εγκαταστάσεις.

Το μέγεθος, το είδος και το πλήθος και των θεραπευτικών και των συμπληρωματικών εγκαταστάσεων, εξαρτάται από το πλήθος, το είδος και το μέγεθος (από άποψη αριθμού εξυπηρετούμενων τουριστών) των λειτουργιών.

Αν, για παράδειγμα, η μόνη λειτουργία ενός Λουτρικού Σταθμού είναι η λουτροθεραπεία, θα υπάρχει μια μόνο εγκατάσταση, αυτή του Υδροθεραπευτηρίου. Αν σε ένα σύγχρονο θέρετρο τουρισμού υγείας εκτελούνται πενήντα λειτουργίες, θα υπάρχουν και πενήντα αντίστοιχες εγκαταστάσεις, ανάλογες σε μέγεθος με το μέγεθος της τουριστικής πελατείας.

Οι παραπάνω εγκαταστάσεις καλύπτουν σε έκταση ένα μεγάλο εύρος. Από την ανυπαρξία τους μέχρι και ένα τεράστιο θέρετρο τουρισμού Υγείας με μέγεθος ενός μικρού χωριού.

5.2. Από την υπαίθρια λουτροθεραπεία στα υδροθεραπευτήρια

Οι πρώτες λουτροθεραπείες ήταν ασφαλώς αυτές που έγιναν στις φυσικές ιαματικές πηγές που βρέθηκαν στο φυσικό περιβάλλον των πρώτων λουομένων, που συμπτωματικά ή δοκιμαστικά πλύθηκαν στο μη πόσιμο ζεστό νερό που συναντούσαν.

Αλλά η υπαίθρια λουτροθεραπεία επιζεί μέχρι και σήμερα. Γίνεται σε υπαίθριους χώρους και σε φυσικές κοιλότητες του εδάφους στον πυθμένα των οποίων αναβλύζουν ιαματικά νερά. Οι χώροι αυτοί είναι ανοικτοί και δεν υποστηρίζονται από εγκαταστάσεις.

Εκεί οι λουόμενοι καλύπτονται από τη θέα των υπολοίπων ή με τη φυσική βλάστηση που περιβάλλει τους χώρους λουτροθεραπείας ή με πετάσματα ή με τον ελαφρύ ρουχισμό που φέρουν (πηγές Καϊάφα, Τρύφου, Καβάσιλων, Πικρολίμνης, Βρωμονέρι και λουτρών λασποθεραπείας Κρηνίδων). Οι λουόμενοι είναι συνήθως κάτοικοι των γύρω περιοχών που μεταβαίνουν από τα σπίτια τους στις πηγές, κάνουν λουτροθεραπεία και γυρίζουν, χωρίς να παίρνουν κανένα ιδιαίτερο μέτρο. Πρόκειται για την αρχέγονο μορφή της λουτροθεραπείας. (Μια διαδικασία παρόμοια με τα θαλασσινά μπάνια και τα αμμόλουτρα στις ακτές).

Τα πρώτα λουτρικά κτίρια που κατασκευάστηκαν ήταν στην αρχική τους μορφή μονόχωρα, ορθογώνια ή τετράγωνα, με θολωτή κάλυψη και περιέβαλαν ένα ομαδικό λουτήρα από τον πυθμένα του οποίου ανάβλυζαν τα ιαματικά νερά. Αργότερα τα κτίρια αυτά απόκτησαν χώρους υγιεινής, μεγάλωσαν για να στεγάσουν δύο λουτρικούς χώρους, ίσως και ένα χώρο με ατομικούς λουτήρες και ακόμη αργότερα απόκτησαν χώρους αναμονής, χώρους εφίδρωσης, αποδυτήρια και υποτυπώδεις διοικητικούς χώρους.

Με την ανάπτυξη των μεθόδων φυσιοθεραπείας και την αύξηση της τουριστικής πελατείας του ιαματικού τουρισμού, οι εγκαταστάσεις αυξάνονται και σε αριθμό και σε είδος. Οι κυριότερες μέθοδοι απαιτούν δικό τους χώρο. Οι περισσότεροι τουρίστες, απαιτούν μεγαλύτερη διοικητική υποστήριξη. Η θεραπευτική και τουριστική υποδομή επεκτείνεται. Και τότε ιδρύονται τα πρώτα σύγχρονα υδροθεραπευτήρια.

5.3. Τα υδροθεραπευτήρια

Τα υδροθεραπευτήρια αποτελούν τις βασικές θεραπευτικές μονάδες των ιαματικών λουτρικών εγκαταστάσεων. Μέσα σε αυτά εκτελείται πρωταρχικά η λειτουργία της υδροθεραπείας και στις τρεις μορφές της (λουτροθεραπεία, εισπνοθεραπεία, λασποθεραπεία) και δευτερευόντως οι πρόσθετες υποστηρικτικές λειτουργίες άλλων φυσικών μεθόδων θεραπείας (κινησιοθεραπεία, υδροκινησιοθεραπεία, μάλαξη, υδρομάλαξη, θερμοκρυοθεραπεία).

Τα υδροθεραπευτήρια θεωρούνται στην ιαματική νομοθεσία σαν τουριστικές εγκαταστάσεις με ειδικές χρήσεις και πρέπει να τηρούν ορισμένες προδιαγραφές που είναι οι εξής :

α. Βασικές Τεχνικές Προδιαγραφές Υδροθεραπευτηρίων

1. Χώροι προσελεύσεως και υποδοχής

1. Ανεμοφράχτης ή θύρα περιστρεφόμενη.

2. Χολ υποδοχής. Θα περιλαμβάνει καθιστικό – αναψυκτήριο – τηλεφωνικό θάλαμο ή καμπάνα – W.C. ανδρών – γυναικών με προθάλαμο (2x2).
3. Διοίκηση. Θα περιλαμβάνει : RECEPTION – ταμείο – διεύθυνση – λογιστήριο – W.C. με προθάλαμο.
4. Ιατρείο. Θα περιλαμβάνει αίθουσα αναμονής – γραφείο ή γραφεία ιατρών (ανάλογα με την δυναμικότητα) – εξεταστήριο – W.C.

Οι επιφάνειες θα εξαρτώνται από την δυναμικότητα των υδροθεραπευτηρίων.

2. Θεραπευτικοί χώροι

1. Διάδρομοι και σκάλα πλάτους τουλάχιστον 1,50 μέτρου.
2. Ανεγκυστήρας ασθενών, εφόσον το υδροθεραπευτήριο έχει και όροφο, διαπιστώσεων που να χωράει 1 αναπηρικό καρότσι και άτομα.
3. Χώροι αναμονής και αναπαύσεως : Οι χώροι αυτοί θα έχουν τις παρακάτω ελάχιστες επιφάνειες.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ 2.00 M2 ανά άτομο

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Α΄ 1.40 M2 ανά άτομο

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ Β΄ 1.20 M2 ανά άτομο

4. Λουτήρες. Κάθε λουτήρας θα εξυπηρετείται με 1 ή 2 αποδυτήρια ανάλογα με την κατηγορία.

Διαστάσεις λουτρού περίπου 2.00 X 2.60 μ.

Διαστάσεις αποδυτηρίου περίπου 2.00 X 1.30 μ.

Δυναμικότης 2 χρήσεις ανά ώρα.

5. Εισπνοθεραπεία : α) Τμήμα εισπνοθεραπείας με μάσκα
β) Τμήμα εισπνοθεραπείας υγρού αέρα
γ) Τμήμα εισπνοθεραπείας λεπτής ομίχλης.

Δυναμικότης : 3 χρήσεις ανά ώρα.

6. Λασποθεραπεία

Δυναμικότης : 2 χρήσεις ανά ώρα.

7. Τμήμα κινησιοθεραπείας – φυσιοθεραπείας

α) Λουτρά άκρων (χεριών – ποδιών) με ανερχόμενη θερμοκρασία

β) Λουτρά άκρων με εναλλασσόμενη θερμοκρασία

γ) Λουτρό για καθιστή στάση

δ) DOUCHE από απόσταση

ε) Κολυμβητική δεξαμενή για βάδειν

στ) Ψυχρό ρεύμα κατά KNAIP

ζ) SAUNA ανδρών – γυναικών με όλους τους βοηθητικούς χώρους

η) MASSAGE : υγρό και στεγνό

Δυναμικότης : 2 χρήσεις ανά ώρα.

8. Κολυμβητικές δεξαμενές (PISCINES)

Ανοικτές ή κλειστές ή και τις δυο που μπορούν να συγκοινωνούν. Το βάθος της δεξαμενής στο μεγαλύτερο τμήμα της θα είναι 1,20 μ.

Μπορεί να έχει εξαρτήματα για υποβρύχιο MASSAGE κ.λ.π. Θα εξυπηρετείται από τους απαραίτητους βοηθητικούς χώρους (W.C. DOUCHES –αποδυτήρια και αίθουσα γυμναστικής).

Παρατηρήσεις : να ληφθεί μέριμνα για τους ανάπηρους. Η κατηγορία των υδροθεραπευτηρίων θα εξαρτάται από το βαθμό πολυτέλειας των χρησιμοποιούμενων υλικών, της ανέσεως των χώρων και του περιβάλλοντος του χώρου.

Μηχανολογικές Προδιαγραφές

- (1) Οι σωληνώσεις να είναι επισκέψεις σε όλο το μήκος τους.
- (2) Η αποθήκευση του ιαματικού νερού θα γίνεται σε κλειστές δεξαμενές.
- (3) Η παροχέτευση του ιαματικού νερού από τις πηγές έως δεξαμενές και λουτήρες θα γίνεται με κλειστούς αγωγούς.
- (4) Θα υπάρχει εξαερισμός των χώρων λούσεων.
- (5) Στους χώρους λούσεων προβλέπεται η τοποθέτηση ηλεκτροπνευματιών κομβίων κλήσεως και κομβία ακυρώσεως, τα οποία θα επενεργούν σε κέντρα φωτεινών – ηχητικών ενδείξεων.
- (6) Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για τις σωληνώσεις, τα δοχεία ιαματικού νερού, θα είναι ανθεκτικά στις διαβρωτικές ιδιότητες του ιαματικού νερού.

β. Οργάνωση και Λειτουργία Υδροθεραπευτηρίων

Κάθε υδροθεραπευτήριο έχει σαν κύρια λειτουργία του την υδροθεραπεία. Η μέθοδος της υδροθεραπείας και τα τεχνικά μέσα που χρησιμοποιούνται για την εφαρμογή της έχουν βάση το νερό. Ακόμη και οι άλλες μέθοδοι φυσιοθεραπείας που υποστηρίζουν την υδροθεραπεία πρέπει να στηρίζονται στο νερό. Πάνω σε αυτή την αρχή στηρίζεται η οργάνωση των υδροθεραπευτηρίων.

Το πιο απλό οργανωτικό σχήμα ενός υδροθεραπευτηρίου περιλαμβάνει :

- (1) Το τμήμα Υδροθεραπείας
- (2) Το τμήμα Κινησιοθεραπείας
- (3) Το τμήμα ηλεκτροθεραπείας (πιθανώς)
- (4) Δευτερεύοντες λειτουργικούς χώρους.

Το τμήμα υδροθεραπείας περιλαμβάνει βασικά την πισίνα που το μέγεθος είναι 100 – 200 m² και από τα μηχανήματα που προκαλούν κίνηση στο νερό όπως τις καταιονήσεις, τις λούσεις, την υδρομάλαξη και τα δινόλουτρα.

Το τμήμα της κινησιοθεραπείας που μπορεί να ονομαστεί και Κινησιοθεραπευτήριο, αποτελείται από τους χώρους των μηχανημάτων της κινησιοθεραπείας, τους χώρους της ελεύθερης άσκησης, τα μεμονωμένα δωμάτια κινησιοθεραπείας, τους χώρους ασκήσεων Klarpp και την αίθουσα της ανάπαυσης.

Το τμήμα Ηλεκτροθεραπείας δεν είναι εντελώς απαραίτητο για ένα Φυσιοθεραπευτήριο. Ο εξοπλισμός του είναι αρκετά δαπανηρός και σε πολλές περιπτώσεις υδροθεραπείας χρησιμοποιείται ελάχιστα. Αν όμως θεωρηθεί σκόπιμη η ύπαρξη του τμήματος ηλεκτροθεραπείας, αυτό συνήθως περιλαμβάνει συσκευές χαμηλόσυχνων ρευμάτων, συσκευές διαθερμίας βραχέων κυμάτων και μηχανημάτων έλξης.

Όσον αφορά τη λειτουργία ενός φυσιοθεραπευτηρίου, αυτή εξασφαλίζεται κυρίως από την κανονική στελέχωσή του σε προσωπικό επιστημονικό, τεχνικό και διοικητικό και από το σωστό προγραμματισμό των εργασιών.

Το επιστημονικό προσωπικό αποτελείται κυρίως από ιατρούς, υδρογεωλόγους, χημικούς, φυσιοθεραπευτές, γυμναστές κ.λ.π.

Το τεχνικό προσωπικό αποτελείται από νοσοκόμους, βοηθούς φυσιοθεραπευτών, χειριστές μηχανημάτων, καθαρίστριες, λουτρονόμους κ.λ.π.

Η βάση της κανονικής λειτουργίας ενός φυσιοθεραπευτηρίου είναι ότι δεν επιτρέπεται κανένα λάθος στη θεραπεία και κανένα λάθος στη διαχείριση του χρόνου και των χώρων του. Η σωστή ροή ασθενών από χώρο σε χώρο, σωστή κατανομή του χρόνου ανά μέθοδο φυσιοθεραπείας, ο προγραμματισμός των εργασιών κάθε ημέρας από την προηγούμενη και ο σωστός και συνεχής έλεγχος αποτελούν εχέγγυα της καλής λειτουργίας.

5.4. Σύγχρονες ιαματικές τουριστικές εγκαταστάσεις

Σύγχρονη χαρακτηρίζεται μια ιαματική τουριστική εγκατάσταση, όταν διαθέτει όλα τα σύγχρονα μέσα της υδροθεραπείας και των άλλων φυσικών μεθόδων που την υποστηρίζουν, όταν στεγάζεται σε σύγχρονες θεραπευτικές και τουριστικές εγκαταστάσεις και όταν είναι στελεχωμένη με το απαραίτητο επιστημονικό, τεχνικό και εργατικό προσωπικό, για να μπορεί να ικανοποιήσει τις σύγχρονες θεραπευτικές και τουριστικές ανάγκες των πελατών της.

Το πόσο σύγχρονη είναι μια εγκατάσταση δεν εξαρτάται από το μέγεθός της αλλά από τη σύγχρονη τεχνολογία που χρησιμοποιεί, από την ποιότητα των θεραπευτικών και τουριστικών υπηρεσιών που προσφέρει, από το φυσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο υπάρχει και από την υποδομή του ευρύτερου περιβάλλοντος που την υποστηρίζει.

Διευκρινίζεται στην προκειμένη περίπτωση ότι :

- Δεν υπάρχει θεωρητικό μοντέλο μιας σύγχρονης ιαματικής τουριστικής εγκατάστασης.
- Καμιά ελληνική ιαματική τουριστική εγκατάσταση δεν μπορεί σήμερα να χαρακτηριστεί στο σύνολό της σύγχρονη, αν και μερικές εγκαταστάσεις έχουν σύγχρονους τομείς και καταβάλλουν προσπάθειες για να εκσυγχρονιστούν πλήρως.
- Η ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός των ελληνικών ιαματικών εγκαταστάσεων δεν υπήρξε ποτέ ισόρροπος και μεθοδικός, αλλά πάντοτε αποσπασματικός, αφού δεν υπάρχει εθνικός αναπτυξιακός φορέας που να τον σχεδιάζει, αν τον προγραμματίζει και να τον υποστηρίζει, παρά τις ομολογουμένως φιλότιμες προσπάθειες του ΕΟΤ που προσπαθεί χρόνια τώρα να βρει σε ποιο υπουργείο ανήκει.
- Ο σημερινός τουρίστας είναι πιο υπεύθυνος, πιο ενημερωμένος, πιο απαιτητικός και έχει περισσότερες και πιο εξειδικευμένες ανάγκες τις οποίες οι παλαιές ιαματικές εγκαταστάσεις δεν μπορούν πλέον να ικανοποιήσουν.
- Η πελατεία των ιαματικών τουριστικών εγκαταστάσεων αποτελείται ακόμη και κατά κανόνα από ανθρώπους τρίτης ηλικίας με προβλήματα υγείας και από τους συνοδούς τους, γιατί οι νεότεροι δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες και προτιμήσεις μέσα σε ένα μη σύγχρονο περιβάλλον. Και κάθε εγκατάσταση που θέτει σαν αντικειμενικό στόχο της τον εκσυγχρονισμό πρέπει να μπορεί να ικανοποιήσει και αυτή τη δυνητική πελατεία.

Ο σύνδεσμος δήμων και κοινοτήτων ιαματικών πηγών Ελλάδας, στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού των ιαματικών τουριστικών εγκαταστάσεων, συνέστησε από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, διάφορες επιτροπές ανάπτυξης των ιαματικών πηγών στα πλαίσια

διαφόρων ερευνητικών προγραμμάτων. Οι προτάσεις των επιτροπών για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των διαφόρων λουτρικών περιοχών απεικονίζουν λίγο ή πολύ την εικόνα μιας σύγχρονης ιαματικής τουριστικής εγκατάστασης²⁴, μέσα στο ιδιαίτερο περιβάλλον της κάθε μιας. Δυστυχώς οι προτάσεις αυτές δεν πραγματοποιήθηκαν.

Συμπερασματικά μια ιαματική τουριστική εγκατάσταση πρέπει να είναι σύγχρονη, να ανταποκρίνεται δηλαδή στις σύγχρονες ιαματοτουριστικές ανάγκες :

- Για να επιβιώσει οικονομικά και να αναπτυχθεί περαιτέρω.
- Για να μπορεί να ανταγωνιστεί τα σύγχρονα τουριστικά κέντρα υγείας.
- Για να αυξήσει την παραδοσιακή πελατεία της και να διευρύνει το φάσμα των ηλικιών των τουριστών προσελκύοντας και τους νέους.
- Για να προσφέρει συμπληρωματικές, πλην των ιαματικών, παραϊατρικές υπηρεσίες και δυνατότητες εναλλακτικού τουρισμού.

5.5. Εγκαταστάσεις τουρισμού υγείας

Ο τουρισμός υγείας εξ' ορισμού είναι μια ευρύτερη μορφή τουρισμού που περιλαμβάνει το θεραπευτικό και τον ιαματικό τουρισμό, τον τουρισμό υγιεινής διαβίωσης, τον τουρισμό ομορφιάς και τον τουρισμό διαφόρων μορφών φυσικοθεραπείας. Οι μορφές αυτές τουρισμού εννοιολογικά καλύπτονται μερικών αλλά έχουν και ξεχωριστά χαρακτηριστικά που τις διακρίνουν μεταξύ τους.

Οι εγκαταστάσεις του τουρισμού υγείας, κατά συνέπεια, πρέπει να αποτελούνται από τις μερικότερες εγκαταστάσεις της κάθε μορφής, ανάλογα με τα προγράμματα υγείας και τα σχετικά με την υγεία προγράμματα, στα οποία συμμετέχουν οι τουρίστες της κάθε εγκατάστασης.

Η πιο αντιπροσωπευτική μορφή μιας εγκατάστασης του τουρισμού υγείας είναι τα τουριστικά κέντρα υγείας, πριν από την περιγραφή των οποίων, κρίνεται σκόπιμο να γίνουν οι παρακάτω παρατηρήσεις :

1. Τα τουριστικά κέντρα υγείας είναι δυνατόν να αναπτυχθούν σε περιοχές όπου υπάρχουν ιαματικές πηγές, αλλά είναι δυνατόν να αναπτυχθούν και σε περιοχές όπου δεν υπάρχουν. Στη δεύτερη περίπτωση τα κέντρα αυτά μπορούν να εγκατασταθούν οπουδήποτε σε αντίθεση με τις ιαματικές εγκαταστάσεις. Συνήθως εγκαθίστανται σε περιβάλλον ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, μέσα στο οποίο μπορούν να αναπτυχθούν και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

²⁴ Σκαρπία - Χόιπελ Ξ. «Η αναψυχή σαν παράμετρος του Θεραπευτικού Τουρισμού»

2. Η πιθανή έλλειψη ιαματικών νερών από τα κέντρα υγείας δεν αποκλείει τη χρήση της υδροθεραπείας η οποία γίνεται πλέον με κοινά ψυχρά ή ζεστά, που μπορούν να εμπλουτιστούν με διάφορες φαρμακευτικές προσμίξεις, αρωματικές ουσίες και ειδικής χρήσης χημικά στοιχεία, μετατρεπόμενα έτσι σε εμπλουτισμένα νερά μέσα στα οποία γίνονται τα λεγόμενα ιατρικά λουτρά.

3. Τα τουριστικά κέντρα υγείας αποτελούν τη γέφυρα μεταξύ της εναλλακτικής ιατρικής που εφαρμόζεται στον ιαματικό τουρισμό και της ορθόδοξης ιατρικής που εφαρμόζεται στα σύγχρονα ιατρικά κέντρα αποκατάστασης ή ειδικής νοσηλείας του τουρισμού υγείας. Εκτελούν όπως ήδη αναφέρθηκε διάφορα προγράμματα υγείας και προγράμματα σχετιζόμενα με την υγεία, όπως προγράμματα διατήρησης, πρόληψης, θεραπείας, ανάρρωσης και αποκατάστασης της υγείας με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους και με φυσικές μεθόδους, προγράμματα υγιεινής διαβίωσης, διατροφικής ενεργητικής άθλησης, ψυχικής ισορροπίας και καταπολέμησης του άγχους, ομορφιάς, αδυνατίσματος, κοινωνικής επανένταξης, κ.λ.π., ενώ παράλληλα μπορούν να ικανοποιήσουν εμπορικές ανάγκες, πολιτιστικές ανάγκες και αθλητικές ανάγκες των τουριστών.

4. Τα τουριστικά κέντρα υγείας επειδή συνήθως ιδρύονται στο φυσικό περιβάλλον και μακριά από κατοικημένες περιοχές, παρέχουν τη δυνατότητα ανάπτυξης πολλών εναλλακτικών μορφών τουρισμού, παράλληλα με την παροχή υπηρεσιών υγείας. Έτσι φιλοξενούν συχνά το συνεδριακό τουρισμό, αφού πολλά από αυτά διαθέτουν και συνεδριακούς χώρους, τον περιπατητικό τουρισμό, τον ποδηλατικό τουρισμό, τον αθλητικό τουρισμό και τον φυσιολατρικό τουρισμό.

5. Τα σύγχρονα τουριστικά κέντρα υγείας είναι ο ιδανικός τουριστικός προορισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες αφού παρέχουν τις όποιες χρειάζονται τα άτομα αυτά υπηρεσίες υγείας και παράλληλα μπορούν να ικανοποιήσουν τις τουριστικές και ψυχαγωγικές τους ανάγκες. Ήδη στην Ευρώπη, αλλά και στην χώρα μας όσον αφορά τον ιαματικό τουρισμό, στα πλαίσια του κοινωνικού τουρισμού που επιδοτείται από την πολιτεία και τους ασφαλιστικούς φορείς, επιλέγονται σαν τουριστικοί προορισμοί τα κέντρα υγείας ή οι ιαματικές πηγές.

6. Τα κέντρα υγείας που μπορούν να αναπτυχθούν μέσα σε μια Περιοχή Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ) και να προικιστούν με όλη την τουριστική υποδομή της ΠΟΤΑ μέσα στην οποία θα υπάρχει και η υποδομή του τουρισμού υγείας.

7. Τα κέντρα υγείας συχνά ονομάζονται διεθνώς spas από το όνομα μιας μικρής βελγικής πόλης μέσα στη Λιέγη που έχει ιαματικές πηγές (Spra) που έγινε ονομαστή επειδή είχαν σαν επισκέπτες την βασιλική οικογένεια.

5.6. Τα σύγχρονα τουριστικά κέντρα υγείας

Κάθε σύγχρονο τουριστικό κέντρο υγείας, ανάλογα με το μέγεθος και τη θέση του, μπορεί να περιλαμβάνει :

1. Εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας και άλλων μορφών φυσικοθεραπείας και μεθόδων εναλλακτικής ιατρικής

Η λουτροθεραπεία γίνεται σε σύγχρονα υδροθεραπευτήρια, όπου χρησιμοποιούνται ιαματικά νερά, ή εμπλουτισμένα με διάφορες προσμίξεις.

2. Ιατρικές εγκαταστάσεις

Εγκαταστάσεις όπου ασκείται ορθόδοξη ιατρική, όπως :

- Κλινική πανεπιστημιακού επιπέδου για μη κλινήρεις ασθενείς, δηλαδή ασθενείς που μπορούν να έχουν τουριστικές δραστηριότητες.
- Ιατρική μονάδα αποκατάστασης και επανένταξης.
- Σταθμό πρώτων βοηθειών με ανάλογα μέσα μεταφοράς.
- Εξωτερικά ιατρεία για μη προγραμματισμένα περιστατικά αλλά και για την υποδοχή των ασθενών / τουριστών, τις προκαταρκτικές εξετάσεις τους, τους προληπτικούς και τους τελικούς (στο τέλος των διακοπών) ελέγχους και τη σύνταξη των προγραμμάτων θεραπείας, αποθεραπείας ή αποκατάστασης που θα ακολουθήσει ο κάθε ασθενής / τουρίστας.

3. Τουριστικές εγκαταστάσεις

- Ξενοδοχείο πολυτελείας 4 ή 5 αστέρων
- Χωριό bungalows
- Εστιατόρια, ταβέρνες, bars.

4. Αθλητικές εγκαταστάσεις

- Γυμναστήρια για ενόργανη γυμναστική.
- Γήπεδο ποδοσφαίρου, βόλεϊ, μπάσκετ, τένις, golf
- Εσωτερικοί χώροι για επιτραπέζια αντισφαίριση (ping – pong) και σκουός.
- Κολυμβητήριο με εξωτερικές πισίνες και εσωτερικές θερμαινόμενες.
- Χώροι ήπιας άσκησης προσιτής σε τουρίστες μέσης και τρίτης ηλικίας.
- Χώροι ιστιοπλοΐας και κωπηλασίας, αν το κέντρο είναι παράκτιο ή παραλίμνιο.

- Ανοικτοί εξωτερικοί χώροι για ποδηλασία, υπασία, τρέξιμο και περπάτους.
- Σχολή εκπαίδευσης για διάφορα αθλήματα.

5. Ψυχαγωγικές εγκαταστάσεις

- Θέατρο, εσωτερικό ή υπαίθριο.
- Αίθουσες κινηματογραφικών προβολών.
- Αίθουσες τηλεόρασης και βίντεο.
- Αίθουσες ντίσκο.
- Αναψυκτήριο.

6. Πολιτιστικές εγκαταστάσεις

- Σύγχρονο συνεδριακό και εκθεσιακό κέντρο.
- Λέσχη νεολαίας ή συγκροτημένων ομάδων τουριστών με ειδικά ενδιαφέροντα.
- Ψυχαγωγικές εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνται για πολιτιστικές εκδηλώσεις.

7. Εμπορικές εγκαταστάσεις

- Ένα πολυκατάστημα ή ένα super – market, όπου οι τουρίστες μπορούν να αγοράζουν οτιδήποτε καταναλώνουν ή χρησιμοποιούν κατά τη διάρκεια των διακοπών τους.

Συνήθως οι αθλητικές ψυχαγωγικές πολιτιστικές και εμπορικές εγκαταστάσεις αποτελούν όλες μαζί τα λεγόμενα πάρκα ψυχαγωγίας μέσα στα οποία «πρέπει να ολοκληρώνεται η ποσοτική και ποιοτική προσφορά όλων των μορφών κατανάλωσης και όλων των δυνατών αθλητικών πολιτιστικών ενεργειών».

8. Χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων

Με τόσες θέσεις στάθμευσης, όσες χρειάζονται για να καλυφθούν οι ανάγκες των πελατών.

9. Περιμετρικός υπαίθριος χώρος

Καλαίσθητος, με διάφορα φυτά, πίδακες νερού, ενδεικτικές πινακίδες, άφθονα φώτα και εντυπωσιακή είσοδο.

10. Ευρύτερο περιβάλλον

- Οδικό δίκτυο σε άριστη κατάσταση
- Εγγύτητα με κόμβους συγκοινωνιών
- Ανοικτοί, μεγάλοι υπαίθριοι χώροι που να εξασφαλίζουν την ησυχία και την ηρεμία των τουριστών, μακριά από αστικά κέντρα και μέσα σε ένα παρθένο φυσικό περιβάλλον.

11. Εγκαταστάσεις τουρισμού ομορφιάς

Ινστιτούτο ομορφιάς που εφαρμόζουν διάφορα προγράμματα ομορφιάς όπως, περιποίησης προσώπου και άκρων (peeling, lifting, σύσφιξης, μανικιούρ, πεντικιούρ, solarium, μάσκες ομορφιάς, εκμάθησης χρήσης καλλυντικών, αποτρίχωσης κ.λ.π.)

12. Εγκαταστάσεις κέντρων αδυνατίσματος

Οι εγκαταστάσεις αυτές συνήθως εντάσσονται σε άλλες παρεμφερείς εγκαταστάσεις αλλά και στις ιατρικές εγκαταστάσεις όταν το βάρος του σώματος επηρεάζει δυσμενώς την υγεία.

13. Διοικητικές εγκαταστάσεις

Είναι οι εγκαταστάσεις όπου στεγάζονται όλες οι διοικητικές υπηρεσίες που υποστηρίζουν τις λοιπές εγκαταστάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΤΡΩΝ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

- 1.1. Επαγγελματικός ή εμπορικός τουρισμός
- 1.2. Οι διακρίσεις του επαγγελματικού τουρισμού

2. ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

- 2.1. Διακρίσεις του συνεδριακού τουρισμού
- 2.2. Ο ρόλος της Ελλάδας στην ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού
- 2.3. Υποδομή και ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού

3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΤΡΩΝ

- 3.1. Ηθική επιβράβευση με μορφή εγκωμίου
- 3.2. Επιβράβευση με χρηματικά έπαθλα
- 3.3. Επιβράβευση με συγκεκριμένο υλικό αγαθό
- 3.4. Επιβράβευση με προσφορά ταξιδίου
- 3.5. Οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν τα ταξίδια σαν κίνητρο και το κόστος τους
- 3.6. Τα χαρακτηριστικά ενός ταξιδίου κινήτρου
- 3.7. Οι προορισμοί τουρισμού κινήτρων : η επιλογή και τα οφέλη τους
- 3.8. Συνεδριακός τουρισμός & τουρισμός κινήτρων : κοινά γνωρίσματα και διαφορές

4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

- 4.1. Διακρίσεις εκθέσεων
- 4.2. Ο εκθεσιακός τουρισμός σαν μια δυναμικά ανερχόμενη μορφή επαγγελματικού τουρισμού

5. ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

**ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ –
ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
ΚΙΝΗΤΡΩΝ****1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ****1.1. Επαγγελματικός ή εμπορικός τουρισμός**

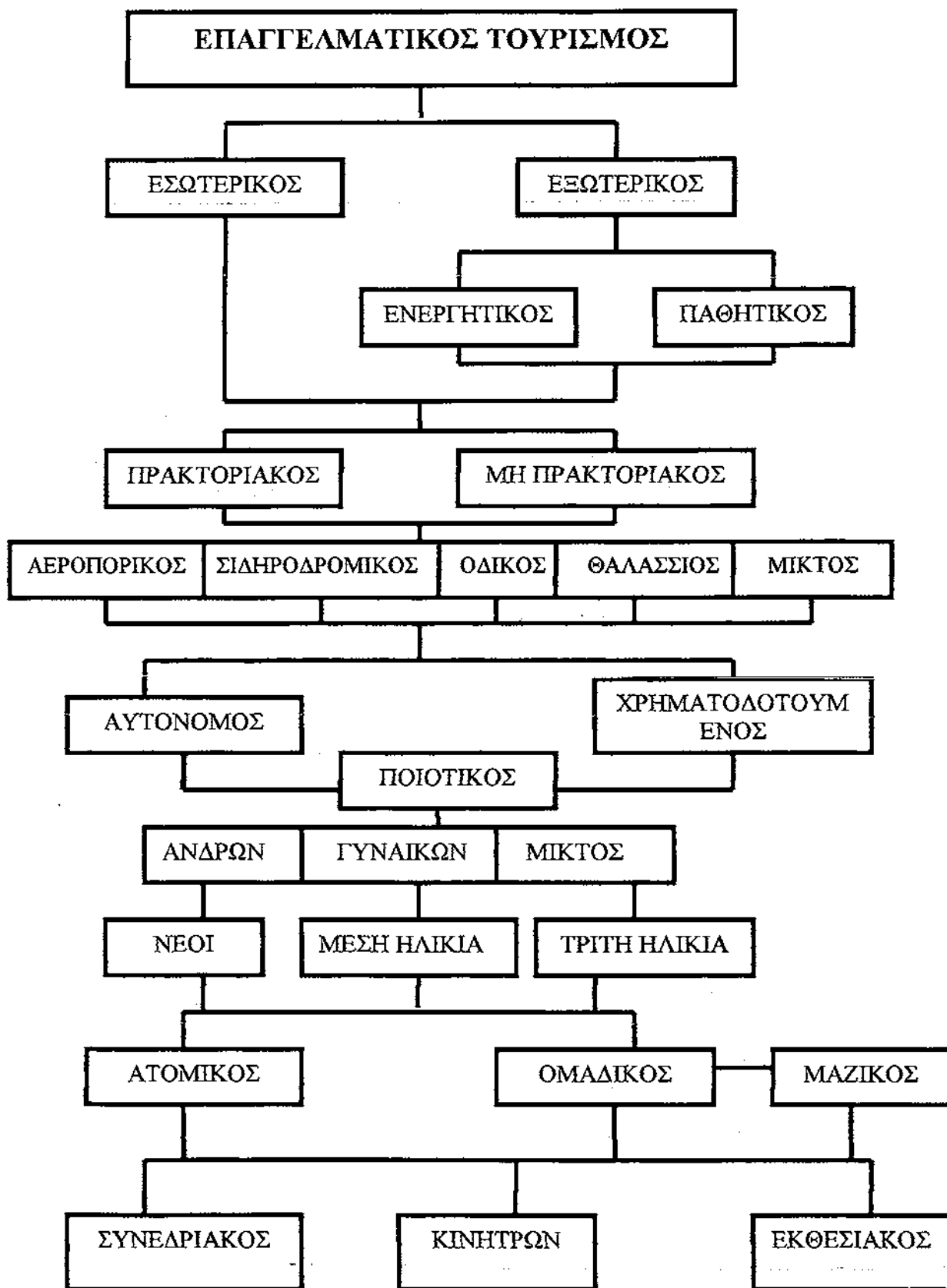
Έχουμε διευκρινίσει ότι η μετακίνηση με σκοπό την άσκηση επαγγέλματος δεν νοείται τουρισμός. Στη μορφή του επαγγελματικού τουρισμού τα πράγματα είναι τελείως διαφορετικά. Όταν μιλάμε για επαγγελματικό τουρισμό εννοούμε τι μετακινήσεις που σα σκοπό έχουν να δώσουν, στον επαγγελματία ή στον έμπορο, τη δυνατότητα να αποκομίσει οφέλη για την άσκηση του επαγγέλματός του ή της εμπορίας του με τη συμμετοχή του σε αποστολές και με συμμετοχές του σε διάφορες εκθέσεις αντίστοιχου ενδιαφέροντος ή ακόμη να αντιπροσωπεύσει κάποια προϊόντα στον τόπο διαμονής του.

Στις παραπάνω περιπτώσεις, το όφελος είναι έμμεσο και το οικονομικό αποτέλεσμα που θα έχει θα είναι στον τόπο της μόνιμης διαμονής του. Η διεθνοποίηση του εμπορίου έχει προσφέρει σημαντικά στη μορφή αυτή του τουρισμού που είναι από τις πλέον προσοδοφόρες για τις τουριστικές επιχειρήσεις επειδή ο κάθε επαγγελματίας ή έμπορος για λόγους τακτικής και εντυπωσιασμού δαπανά περισσότερα χρήματα.

Η μορφή αυτή του τουρισμού δεν προσέχτηκε ιδιαίτερα, ίσως γιατί από την αρχή συνδυάστηκε – κακώς – με τους εμπορικούς αντιπροσώπους και τις συγκεκριμένες ανελαστικές δυνατότητές τους στις τουριστικές δαπάνες.

Η διεθνοποίηση όμως της επιχειρησιακής δραστηριότητας, μεταξύ και άλλων προκάλεσε τη γιγάντωση του επαγγελματικού τουρισμού, γεγονός που είχε σαν συνέπεια, να αφυπνιστεί το ενδιαφέρον των κρατικών φορέων και των ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Στις μέρες μας έχει αρχίσει ένας αγώνας δρόμου και ανταγωνισμού, εθνικών κυβερνήσεων, ταξιδιωτικών γραφείων, αεροπορικών εταιριών, ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, όπως και γραφείων ενοικίασεως αυτοκινήτων, τεχνολογικού εξοπλισμού και άλλων επιχειρησιακών δραστηριοτήτων ειδικότερου ενδιαφέροντος, για την απόσπαση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου κομματιού από την ολοένα αυξανόμενη «πίττα» της επαγγελματικής τουριστικής αγοράς.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1. : Διακρίσεις επαγγελματικού τουρισμού

1.2. Οι διακρίσεις του επαγγελματικού τουρισμού

Με βάση τα προσδιοριστικά κριτήρια που υιοθετήσαμε, διακρίνοντας τον τουρισμό από τη γενική του θεώρηση, θα εξετάσουμε τις επιμέρους παραμέτρους του επαγγελματικού τουρισμού που είναι οι εξής :

Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση :

- Με τη χώρα προέλευσης,
- Με το οικονομικό αποτέλεσμα,
- Με τη χρήση ταξιδιωτικού γραφείου,
- Με τα μέσα μεταφοράς,
- Με τη χρηματοδότηση της μετακίνησης,
- Με τη μέση κατά κεφαλή τουριστική δαπάνη,
- Με το φύλο των μετακινουμένων.
- Με τον αριθμό των μετακινουμένων και τέλος
- Με το συγκεκριμένο επαγγελματικό σκοπό.

α. Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση με τη χώρα προέλευσης

Εδώ έχουμε διάκριση σε εσωτερικό και εξωτερικό επαγγελματικό τουρισμό. Σύμφωνα με στοιχεία της υπηρεσίας οικονομικών ερευνών του περιοδικού «Economist», σε κάθε 100 επαγγελματικά ταξίδια τα 28 πραγματοποιούνται στο εξωτερικό, ενώ τα υπόλοιπα 72 στο εσωτερικό. Η αναλογία αυτή αφορά τα επαγγελματικά ταξίδια σε παγκόσμια κλίμακα και παρά το γεγονός ότι υπάρχει και θα συνεχιστεί ακόμη και στη δεκαετία μας, η αυξητική τάση, η αναλογία εμφανίζεται σταθερή.

β. Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση με το οικονομικό αποτέλεσμα

Ο ενεργητικός επαγγελματικός τουρισμός προσφέρει οικονομικά οφέλη στη χώρα προορισμού του τουρίστα και συγχρόνως αφαιρεί πόρους από τη χώρα προέλευσής του. Ταυτόχρονα αποτελεί παθητικό επαγγελματικό τουρισμό, για τη χώρα προέλευσής του. Βέβαια, θα πρέπει να σημειώσουμε πως ακόμα και ο παθητικός επαγγελματικός τουρισμός εμπεριέχει το στοιχείο του οικονομικού οφέλους μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα, με την έννοια ότι αποτελεί δαπάνη – επένδυση, έναντι αναμενόμενου «οφέλους».

Σε ότι αφορά τη χώρα μας και παρά το γεγονός ότι δεν έχουμε σαφή στατιστικά στοιχεία τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, μπορούμε να εκτιμήσουμε ότι ο ενεργητικός της επαγγελματικός τουρισμός σε μεγέθη διακινουμένων είναι τετραπλάσιος από τον παθητικό και σε μεγέθη συναλλάγματος, εξαπλάσιος.

γ. Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση με τα μέσα μεταφοράς

Στην περίπτωση των επαγγελματικών ταξιδιών η επιλογή του μέσου μεταφοράς είναι αυτή του αεροπλάνου. Ο χρόνος του ταξιδιώτη επαγγελματία είναι χρόνος εργασίας και θα πρέπει να επιστρέψει σύντομα στην «εργασιακή του βάση», να μην απουσιάσει μεγάλο διάστημα από την οικογένειά του, και κυρίως να περιορίσει την κόπωσή του κατά τη μετάβαση και επιστροφή του. Τα ολοένα αυξανόμενα τέτοιου είδους ταξίδια άρχισαν εδώ και καιρό να απασχολούν ιδιαίτερα τις αεροπορικές εταιρίες που τα αντιμετωπίζουν σαν σημαντικότερο και πολύ ενδιαφέρον τμήμα του όγκου των εργασιών τους. Με το σκεπτικό αυτό, ο κλάδος της αεροπορικής μεταφοράς έχει γίνει τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα ανταγωνιστικός.

Λόγω της ιδιομορφίας του ταξιδιώτη επαγγελματία και της οικονομικής του άνεσης, οι Αεροπορικές Εταιρίες εστιάζουν το ανταγωνιστικό τους πεδίο στο επίπεδο παροχής προσφερόμενων υπηρεσιών. Οι δυο βασικοί άξονες αυτής τους της προσπάθειας αφορούν τόσο στις υπηρεσίες εδάφους όσο και στις υπηρεσίες και την άνεση που προσφέρουν κατά τη διάρκεια των πτήσεων.

Οι βασικές παρεχόμενες υπηρεσίες, που έχουν ιδιαίτερη σχέση για τον ταξιδιώτη επαγγελματία, είναι η συνέπεια στην τήρηση των δρομολογίων (χρόνος αναχώρησης – άφιξης) και η ατμόσφαιρα ηρεμίας κατά τη διάρκεια της πτήσης, δεδομένου ότι ο ταξιδιώτης επαγγελματίας εκμεταλλεύεται το χρόνο της πτήσης για την επαγγελματική προετοιμασία του.

δ. Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση με τα χρήματα που οι τουρίστες επαγγελματίες είναι διατεθειμένοι να ξοδέψουν (μέση κατά κεφαλή τουριστική δαπάνη)

Εξ ορισμού θα λέγαμε ότι ο επαγγελματικός τουρισμός δεν είναι ούτε «λαϊκός» ούτε «μέσος» αλλά «ποιοτικός» τουρισμός. Οι όποιες διαβαθμίσεις αφορούν στην τελευταία του διάκριση. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μέση τουριστική δαπάνη ενός τουρίστα επαγγελματία εμφανίζεται αυξημένη περίπου 4 φορές σε σχέση με τη μέση τουριστική δαπάνη ενός κλασσικού τουρίστα.

Ο τουρίστας που ταξιδεύει για επαγγελματικούς λόγους έχει και την οικονομική ευρωστία για να αντιμετωπίσει ταξίδι υψηλών οικονομικών προδιαγραφών, είτε σαν άτομο, είτε σαν εκπρόσωπος φορέα για λογαριασμό του οποίου ταξιδεύει. Ένα τέτοιο ταξίδι, πολλές φορές, κινείται σε προδιαγραφές δυσανάλογες με την πραγματική του οικονομική δυνατότητα, εφόσον έμμεσα επιδιώκει να βελτιώσει την εικόνα (Image) είτε του ίδιου του φορέα, τον οποίο εκπροσωπεί.

Άλλες πάλι φορές και κυρίως εδώ, αναφερόμαστε σε στελέχη μέσης και κατώτερης ιεραρχικής βαθμίδας, για τα οποία ιδιαίτερα σε περιόδους μείωσης της επιχειρησιακής δραστηριότητας ή δυσχερειών – ορίζονται πλαίσια μέσα στα οποία πρέπει να κινούνται οι ταξιδιωτικές δαπάνες.

ε. Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση με το φύλο των μετακινουμένων

Τα τελευταία χρόνια ένα νέο στοιχείο σηματοδοτεί αλλαγές που σχετίζονται με τις προσφερόμενες τουριστικές υπηρεσίες στους τουρίστες επαγγελματίες. Αυτό είναι η ολοένα και σημαντικότερη παρουσία του γυναικείου φύλου στις μετακινήσεις επαγγελματικού χαρακτήρα.

Η κυρίαρχη τάση που έχουν γενικά επιβάλλει οι γυναίκες επαγγελματίες που ταξιδεύουν είναι η κάλυψη της ανάγκης για υγιεινό φαγητό και τακτική σωματική άσκηση. Στο τελευταίο πρέπει να προσθέσουμε, σαν αυτονόητη διαπίστωση, το κάθε τι που σχετίζεται με την ατομική περιποίηση και εμφάνιση (κομμωτήριο, περιποίηση προσώπου, σάουνα, μασάζ, υδρομασάζ κ.λ.π.).

στ. Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση με την ηλικία των μετακινουμένων

Την ιδιότητα του μετακινούμενου επαγγελματία σπάνια την έχουν οι νέοι ή αυτοί που ανήκουν στην τρίτη ηλικία. Συνήθως αφορά άτομα που βρίσκονται στην ηλικία γύρω στα σαράντα. Άλλωστε η ιδιότητα του υψηλού επιχειρησιακού στελέχους δύσκολα αποκτάται νωρίτερα, δυσκολότερα δε αργότερα. Πολλοί εργοδότες ή στελέχη αυτής της ηλικίας λόγω της συχνότητας των ταξιδιών τους έχουν χαρακτηριστεί «Ιπτάμενοι Ολλανδοί» ή «Σύγχρονοι Νομάδες». Πράγματι ευκολότερα φανταζόμαστε αυτή την ηλικία σε συνθήκες εργασίας χωρίς οκτάωρο ή Σαββατοκύριακο, με πολύωρες πτήσεις και έντονους ρυθμούς εργασίας.

ζ. Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση με τον αριθμό των μετακινουμένων

Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση με τον αριθμό των μετακινουμένων διακρίνεται σε ατομικό και ομαδικό επαγγελματικό τουρισμό, με τα γνωστά ασαφή και ποικίλα, από χώρα σε χώρα, όρια που καθορίζουν την «ομάδα». Σαν ελάχιστο αριθμητικό όριο καθορισμού έχει υιοθετηθεί η συμμετοχή τουλάχιστον τεσσάρων ατόμων.

Οι κυριότερες μορφές που συνιστούν τον ομαδικό επαγγελματικό τουρισμό είναι : ο συνεδριακός τουρισμός, ο τουρισμός incentive (κινήτρων) και τέλος ο εκθεσιακός τουρισμός.

Την τελευταία δεκαετία η συνεχώς αυξανόμενη συχνότητα και η μαζική μορφή αυτού του είδους των ομαδικών μετακινήσεων, κατέστησε αναγκαία τη μαζική παραγωγή των σχετικών τουριστικών υπηρεσιών. Με αυτές τις προϋποθέσεις ο τουρισμός μπορεί να χαρακτηριστεί και σαν μαζικός.

η. Ο επαγγελματικός τουρισμός σε σχέση με τον ταξιδιωτικό σκοπό, που καλείται να εκπληρώσει

Ο συγκεκριμένος σκοπός για τον οποίο ταξιδεύει ο τουρίστας επαγγελματίας – και ο οποίος βέβαια ποικίλλει σε κάθε περίπτωση – αποτελεί βασική παράμετρο διάκρισης του επαγγελματικού τουρισμού (συνεδριακός, εκθεσιακός, κινήτρων κ.λ.π.).

2. ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η ανάγκη ενημέρωσης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων αυξάνει ολοένα και περισσότερο. Άτομα που συνδέονται με κοινά ενδιαφέροντα και στόχους συναντιούνται, συνεδριάζουν, συσκέπτονται, συναποφασίζουν. Επειδή δεν είναι δυνατόν πάντα τα άτομα αυτά όταν συνεδριάζουν να προέρχονται από τον ίδιο γεωγραφικό χώρο, γι' αυτό καθορίζουν με κάποια κριτήρια έναν κοινό τόπο για τη συνάντησή τους.

Η μετακίνηση προς τον τόπο συνάντησης είναι η τουριστική μετακίνηση, που σε συνάρτηση με τον ταξιδιωτικό σκοπό αποτελεί συνεδριακό τουρισμό. Η μορφή αυτή του τουρισμού παρουσιάζεται την τελευταία δεκαετία με σταθερή ετήσια αυξητική τάση του 8 – 10%.

Οι ομάδες των συνεδριακών τουριστών, εκτός του ότι προσφέρουν σημαντικά οικονομικά οφέλη, παράλληλα προβάλλουν και τον τόπο διεξαγωγής των συνεδρίων πράγμα που έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα μεγάλο ανταγωνιστικό πεδίο: μεταξύ κρατών, που μέσω των αρμόδιων φορέων τους προσπαθούν να πάρουν το δυνατόν μεγαλύτερο κομμάτι από την ολοένα αυξανόμενη συνεδριακή «πίττα», μεταξύ των πόλεων που προσπαθούν να καθιερωθούν σαν πόλεις συνεδρίων, μεταξύ των ξενοδοχειακών μονάδων, που στοχεύουν όχι μόνο στην υψηλή εισοδηματική στάθμη των τουριστών αυτής της μορφής αλλά και στην τόνωση της πληρότητάς τους κατά τη διάρκεια της χαμηλής τους περιόδου και τέλος, μεταξύ των αεροπορικών εταιριών που συνειδητοποίησαν την απόλυτη ταύτιση, μιας κενής ξενοδοχειακής κλίνης και μιας κενής θέσης στο αεροσκάφος.

Ο συνεδριακός τουρισμός, η πλέον δυναμική εναλλακτική μορφή τουρισμού, είναι η συμμετοχή διαφόρων ατόμων σε κάθε είδους συνεδρίου, σεμιναρίου, σύσκεψης ή συνεδρίασης με επιστημονικό ή άλλο ενδιαφέρον με σκοπό την επικοινωνία, την ανταλλαγή απόψεων και την ενημέρωση.

Οι λόγοι που οδήγησαν στην ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού είναι η ραγδαία ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς, η πρόοδος των επιστημών, της τεχνολογίας, της πληροφορικής και του αυτοματισμού παράλληλα με τις αυξανόμενες απαιτήσεις μιας κοινωνίας γεμάτης από γρήγορους ρυθμούς εργασίας και άγχους που δημιούργησαν την ανάγκη αναζήτησης μιας διεξόδου με τη συνδυασμένη αλλαγή παραστάσεων και περιβάλλοντος.

Η δυναμική της μορφής αυτής φαίνεται από το γοργό ρυθμό της δημιουργίας πολλών συνεδριακών κέντρων σ' όλα τ'ά μέρη της γης και το μεγάλο ανταγωνισμό των περιοχών για την ανάληψη τέτοιων εκδηλώσεων. Ο συνεδριακός τουρισμός είναι η μορφή του τουρισμού που απαιτεί ειδική υποδομή εξοπλισμού. Ο συνεδριακός τουρίστας είναι υψηλής κοινωνικής στάθμης (επιστήμονας, ανώτερο στέλεχος), με συνέπεια να είναι και ανώτερου οικονομικού επιπέδου. Για το λόγο αυτό έχει μεγάλη αγοραστική δύναμη η οποία αυξάνεται με την εξασφάλιση των βασικών του αναγκών την οποία προσφέρουν πολλές φορές διάφοροι σπόνσορες.

Τους συνεδριακούς τουρίστες πολλές φορές τους συνοδεύουν και άτομα του οικογενειακού ή εργασιακού τους περιβάλλοντος οπότε δημιουργείται μια άλλη ομάδα τουριστών, οι συνοδοί, η οποία και αυτή είναι αρκετά υπολογίσιμη τόσο από τους οργανωτές των συνεδρίων όσο και από τις τουριστικές επιχειρήσεις που υποστηρίζουν κατά κόρον τα συνέδρια.

Ο χρόνος διεξαγωγής τους στο μεγαλύτερο ποσοστό είναι εκτός περιόδου τουριστικής αιχμής, γεγονός που βοηθά στη σταδιακή άρση του προβλήματος της εποχικότητας. Το κέρδος, ειδικά από τα διεθνή συνέδρια, είναι η μεγάλη εισροή συναλλάγματος για τη χώρα υποδοχής. Η διάρκειά τους κυμαίνεται από μία ημέρα έως μία εβδομάδα με ελάχιστες εξαιρέσεις υπέρβασης. Το χρονικό αυτό διάστημα αυξάνεται με διάφορες προ- ή μετά- συνεδριακές εκδηλώσεις που συμβάλλουν τη μεγαλύτερη απόδοση της δυναμικής αυτής μορφής τουρισμού.

Η χώρα μας και ειδικά η Αθήνα βρίσκεται στις πρώτες επιλογές των οργανωτών συνεδρίων και προσπαθεί με τη συνεχή βελτίωση της συνεδριακής υποδομής να διατηρηθεί και να αντέξει το μεγάλο ανταγωνισμό που παρατηρείται τελευταία σε παγκόσμιο επίπεδο.

2.1. Διακρίσεις του συνεδριακού τουρισμού

Ισχύουν όλες οι διακρίσεις που αφορούν τον επαγγελματικό τουρισμό, μια και ο συνεδριακός αποτελεί ένα επιμέρους τμήμα του.

Εδώ θα αναφερθούμε στις διακρίσεις των συνεδρίων αυτών καθ'αυτών εφόσον αυτά αποτελούν τον αυτοσκοπό του τουρισμού αυτού.

Τα συνέδρια διακρίνονται ανάλογα με τη διάρκεια, το μέγεθός τους, την εθνική ή διεθνή συμμετοχή των συνέδρων, τον τρόπο χρηματοδότησής τους και τέλος την κοινή ιδιότητα κάτω από την οποία συνέρχονται οι σύνεδροι.

Η κοινή ιδιότητα των συνέδρων φανερώνει το φορέα υπό την αιγίδα του οποίου συγκαλείται το συνέδριο.

• Η διάρκεια των συνεδρίων

Σύμφωνα με μια εκτεταμένη έρευνα που πραγματοποίησε το τμήμα συνεδρίων της Union des Associations International και παρουσιάστηκε από τον κ. Κ. Λούκο, διευθυντή ξενοδοχείων και ειδικό εμπειρογνώμονα για το συνεδριακό τουρισμό, η πλειονότητα των συνεδρίων έχει διάρκεια 4 –5 ημέρες. Το 37,7 % των συνεδρίων έχει διάρκεια 3 ημέρες, ενώ το 19,8% 6 – 8 ημέρες.

Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας πως επειδή οι εργασίες των συνεδρίων πραγματοποιούνται συνήθως στις εργάσιμες μέρες, κάποιος αριθμός συνέδρων παρατείνει τη διάρκεια του ταξιδιού του ή φροντίζει να ξεκινήσει νωρίτερα, αξιοποιώντας και το Σαββατοκύριακο. Κάτι τέτοιο φυσικά, αυξάνει σε κάθε περίπτωση τη διάρκεια παραμονής του συνεδριακού τουρίστα και την τελική τουριστική του δαπάνη.

• Το μέγεθος των συνεδρίων

Δεν υπάρχει τυπικό μέγεθος για κάποιο συνέδριο. Το μέγεθός του αποτελεί συνάρτηση πολλών παραμέτρων. Το μέγεθος του φορέα κάτω από την αιγίδα του οποίου πραγματοποιείται, προδικάζει σε κάποιο βαθμό το μέγεθος του συνεδρίου, όχι όμως καθοριστικά.

Ο βαθμός συχνότητας που ο συγκεκριμένος φορέας διοργανώνει συνέδρια, ο βαθμός ενδιαφέροντος του θέματος του συνεδρίου, ο τόπος και οι εγκαταστάσεις που επιλέχτηκαν, οι ημερομηνίες κ.λ.π.

2.2. Ο ρόλος της Ελλάδας στην ανάπτυξη του Συνεδριακού Τουρισμού

Η Ελλάδα λόγω κυρίως των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που διαθέτει, είναι σε θέση με ορθολογικό προγραμματισμό και με την κατάλληλη υποδομή να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στην προσέλκυση σημαντικών διεθνών συνεδρίων, με τα ανάλογα ασφαλώς συναλλαγματικά, τουριστικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και πολιτικά οφέλη.

Και πρώτα από όλα οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στις πόλεις της Ελλάδας και η υψηλή μέση μηνιαία θερμοκρασία, σε σχέση με αυτή που επικρατεί σε άλλες πόλεις της Ευρώπης, κάνουν δυνατή την αξιοποίηση και των εκτός αιχμής μηνών, Μαρτίου – Μαΐου και Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου για την ανάπτυξη συνεδριακής δραστηριότητας.

Η πολιτιστική κληρονομιά και ειδικότερα η σύνδεση με ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα αποτελεί κίνητρο για την οργάνωση συνεδρίων στις περιοχές αυτές, με αντικείμενο γνώσεις και επιτεύγματα που έχουν τις ρίζες τους στους τόπους αυτούς. Όπως για παράδειγμα ιατρικά συνέδρια στην Κω, πατρίδα του Ιπποκράτη, αθλητικά στην Ολυμπία κ.λ.π.

Η σημαντική γεωγραφική θέση της Ελλάδας, που αποτελεί τη φυσική γέφυρα ανάμεσα στην Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική. Καθώς και το γεγονός ότι ανήκει στα Βαλκάνια, και είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, την καθιστά σημαντικό κέντρο οργάνωσης συνεδρίων ευρωπαϊκών, μεσογειακών, διαβαλκανικών και χωρών της Ε.Ο.Κ.

Ακόμα, σημαντικό πλεονέκτημα αποτελεί το ειρηνικό κλίμα, εσωτερικό και εξωτερικό, που επικρατεί στην Ελλάδα. Καθώς επίσης και οι αλληπάλληλες υποτιμήσεις της δραχμής, που μπορεί μεν να μη μας ωφελούν από την άποψη των εξαγωγών μας. Ωφελούν όμως τους ξένους τουρίστες και στην προκειμένη περίπτωση τους συνέδρους, γιατί ισχυροποιούνται ακόμα πιο πολύ τα νομίσματά τους σε σχέση με τη δραχμή και έτσι αυξάνεται και η δυνατότητά τους για κατανάλωση.

Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά, το καθένα από μόνο του δεν μπορεί να αποτελέσει κάποιο σοβαρό λόγο για την προσέλκυση συνεδρίων. Το γεγονός όμως ότι όλα αυτά συνυπάρχουν μαζί στην ίδια χώρα μπορεί να αποτελέσει σημαντικό κίνητρο για να αναδειχθεί η Ελλάδα σε διεθνές συνεδριακό κέντρο ιδιαίτερης σημασίας.

2.3. Υποδομή και ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού

Για την ανάγκη δημιουργίας υποδομής, τουριστικής και μη, που θα βοηθούσε να αναδειχθεί η χώρα μας σε διεθνές τουριστικό θέρετρο, αλλά και θα βελτίωνε και τις δικές μας συνθήκες διαβίωσης, έχουν γραφεί αρκετά. Εδώ θα προσπαθήσουμε να δούμε πώς επιδρά η δημιουργία αυτής της γενικότερης υποδομής στην ορθολογική και προγραμματισμένη ανάπτυξη διεθνούς συνεδριακού τουρισμού.

Ο συνεδριακός τουρίστας, όπως και ο απλός τουρίστας, χρησιμοποιεί και αυτός κατά το ταξίδι του σε μια χώρα, για την παρακολούθηση ενός συνεδρίου, ένα πακέτο εξυπηρετήσεων που του προσφέρεται από τον ή τους οργανωτές του συνεδρίου. Το πακέτο αυτό περιέχει μεταφορά – διαμονή – διατροφή – transfer – και κάποιες δραστηριότητες πριν και μετά τη διάρκεια του συνεδρίου (pre & post conference activities). Οι τελευταίες μπορεί να είναι περιηγήσεις, κρουαζιέρες, δεξιώσεις κ.λ.π. Το πακέτο αυτό επίσης πρέπει να είναι ανταγωνιστικό και στην τιμή αλλά κυρίως και στην ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρει. Αναλύοντας τις υπηρεσίες που συνθέτουν αυτό το πακέτο θα δούμε τους παράγοντες της υποδομής και τη συμβολή που έχουν στην αποτελεσματική διεκπεραίωση των συνεδρίων, καθώς επίσης και τις ενέργειες που κάνει η Ελλάδα προς την κατεύθυνση αυτή.

1. Μεταφορές

Ο τομέας των μεταφορών αποτελεί ένα κριτήριο ιδιαίτερης βαρύτητας για την επιλογή του συνεδριακού τόπου.

Οι σύνεδροι, εξαιτίας του περιορισμένου χρόνου που διαθέτουν, ο οποίος δεν τους επιτρέπει πολύωρες μετακινήσεις, στο μεγαλύτερο ποσοστό των αφιξών τους διακινούνται αεροπορικώς. Από τη στιγμή της άφιξής τους και μετά δρουν ομαδικά και οι διακινήσεις τους στο εσωτερικό είναι προγραμματισμένες. Για τις διακινήσεις αυτές χρησιμοποιείται το οδικό δίκτυο με τη μορφή τουριστικών λεωφορείων ή ενοικιαζόμενων αυτοκινήτων και το ακτοπλοϊκό με ολιγοήμερες εκδρομές ή κρουαζιέρες.

Η συμμετοχή του αεροπλάνου, σαν μαζικού μέσου μεταφοράς, στις αφίξεις ξένων περιηγητών είναι δεδομένη και σημαντική.

Στην περίπτωση των συνέδρων ειδικότερα, μπορούμε ανεπιφύλακτα να πούμε ότι το ποσοστό της χρήσης του αεροπλάνου αγγίζει το 100%. Αυτό συμβαίνει βασικά για την εξοικονόμηση χρόνου, μια και η Ελλάδα απέχει 3.3. με 4.00 ώρες πτήσης από τις πιο μακρινές ευρωπαϊκές πρωτεύουσες αλλά και για την άνεση που προσφέρουν τα αεροπορικά ταξίδια.

Ακόμη πιο συγκεκριμένα, οι περισσότερες από τις αεροπορικές αφίξεις γίνονται με ναυλωμένες πτήσεις (charters).

Η χρήση πτήσεων charters λόγω της δυνατότητας παροχής χαμηλών ναύλων, μειώνει σημαντικά το κόστος συμμετοχής του πακέτου του συνεδρίου ή του incentive travel με συνέπεια να το κάνει πιο ελκυστικό. Ορισμένα προβλήματα που δημιουργούνται πολλές φορές, επειδή μπορεί να μη συμπίπτουν οι ημερομηνίες πραγματοποίησης του συνεδρίου με τις ημερομηνίες των πτήσεων charter, θα μπορούσαν να λυθούν αν η Ελλάδα διέθετε εταιρία charter, κρατική ή ιδιωτική.

Όσον αφορά τώρα τη συμβολή της Ολυμπιακής Αεροπορίας (Ο.Α) στην ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού, δεν μπορούμε να πούμε ότι βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα. Ουσιαστικά, συγκριτικά με ξένες εταιρείες είναι σχεδόν ανύπαρκτη.

Συγκεκριμένα η Ο.Α. είναι ιδρυτικό μέλος της International Congress and Convention Association (I.C.C.A) που εδρεύει στο Amsterdam. Η ένωση αυτή στέλνει στην Ο.Α. καθημερινά την κίνηση των συνεδρίων διεθνώς και από εκεί και πέρα το γραφείο ειδικών πωλήσεων της Ο.Α. αφού επιλέξει τα συνέδρια για τα οποία ενδιαφέρεται, έρχεται σε επαφή με τους οργανωτές τους για να διεκδικήσει τη μεταφορά των συμμετεχόντων, με την προϋπόθεση πάντα ότι έχει αεροπορική σύνδεση με τις χώρες προέλευσής τους.

Ειδικές προσφορές υπηρεσιών ή παροχή συγκεκριμένων κινήτρων προς τους συνέδρους, για να προτιμηθεί η χρήση της Ο.Α. σαν μέσο μεταφοράς τους, δεν παρέχονται.

Για την ενημέρωση των δυνητικών συνεδριακών πελατών της η Ο.Α. μέσω των γραφείων της, στο εξωτερικό διακινεί απλώς δακτυλογραφημένες και φωτοτυπημένες σελίδες με πληροφορίες για τις συνεδριακές αίθουσες στην Ελλάδα και τα συνέδρια που είναι γνωστό ότι θα πραγματοποιηθούν στην Ελλάδα για την εκάστοτε χρονιά. Προβολή η οποία απέχει πολύ από αυτή των ξένων εταιριών, όπως της Alitalia (Italy, Congress Land), Iberia (Feria De Barcelona), KLM (International Convention Calendar 88/93), Swissair (International Events 88/98) κ.λ.π., οι οποίες εκδίδουν από απλά ειδικά φυλλάδια μέχρι βιβλία ολόκληρα με σχετικές πληροφορίες για κάθε πόλη χωριστά.

Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τα χρόνια προβλήματα της Ο.Α. – ελλιπής και απαρχαιωμένος εξοπλισμός, ανεπαρκείς χώροι εξυπηρέτησης, φτωχές υπηρεσίες εδάφους, εργασιακά προβλήματα, κακή οργάνωση, μεγάλα οικονομικά προβλήματα κ.λ.π. – καθώς και το γεγονός ότι οι λύσεις και οι βελτιώσεις αυτών προχωρούν με αργούς ρυθμούς, μειώνουν σημαντικά την ανταγωνιστικότητα του εθνικού μας αερομεταφορέα και δημιουργούν μεγάλα προβλήματα στην προσπάθεια προσέλκυσης ενός τόσο ειδικού απαιτητικού κοινού, όπως είναι οι συνεδριακοί τουρίστες.

Ένα άλλο σημαντικό μέσο μεταφοράς, αλλά και αναψυχής, είναι το πλοίο το οποίο χρησιμοποιείται κυρίως με τη δεύτερη ιδιότητά του, παρά με την πρώτη. Αφ' ενός λόγω του ότι είναι πολύ χρονοβόρο μέσο μεταφοράς και αφ' ετέρου λόγω της ελλιπούς υποδομής και της χαμηλής ποιότητας υπηρεσιών που παρέχει.

Αντιθέτως όμως, η υψηλής ποιότητας υπηρεσίες που προσφέρονται στα 35 περίπου κρουαζιερόπλοια καθώς και στα πάνω από 2.000 ενοικιαζόμενα σκάφη (chartered yachts) σε συνδυασμό με την ιδιαιτερότητα του ελληνικού θαλασσινού τοπίου, το οποίο εμπλουτίζεται ακόμα περισσότερο και με τις κοντινές ακτές της Μεσογείου, Κύπρου και Τουρκίας, παρέχουν τη δυνατότητα για έναν ελκυστικό συνδυασμό επιχειρηματικής δραστηριότητας και κρουαζιέρας.

Στις αίθουσες των πλοίων αυτών μπορούν να οργανωθούν από συναντήσεις μικρών ομάδων εργασίας μέχρι και πλωτά συνέδρια (floating conferences) δυναμικότητας ως και 500 ατόμων.

Ένα βασικό μειονέκτημα αποτελεί το γεγονός ότι δεν γίνεται καμιά συγκεκριμένη προσπάθεια ούτε από τον ιδιωτικό ούτε από το δημόσιο τομέα για την προβολή και την ανάπτυξη αυτής της μορφής συνεδριακού τουρισμού. Η κίνηση που παρατηρείται παρ' όλα αυτά, οφείλεται στη ζήτηση που υπάρχει από το εξωτερικό και αφορά κυρίως στη συμμετοχή της κρουαζιέρας στη διάρκεια των pre & post conference facilities και όχι ειδικά κάποιο floating conference.

Η συμμετοχή των οδικών μέσων μεταφοράς στις μετακινήσεις των συνέδρων περιορίζεται στη χρήση των τουριστικών λεωφορείων από αυτούς, κατά τη διάρκεια των περιηγήσεών τους. Ακόμα και αυτό όμως, γίνεται με πολλά προβλήματα γιατί εκτός από το γνωστό κυκλοφοριακό πρόβλημα και τους ανασφαλείς δρόμους υπάρχει και το πρόβλημα της παντελούς έλλειψης πραγματικών πολυτελών τουριστικών λεωφορείων, καθώς και της κακής εξυπηρέτησης των οδηγών οι οποίοι δημιουργούν πολλές φορές λανθασμένες εντυπώσεις, μια και στο μεγαλύτερο ποσοστό δεν γνωρίζουν ούτε μια ξένη γλώσσα.

Χαρακτηριστικό δείγμα της γνώμης των ξένων τουριστών για την κατάσταση του οδικού μας δικτύου μας δίνει η δειγματοληπτική έρευνα του Ε.Ο.Τ. στους σταθμούς εξόδου της χώρας μας το 1985, κατά την οποία συμπληρώθηκαν 7.869 ερωτηματολόγια. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας στα παράπονα των τουριστών κατά την παραμονή τους το μεγαλύτερο ποσοστό – μετά το πρωινό γεύμα στα ξενοδοχεία με 59,1% - κατέχουν οι χερσαίες μεταφορές με 52,6%.

2. Υπηρεσίες – Παροχές & περιβάλλον

Σύμφωνα πάλι με στοιχεία που παίρνουμε από την ίδια δειγματοληπτική έρευνα του Ε.Ο.Τ. βλέπουμε ότι τα παράπονα που διατυπώθηκαν από τους ξένους επισκέπτες για τον τομέα των υπηρεσιών αφορούσαν τα εξής :

- Συνθήκες υγιεινής 33,3%. Όπου παρατηρήθηκε η έλλειψη καθαριότητας στους χώρους υγιεινής, σταθμούς, παραλίες κ.λ.π.
- Ξενοδοχεία 26,8%
 - α. Πρωινά (59,1%)
 - β. Γεύματα (20,50%)
 - γ. Λοιπές υπηρεσίες (20,40%)
- Τουριστικά καταστήματα 6,7%, με έλλειψη αυθεντικότητας στα πωλούμενα είδη και ακριβές τιμές .
- Εστιατόρια κ.λ.π. εκτός ξενοδοχείων 2,5%
- Άλλες τουριστικές υπηρεσίες 4,0% για τις οποίες τονίσθηκε η μέτρια εξυπηρέτηση (Τράπεζες, Ταχυδρομεία, Μουσεία κ.λ.π.). Ενώ γενικότερα, προβλήματα δημιούργησε και η ανύπαρκτη τουριστική συνείδηση και η αγένεια των υπαλλήλων στις υπηρεσίες.

Όσον αφορά το περιβάλλον, ο Ε.Ο.Τ. πάλι τονίζει τη σημασία του και το πρόβλημα που υπάρχει στην έκδοσή του : «Τουρισμός '85, Ανάπτυξη, Συμμετοχή, Ποιότητα Ζωής»: «Οι τουριστικοί πόροι (αξίες), φυσικοί, πολιτιστικοί και ειδικοί αποτελούν το υπόβαθρο για την οποιαδήποτε τουριστική ανάπτυξη της χώρας μας. Οι φυσικές αξίες της στις οποίες περιλαμβάνονται δάση, ακτές, λίμνες, θάλασσα κ.τ.λ. και οι ανθρωπογενείς ή κοινωνικοπολιτιστικές αξίες που περιλαμβάνουν την ιστορική, καλλιτεχνική, αρχιτεκτονική κ.τ.λ. κληρονομιά κινδυνεύουν να υποστούν αλλοίωση ή καταστροφή από τη ρύπανση και τη μόλυνση».

Είναι λάθος να νομίζουμε ότι οι παραπάνω παράγοντες αφορούν μόνο τον τουρίστα διακοπών και όχι τον συνεδριακό τουρίστα, με το σκεπτικό ότι ο δεύτερος έρχεται μόνο για τη συμμετοχή στο συνέδριο, για λίγες ημέρες. Και στα υψηλής κατηγορίας ξενοδοχεία που μένει περιορίζονται στο ελάχιστο τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

Αντιθέτως, οι σύνεδροι ερχόμενοι στον τόπο μας, στα πλαίσια διεξαγωγής ενός συνεδρίου, επιζητούν παράλληλα και την ικανοποίηση των τουριστικών τους ενδιαφερόντων. Δρουν σαν απλοί τουρίστες απολαμβάνοντας τις τουριστικές ομορφίες της χώρας μας, ενώ συγχρόνως σαν άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου και κύρους αποτελούν τους καλύτερους πρεσβευτές για την προβολή των πολιτιστικών αξιών, του φυσικού περιβάλλοντος και του βιοτικού μας επιπέδου στο εξωτερικό.

3. Έμπνευχη συνεδριακή υποδομή

Η ευθύνη της ανάληψης και οργάνωσης συνεδρίων στη χώρα μας ανήκει κατά το μεγαλύτερο ποσοστό στο Υπουργείο Πολιτισμού και εν συνεχεία στον Ε.Ο.Τ. και στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Με αισθητά μικρότερη συμμετοχή ακολουθούν τα υπόλοιπα υπουργεία με τα αρμόδια τμήματα που διαθέτουν, καθώς και οργανώσεις, σύνδεσμοι, σωματεία κ.λ.π., που αναλαμβάνουν οι ίδιοι τη διοργάνωση των κλαδικών τους συνεδρίων.

Εξετάζοντας της δραστηριότητα των τριών κυριότερων φορέων, ξεκινάμε από το δημόσιο φορέα.

α. Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠ. ΠΟ)

Το ΥΠ. ΠΟ. Διαθέτει τμήμα συνεδρίων υπό τη Διεύθυνση της Πολιτιστικής Κίνησης. Οι αρμοδιότητες του τμήματος είναι :

- α) Οργάνωση και εποπτεία διεθνών ή πανελλήνιων και τοπικών συνεδρίων και συναφών εκδηλώσεων.
- β) Η προσπάθεια προσέλκυσης διεθνών συνεδρίων στην Ελλάδα.
- γ) Οικονομική ενίσχυση συνεδρίων και εκδηλώσεων.
- δ) Παροχή διευκολύνσεων, εξοπλισμού, οργανωτικών λύσεων κ.λ.π. στους οργανωτικούς φορείς των συνεδρίων.

Επίσης το τμήμα συνεδρίων δίνει στην Ε.Σ.Υ.Ε στοιχεία για τα συνέδρια που πραγματοποιούνται στην Ελλάδα, υπό την αιγίδα του ΥΠ.ΠΟ, κατά κατηγορία, αριθμό συνέδρων, χρονική διάρκεια και αριθμό χωρών που μετείχαν. Καθώς και τα ελληνικά ή διεθνή συνέδρια κατά πόλεις ή περιοχές που πραγματοποιήθηκαν. Τα στοιχεία αυτά εκδίδονται στο δελτίο της Ε.Σ.Υ.Ε με τίτλο «Πολιτιστικές Στατιστικές».

Ακόμα, στην αρχή κάθε χρόνου εκδίδεται δελτίο με τον τίτλο «Συνέδρια» και στο οποίο περιλαμβάνονται όλα τα συνέδρια για τα οποία έχει εγκριθεί η χρηματοδότησή τους. Πολλές φορές όμως κάποια συνέδρια αναβάλλονται ή ματαιώνονται, με συνέπεια να παρατηρούνται διαφορές των στοιχείων των δελτίων και του τελικού αριθμού συνεδρίων που χρηματοδοτήθηκαν.

Οι πιστώσεις που διαθέτει το ΥΠ.ΠΟ για επιχορήγηση συνεδρίων προέρχονται από τον Τακτικό Προϋπολογισμό και από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Συνήθως χρησιμοποιούνται, από τους οργανωτές, για την κάλυψη των εξόδων των εκδόσεων που αφορούν το εκάστοτε συνέδριο.

β. Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)

Ο Ε.Ο.Τ. διαθέτει Τμήμα Συνεδρίων και Εκθέσεων – από τη σύσταση του κανονισμού του, που δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. 325 στις 8/12/76 – και το οποίο υπάγεται στη Δ/νση Δημοσίων Σχέσεων και Διαφήμισης.

Ο άμεσος ρόλος του τμήματος είναι η οργάνωση διεθνών τουριστικών συνεδρίων. Και ο έμμεσος είναι να ενισχύει όλα τα διεθνή επιστημονικά συνέδρια τα οποία προβάλλουν τον οργανισμό τον ίδιο αλλά συγχρόνως έχουν και μεγάλη τουριστική σημασία λόγω της μεγάλης συμμετοχής ξένων συνέδρων και συνοδών μελών.

Η ενίσχυση αυτή που προσφέρει ο Ε.Ο.Τ. είναι οικονομική, δηλαδή αναλαμβάνει μέρος των εξόδων των δεξιώσεων, των εκδρομών κ.λ.π.. Καθώς και παροχή διευκολύνσεων σε διαδικαστικά θέματα.

Τα κονδύλια που διαθέτει για το σκοπό αυτό ανήλθαν για το 1987 σε 30 εκ. δρχ περίπου. Δυστυχώς ακριβή στατιστικά στοιχεία για τη δραστηριότητα του τμήματος δεν υπάρχουν – ή δεν δίνονται – παρ' όλη τη 12ετή τουλάχιστον λειτουργία του τμήματος.

Τα τελευταία χρόνια άρχισαν να γίνονται κάποιες σημαντικές κινήσεις από τον Ε.Ο.Τ. και να μπαίνουν οι βάσεις για μια ουσιαστικότερη συνεδριακή πολιτική, με τη διενέργεια στατιστικής έρευνας για τα αποτελέσματα του συνεδριακού τουρισμού, την έκδοση πληροφοριακού εντύπου για τον τουρισμό των incentives και τέλος, τη δημιουργία Γραφείου Διεθνών Συνεδρίων και Εκθέσεων με έδρα το Λονδίνο. Στόχος του γραφείου αυτού είναι η προσέλκυση των διεθνών οργανισμών για να πραγματοποιήσουν τα συνέδριά τους στην Ελλάδα, καθώς και η παροχή σωστής πληροφόρησης και η προβολή των ελληνικών τουριστικών περιοχών που διαθέτουν την απαραίτητη υποδομή σε διεθνείς εταιρείες που ειδικεύονται στην οργάνωση συνεδρίων και incentive travel, ώστε να προωθηθεί αποτελεσματικά το κερδοφόρο αυτό είδος τουρισμού.

γ. Ιδιωτική πρωτοβουλία

Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην οργάνωση συνεδρίων επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στα τουριστικά γραφεία, πάρα πολλά από τα οποία έχουν ειδικό τμήμα συνεδρίων, επανδρωμένο πολλές φορές από ένα, ουσιαστικά, άτομο. Εν συνεχεία ακολουθούν τα μεγάλα ξενοδοχεία που συνήθως έχουν δικό τους γραφείο συνεδρίων, μέσω του οποίου κάνουν απ' ευθείας τις επαφές τους με τους διεθνείς οργανισμούς και τις μεγάλες εταιρείες, προσπαθώντας έτσι να εξασφαλίσουν την πληρότητα των συνεδριακών τους εγκαταστάσεων, χωρίς την παρεμβολή μεσαζόντων (Tour Operators). Και τέλος, έρχονται οι ενώσεις, σωματεία, σύλλογοι κ.λ.π., που αναλαμβάνουν οι ίδιοι τη διοργάνωση

των συνεδρίων τους. Ειδικά γραφεία που να εξειδικεύονται στην οργάνωση συνεδρίων υπάρχουν ελάχιστα.

Δυστυχώς, σε πολλές περιπτώσεις, τα συνέδρια αποτελούν μια συμπληρωματική δραστηριότητα μέσα στις πολλές που μπορεί να έχει ένα τουριστικό γραφείο, με συνέπεια να μη δίνεται πάντα η σωστή προσοχή που χρειάζεται σε οργανωτικά και διαδικαστικά θέματα και να δημιουργείται έτσι η δυσμενής εικόνα τόσο για το εκάστοτε γραφείο όσο, πολύ περισσότερο, και για τον ελληνικό τουρισμό.

Στο χώρο όμως της ιδιωτικής πρωτοβουλίας ουσιαστικότερη συμβολή στην ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού είναι αυτή της HELEXPO – Δ.Ε.Θ. Α.Ε. σαν ο επίσημος οργανωτής διεθνών εκθέσεων, συνεδρίων και πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Ενδεικτικό της δραστηριότητας του Συνεδριακού Κέντρου της HELEXPO είναι ότι το 1987 λειτούργησε συνολικά 146 μέρες και στις συνεδριακές εκδηλώσεις του διακινήθηκαν περισσότεροι από 35.000 ειδικοί επιστήμονες.

Σαν συμπλήρωμα στους παραπάνω φορείς πρέπει να αναφέρουμε και την ύπαρξη εταιρειών μεταφραστών – διερμηνέων και ενοικίασης τεχνικού εξοπλισμού (μηχανών προβολής, μεταφραστικών συστημάτων κ.λ.π.), στις οποίες απευθύνονται οι περισσότεροι από τους προαναφερθέντες φορείς για την εξασφάλιση της απαραίτητης υποστήριξης των συνεδρίων τους και οι οποίες παίζουν κι αυτές σημαντικό ρόλο στην άρτια οργάνωση ενός συνεδρίου.

δ. Υλικοτεχνική συνεδριακή υποδομή

Οι υπάρχουσες συνεδριακές αίθουσες στην Ελλάδα, αν και πολλές στον αριθμό, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι επαρκούν. Μια εικόνα της υπάρχουσας υποδομής σε συνεδριακούς χώρους που μπορούμε να έχουμε από την ανάλυση των στοιχείων που έχει συγκεντρώσει ο Ε.Ο.Τ. για τους σημαντικότερους απ' αυτούς, έχει ως εξής :

Επί συνόλου 61 χώρων – εντός κα εντός ξενοδοχείων – που διαθέτουν αίθουσες συνεδρίων το 31,1% αυτών συγκεντρώνεται στην Αθήνα, το 24,5% στην Κρήτη, το 13,1% στη Ρόδο, το 11,4% στην περιοχή της Θεσ/νίκης - Χαλκιδικής και το υπόλοιπο 21,3% κατανέμεται σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Επί συνόλου 134 αιθουσών το 85,1% βρίσκεται μέσα σε ξενοδοχεία και μόλις το 14,9% σε άλλους χώρους. Ειδικότερα, οι αίθουσες των 1.000 – 1.800 ατόμων βρίσκονται 3 στην Αθήνα, 1 στη Ρόδο και 1 στη Χαλκιδική και όλες τους μέσα σε ξενοδοχεία. Ενώ τα «συνεδριακά κέντρα» που υπάρχουν εκτός ξενοδοχείων μπορούν πάλι να μετρηθούν εύκολα, και είναι : 6 στην Αθήνα (9 αίθουσες), 1 στους Δελφούς (2 αίθουσες), 2 στη Χίο (3

αίθουσες), 1 στην Κρήτη (1 αίθουσα) και 1 στην Θεσ/νίκη (5 αίθουσες), με χωρητικότητα αιθουσών από 15 – 500 άτομα.

Πρέπει να σημειωθεί επίσης, ότι όλα διαθέτουν μόνιμες εγκαταστάσεις αυτόματης μετάφρασης, projectors, μικροφωνικές και μεγαφωνικές εγκαταστάσεις κ.λ.π. Ενώ αντιθέτως οι περισσότερες αίθουσες που βρίσκονται σε ξενοδοχεία νοικιάζουν τον εξοπλισμό αυτό ανάλογα με τις ανάγκες των συνεδρίων που φιλοξενούν.

Τα παραπάνω στοιχεία δεν περιλαμβάνουν το σύνολο της δυναμικότητας της χώρας – το οποίο είναι πολύ μεγαλύτερο – αποτελούν όμως καταγραφή των σημαντικότερων χώρων που διαθέτουμε για τη διεξαγωγή συνεδρίων και η αύξηση των αριθμητικών στοιχείων τους δεν αναμένεται να επηρεάσει τα εξαγόμενα ποσοστά.

Από τα στοιχεία αυτά, φαίνεται καθαρά η έλλειψη συγκεκριμένης κρατικής πολιτικής για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού. Επίσης βλέπουμε ότι η Ελλάδα δεν έχει τη δυνατότητα να συναγωνισθεί με αξιώσεις τις ανταγωνίστριες ευρωπαϊκές χώρες και να διεκδικήσει από αυτές μεγάλα διεθνή συνέδρια, άνω των 2.000 ατόμων.

Πα' όλα αυτά η Ελλάδα, χάρη κυρίως στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διαθέτει, έχει καταφέρει να αναλάβει τη διοργάνωση τέτοιων μεγάλων συνεδρίων, με βασική προϋπόθεση να υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας μικρότερων ομάδων εργασίας, ώστε να μπορούν να μοιραστούν σε διάφορα ξενοδοχεία της περιοχής.

Ο κυριότερος και μοναδικός χώρος που διαθέτει η Ελλάδα για τη διοργάνωση συνεδρίων που δεν μπορούν να διασπαστούν – και που σε άλλες περιπτώσεις θα αποτελούσε εναλλακτική λύση ή λύση ανάγκης – είναι το στάδιο «Ειρήνης και Φιλίας» στο Νέο Φάληρο, το οποίο με κατάλληλη διαμόρφωση της κεντρικής του σάλας μπορεί να δεχτεί μέχρι και 8.000 άτομα.

Τεχνικά αρτιότεροι όμως χώροι είναι αυτοί του Ζαπτείου Μεγάρου, το οποίο λόγω και της προεδρίας της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. έχει τελειοποιηθεί και της HELEXPO – Δ.Ε.Θ. Α.Ε. στη Θεσ/νίκη.

ε. Ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού

Η ορθολογική ανάπτυξη, σε οποιονδήποτε τομέα και αν αναφέρεται, για να επιτευχθεί χρειάζεται σωστή παιδεία και μακροχρόνιος προγραμματισμός. Ο χαρακτηρισμός που αποδίδεται στην Ελλάδα ως η «αιώνια χώρα των συνεδρίων» (από τον πρόλογο της υπουργού Πολιτισμού κυρίας Μελίνας Μερκούρη στην έκδοση του ΥΠ.ΠΟ. «Συνέδρια '87»), οφείλεται καθαρά στα αυθύπαρκτα ιστορικά και πολιτιστικά δεδομένα της «κοιτίδας του πολιτισμού». Όμως ούτε μόνα αυτά, μπορούν να φανούν αρκετά για να αναγνωρισθεί η Ελλάδα ως διεθνής τόπος συνάντησης παγκοσμίου κύρους επιστημόνων

και επαγγελματιών από όλο τον κόσμο, σε μεγάλα συνέδρια τα οποία ξεπερνάνε ακόμα και τους 5.000 συνέδρους.

Χρειάζεται ολοκληρωμένο πρόγραμμα συνεδριακής τουριστικής πολιτικής, με καθορισμό συγκεκριμένων και εφικτών στόχων με βραχυπρόθεσμα όρια καθώς και εξεύρεση των συγκεκριμένων ενεργειών και μεθόδων που πρέπει να ακολουθηθούν, ώστε να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι μέσα στα χρονικά περιθώρια που θα έχουν οριστεί.

Καταλήγοντας, πρέπει να τονίσουμε ότι ο συνεδριακός τουρισμός δεν είναι η μόνη κερδοφόρα μορφή τουρισμού. Είναι όμως το μόνο είδος που μπορεί να συμβάλλει τόσο ουσιαστικά και αποτελεσματικά στην άμεση ενημέρωση πάνω σε νέα επιστημονικά επιτεύγματα και τεχνολογίες και στην παγκόσμια προβολή μιας χώρας.

3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΤΡΩΝ

Ο τουρισμός «incentive» είναι η δεύτερη, από άποψη διάδοσης, μορφή του μαζικού – ομαδικού επαγγελματικού τουρισμού. Ενώ ο όρος είναι έντονα σαφής, έχει σχεδόν επικρατήσει η ερμηνευτική του παράφραση : «τουρισμός κινήτρων πωλήσεων». Ίσως γιατί αφορά κυρίως συμμετέχοντες που προέρχονται από το χώρο των πωλήσεων. Ίσως γιατί υιοθετήθηκε και εφαρμόστηκε για πρώτη φορά σαν επιβράβευση πωλητών. Στη συνέχεια όμως δεν περιορίστηκε και οπωσδήποτε δεν αφορά μόνον αυτούς.

Τι είναι ένα ταξίδι «κίνητρο»; Είναι ένα ταξίδι «δώρο» που παρέχεται σαν επιβράβευση στους εργαζόμενους εκείνους, που κατέβαλλαν ιδιαίτερες και πετυχημένες προσπάθειες στο να υπερβούν τους προκαθορισμένους επιχειρησιακούς στόχους. Είναι ένα από τα κίνητρα που έχουν υιοθετήσει πολλές επιχειρήσεις τον τελευταίο καιρό στην προσπάθειά τους να συνδυάσουν την ηθική και υλική επιβράβευση.

Οι συνηθέστερες μορφές των κινήτρων είναι :

- Ηθική επιβράβευση με μορφή εγκωμίου,
- Επιβράβευση με χρηματικά έπαθλα,
- Επιβράβευση με συγκεκριμένο υλικό αγαθό,
- Επιβράβευση με προσφορά ταξιδιού.

3.1. Ηθική επιβράβευση με μορφή εγκωμίου

Καλύπτει ψυχογενετικές ανάγκες. Είναι λάθος να χρησιμοποιείται σαν μοναδικό κίνητρο από την επιχείρηση, όχι μόνο γιατί οι ανθρώπινες ανάγκες, όπως παρατήρησε ο A. Mallow με το «Motivation and personality», βρίσκονται μέσα σε ένα κύκλο συνεχούς αναπλήρωσης, αλλά και γιατί, ακριβώς για το λόγο αυτό είναι αναποτελεσματικό.

Δίχως καμιά αμφιβολία, ο εργαζόμενος που δέχεται από το διευθυντή του επαναλαμβανόμενες επιβραβεύσεις φραστικού μόνο χαρακτήρα – χωρίς αυτές να συνοδεύονται και με κάποια υλική ανταμοιβή – δεν μπορεί ασφαλώς να νιώθει ιδιαίτερα και μάλιστα για πολύ, ικανοποιημένος.

3.2. Επιβράβευση με χρηματικά έπαθλα

Έχουν το προτέρημα να αποτελούν «παγκόσμια αποδεκτό τίμημα», όπως σημειώνεται σε σχετικό άρθρο τη εφημερίδας «Κέρδος».

Έχουν όμως και τα παρακάτω μειονεκτήματα :

- Προκαλούν φθόνο στους μη βραβευθέντες περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη μορφή κινήτρου,
- Τα χρηματικά έπαθλα υπόκεινται σε φορολογία,
- Η συγκεκριμένη αξία που αντιπροσωπεύουν, μπορεί να είναι σημαντική ή όχι, κάτω από το πρίσμα των διαφορετικών αναγκών (οικονομικού επιπέδου) των επιβραβευμένων,
- Συχνά ξοδεύονται για τις ανάγκες της καθημερινής ζωής και έτσι ξεχνιούνται γρήγορα,
- Με την επανάληψη προκαλούν συνήθεια, ίσως και την απόληψη ότι αποτελούν «κεκτημένο δικαίωμα» και φυσικά μειώνουν την αποτελεσματικότητά τους σαν κίνητρο.

3.3. Επιβράβευση με συγκεκριμένο υλικό αγαθό

Έχει το μειονέκτημα, όπως όλα τα δώρα φυσικά, να μην αρέσει ή ακόμα ο βραβευθείς να έχει το ίδιο ή κάτι παρόμοιο. Επίσης, υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο να καταστραφεί ή να καταναλωθεί σύντομα, με συνέπεια να ξεχαστεί τελείως.

3.4. Επιβράβευση με προσφορά ταξιδιού

Υπάρχουν πολλοί και σοβαροί λόγοι που οδηγούν μεγάλες επιχειρήσεις, τα τελευταία χρόνια, στο να υιοθετούν την προσφορά ταξιδιού σαν κίνητρο με τα σημαντικότερα θέλγητρα για τους βραβευθέντες.

Αναλυτικά :

- Συνιστά μια διέξοδο από τη ρουτίνα και προπαντός από την εργασία. Ταξιδεύοντας με συναδέλφους η ατμόσφαιρα είναι εντελώς διαφορετική από ότι συνήθως, περισσότερο οικεία, περισσότερο ζεστή, ιδιαίτερα όταν το βραβείο επεκτείνεται και σε ένα δεύτερο άτομο που μπορεί να συνοδεύει το συμμετέχοντα,

- Αποτελεί μια ευκαιρία διασκέδασης αλλά και μέσω του ταξιδιού ευκαιρία εμπλουτισμού των γνώσεων,

- Δημιουργεί αλλά και διατηρεί έναν ενθουσιασμό που παρατείνεται χρονικά και ικανοποιεί περιέργειες, επιθυμίες, φιλοδοξίες, ακόμη και ματαιοδοξίες. Ένα ταξίδι, ειδικά με εξωτικό προορισμό και σε ξενοδοχείο πολυτελείας με ιδιαίτερη ψυχαγωγία, υπολογίζεται σαν ένα κίνητρο γοήτρου μέσα στον κοινωνικό περίγυρο των συμμετεχόντων,

- Αποτελεί ευκαιρία για επικοινωνία και ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων με τους συναδέλφους, αλλά και με τους εκπροσώπους της διοίκησης της επιχείρησης που τους συνοδεύουν στο ταξίδι,

- Τέλος, είναι μια εμπειρία που δεν είναι εύκολο να τη ζήσει κάποιος στηριζόμενος στις δικές του οικονομικές δυνατότητες.

Υπάρχουν εξίσου σημαντικοί λόγοι, παράλληλα με αυτούς που αναφέρθηκαν, που καθιστούν τα ταξίδια «incentives» δημοφιλή και στις επιχειρήσεις που τα προσφέρουν.

Μερικοί απ' αυτούς είναι :

- Αυξάνει το ηθικό των εργαζομένων και συσφίγγει τις σχέσεις, τόσο μεταξύ των συμμετεχόντων όσο και μεταξύ αυτών και της επιχείρησης,

- Μεταφέρει το υψηλό αυτό επίπεδο σχέσης και στην οικογένεια του βραβευθέντος, όταν μάλιστα κάποιο μέλος της συμμετέχει, δημιουργώντας έτσι έναν νέο σημαντικό σύμμαχο της επιχείρησης,
- Δύσκολα, αλλά και με σημαντική πιθανή απόκλιση μπορεί να κοστολογηθεί η προσφορά αυτή διότι υπεισέρχονται πολλές μεταβλητές. Έτσι ο βραβευθείς δεν μπορεί να συγκεκριμενοποιήσει την αξία του επάθλου του.
- Στις περισσότερες χώρες τα έξοδα του ταξιδιού εκπίπτουν από τη φορολογητέα ύλη μειώνοντας έτσι το φόρο.

3.5. Οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν τα ταξίδια σαν κίνητρα και το κόστος τους

Οι τομείς της βιομηχανίας ή του εμπορίου που χρησιμοποιούν τα ταξίδια σαν βασικό κίνητρο για υποκίνηση των στελεχών τους, σύμφωνα με διεθνείς στατιστικές είναι κατά σειρά.

- Ηλεκτρονικού εξοπλισμού
- Αγροτικών μηχανημάτων
- Αυτοκινήτων
- Συστημάτων κλιματισμού
- Ασφαλιστικών εταιρειών
- Φαρμακευτικού υλικού
- Οικιακών συσκευών
- Επιπλώσεων οικιών – γραφείων
- Δομικών υλικών
- Καλλυντικών

Το ταξίδι «κίνητρο» δεν επιβαρύνει την επιχείρηση, αντίθετα το κόστος υπερκαλύπτεται από την αύξηση των επιπλέον εσόδων που δημιουργήθηκαν. Θα πρέπει να σημειώσουμε πως τα επιπλέον έσοδα δεν προέρχονται μόνο από τους νικητές αλλά και από τους άλλους οι οποίοι προσπάθησαν να ξεπεράσουν τους στόχους που καθορίστηκαν. Υπολογίζεται πως περίπου το 30% αυτών που συμμετέχουν στην προσπάθεια αυτή καταφέρνει να ξεπεράσει τους στόχους. Από αυτό το ποσοστό ένα μέρος θα πάρει το ταξίδι σαν δώρο, ενώ οι υπόλοιποι κάποιο άλλο δώρο μικρότερης αξίας.

3.6 Τα χαρακτηριστικά ενός ταξιδιού «κινήτρου»

Η επιχείρηση που προσφέρει το ταξίδι «κινήτρου», το πραγματοποιεί με βάση τις προτιμήσεις της, τις ανάγκες της και το οικονομικό της βεληνεκές λαμβάνοντας υπόψη και την ιδιοσυγκρασία και την κοινωνική και οικονομική προέλευση του βραβευθέντος.

Τα τελευταία χρόνια δίνεται έμφαση στο πρόγραμμα που θα πρέπει να προβλέπει ενεργό συμμετοχή των βραβευθέντων σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Επίσης, το συγκεκριμένο πρόγραμμα θα πρέπει να προσφέρει ότι καλύτερο υπάρχει σε έναν τόπο και να αξιοποιεί κάθε δυνατότητα για ψυχαγωγία, περιήγηση, επαφή με το τοπικό χρώμα και κουλτούρα και φυσικά καλή διατροφή.

Όλες οι δραστηριότητες θα πρέπει να υποκινούνται από την πρόθεση όλων να τονωθεί σε κάθε συμμετέχοντα η ψυχολογία του νικητή, για το λόγο αυτό κάποιες μικρές λεπτομέρειες όπως : εκδηλώσεις γενεθλίων, προσφορά λουλουδιών, φωτογραφική λήψη εκδηλώσεων, προσφορά αναμνηστικών και ιδιαίτερα η προσφορά δώρων προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να κάνουν το ταξίδι αξέχαστο.

3.7. Οι προορισμοί τουρισμού κινήτρων : η επιλογή και τα οφέλη τους

Οι χώρες προορισμού του τουρισμού κινήτρων, πρέπει να συνδυάζουν μερικά βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, προκειμένου να διεκδικήσουν με πιθανότητες επιτυχίας τμήμα αυτής της αγοράς.

Σε ένα ταξίδι «κινήτρου», λόγω της φύσης του, η τοποθεσία του ξενοδοχείου αποτελεί σημαντικότερη προϋπόθεση για την επιλογή του από ότι το ίδιο το ξενοδοχείο. Μόλις πριν λίγα χρόνια ένα τέτοιο ταξίδι είχε διάρκεια τριών ημερών, ενώ σήμερα επτά και δώδεκα πολλές φορές. Έτσι, η χρονοαπόσταση του τόπου προορισμού που έπαιζε παλαιότερα σημαντικό ρόλο, σήμερα δεν αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα στη λήψη της όποιας απόφασης. Η εμπειρία έχει δείξει ότι οι επιχειρήσεις δίνουν έμφαση στην άνεση του ταξιδιού (χωρίς αλλαγές αεροπλάνων, βολικές ώρες αναχώρησης) και δέχονται για κοντινούς προορισμούς, μέχρι 1½ ώρες πτήση, ενώ για μακρινά ταξίδια σε εξωτικούς προορισμούς είναι πρόθυμες να δεχτούν σαν ανώτατο όριο τις 10 ώρες.

Τα κυριότερα κριτήρια επιλογής του προορισμού ενός ταξιδιού κινήτρου είναι:

- Η πρόσβαση από τη χώρα εκκίνησης,
- Η ποιότητα των ξενοδοχείων, ο βαθμός ειδίκευσης του προσωπικού τους και τα αξιοθέατα της εγγύτερης περιοχής,

- Ο βαθμός προβολής τους,
- Οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν.

Και αυτά με την απαραίτητη προϋπόθεση, να υπάρχει σταθερή πολιτική κατάσταση και φυσικά ειρήνη.

3.8. Συνεδριακός τουρισμός και τουρισμός κινήτρων : Κοινά γνωρίσματα και διαφορές

Είναι σαφές ότι σε ένα ταξίδι «κίνητρο», ο κυρίαρχος ταξιδιωτικός σκοπός είναι αυτός της αναψυχής. Στο συμμετέχοντα προσφέρονται υψηλού επιπέδου υπηρεσίες ενώ στο όλο ταξιδιωτικό πρόγραμμα ο βασικός άξονας είναι η υποκίνηση, μέσω της βελτίωσης του ηθικού του. Σε ένα ταξίδι συνεδρίου, ο βασικός σκοπός είναι αυτός της συμμετοχής στο συνέδριο.

Παρά την ειδοποιό διαφορά ως προς το σκοπό, εντούτοις σε ένα ταξίδι «κίνητρο» συναντάμε κάποιου είδους συνεδριακή εκδήλωση, κυρίως με μορφή σεμιναρίων ή ομιλιών. Ο David Hackett πρόεδρος του Marketing Organization Group των «incentive» ταξιδιωτικών πρακτόρων σημειώνει : «... Πολλές εταιρείες μεταμφιέζουν ένα «incentive» ταξίδι, σε συνεδριακό. Με ποιο τρόπο; Διοργανώνοντας επιχειρηματικά σεμινάρια για τα στελέχη τους μακριά από το γραφείο, σε κάποιο εξωτικό προορισμό». Τονίζει επίσης ότι κάθε ομάδα εργαζομένων στην οποία προσφέρεται ταξίδι «κίνητρο», αποτελείται από τα καλύτερα στελέχη της επιχείρησης.

Έτσι λοιπόν, το να διοργανώσεις μια ειδική συνάντηση με αυτά τα στελέχη, κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού «κινήτρου» στο εξωτερικό, αποδίδει πρόσθετα οφέλη.

Φυσικά, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή όχι σύσκεψης ή σεμιναρίου, είναι αυτονόητο πως γίνονται ομιλίες από τους εκπροσώπους της επιχείρησης που συνοδεύουν τους βραβευθέντες, με τις οποίες τους ευχαριστούν και τους συγχαίρουν.

Η επιλογή ενός τόπου για συνεδριακή εκδήλωση αρκετές φορές γίνεται με κριτήρια που δεν αφορούν μόνο στο συγκεκριμένο τόπο αλλά και σε άλλες παραμέτρους (επιρροές από εθνικές κυβερνήσεις, κυκλική εναλλαγή προορισμών κ.α.). Η επιλογή του προορισμού «incentive», είναι επιλογή της διοίκησης της επιχείρησης που προσφέρει το ταξίδι, χωρίς να επηρεάζεται από άλλες παραμέτρους.

Η κατά κεφαλή δαπάνη είναι μεγαλύτερη για τον τουρίστα «incentive» από ότι για τον συνεδριακό.

Για τα ταξίδια «κίνητρα» επιλέγονται προορισμοί με βασικό κριτήριο τα θέλγητρα της τοποθεσίας και της ευρύτερης περιοχής του ξενοδοχείου, ενώ για τα συνεδριακά, οι εγκαταστάσεις των ξενοδοχείων.

4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

Εκθεσιακός τουρισμός, είναι ο τουρισμός που έχει σχέση με την επίσκεψη σε διάφορες εμπορικές εκθέσεις ατόμων που έχουν άμεσο ή έμμεσο κέρδος. Οι εκθέσεις αυτές μπορεί να είναι γενικές ή κλαδικές και συνήθως πραγματοποιούνται σε εκτός τουριστικής αιχμής περιόδους βοηθώντας έτσι στην άμβλυνση του προβλήματος της εποχικότητας που παρουσιάζουν πολλές τουριστικές περιοχές διεθνώς.

Σκοπός όλων των εκθέσεων εμπορικών και μη να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών τους για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που προσφέρουν. Από τουριστική πλευρά η ύπαρξη πολλών επισκεπτών, που σ' αυτό θα βοηθά και η καλή διοργάνωση, αυξάνει τη ζήτηση τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών προς όφελος και των δύο πλευρών.

4.1. Διακρίσεις εκθέσεων

Οι εκθέσεις συνήθως παίρνουν την ονομασία τους από την κοινή ιδιότητα των εκθετών, σπανιότερα δε από το φορέα που τις οργανώνει.

Οι εκθέσεις, ανάλογα με τον τόπο προέλευσης των επισκεπτών που επιδιώκουν να τις επισκεφθούν, διακρίνονται σε τοπικές, περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς. Κάτω από το πρίσμα αυτής τους της διάκρισης, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με μετακίνηση σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Είναι δηλαδή συνδεδεμένες με τον επαγγελματικό τουρισμό, εσωτερικό ή εξωτερικό.

Και ενώ αυτή η προσέγγιση στη διάκρισή τους αποτελεί καθοριστικής σημασίας κριτήριο για την εξέταση του εκθεσιακού τουρισμού, εν τούτοις η έκθεση χαρακτηρίζεται όχι μόνο από τους επισκέπτες της αλλά και από τους εκθέτες που την αποτελούν. Έτσι, παράλληλη προέλευση εκθετών και επισκεπτών από συγκεκριμένο τόπο, περιφέρεια, χώρα ή από όλο τον κόσμο, κάνει πιο σύνθετη τη διάκριση των εκθέσεων.

Η πρόκληση ή ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος του επισκέπτη μέσω των εμπορικών εκθέσεων, τις καθιστούν φορείς εκσυγχρονιστικών εμπορικών τρόπων συνδιαλλαγής. Οι διεθνείς εμπορικές εκθέσεις συμβάλλουν στην ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των χωρών, που μέσω των εκθετών τους συμμετέχουν. Οι εκθέτες προϊόντων ή υπηρεσιών που συμμετέχουν ατομικά είτε συλλογικά σε μια διεθνή έκθεση, προβάλλουν έμμεσα και τη χώρα τους. Είναι φυσικά αυτονόητο, πως εφόσον τούτο γίνεται συνειδητά, φέρνει καλύτερα αποτελέσματα. «Αυτή η γενικότερη εικόνα που σχηματίζει ο

επισκέπτης της έκθεσης για μια χώρα, έχει άμεση επίδραση στο να την καταστήσει επιθυμητό ή μη, εμπορικό και τουριστικό προορισμό».

Με το σκεπτικό αυτό, που εφαρμόζεται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα από τον Ο.Π.Ε. (Οργανισμός Προώθησης Εξαγωγών), μπορεί μια χώρα να δέχεται εκθεσιακό τουρισμό σε επίπεδο εκθέσεων διεθνούς ενδιαφέροντος και παράλληλα, μέσω εκθεσιακών εκδηλώσεων της αλλοδαπής, να προβάλλει το τουριστικό της προϊόν.

Έτσι, η πραγματοποίηση εκθέσεων διεθνούς χαρακτήρα σε μια χώρα, της προσδίδει άμεσα τουριστικό οικονομικό όφελος, ενώ η συμμετοχή εκθετών εθνικών προϊόντων στην αλλοδαπή, της προσδίδει πιθανότητα μεσοπρόθεσμης ή μακροπρόθεσμης επένδυσης – επένδυσης που δεν αποτιμάται φυσικά μόνο στα επιχειρησιακά οφέλη των παραγωγών της.

4.2. Ο εκθεσιακός τουρισμός σαν μια δυναμικά ανερχόμενη μορφή του επαγγελματικού τουρισμού

Αποτελεί πλέον κοινή αντίληψη ότι απ' όλες τις επιμέρους δραστηριότητες του επικοινωνιακού Marketing, οι εκθέσεις αποτελούν την πιο αποτελεσματική. Αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης είναι η δυναμική αύξηση του αριθμού αλλά και της ποιότητας των πραγματοποιούμενων εκθέσεων την τελευταία δεκαετία.

Η μέση ετήσια αύξηση των μεγάλων εκθέσεων, που πραγματοποιήθηκαν στις χώρες της Ε.Ο.Κ. για τα χρόνια 1980-1988, εμφανίζεται για μεν τη χώρα μας η οποία έχει τη «μερίδα του λέοντος», της τάξης περίπου του 18%, για δε τις υπόλοιπες της τάξης του 7% περίπου.

Παράλληλα έχει αυξηθεί με αντίστοιχους ρυθμούς ο αριθμός των μετακινούμενων εκθετών και επισκεπτών. Οι τελευταίοι αποτελούν μια νέα σταθερά αυξανόμενη αγορά του επαγγελματικού τουρισμού.

5. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1. Το πρόβλημα της «τουριστικής Αθήνας»

Η δεκαετία του 1980 άρχισε για την «τουριστική Ελλάδα» με δυσοίωνα μηνύματα. Η δεκαετία του '70 που κατέστησε τη χώρα μας, «the darling of the market» δεν υπάρχει πια και μαζί με αυτήν δεν υπάρχουν και οι συνθήκες που τη δημιούργησαν.

Ο ανταγωνισμός σε διεθνές επίπεδο γίνεται οξύς. Ο εσωτερικός ανταγωνισμός περιοχών αλλά και μεμονωμένων τουριστικών παραγωγών, το ίδιο. Μέσα σε αυτό το κλίμα προσθέτονται νέες ξενοδοχειακές μονάδες και πολλά «παραξενοδοχειακά» καταλύματα, επίσημα και ανεπίσημα, ενώ την ίδια στιγμή η γενικότερη υποδομή δεν ακολουθεί την αντίστοιχη αύξηση του δυναμικού κλινών και καταλυμάτων. Κυρίως, την ίδια στιγμή η εμφάνιση της «τουριστικής Ελλάδας» στη διεθνή αγορά ακολουθεί μια υποτονικότητα υπαγορευμένη από το γενικότερο πρόγραμμα λιτότητας.

Το πρόβλημα της «τουριστικής Αθήνας» προηγήθηκε και σηματοδότησε σε κάποιο βαθμό τις μελλοντικές εξελίξεις. Από το τέλος της δεκαετίας του '70 παρουσιάστηκε στον ορίζοντα κάμψη της κίνησης της Αθήνας, που αποδίδεται στους παρακάτω λόγους και αιτίες.

(α) Μετατόπιση του ενδιαφέροντος από την οργανωμένη περιήγηση πολιτιστικού ενδιαφέροντος σε τουρισμό διακοπών.

(β) Βιολογική γήρανση εκείνου του τμήματος της τουριστικής αγοράς μας που θα επιθυμούσε ουσιαστική και όχι επιφανειακή γνωριμία με την πολιτιστική κληρονομιά μας.

(γ) Δημιουργία αεροδρομίων σε επιμέρους τόπους τουριστικών προορισμών της χώρας μας για πτήσεις «charters» (π.χ. νησιά). Το τελευταίο αποστέρησε από την Αθήνα ικανό αριθμό τουριστών που επιθυμούσαν συνδυασμό πολιτιστικής Αθήνας και διακοπές του τύπου «ήλιος – θάλασσα – χαρά».

(δ) Οι υπηρεσίες μεταφοράς, τόσο σε επίπεδο πτήσεων εσωτερικών δρομολογίων όσο και σε επίπεδο και ποιότητα θαλάσσιας μεταφοράς από την Αθήνα σε επιμέρους τουριστικούς προορισμούς, δεν ήταν ούτε και είναι ικανοποιητική. Αυτό σε συνδυασμό με την τουριστική αιχμή αλλά και την ποιότητα υποδομής στο αεροδρόμιο της Αθήνας και στο κεντρικό λιμάνι του Πειραιά αποκάρδιωνε αυτούς που επιθυμούσαν το συνδυασμό αυτό.

(ε) Τα γνωστά περιβαλλοντικά προβλήματα της Αθήνας, που είναι και πολλά αλλά και σημαντικά, μεγεθύνονται από τους ανταγωνιστές μας.

(στ) Η αρχή της Αθηναϊκής κρίσης συμπίπτει με την αποπεράτωση και ένταξη στο ξενοδοχειακό δυναμικό της Αθήνας, τουλάχιστον τεσσάρων μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων.

Ο ανταγωνισμός των μονάδων αυτών μετατοπίζεται κύρια – και ευτυχώς όχι αποκλειστικά – σε ανταγωνισμό παροχής επισιτιστικών υπηρεσιών (δεξιώσεις, γάμοι, αρραβώνες, γαστρονομικές λιχουδιές ποιότητας), σε ενοικιάσεις χώρων τους για εκθέσεις, σεμινάρια, διαλέξεις κ.λ.π., καθώς και σε ανάληψη τροφοδοσίας σε «κατ' οίκον» δεξιώσεις. Δηλαδή ανταγωνισμός σε πεδίο τοπικής αγοράς.

Και ενώ τα συμπτώματα της «ασθένειας» επιταχύνονται και εμφανίζουν πτώση τη μέση κατά κεφαλή τουριστική δαπάνη, με την Αθήνα πλέον να αντιμετωπίζει συρρίκνωση της τουριστικής της κίνησης ποσοτικά αλλά και ποιοτικά, η αντίστοιχη προσαρμογή τόσο της πολιτείας όσο και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας καθυστερεί.

5.2. Προϋποθέσεις ανάπτυξης του επαγγελματικού τουρισμού

Ο επαγγελματικός τουρισμός, με τις επιμέρους μορφές του που σχετίζονται με το συγκεκριμένο ταξιδιωτικό σκοπό, αποτελεί επιλεκτικό τουρισμό, τουρισμό που χαρακτηρίζεται από την πραγματοποίηση υψηλής τουριστικής δαπάνης.

Οι τουρίστες επαγγελματίες δεν προσφέρουν μόνο την ποιότητα αλλά την αναζητούν σε κάθε της μορφή και πτυχή. Και την αναζητούν – η καλύτερα την απαιτούν – εφόσον έχουν τη διάθεση αλλά και την δυνατότητα να την πληρώσουν ανάλογα.

Οι περισσότερες από τις προϋποθέσεις ανάπτυξης του επαγγελματικού τουρισμού είναι κοινές και για τις τρεις κυριότερες μορφές του ομαδικού επαγγελματικού τουρισμού.

1. Ασφάλεια, κοινωνική ειρήνη, σταθερή πολιτική κατάσταση

Η προϋπόθεση αυτή είναι γενική και αφορά τον τουρισμό στο σύνολό τους, δεδομένου ότι συνδέεται με το γενικότερο περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί και αναπτύσσεται. Και είναι πράγματι ευαίσθητος ο τουρισμός γιατί επηρεάζεται και από το κοινωνικό αλλά και το πολιτικό περιβάλλον.

2. Συνεδριακή και εκθεσιακή υλικοτεχνική υποδομή

Η άρτια και εξειδικευμένη υποδομή αποτελεί το βασικό κριτήριο που εξετάζεται πάντα με ιδιαίτερη σχολαστικότητα από το φορέα που θα πραγματοποιήσει το συνέδριο ή την έκθεση αντίστοιχα. Η συγκεκριμένη αυτή υποδομή μπορεί να προσφέρεται είτε

ενταγμένη στην ξενοδοχειακή μονάδα, είτε σε αυτόνομα συνεδριακά και εκθεσιακά κέντρα. Το δεύτερο δεν αποκλείει το πρώτο, προφανώς το συμπληρώνει, με την έννοια ότι τα αυτόνομα κέντρα καλύπτουν ανάγκες σημαντικότερου μεγέθους – συνεδρίου και έκθεσης – από τα μεγέθη που μια ξενοδοχειακή μονάδα κατά τεκμήριο μπορεί να καλύψει.

3. Ξενοδοχεία υψηλών προδιαγραφών με ανάλογες υπηρεσίες και αξιοθέατα σε κοντινές σχετικά αποστάσεις.

Η ποιότητα του τουρισμού αυτού απαιτεί και την ανάλογη προσφορά υπηρεσιών που σχετίζονται όχι μόνο με την παραμονή αλλά και κάθε πρόσθετη υπηρεσία που την καθιστά πιο αποτελεσματική και πιο ευχάριστη.

4. Εύκολη πρόσβαση από τη χώρα εκκίνησης

Είναι πολύ σημαντικό η μετακίνηση να είναι ευχάριστη και ξεκούραστη. Αυτό σημαίνει πολλά πράγματα, κυρίως όμως :

- (α) αποφυγή, όπου είναι δυνατός, αλλαγών αεροσκαφών και ενδιάμεσων στάσεων. Αυτό αποδεικνύει πως ευνοούνται προορισμοί με απευθείας συνδέσεις.
- (β) συνέπεια στην τήρηση δρομολογίων και παροχή υπηρεσιών υψηλού επιπέδου κατά τη διάρκεια της πτήσης.
- (γ) άνετη εξυπηρέτηση από τις υπηρεσίες εδάφους των αεροδρομίων κατά την άφιξη και αναχώρηση. Αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία όταν πρόκειται για ομαδική διακίνηση.
- (δ) χρονοαπόσταση μεταξύ του τόπου ή της χώρας προέλευσης και του τόπου προορισμού του κύριου όγκου των επισκεπτών.

5. Γενικότερη υποδομή του τόπου υποδοχής

Θεωρείται προϋπόθεση πρωταρχικής σημασίας αυτή που σχετίζεται με το συγκοινωνιακό δίκτυο, με τις επικοινωνίες, με την ποιότητα όλων γενικά των προσφερόμενων υπηρεσιών (ταξιδιωτικές υπηρεσίες, ψυχαγωγία, ευχάριστο φυσικό και δομημένο περιβάλλον, κ.α.). Επίσης δεν θεωρείται μικρότερης σημασίας η ποιότητα των κατοίκων και κυρίως αυτών που έρχονται σε άμεση επαφή με τους τουρίστες αυτής της κατηγορίας.

6. Ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες

Οι κλιματολογικές συνθήκες χωρίς να αποτελούν καθοριστικό παράγοντα – προϋπόθεση επιλογής την ευνοούν. Η χώρα μας ως προς το κλίμα της θεωρείται ιδιαίτερα προνομιούχος. Το γεγονός πως οι επιμέρους τουριστικοί προορισμοί της εμφανίζουν διάσπορά – με έστω μικρές κλιματολογικές αποκλίσεις – της επιτρέπουν να στηρίζει επιμέρους προγράμματα προβολής, ιδιαίτερα όταν συνδυάζουν και την απαραίτητη υποδομή αλλά και ποικιλία φυσικών και πολιτιστικών ιστορικών, θρησκευτικών αξιοθεάτων.

7. Η εικόνα (image) που έχει καθιερώσει ή χώρα ή ο τόπος προορισμού

Η προϋπόθεση αυτή αναφέρεται στην όλη εικόνα που έχει δημιουργήσει ο τόπος, σαν τόπος υποδοχής και διενέργειας συνεδρίων και εκθέσεων και που έχει φυσικά καταφέρει να την προβάλλει στις αντίστοιχες αγορές.

Σε ότι αφορά τι εκθέσεις, θα πρέπει να συμπληρώσουμε ότι η επιτυχής και επαναλαμβανόμενη διενέργειά τους σε ένα τόπο καθιερώνει «θεσμό».

Θεωρείται επίσης αυτονόητο πως και για το συνεδριακό τουρισμό, βασικό στοιχείο κάθε προσπάθειας προβολής του τόπου θα πρέπει να είναι η προβολή των χαρακτηριστικών του.

8. Η χώρα ή ο τόπος προορισμού να είναι γνωστός και να θεωρείται “in” (της μόδας)

Αυτό θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό όταν πρόκειται για ταξίδια κινήτρων. Ένα τέτοιο ταξίδι δε θα πρέπει απλώς να πετύχει από κάθε άποψη και να ικανοποιήσει απόλυτα τους συμμετέχοντες, αλλά θα πρέπει και ο προορισμός του να εντυπωσιάσει πριν και να παραμείνει ανεξίτηλος μετά. Θα πρέπει να «φαντάζει».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ

2. ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

2.2. Ιστορική ανασκόπηση – Τάσεις και προοπτικές

2.3. Τα χαρακτηριστικά και οι αρχές του αειφόρου τουρισμού

2.4. Η δυνατότητα εφαρμογής των αρχών του αειφόρου τουρισμού

3. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

3.2. Τα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού

4. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ Ή ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ – ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

5. ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

6. ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ*Γενικά*

Είναι αναμφισβήτητο ότι ο τουρισμός έχει θετικές οικονομικές επιδράσεις και δημιουργεί μια πληθώρα ωφέλιμων επιδράσεων σε ορισμένους οικονομικούς δείκτες όπως στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, στο εισόδημα, στην απασχόληση, στα φορολογικά έσοδα κ.λ.π., ενώ συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη των τουριστικών χωρών.

Ειδικότερα στα πλαίσια της Ελλάδας η σημασία και η σπουδαιότητα του τουρισμού προσδιορίζεται από τις παρακάτω κύριες διαπιστώσεις :

- Ο τουρισμός στην Ελλάδα απασχολεί το 11% του ενεργού πληθυσμού, ενώ το 40% του συνολικού πληθυσμού επηρεάζεται άμεσα ή έμμεσα και λίγο ή πολύ από τον τουρισμό.
- Ο τουρισμός είναι η πιο συναλλαγματοφόρα πηγή για την Εθνική Οικονομία και δίδει την οικονομική δυνατότητα στην πολιτεία να καλύπτει με το τουριστικό συνάλλαγμα, που αντιπροσωπεύει το 35% των αδήλων πόρων, μέρος των συναλλαγματικών της παθητικών.
- Ο τουρισμός είναι μια από τις μεγαλύτερες παγκόσμιες βιομηχανίες και πολύ σύντομα θα γίνει η μόνη μεγαλύτερη βιομηχανία και για την Ελλάδα η βιομηχανία αυτή θα είναι η μόνη ανταγωνιστική, λόγω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει, και η μόνη που θα αντιμετωπίσει επιτυχώς τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης.
- Ο τουρισμός αναπτύσσεται σε τόπους / τουριστικούς προορισμούς όπου καμιά άλλη οικονομική δραστηριότητα θα μπορούσε να αναπτυχθεί και αυξάνει το εισόδημα του ντόπιου πληθυσμού (άγονα νησιά, ορεινές περιοχές, παραθαλάσσιες περιοχές χωρίς παραγωγική δραστηριότητα κ.λ.π.).
- Ο τουρισμός συμβάλλει στην ανάπτυξη και άλλων κλάδων της παραγωγικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- Ο τουρισμός είναι ένα παράθυρο στον κόσμο που φέρνει σε επαφή τους λαούς και τις φυλές, τα ήθη και τα έθιμα, τις κοινωνίες και τους πολιτισμούς και συντελεί έτσι στην κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη.

Είναι όλα αυτά και κάνει όμως όλα αυτά ο τουρισμός; Αναμφίβολα ναι. Αλλά οι φορείς του τουρισμού, δημόσιοι και ιδιωτικοί, ξέχασαν ή παρέβλεψαν ή αδιαφόρησαν για την αλήθεια

του «ουδέν καλόν αμιγές κακού» και για το αναμφισβήτητο καλό του τουρισμού αγνόησαν το επίσης αναμφισβήτητο κακό του. Έτσι για μια οποιαδήποτε τουριστική ανάπτυξη «τα έδωσαν όλα». Αποτέλεσμα αυτής της συχνά σκόπιμης και συμφεροντολογικής ή τουλάχιστον ανεύθυνης συμπεριφοράς, ήταν να παραβλεφθούν οι δυσμενείς επιδράσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον (στα οικοσυστήματα και στους φυσικούς πόρους), στο πολιτιστικό περιβάλλον (στα μνημεία και στους αρχαιολογικούς χώρους και στη λοιπή πολιτιστική κληρονομιά), στο ανθρωπογενές περιβάλλον (στην τοπική αρχιτεκτονική και στα παραδοσιακά κτίσματα), στις τοπικές κοινωνίες και στο ντόπιο πληθυσμό (στα ήθη και έθιμα, στη νοοτροπία), ακόμη και στην οικονομία (στον αποπροσανατολισμό της οικονομίας στις πληθωριστικές πιέσεις, στην μονόπλευρη ανάπτυξη και εγκατάλειψη άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων, στις περιφερειακές ανισότητες).

Η ραγδαία τουριστική ανάπτυξη, που επέβαλε το τουριστικό boom μετά το 1950, σε πολλές περιπτώσεις, δυστυχώς, ήταν τόσο άναρχη, αυθαίρετη και απρογραμματίστη που ο τουρισμός έγινε μέσο ληστρικής εκμετάλλευσης του ανθρώπου, του περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς και αντικείμενο εκμετάλλευσης εκ μέρους μερίδας επιχειρηματιών προς ίδιο και μόνο όφελος, ενώ σιγά – σιγά στην τουριστική δραστηριότητα ξεχάστηκε η ανθρωπρέπεια του τουρισμού και η φιλοξενία.

Μπροστά σε αυτή την εξέλιξη υπήρξε μια έντονη αντίδραση σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσω του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (World Tourism Organization) και του προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (United Nations Environmental Program) και σε ευρωπαϊκό επίπεδο μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης και μια υποτονική αντίδραση (από υποχρέωση συμμόρφωσης προς τις οδηγίες της ΕΕ), σε εθνικό επίπεδο.

Οι κυριότερες εκφράσεις αυτής της αντίδρασης ήταν :

- Ο επαναπροσδιορισμός της σχέσης Περιβάλλοντος και Τουρισμού.
- Η λήψη μέτρων για μια τουριστική ανάπτυξη που θα είναι ορθολογική, προγραμματισμένη, ελεγχόμενη και αειφορική.
- Η χάραξη τουριστικής πολιτικής με κέντρο τον άνθρωπο σαν παραγωγό και σαν καταναλωτή τουριστικών προϊόντων.
- Η οικονομική και πληροφοριακή υποστήριξη και προώθηση των φιλικών προς το περιβάλλον εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Η μελέτη, ο υπολογισμός και η γνωστοποίηση του τουριστικού κόστους με μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων για κάθε τουριστική δόμηση.

Την αντίδραση των παραπάνω φορέων συνεπικούρησε και η αντίδραση των ίδιων των τουριστών της οποίας οι κυριότερες εκφράσεις ήταν :

- Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των τουριστών και το ενδιαφέρον τους για την ποιότητα του περιβάλλοντος των τουριστικών προορισμών.
- Η αλλαγή της τουριστικής συμπεριφοράς και η στροφή προς τις ηπιότερες και φιλικές προς το περιβάλλον εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- Το αυξημένο ενδιαφέρον για την υγεία και η προσπάθεια αποφυγής των περιβαλλοντικών κινδύνων κατά τη διάρκεια των τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Η αυξημένη ζήτηση φυσικών και αυθεντικών τουριστικών προϊόντων και η αποφυγή των προϊόντων του μαζικού τουρισμού.

Οι παραπάνω αντιδράσεις, δεν είναι δυστυχώς ούτε αρκετές ούτε ικανές να επιλύσουν ή να περιορίσουν το πρόβλημα των δυσμενών επιδράσεων του τουρισμού στο περιβάλλον, το οποίο με την πάροδο του χρόνου μεγαλώνει αφού «ο σύγχρονος τουρισμός πραγματοποιείται, βαθμιαία μεν αλλά σταθερά ολοένα και περισσότερο σε μαζική βάση και το γεγονός αυτό από μόνο του δεν μπορεί παρά να συνεπάγεται ανεπιθύμητες κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις».

1. Ο ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

Αειφόρος (από το αεί + φέρω) σημαίνει αυτόν που μπορεί πάντοτε να δίνει (να φέρει). Αειφόρο π.χ. περιβάλλον σημαίνει που μπορεί να δώσει στις μελλοντικές γενεές αυτό που δίνει στις σύγχρονες. Το περιβάλλον δηλαδή που παραμένει βιώσιμο, που αναπαράγει συνεχώς τους πόρους του με τέτοιο τρόπο ώστε να τους απολαμβάνουν οι κάτοικοί του και σήμερα και αύριο.

Αειφορική ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που πραγματοποιείται για να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες του παρόντος, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους.

Συνεκδοχικά αειφορική τουριστική ανάπτυξη σημαίνει την ανάπτυξη π.χ. ενός τουριστικού προορισμού (για να ικανοποιήσει τις τουριστικές ανάγκες των τουριστών που τον επισκέπτονται) η οποία πραγματοποιείται χωρίς να καταστρέφεται το ευρύτερο περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό κ.λ.π.) ή οι πόροι του τουριστικού προορισμού (που προσέλκυαν τους τουρίστες) και έτσι να μπορούν μελλοντικά και άλλοι τουρίστες να προσελκυστούν και να απολαύσουν εξίσου καλά και το περιβάλλον και τους πόρους του.

Αειφόρος τουρισμός είναι κάθε μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται αειφορικά, σύμφωνα δηλαδή με την αρχή της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης. Είναι κάθε μορφή τουρισμού που δεν βλάπτει, υποβαθμίζει ή καταστρέφει το περιβάλλον του τουριστικού προορισμού (φυσικό, πολιτιστικό, κοινωνικό, οικονομικό) και δεν εξαντλεί ή αλλοιώνει τους πόρους του. Ο πολιτιστικός π.χ. τουρισμός, ο τουρισμός υπαίθρου, ο αγροτικός τουρισμός κ.λ.π. αν ακολουθούν τις αρχές της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης, αποτελούν αειφορικές μορφές τουρισμού.

Έτσι ο όρος *αειφόρος τουρισμός* δεν υποδηλοί μια ορισμένη, ανεξάρτητη και σαφώς διακριτική εναλλακτική μορφή τουρισμού, αλλά ένα δόγμα τουριστικής ανάπτυξης που μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες σχεδόν τις μορφές τουρισμού.

1.2. Ιστορική ανασκόπηση – Τάσεις και προοπτικές

Η ιδέα του αειφόρου τουρισμού γεννήθηκε στο τέλος της δεκαετίας του 1980 και αναπτύχθηκε από επιστήμονες του τουρισμού και του περιβάλλοντος της Κεντρικής Ευρώπης που αναζητούσαν τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων που δημιουργήσε ο μαζικός τουρισμός στις Άλπεις και στις παράκτιες περιοχές των χωρών της Μεσογείου²⁵. Αμέσως μετά η ιδέα της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης υιοθετήθηκε από όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου.

Σήμερα η ιδέα του αειφόρου τουρισμού θεωρείται σαν το πιο σωστό σύστημα τουριστικού σχεδιασμού και τουριστικής ανάπτυξης, αλλά σαν καινούρια ιδέα δεν έχει επαρκώς δοκιμαστεί στην πράξη, πλην λίγων εξαιρέσεων (Αυστρία, Αυστραλία, Καναδάς, Τέξας των ΗΠΑ κ.λ.π.) και τα αποτελέσματά της δεν έχουν ακόμη μετρηθεί.

Σαν καινούρια επίσης ιδέα έχει επικριθεί από πολλούς ερευνητές που διατυπώνουν επιφυλάξεις ως προς η δυνατότητα αλλά και τη σκοπιμότητα εφαρμογής της, ως προς τις προϋποθέσεις εφαρμογής της και ως προς τους υπεύθυνους φορείς που θα την εφαρμόσουν στην πράξη.

Αλλά παρά τα μη ορατά αποτελέσματα και τις επικρίσεις που δέχεται η ιδέα της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης υιοθετήθηκε και από τους διεθνείς φορείς τουρισμού (ΟΗΕ – ΟΟΣΑ – ΕΕ) και από τους Εθνικούς φορείς τουρισμού, οι οποίοι και χρηματοδοτούν προγράμματα έρευνας, μελέτης και εφαρμογής του αειφόρου τουρισμού, προληπτικά και κατασταλτικά. Προληπτικά για να ενθαρρύνουν την αειφορική τουριστική

²⁵ Lane B. "Tourism strategies and Rural Development" Note to the secretariat of Tourism Committee of OECD, Paris 1992.

ανάπτυξη σε περιοχές όπου αρχίζει για πρώτη φορά η τουριστική ανάπτυξη και κατασταλτικά σε περιοχές όπου επικρατεί ο μαζικός τουρισμός, ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη των εναλλακτικών αειφορικών μορφών τουρισμού.

1.3. Τα χαρακτηριστικά και οι αρχές του αειφόρου τουρισμού

Τα εξ ορισμού χαρακτηριστικά και οι αρχές εφαρμογής του αειφόρου τουρισμού όπως έχουν να διατυπωθούν από διάφορους μελετητές είναι :

- Ο αειφόρος τουρισμός δεν περιορίζεται σε ορισμένες μόνο μορφές τουρισμού αλλά σε κάθε τουριστική δραστηριότητα.
- Δεν απαιτεί μεγάλες επενδύσεις και δεν ζημιώνει αλλά συμπληρώνει τις κρατούσες πρακτικές τουριστικής ανάπτυξης.
- Δεν αποκλείει κάποια αλλαγή του περιβάλλοντος ούτε μια ξαφνική εγκατάλειψη από όλες τις μέχρι τούδε τουριστικές δραστηριότητες. Δέχεται τις αλλαγές που προκαλούν οι τουριστικές δραστηριότητες αρκεί να μην βλάπτουν τα κύρια στοιχεία του τουρισμού (τουρίστες – περιβάλλον τουριστικού προορισμού – ντόπιος πληθυσμός και εμπλεκόμενοι στο τουριστικό κύκλωμα).
- Εξασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ των παραπάνω στοιχείων ώστε να μην ωφελείται το ένα εις βάρος του άλλου.
- Δεν δέχεται το δόγμα του μεγάλου μεγέθους και της μεγάλης δραστηριότητας.
- Υποστηρίζει ότι κάθε τουριστική ανάπτυξη σε κάθε περιοχή πρέπει να προσαρμόζεται στην ιδιαιτερότητα της τοποθεσίας, στη θέση της, στην ομορφιά της και στον πολιτισμό της και να μην έχει συσσωρευτικές διαχρονικές δυσμενείς συνέπειες.
- Δεν δέχεται τα βραχυχρόνια οφέλη για τους λίγους σε βάρος των μακροχρόνιων για τους πολλούς και πρεσβεύει ότι οι ανάγκες του παρόντος πρέπει να αντιμετωπίζονται χωρίς να μειώνουν την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να αντιμετωπίσουν τις δικές τους.
- Προσπαθεί να περιορίσει το λεγόμενο τουριστικό κόστος και συγκεκριμένα το οικονομικό, το κοινωνικό, το πολιτιστικό και το περιβαλλοντικό κόστος, το οποίο εκφράζεται με τις αντίστοιχες δυσμενείς επιπτώσεις²⁶.
- Βασική αρχή του αειφόρου τουρισμού είναι η αρχή της χωρητικότητας, η οποία ορίζεται ως το μέγεθος του τουριστικού φορτίου που μπορεί να «σηκώσει» μια τουριστική περιοχή χωρίς να διαταραχθεί η περιβαλλοντική, κοινωνική, πολιτιστική και η οικονομική ισορροπία της τοπικά και χρονικά.

²⁶ Καραχοντζίτης Δ. – Σφακιανάκης Κ. «Αειφόρος Τουρισμός», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Τεύχος Ιουλίου 1993.

1.4. Η δυνατότητα εφαρμογής των αρχών του Αειφόρου Τουρισμού

Σε θεωρητικό πλαίσιο το δείγμα της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης γίνεται ευρύτερα δεκτό παρά τις διατυπωμένες επιφυλάξεις. Όλοι οι εμπλεκόμενοι στο τουριστικό κύκλωμα δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς αλλά και οι επιστήμονες τουρισμού και περιβάλλοντος συμφωνούν ότι για να διατηρήσει ο τουρισμός την ιδιότητά του σαν κοινωνικού αγαθού και σαν μέσο ανάπτυξης των τουριστικών περιοχών, πρέπει να αντιμετωπιστούν οι δυσμενείς επιδράσεις που είχε η απρογραμματίστη, μη ελεγχόμενη και βεβιασμένη τουριστική ανάπτυξη στο ευρύτερο περιβάλλον των τουριστικών προορισμών. Και ότι ένα καλό εργαλείο της αντιμετώπισης αυτής είναι το δόγμα του αειφόρου τουρισμού.

Όμως η αρχή της αειφορίας διατυπώθηκε μόλις τα τελευταία δέκα χρόνια και ενώ είχε συντελεστεί το μεγαλύτερο μέρος της σημερινής τουριστικής ανάπτυξης, που δεν ήταν φυσικά η αειφορική ανάπτυξη. Και γεννάται το ερώτημα. Τι μπορεί να κάνει ο αειφόρος τουρισμός για μια κορεσμένη τουριστικά περιοχή, που η ανάπτυξή της έγινε ανεξέλεγκτα, χωρίς σχεδιασμό, χωρίς να ληφθούν υπόψη οι ανάγκες του ντόπιου πληθυσμού και οι ανάγκες του περιβάλλοντος; Δυστυχώς ο αειφόρος τουρισμός δεν μπορεί να κάνει πολλά πράγματα. Αλλά οπωσδήποτε κάτι μπορεί να κάνει. Γιατί η τουριστική ανάπτυξη ποτέ δεν σταματά. Ακόμη και στις κορεσμένες περιοχές. Και η περαιτέρω ανάπτυξη πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τις αρχές του αειφόρου τουρισμού. Αρκεί η πολιτεία να παρέμβει δυναμικά. Να αναπτύξει δηλαδή μια αειφορική τουριστική πολιτική και να την επιβάλλει. Απαραβίαστα και «χωρίς παράθυρα». Υπάρχει ακόμη και η περίπτωση να αναπτυχθεί μια «παρθένα» περιοχή σε τουριστικό προορισμό. Στην περίπτωση αυτή είναι ευκολότερη η εφαρμογή των αρχών του αειφόρου τουρισμού. Η επέμβασή του θα αποτρέψει τις χρονοχωρικές τουριστικές υπερσυγκεντρώσεις αφού η αρχή της χωρητικότητας δεν τις επιτρέπει.

Γενικότερα ο αειφόρος τουρισμός επιδιώκει σε ένα βεβαρημένο τουριστικό παρόν να περιορίσει τις περαιτέρω δυσμενείς επιδράσεις του τουρισμού, να αποτρέψει τη γένεση τέτοιων επιδράσεων στο μέλλον και για τις εν δυνάμει τουριστικές περιοχές να εξασφαλίσει την αειφορική τους τουριστική ανάπτυξη.

2. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Το οικολογικό πρόβλημα που εμφανίστηκε τα τελευταία χρόνια με τη διαφοροποίηση του περιβάλλοντος δεν άφησε αδιάφορο τον άνθρωπο που στην προσπάθειά του για καλύτερη ζωή προσπαθεί να περιορίσει την υποβάθμιση του περιβάλλοντός του λαμβάνοντας τα κατάλληλα κατά περίπτωση μέτρα. Ο τουρισμός συνυφασμένος με το περιβάλλον δε θα μπορούσε να μη συμβάλλει προς την κατεύθυνση αυτή.

Οικολογικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που αναπτύσσεται στο φυσικό περιβάλλον και ιδιαίτερα σε περιοχές που χαρακτηρίζονται ως υψηλής οικολογικής αξίας, προστατευόμενες ή μη.

Έτσι δημιουργήθηκαν προγράμματα τουριστικών μετακινήσεων με σκοπό να διαπιστωθούν βλάβες του περιβάλλοντος αλλά και να το προστατέψουν. Πέρα από την προστασία, ο οικολογικός τουρίστας μπορεί να δραστηριοποιηθεί σε πεζοπορίες, αναρριχήσεις, υποβρύχιες παρατηρήσεις, κανό, καγιάκ και ορειβατικό σκι. Ο οικολογικός τουρισμός έχοντας σαν πελάτες τους ανά τον κόσμο οικολόγους προσπαθεί να διευρύνει την πελατεία του ευαισθητοποιώντας και άλλα άτομα προς τη μορφή αυτή του τουρισμού αλλά και γενικά στο οικολογικό πρόβλημα.

Χρειάζεται όμως και την ανάλογη υποδομή, όπως η χάραξη μονοπατιών, χαρτογράφηση των περιοχών, αναστύλωση παλιών κτισμάτων λαϊκής αρχιτεκτονικής και παλιών γεφυριών, να γίνουν παρατηρητήρια για την καλύτερη παρατήρηση της χλωρίδας και της πανίδας και να εκπαιδευτούν κατάλληλα άτομα που θα προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στους τουρίστες της εναλλακτικής αυτής μορφής τουρισμού.

2.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

Ο οικοτουρισμός είναι γνωστός και με άλλα ονόματα, όπως οικολογικός τουρισμός, περιβαλλοντικός τουρισμός και φυσιολατρικός τουρισμός και με διάφορους επιθετικούς προσδιορισμούς όπως ήπιος, μαλακός, πράσινος κ.λ.π., που αποδίδονται και σε άλλες μορφές τουρισμού.

Για να οριστεί και καταταχθεί ικανοποιητικά πρέπει πρώτα να κατανοηθούν οι έννοιες του εναλλακτικού τουρισμού, της αειφορικής ανάπτυξης και του αειφόρου τουρισμού και η έννοια του τουρισμού υπαίθρου. Γιατί αυτές οι έννοιες είναι επάλληλες ή υπάλληλες με την έννοια του οικοτουρισμού και οι αντίστοιχοι ορισμοί εμπεριέχουν κοινά ή παρόμοια στοιχεία.

Ένας από τους αντιπροσωπευτικότερους ορισμούς του οικοτουρισμού είναι ο παρακάτω :

Οικοτουρισμός είναι μια αειφορική μορφή τουρισμού υπαίθρου που εστιάζεται στην απόκτηση εμπειριών και γνώσεων για τη φύση και ο οποίος διαχωρίζεται με τρόπο ώστε να είναι ήπιος, μη καταναλωτικός και τοπικά προσανατολισμένος. Αναπτύσσεται σε φυσικές περιοχές και πρέπει να συντελεί στη διατηρησιμότητα και στη συντήρηση αυτών των περιοχών.

2.2. Τα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό του οικοτουρισμού τα κυριότερα χαρακτηριστικά του είναι :

(1). Ο τουριστικός προορισμός, που είναι πάντοτε η φύση ή ο οίκος του ανθρώπου (από όπου πήρε και το όνομά του), δηλαδή το φυσικό περιβάλλον με όλα τα οικοσυστήματά του, τους φυσικούς πόρους και την άγρια ζωή που διαθέτει. Και πρέπει να τονιστεί ότι αυτό το περιβάλλον είναι το ανεπεξέργαστο, το αυθεντικό, το αμόλυντο και το ανόθευτο περιβάλλον. Το φυσικό περιβάλλον στην πρωτογενή «φυσική» μορφή του οποίου οι περιοχές δεν αλλοιώθηκαν από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Συγκεκριμένα οι τουριστικοί προορισμοί που προσελκύουν τους οικοτουρίστες είναι οι φυσικές περιοχές στις οποίες βρίσκονται :

- Τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους
- Οι παρθένοι και αμόλυντοι φυσικοί χώροι (βουνά, κοιλάδες, χαράδρες, φράγματα, ποτάμια, πηγές, οροπέδια, δάση κ.λ.π.)

- Τα σπήλαια, τα φαράγγια και οι παραδοσιακές γέφυρες
- Οι προστατευόμενες περιοχές (Εθνικά πάρκα, δρυμοί)
- Οι βοτανικοί κήποι, τα φυτώρια, οι βιολογικές καλλιέργειες και οι καλλιέργειες αρωματικών φυτών.
- Τα περάσματα πουλιών, οι χώροι κοινωνιών διαφόρων ζώων , τα κέντρα περίθαλψης αγρίων ζώων
- Οι τόποι που φιλοξενούν ιδιαίτερα και σπάνια χλωρίδα και πανίδα
- Οι υδροβιότοποι, τα δέλτα των ποταμών, οι λιμνοθάλασσες
- Οι εξωτικές, άγριες, απρόσιτες και «απάτητες» περιοχές
- Οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα μνημεία και τα αρχιτεκτονήματα της υπαίθρου
- Τα περιπατητικά μονοπάτια του περιπατητικού τουρισμού τα οποία έχουν χαραχθεί με σκοπό να περνούν από αξιοθέατα σημεία του φυσικού περιβάλλοντος κ.λ.π.

(2) Το ενδιαφέρον για το περιβάλλον του τουριστικού προορισμού

Το κυριότερο κίνητρο του οικοτουρισμού είναι η γνωριμία, η γνώση και η απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος των τουριστικών προορισμών. Αν αυτό το περιβάλλον αλλοιωθεί ή υποβαθμιστεί ή καταστραφεί θα πάψει πλέον να ελκύει τους οικοτουρίστες αλλά προ παντός θα χάσει την ταυτότητά του. Και κύριος σκοπός του οικοτουρισμού είναι να διαφυλαχθεί αυτό το κοινωνικό περιβάλλον όπως και μικροπεριβάλλοντα που βρίσκονται μέσα σε αυτό (κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό). Και η διαφύλαξη του περιβάλλοντος επιτυγχάνεται πρώτα με τη διατηρησιμότητά του και τη συντήρησή του. Διατηρησιμότητα ενός περιβάλλοντος σημαίνει τη διατήρησή του σε τέτοια κατάσταση ώστε να μπορεί να χρησιμοποιείται από τις παρούσες και τις μελλοντικές γενεές με τον ίδιο τρόπο. Να διατηρείται δηλαδή αειφορικό. Συντήρηση ενός περιβάλλοντος σημαίνει να συντηρείται μετά από κάθε χρήση για να είναι έτοιμο να επαναχρησιμοποιηθεί.

(3) Το ενδιαφέρον για τον τοπικό πληθυσμό

Ο οικοτουρισμός πρέπει πάντα να έχει τοπικό προσανατολισμό. Να διαχειρίζεται από τον ντόπιο πληθυσμό. Να αναπτύσσεται σε τοπική κλίμακα. Να βασίζεται στην τοπική υποδομή. Τα κέρδη του να περνούν στον ντόπιο πληθυσμό για να αυξήσουν το χαμηλό πράγματι εισόδημά του και εμμέσως να χρησιμοποιούνται για τη συντήρηση της τοπικής κοινωνίας και του τοπικού περιβάλλοντος.

Αν ο οικοτουρισμός περάσει στα χέρια τουριστικών επιχειρηματιών, τότε θα εμπορευματοποιηθεί, θα μεγεθυνθεί, θα γίνει καταναλωτικός και τα κέρδη του θα διαφεύγουν. Ο τοπικός πληθυσμός τότε, αν και βραχυχρόνια μπορεί να αποκτήσει οφέλη,

μακροχρόνια θα ζημιωθεί και ο ίδιος ο οικοτουρισμός θα μετατραπεί σε μια άλλη μορφή τουρισμού.

(4) Η αειφορία, η ηπιότητα και το μικρό μέγεθος

Εξ ορισμού ο οικοτουρισμός είναι αειφορικός. Ακολουθεί όλες τις αρχές της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης και το δόγμα του συμπίπτει με το δόγμα του αειφόρου τουρισμού. Και σαν μορφή του εναλλακτικού τουρισμού είναι επίσης ήπιος, μαλακός και αντιμαζικός. Δεν απαιτεί ιδιαίτερες ή πρόσθετες εγκαταστάσεις, χρησιμοποιεί την υπάρχουσα υποδομή, δεν διαταράσσει την τοπική ισορροπία και την αρμονία του τοπίου και δεν χρησιμοποιεί καταχρηστικά τους φυσικούς πόρους.

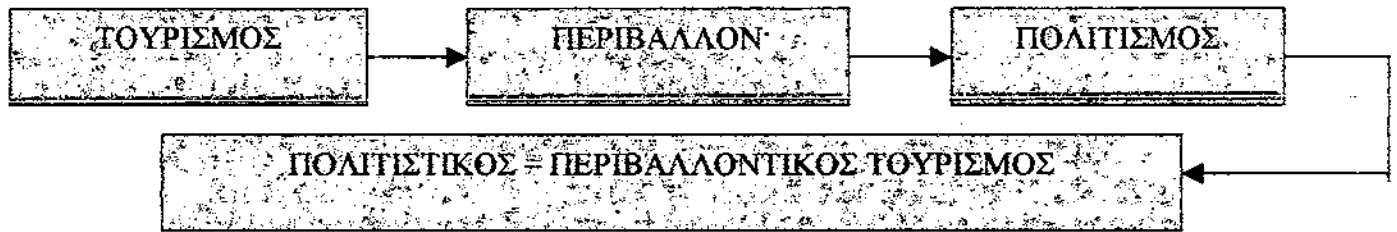
(5) Η γνωριμία με τη φύση, η απόκτηση γνώσεων για τη φύση και απαίτηση εμπειριών

Οι οικοτουρίστες είναι άνθρωποι που αγαπούν τη φύση, γι' αυτό και ο οικοτουρισμός ονομάζεται και φυσιολατρικός τουρισμός. Θέλουν να γνωριστούν με τη φύση, αν ο τρόπος ζωής τους και το περιβάλλον στο οποίο βρέθηκαν να ζουν, τους την αποστερεί. Θέλουν να μάθουν τη φύση. Να γνωρίσουν τους νόμους της. Θέλουν να αποκτήσουν εμπειρίες από την προσωρινή συμβίωσή τους με τη φύση. Δυστυχώς ο σημερινός τρόπος ζωής των ανθρώπων μέσα στα αστικά κέντρα, τους έχει απομακρύνει από τη φύση που είναι το σπίτι όλων των ανθρώπων. Οι νέες κυρίως γενιές έχουν γεννηθεί και ανατραφεί μέσα στο τεχνητό περιβάλλον των μεγαλουπόλεων και έχουν ελάχιστες γνώσεις για το φυσικό περιβάλλον. Ο οικοτουρισμός για αυτές τις γενικές αποτελεί φυγή προς τη φύση, απόδραση από το τεχνικό ανθρωπογενές ασφυκτικό και κουραστικό περιβάλλον και επιστροφή στις ρίζες του.

3. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ Ή ΣΥΜΒΙΩΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το ζητούμενο στον σύγχρονο μαζικό τουρισμό βρίσκεται στην αναζήτηση μιας συμβιωτικής σχέσης μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος, παρά την αντινομία που φαίνεται να περικλείει αυτή τη σχέση. Διότι, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, που ανάγονται στην τήρηση των εθνικών και διακρατικών νομοθεσιών και συνθηκών από όλους τους επιχειρηματικούς παράγοντες στον τουρισμό, η προστασία και η διάσωση του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι δυνατή.

Δεν είναι δε διόλου τυχαίο ότι πληθώρα διακρατικών οργανισμών αλλά και επιστημονικών οργανώσεων ταυτόχρονα την τελευταία δεκαεπενταετία έχει δημιουργήσει ένα νέο πλαίσιο, μέσα στο οποίο κινείται ο τουρισμός εσχάτως, που παρουσιάζει την ακόλουθη μορφή :

Ο τουρισμός έχει ως βασικές αρχές που διέπουν την όλη οργάνωση και λειτουργία του τις ακόλουθες :

- Σεβασμό των ιστορικών - αρχαιολογικών - λαογραφικών - θρησκευτικών στοιχείων και μνημείων και αποτροπή κάθε είδους φθοράς τους.
- Αναζήτηση νέων, «καθαρότερων» τεχνολογιών σε ότι αφορά τη θαλάσσια και εναέρια μεταφορά στη βάση διεθνών συνθηκών.
- Θέσπιση ολοένα και αυστηρότερων κριτηρίων νομοθετικού περιεχομένου σχετικά με την ανέγερση κτιρίων, με τις δασικές εκτάσεις, τους σύγχρονους βιολογικούς καθαρισμούς και τα αποχετευτικά δίκτυα.
- Ελαχιστοποίηση και τελικά εξάλειψη της φωτοχημικής ρύπανσης των μεγαλουπόλεων, η οποία καταστρέφει τόσο την αρχαιολογική όσο και την αρχιτεκτονική κληρονομιά μέσω νέων τεχνολογιών και διοικητικών μέτρων.
- Λήψη μέτρων ανάδειξης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος σε περιοχές μαζικής υποδοχής τουριστών, ούτως ώστε να μεταβληθούν ορθολογικά σε τουριστικούς πόρους μεγάλης σπουδαιότητας.

- ❑ Διατήρηση μέσω των περιβαλλοντικών μέσων προστασίας του κοινωνικού ιστού των τουριστικών περιοχών που οδηγούνται στην ανάπτυξη.
- ❑ Περαιτέρω επέκταση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες προσδίδουν νέο σημαντικό ενδιαφέρον στη λειτουργία επιχειρήσεων του τουριστικού χώρου, ενόψει των εξελίξεων των αρχών του επόμενου αιώνα.
- ❑ Εκτεταμένη αναδάσωση των πληγέντων από πυρκαγιά τουριστικών περιοχών, αφενός ως μέτρο αποκατάστασης της φυσικής ισορροπίας (μιας και η αναδάσωση αποτελεί μια από τις κύριες τεχνικές καταπολέμησης της διάβρωσης του εδάφους) και αφετέρου ως στοιχείο αξιοποίησης μιας περιοχής ως τουριστικού πόρου.
- ❑ Τέλος, διατήρηση και επέκταση των ειδικών μορφών προστασίας του περιβάλλοντος, όπως οι βιότοποι, οι υγροβιότοποι, τα αισθητικά δάση και οι εθνικοί δρυμοί, καθώς και τα ειδικά θεματικά πάρκα που μέσα στην τελευταία δεκαετία αναδείχθηκαν σε νέους τουριστικούς πόρους έλξης των τουριστών.

Η διατήρηση της φυσικής αρμονίας μέσω των διεργασιών τουριστικής ανάπτυξης έχει καταστεί πλέον στοιχείο εκ των ουκ άνευ, έτσι ώστε ο «πολιτιστικός – περιβαλλοντικός τουρισμός» να αναδεικνύεται σοβαρή μελλοντική προοπτική. Οι προβλέψεις του Bernardin de St. Pierre (1737 – 1814) που, χρησιμοποιώντας της έννοια της φυσικής αρμονίας, διέκρινε τις σχέσεις αλληλεξάρτησης φυτών, ζώων, ανθρώπου και ανόργανου περιβάλλοντος, για τις καταστρεπτικές συνέπειες που μπορεί να έχουν στη φυσική αρμονία οι ανθρώπινες επεμβάσεις βρίσκουν άριστο πεδίο εφαρμογής, αν δεν ληφθούν όλα τα απαραίτητα εκείνα μέτρα στον τουρισμό.

4. ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Τα φυσικά οικοσυστήματα – τα οποία «αποτελούν δυναμικά πολύπλοκα πλέγματα αλληλεπιδράσεων και αλληλεξαρτήσεων που διαχρονικά μεταβάλλονται και εξελίσσονται – ανάλογα με την όλη τους οικολογική ευστάθεια, την ικανότητα αυτορρύθμισης, την εξάρτησή τους από την τροφή ή την ενέργεια αλλά ιδίως από τον βαθμό και το εύρος των ανθρώπινων επεμβάσεων διαιρούνται σε σταθερά (αναλλοίωτα), σε επηρεαζόμενα (από ανθρώπινες δραστηριότητες), σε υποβαθμισμένα (με συνεχείς διαταραχές οικολογικής ισορροπίας), σε τεχνητά (λ.χ. οι μονοκαλλιέργειες) και τέλος σε ασθενή (ανοικτά οικοσυστήματα αστικών και βιομηχανικών περιοχών σε πλήρη οικολογική αποδιοργάνωση).

Οι επιδράσεις του τουρισμού στα φυσικά οικοσυστήματα άπτονται σε μεγάλο βαθμό των περιβαλλοντικών καταστροφών που συντελούνται σε περιοχές φυσικού κάλλους με την εμφάνιση μεγαθηρίων από μπετόν (που πέραν όλων των άλλων είναι και αντιαισθητικά από αρχιτεκτονικής πλευράς), με την αλλοίωση του τοπικού πολεοδομικού και αρχιτεκτονικού χρώματος (εγκαταλείποντας τα ντόπια υλικά, λ.χ. ξύλο και πετρώματα, και αντικαθιστώντας τα με γυαλί και μπετόν), με την εκπληκτική σε εύρος και όγκο περιβαλλοντική καταστροφή λόγω των ανεξέλεγκτων διαφημιστικών ταμπελών, πινακίδων κ.λ.π. κάθε μορφής (οι οποίες συχνά υποτιμούν τη μέση ανθρώπινη αντίληψη) ή ακόμη με την εκρηκτική σε εκκωφαντικότητα ηχητική ρύπανση (προϊόν νυχτερινών κέντρων, μηχανών, μοτοποδηλάτων κ.λ.π.) που μαστίζει τους σύγχρονους πολυάριθμους τουριστικούς προορισμούς.

Όλες οι προαναφερόμενες δράσεις στο χώρο του τουρισμού έχουν ισχυρές και συχνά μη επανορθώσιμες άμεσα επιδράσεις στα φυσικά οικοσυστήματα, κάτι το οποίο δεν γνώριζε τριάντα χρόνια πριν η διεθνής κοινότητα. Ούτε τότε όμως μπορούσε (ούτε σήμερα μπορεί) να μετρήσει επακριβώς αυτές τις επιδράσεις, που προέκυψαν ιδίως λόγω της μαζικότητας των επισκεπτών σ' έναν τόπο για περιορισμένο μάλιστα χρονικό διάστημα.

Ουσιαστικά μπορεί ανεπιφύλακτα να πει κάποιος ότι μόλις τώρα η επιστήμη, η έρευνα και η τεχνολογία ξεκινούν μια εμπειριστατωμένη αναζήτηση των επιδράσεων του τουρισμού στα φυσικά οικοσυστήματα και αυτό – σύμφωνα με τα διεθνή στοιχεία – αφορά σε αυτή τη φάση μόνο τις αναπτυγμένες οικονομικά και τουριστικά χώρες και το σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον.

5. ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Οι περιβαλλοντικές επιδράσεις του τουρισμού είναι φυσικό επόμενο να προκαλούν μια σωρεία αλληλεπιδράσεων κοινωνικού και ψυχολογικού περιεχομένου, αποδέκτες των οποίων γίνονται πάντα οι τουρίστες – καταναλωτές, που και από την πλευρά τους βεβαίως δεν είναι πάντοτε μόνο οι δέκτες περιβαλλοντικών καταστροφών αλλά και ενίοτε οι πομποί – δημιουργοί τους.

Είναι αυτονόητο ότι και ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των σύγχρονων τουριστών (λίγο πριν το 2000 πλησίασε τα 600.000.000 άτομα) δημιουργεί με την εν γένει συμπεριφορά του και αυτός περιβαλλοντικά προβλήματα, με κυριότερα τα ακόλουθα :

- ❑ Την εκτεταμένη ρύπανση του περιβάλλοντος χώρου από ανεξέλεγκτο πέταγμα ή εγκατάλειψη σκουπιδιών σε ακτές, παράκτιες ζώνες, κοινόχρηστους χώρους κ.λ.π.
- ❑ Την άκρατη χρήση προϊόντων με πλαστική συσκευασία (που σημειωτέον έχει διάρκεια ζωής περί τα τετρακόσια χρόνια) στη θέση αυτής από χαρτί ή από γυαλί που ρυπαίνει το περιβάλλον (εκτεταμένη είναι στην Ελλάδα η χρήση της πλαστικής σακούλας).
- ❑ Τη φωτοχημική ρύπανση που προκαλεί η συγκέντρωση πολυάριθμων οχημάτων και εργοστασίων, με αποτέλεσμα τη μόλυνση της ατμόσφαιρας, αλλά και τη φθορά μνημείων και έργων της αρχιτεκτονικής.
- ❑ Τη ρύπανση παράκτιων περιοχών από την ανεξέλεγκτη πολλές φορές κατασκήνωση, η οποία ως τέτοια δεν σέβεται το περιβάλλον και δημιουργεί σοβαρά προβλήματα.
- ❑ Τέλος, την αντικοινωνική και συχνά εγκληματική στάση των επισκεπτών μιας περιοχής που πετούν αναμμένα τσιγάρα, προκαλώντας εκτεταμένες πυρκαγιές, οι οποίες με τη σειρά τους συντείνουν στην έντονη οικολογική ανισορροπία.

Είναι φανερό λοιπόν ότι και η στάση των τουριστών οδηγεί ή ωθεί στη δημιουργία πρόσθετων περιβαλλοντικών προβλημάτων και με την έννοια αυτή απαιτείται ειδική περιβαλλοντική εκπαίδευση, ώστε να διαμορφωθεί η απαιτούμενη «τουριστική συνείδηση», δίχως την οποία τίποτε θετικό δεν μπορεί να προκύψει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7°

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΡΟ – ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΩΝ

1. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΡΟ

1.1 Γενικά

1.2. Η επίδραση του τουρισμού στο νερό

2. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1. Προοπτικές εξέλιξης

2.2. Τουρισμός κρουαζιεροπλοίων

2.3. Ο τουρισμός των yachts

3. ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΩΝ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΡΟ – ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΔΡΟΒΙΟΤΟΠΩΝ

1. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΡΟ

1.1. Γενικά

Θα ήταν παράξενο αν ο τουρισμός, σαν ανθρώπινη δραστηριότητα, δεν είχε άμεση σχέση και στενή επαφή με το αφθονότερο στοιχείο της φύσης που συγκροτεί και το μέγιστο τμήμα του γήινου περιβάλλοντος, το νερό.

Και πράγματι η άμεση σχέση και η στενή επαφή του τουρισμού με το νερό είναι εμφανής και διαπιστώνεται από το γεγονός ότι πολλές εναλλακτικές μορφές τουρισμού δε θα υπήρχαν αν δεν υπήρχε το νερό.

Οι μορφές αυτές του τουρισμού είναι :

- Ο παράκτιος τουρισμός
- Ο θαλάσσιος τουρισμός
- Ο παραλίμνιος και παραποτάμιος τουρισμός
- Ο τουρισμός του αθλήματος της κατάβασης ποταμών
- Ο ιαματικός τουρισμός
- Πολλές μορφές του τουρισμού υγείας
- Ο χιονοδρομικός, παγοδρομικός και ο τουρισμός των χειμερινών αθλημάτων, όπως και ο αθλητικός τουρισμός των χειμερινών ολυμπιακών αγώνων, που αναπτύσσονται πάνω στη στέρεα μορφή του νερού.
- Ο τουρισμός των υδροβιότοπων όπου αναπτύσσεται ο τουρισμός παρατήρησης πουλιών κυρίως αλλά και παρατήρησης της σπάνιας μορφής χλωρίδας.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι οι περισσότερες ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις που εξυπηρετούν τις υπόλοιπες μορφές τουρισμού, διαθέτουν πισίνες με νερό για την εξυπηρέτηση των πελατών τους.

1.2. Η επίδραση του τουρισμού στο νερό

Και ενώ ο τουρισμός στηρίζεται στο νερό για να αναπτύξει πολλές από τις κύριες εναλλακτικές μορφές του, η τουριστική ανάπτυξη γίνεται συχνά με απρογραμματίστο, άναρχο και ανεξέλεγκτο τρόπο και με ληστική εκμετάλλευση των υδάτινων πόρων, με αποτέλεσμα να υπάρχουν σοβαρές δυσμενείς επιδράσεις του τουρισμού στο νερό.

2. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Θαλάσσιος τουρισμός με την ευρύτερη έννοια θα μπορούσε να χαρακτηριστεί κάθε δραστηριότητα τουριστική ή αναψυχής που έχει σχέση με τη θάλασσα και τις ακτές, δηλαδή όλο σχεδόν το φάσμα των τουριστικών δραστηριοτήτων. Συνήθως όμως ως θαλάσσιος ή ναυτικός τουρισμός νοούνται οι θαλάσσιες περιηγήσεις – περίπατοι – κρουαζιέρες με κρουαζιερόπλοια ή άλλα σκάφη αναψυχής καθώς και ναυταθλητικές δραστηριότητες όπως ιστιοπλοΐα – yachting με σκάφη αναψυχής – yachts θαλαμηγούς ή τουριστικά σκάφη.

Ο θαλάσσιος ή ναυτικός τουρισμός επομένως κατά κύριο λόγο αναφέρεται στο yachting και στη κρουαζιέρα. Το σκάφος – πλοίο αναψυχής αποτελεί κύριο συστατικό του θαλάσσιου τουρισμού. Οι τουρίστες ικανοποιούν τις βασικές τουριστικές τους ανάγκες (διαμονή, διατροφή, ψυχαγωγία, άθληση κ.λ.π.) εν πλω, δηλαδή ενώ ταξιδεύουν με ένα πλοίο, το οποίο έχει τη μορφή ενός πλωτού ξενοδοχείου. Η θαλάσσια διαδρομή, το κύκλωμα, ως τόποι προορισμού, έχει ιδιαίτερη σημασία για το θαλάσσιο τουρισμό. Ο ελλιμενισμός των σκαφών, τέλος, σε κοινά λιμάνια ή σε ειδικούς λιμένες σκαφών αναψυχής (μαρίνες) καθώς και οι διάφορες συμπληρωματικές υπηρεσίες – εξυπηρετήσεις, συμπληρώνουν το φάσμα των δραστηριοτήτων του θαλάσσιου τουρισμού.

Ο θαλάσσιος τουρισμός διαφέρει από τον παράκτιο, αν και βασικό στοιχείο και των δύο μορφών είναι η θάλασσα. Κατά τη διάρκεια του παράκτιου τουρισμού οι τουρίστες απολαμβάνουν τη θάλασσα που περιβρέχει τις ακτές και διαμένουν σε ένα παράκτιο ξενοδοχείο, ενώ κατά τη διάρκεια του θαλάσσιου τουρισμού οι τουρίστες ταξιδεύουν στη θάλασσα, διαμένουν στο πλοίο / ξενοδοχείο και κολυμπούν στις πισίνες του πλοίου.

Τα πλωτά μέσα, δηλαδή τα πλοία / ξενοδοχεία, που χρησιμοποιούνται στο θαλάσσιο τουρισμό είναι :

- (1) Τα κρουαζιερόπλοια.

- (2) Τα διάφορα μηχανοκίνητα ή ιστιοφόρα yachts που ποικίλλουν σε μέγεθος από τα μικρά ανοικτά ιστιοπλοϊκά yachts μέχρι τις μεγάλες θαλαμηγούς.
- (3) Τα μεγάλα φουσκωτά σκάφη, οι μικρότεροι τύποι των οποίων χρησιμοποιούνται μόνο για τον παράκτιο τουρισμό.
- (4) Τα πλοία των ακτοπλοϊκών και λοιπών γραμμών, όταν οι τουρίστες τα χρησιμοποιούν αλληλοδιαδόχως (από λιμάνι σε λιμάνι) και περνούν τον περισσότερο χρόνο των διακοπών τους ταξιδεύοντας με σκοπό να επισκεφθούν περισσότερους τόπους / λιμάνια.

Ανάλογα με τα μέσα που χρησιμοποιούνται ο θαλάσσιος τουρισμός διακρίνεται στον τουρισμό των κρουαζιερόπλοιων, στον τουρισμό με yachts, στον τουρισμό με φουσκωτά και στον τουρισμό με πλοία των γραμμών.

2.1. Προοπτικές εξέλιξης

Οι μεσογειακές ακτές και θάλασσες, κοινή κληρονομιά της Ευρώπης, είναι ο τελικός προορισμός του μεγαλύτερου ποσοστού του τουρισμού γενικά και του θαλάσσιου τουρισμού ειδικότερα. Η Μεσόγειος είναι ένας τόπος από τους δύο μεγαλύτερους πόλους θαλάσσιου τουρισμού, ο άλλος είναι η Καραϊβική.

Ο θαλάσσιος τουρισμός στη Μεσόγειο, τόσο όσον αφορά την ιδιωτική αναψυχή όσο και τον επαγγελματικό κλάδο αποτελεί ένα από τα κυριότερα τουριστικά προϊόντα και μια σημαντική δραστηριότητα με βαθιές ρίζες στους λαούς της, που συμβάλλει στην επικοινωνία τους, στην ανάπτυξή τους και θα πρέπει με κάθε τρόπο να ενισχυθεί.

Η Ελλάδα αποτελεί μια χώρα μοναδική και χαρισματική για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού. Προικισμένη από τη φύση με συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι όλων των άλλων χωρών της Ευρώπης, μπορεί και πρέπει να αναπτύξει το θαλάσσιο τουρισμό, όχι μόνο για τα συναλλαγματικά οφέλη που μπορεί να αποκομίσει αλλά και για τις ευνοϊκές επιπτώσεις του, γενικότερα στον τουρισμό.

Ο κλάδος των ελληνικών κρουαζιερόπλοιων, ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομία της χώρας, διαθέτει ένα αξιόλογο δυναμικό, από τα σημαντικότερα στον κόσμο, τόσο σε στόλο όσο και σε ειδικευμένο και έμπειρο ανθρώπινο δυναμικό καθώς και σε υπηρεσίες στήριξης και οργάνωσης. Παρόλο τον έντονο ανταγωνισμό που υπάρχει στην παγκόσμια αγορά κρουαζιέρας, διαγράφονται ευνοϊκές δυνατότητες και προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης του ελληνικού κλάδου και προώθησής του προς νέες αγορές.

Έχει διαπιστωθεί ότι η Ελλάδα είναι μια σημαντική δύναμη στο χώρο του yachting και θα μπορούσε να λειτουργήσει ως επίκεντρο της ανάπτυξης της δραστηριότητας αυτής στη Μεσόγειο, με την αντίστοιχη προσαρμογή στις διεθνείς εξελίξεις του κλάδου. Ο αριθμός και η ποικιλία των νησιών και οι ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες αποτελούν τα κύρια πλεονεκτήματα για το σκοπό αυτό. Υπάρχουν απεριόριστες δυνατότητες για μελλοντική ανάπτυξη με προϋπόθεση τη βελτίωση της υποδομής (μαρίνες).

Το yachting στην Ελλάδα δεν προβάλλεται αρκετά, τουλάχιστον όσο ο μαζικός τουρισμός στο πρότυπο του οποίου αναπτύχθηκε η χώρα μας, σε αντίθεση με άλλες χώρες που προβάλλουν αυτή την τουριστική δραστηριότητα συστηματικά. Το marketing επίσης των επαγγελματικών σκαφών στο εξωτερικό δεν είναι ικανοποιητικό και γενικά οι παρεχόμενες εξυπηρέτησεις δεν είναι της στάθμης που θα όφειλαν.

Διεθνώς υπάρχουν τάσεις για μεγαλύτερα θαλαμηγά, περισσότερο εκσυγχρονισμένα. Θα πρέπει να εξετασθούν, με σκοπό την εκμετάλλευσή τους για εμπλουτισμό της προσφοράς και της ζήτησης, οι νέες δυνατότητες ανάπτυξης συνδυασμένων δραστηριοτήτων αναψυχής – τουρισμού σε μεγάλα θαλαμηγά σκάφη, π.χ. συνεδριακός τουρισμός ή τουρισμός incentive σε σκάφη 49 ατόμων, σε ειδικά πακέτα, game fishing ή καταδύσεις. Οι καταδύσεις στην Ελλάδα απαγορεύονται δια νόμου σε όλες σχεδόν τις θάλασσες και ακτές λόγω εναλίων αρχαιοτήτων. Επιτρέπονται μόνο ύστερα από ειδική άδεια από την αρμόδια Εφορία Εναλίων Αρχαιοτήτων. Αυτοί οι συνδυασμοί δραστηριοτήτων έχουν μεγάλη ζήτηση από αμερικανούς τουρίστες υψηλής εισοδηματικής στάθμης.

2.2. Τουρισμός Κρουαζιερόπλοιων (Κρουαζιέρες)

Κρουαζιέρα σημαίνει ένα ταξίδι αναψυχής με ένα ειδικό επιβατηγό πλοίο, που ονομάζεται κρουαζιερόπλοιο.

Το κρουαζιερόπλοιο στην πραγματικότητα είναι ένα πλωτό ξενοδοχείο που έχει τη δυνατότητα να προσφέρει όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που προσφέρει ένα κανονικό ξενοδοχείο.

Το τουριστικό ταξίδι με ένα κρουαζιερόπλοιο είναι ένα προκαθορισμένο και καλά οργανωμένο ταξίδι που ακολουθεί ένα πρόγραμμα που περιλαμβάνει, το λιμάνι και την ώρα αναχώρησης, τον πλουν που θα ακολουθήσει το πλοίο το πλοίο, τα λιμάνια που θα προσεγγίσει. Τις ώρες παραμονής εκτός πλοίου, τον πλουν της επιστροφής και τον ακριβή χρόνο επιστροφής.

Οι τουρίστες είναι υποχρεωμένοι να ακολουθούν αυστηρά αυτό το πρόγραμμα, ενώ κατά τη διάρκεια της παραμονής τους μέσα στο κρουαζιερόπλοιο ακολουθούν το ημερήσιο πρόγραμμα που περιλαμβάνει όλες τις εκδηλώσεις που ικανοποιούν τις ανάγκες τους.

Συνήθως τα προσφερόμενα μέσα στο Κρουαζιερόπλοιο προϊόντα και υπηρεσίες είναι αφθονότερα και καλλίτερης ποιότητας από τα αντίστοιχα των ξενοδοχείων.

Προσφέρονται π.χ. περισσότερα γεύματα ή υπάρχει συνεχώς ανοικτός μπουφές, η διασκέδαση είναι ολονύκτια, οι εκδηλώσεις διαδέχονται η μια την άλλη, υπάρχουν πολλοί εναλλακτικοί τρόποι διασκέδασης και απασχόλησης των τουριστών και η αίσθηση της αφθονίας, της πολυτέλειας και του «ξεχωριστού» είναι κοινή και δικαιολογημένη.

Ο θαλάσσιος τουρισμός συνδυάζεται πάντοτε και με άλλες μορφές τουρισμού. Έτσι το πρόγραμμα μιας κρουαζιέρας προβλέπει επισκέψεις στα πολιτιστικά μνημεία των λιμανιών / πόλεων που προσεγγίζει το κρουαζιερόπλοιο, περιηγήσεις στα τοπικά αξιοθέατα, επισκέψεις στις τοπικές αγορές κ.λ.π.

Μια κρουαζιέρα διαρκεί συνήθως 10 – 15 ημέρες. Αρκετές όμως είναι δυνατόν να διαρκούν και 3 – 7 ημέρες, άλλες ένα μήνα και ελάχιστες περισσότερο.

Οι κρουαζιέρες γίνονται στους θεωρημένους εξωτικούς ή αξιοθαύμαστους τόπους, νησιωτικούς ή μη ή στα παραδοσιακά λιμάνια / πόλεις των ιστορικών χωρών.

Τέτοιοι τόποι είναι :

- Το ελληνικό αρχιπέλαγος του Αιγαίου και του Ιονίου
- Οι Βαlearίδες νήσοι
- Τα μεγάλα νησιά της Ιταλίας και Γαλλίας (Σικελία, Σαρδηνία, Κορσική)
- Οι ακτές των παραμεσογείων χωρών
- Τα νησιά της Καραϊβικής
- Τα συμπλέγματα των νησιών Μπαχάμες, Βερμούδες, Κανάρια, Χαβάης
- Η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία
- Οι ακτές του Μεξικού
- Οι ακτές της Φλώριδας και της Καλιφόρνιας των ΗΠΑ
- Τα νησιά Φίτζι και Τάγγκα
- Τα αρχιπέλαγα της Ινδονησίας, Πολυνησίας και Μικρονησίας
- Η βόρειος θάλασσα και οι ακτές της Σκανδιναβίας και της Δανίας κ.λ.π.

Για την Ελλάδα ο τουρισμός των κρουαζιερόπλοιων έχει μεγάλη σημασία. Πρώτο γιατί σαν περιοχή αποτελεί ένα άριστο τουριστικό προορισμό για τους τουρίστες που προτιμούν τις κρουαζιέρες. Τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου, οι καταγάλανες και καθαρές θάλασσες, τα πολλά λιμάνια και η ομορφιά των Ελληνικών ακτών, καθιστούν κάθε κρουαζιέρα μοναδική από την άποψη του τοπίου μέσα στο οποίο γίνεται.

Δεύτερο γιατί σαν ναυτική χώρα με ναυτική παράδοση, έχει την απαραίτητη υποδομή και το απαραίτητο προσωπικό που υποστηρίζουν το θαλάσσιο τουρισμό. Ο Ελληνικός εμπορικός στόλος κατέχει, ως γνωστόν, μια από τις πρώτες θέσεις, σε όλο τον κόσμο, σε μέγεθος, ενώ πολλά πλοία ακόμη, με ξένες σημαίες, είναι ελληνικών συμφερόντων.

Ανάλογο είναι και το μέγεθος του στόλου των κρουαζιερόπλοιων. Σήμερα υπάρχουν πάνω από 50 ελληνικά μεγάλα κρουαζιερόπλοια που διαθέτουν 35.000 – 40.000 κλίνες και δεδομένου ότι κάθε κρουαζιερόπλοιο κατά τη θερινή περίοδο μπορεί να κάνει μέχρι και 10 κρουαζιέρες, 400.00 τουρίστες μπορούν να εξυπηρετηθούν από τα ελληνικά κρουαζιερόπλοια.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι τα ελληνικά νησιά έγιναν γνωστά παγκοσμίως και καθιερώθηκαν σαν τουριστικός προορισμός των κρουαζιερόπλοιων, από το διεθνές jet set που χρησιμοποιούσε τις πολυτελείς θαλαμηγούς των Ελλήνων μεγαλοεφοπλιστών για να κάνει θαλάσσιο τουρισμό. Και αυτή η τακτική εξακολουθεί μέχρι σήμερα, διαφημίζοντας με τον καλύτερο τρόπο τα ελληνικά αρχιπελάγη.

Όσον αφορά την αγορά του θαλάσσιου τουρισμού στο σύνολό του, πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε κατάσταση μεγέθυνσης γιατί τα προϊόντα του έγιναν φθηνότερα, αφθονότερα και γνωστότερα. Παλαιότερα μια κρουαζιέρα αποτελούσε σπάνιο τουριστικό προϊόν, πολύ ακριβό, άγνωστο στο ευρύ κοινό και απευθυνόταν μόνο σε πλούσιους. Σήμερα μια κρουαζιέρα στοιχίζει λίγο περισσότερο και αρκετές φορές το ίδιο, με μια ισόχρονη διαμονή σε ένα παράκτιο τουριστικό θέρετρο. Για το λόγο αυτό η πελατεία του θαλάσσιου τουρισμού συνεχώς αυξάνεται. Σε γενικά πλαίσια όμως ο θαλάσσιος τουρισμός θεωρείται ακόμη ελιτίστικη μορφή τουρισμού που ικανοποιεί ανάγκες κοινωνικής αναγνώρισης και αυτοπραγμάτωσης.

Από την άποψη της ομαδοποίησης των τουριστών, αυτοί κατά κανόνα ταξιδεύουν κατά ζεύγη ή κατά ομάδες για να διαμένουν σε δίκλινες ή πολύκλινες καμπίνες των κρουαζιερόπλοιων. Στην περίπτωση των ομάδων ορίζεται συνήθως ένας αρχηγός της, ο Cruise director, ο οποίος σε συνεργασία με τον Ύπαρχο του πλοίου, είναι υπεύθυνος για την καθοδήγηση της ομάδας, μέσα και έξω από το κρουαζιερόπλοιο. Στην τουριστική εκπαίδευση υπάρχει ειδική κατάρτιση για τους Cruise directors, οι οποίοι σαν επαγγελματίες είναι συχνά περιζήτητοι.

2.3. Ο τουρισμός των yachts (yachting)

Το yachting είναι μια μορφή του θαλάσσιου τουρισμού που τα τελευταία χρόνια γνωρίζει άνθηση.

Yacht ή κότερο είναι ένα ιστιοφόρο ή μηχανοκίνητο σκάφος αναψυχής και yachting είναι το ταξίδι αναψυχής, το οποίο όταν διαρκεί μια ημέρα είναι εκδρομή αναψυχής και αν διαρκεί περισσότερο είναι τουρισμός αναψυχής.

Τα yachts είναι ιδιωτικής χρήσης (κατά κτήση ή ενοικιασμένο) σκάση που επιτρέπουν στον ή στους χρήστες να ταξιδεύουν όπου θέλουν, να προσεγγίζουν όποιο λιμάνι θέλουν, να αναζητούν ερημικές ακτές, να ανακαλύπτουν ορμίσκους και βραχονησίδες, να μένουν όπου θέλουν και όσο θέλουν. Και λόγω της ιδιωτικής τους χρήσης διαφοροποιούν το yachting από τον τουρισμό των κρουαζιερόπλοιων, αφού, στις κρουαζιέρες τα δρομολόγια, τα ωράρια, οι προς επίσκεψη χώροι και όλα τα προγράμματα εκδηλώσεων είναι αυστηρά καθορισμένα και πρέπει υποχρεωτικά να τα ακολουθούν όλοι οι τουρίστες, ενώ στο yachting όλα κανονίζονται από τους τουρίστες. Έτσι το yachting έχει τη μορφή του επιλεκτικού τουρισμού, ενώ οι κρουαζιέρες έχουν τη μορφή του πακεταρισμένου (οργανωμένου) τουρισμού.

Υπάρχουν πολλές κατηγορίες yachts. Από τα πολύ μικρά ιστιοφόρα μέχρι τις μεγάλες θαλαμηγούς που είναι υπερπολυτελή ιδιωτικά κρουαζιερόπλοια.

Ανάλογα με το μέγεθος και το είδος του yacht οι τουριστικές δραστηριότητες διαφοροποιούνται και τα τουριστικά προϊόντα που προσφέρονται, είναι ανάλογα με τις επιθυμίες και τις οικονομικές δυνατότητες των τουριστών. Έτσι διακρίνουμε :

- 1) **Τα σκάφη bare boats**, που είναι μικρά, απλά ιστιοπλοϊκά σκάφη, ιδιοκτησίας μιας εταιρίας, η οποία και τα ενοικιάζει στους τουρίστες. Τέτοιες εταιρίες, με διάφορα ονόματα υπάρχουν στην Αθήνα, τον Πειραιά, στη Θεσσαλονίκη και στις υπόλοιπες μεγάλες πόλεις / λιμάνια της χώρας.
- 2) **Τα σκάφη sailing yachts**, είναι ιστιοφόρα μεγαλύτερα από τα bare boats τα οποία όμως ενοικιάζονται πάντοτε με πλήρωμα (υποχρεωτικός όρος της ενοικίασης). Το πλήρωμα διατίθεται από την εταιρία που διαθέτει τα sailing yachts. Το ενοίκιο είναι ενιαίο για το σκάφος και το πλήρωμα.
- 3) **Τα σκάφη motor sailers**, είναι ιστιοφόρα τα οποία όμως διαθέτουν και μηχανές. Ενοικιάζονται και αυτά όπως τα sailing yachts πάντα με πλήρωμα και με τους ίδιους κανόνες.
- 4) **Τα σκάφη motor yachts**, είναι τα μεγάλα μηχανοκίνητα yachts που φέρουν διάφορα ονόματα όπως κότερα, θαλαμηγοί και κρουαζιερόπλοια. Έχουν μεγάλη χωρητικότητα και

μπορούν να φιλοξενήσουν μεμονωμένους επιβάτες, οικογένειες ή ομάδες τουριστών. Τα μεγαλύτερα είναι στην πραγματικότητα και χρησιμοποιούνται σαν κρουαζιερόπλοια.

2.4. Τουρισμός με φουσκωτά σκάφη

Υπάρχουν τα μικρά φουσκωτά σκάφη που προσφέρονται μόνο για τον παράκτιο τουρισμό, αλλά υπάρχουν και τα μεγαλύτερα που διαθέτουν όλα τα μέσα που διαθέτει ένα yacht (1-2 καμπίνες, εξοπλισμός ναυσιπλοΐας, μέσα ασφαλείας κ.λ.π.).

Τα μεγαλύτερα φουσκωτά τύπου Μόμπι Ντικ ή και μεγαλύτερα προσφέρονται για το θαλάσσιο τουρισμό, αλλά πάντοτε για μικρές αποστάσεις. Είναι κατάλληλα για τουρισμό σε ένα αρχιπέλαγος, όπου τα νησιά είναι κοντά το ένα στο άλλο και σε περίπτωση μεγάλης θαλασσοταραχής, χρειάζεται λίγος χρόνος για να φθάσει ένα φουσκωτό στο κοντινότερο ήσυχο λιμάνι.

2.5. Θαλάσσιος τουρισμός με τα πλοία της γραμμής

Ας υποθεθεί ότι ένας μεμονωμένος τουρίστας ή μια ομάδα τουριστών επιβιβάζεται στο πλοίο της γραμμής στον Πειραιά και πηγαίνει στο Ηράκλειο της Κρήτης. Από το Ηράκλειο με πλοίο της γραμμής μεταβαίνει στη Ρόδο. Από τη Ρόδο με τον ίδιο τρόπο μεταβαίνει σε μικρά άλλα νησιά του Αιγαίου, προσπαθώντας σε όλα τα διαδοχικά θαλάσσια ταξίδια του να διανυκτερεύει πάνω στα πλοία, όπου και όταν είναι δυνατόν, και να διατρέφεται στα εστιατόρια των πλοίων. Φυσικά θα υπάρχουν και χρονικά διαστήματα κατά τα οποία θα είναι αναγκασμένος να μένει στη στεριά λόγω των ωρών των δρομολογίων.

Με την ευρεία έννοια είναι δυνατόν να λεχθεί ότι αυτός ο τουρίστας κάνει θαλάσσιο τουρισμό.

Αυτό το είδος του θαλάσσιου τουρισμού είναι δύσκολο, δαπανηρό, πολύ κουραστικό και ενέχει στοιχεία περιπέτειας. Και δε συναντάται συχνά. Όμως αποτελεί μια τουριστική δραστηριότητα που εντάσσεται στο θαλάσσιο τουρισμό.

3. ΠΑΡΑΛΙΜΝΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Σε χώρες όπου υπάρχουν λίμνες και κυρίως σε περιοχές όπου δεν υπάρχει θάλασσα και η πρόσβαση σε αυτή είναι δύσκολη, αναπτύσσεται ο παραλίμνιος τουρισμός, ο οποίος είναι μια μορφή παράκτιου τουρισμού.

Σε πολύ μεγάλες λίμνες είναι δυνατόν να αναπτυχθεί και τουρισμός σκαφών αναψυχής (κρουαζιερόπλοιων και yachts).

Τέτοιες περιπτώσεις υπάρχουν στις μεσοδυτικές πολιτείες των ΗΠΑ, σε αρκετές χώρες της ανατολικής Ευρώπης και σε άλλες περιοχές.

4. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΩΝ

Ως γνωστόν, βιότοπος είναι ένας τόπος στον οποίο ζει ένα σύνολο έμβιων όντων και ο οποίος προσφέρει όλα όσα χρειάζεται για να ζήσει αυτό το σύνολο των έμβιων όντων.

Υδροβιότοπος είναι ένας βιότοπος, μια μικρή ή μεγάλη γεωγραφική περιοχή που αποτελείται από ξηρά τμήματα στεριάς και από τμήματα καλυμμένα από νερά.

Οι υδροβιότοποι σχηματίζονται σε χαμηλές περιοχές όπου συσσωρεύονται νερά, στις άκρες των λιμνών, ρυακιών, ποταμών ή σε παράκτιες περιοχές από νερά των παλιρροιών.

Οι υδροβιότοποι είναι βιότοποι πολλών πουλιών, ψαριών, ασπόνδυλων αλλά και μεγαλύτερων ζώων, πολλά από τα οποία είναι σπάνια ή απειλούμενα ή κινδυνεύοντα είδη. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι από αυτά τα σπάνια ή απειλούμενα ή ευρισκόμενα σε κίνδυνο εξαφάνισης είδη το 1/3 των φυτών, το 1/2 των ψαριών, τα 2/3 των πουλιών και τα 3/4 των αμφίβιων ζώων και φυτών, ζουν σε υδροβιότοπους.

Σήμερα σε όλη τη γη βρίσκονται υδροβιότοποι συνολικής έκτασης 890 εκατομμυρίων εκταρίων (το 6% της συνολικής επιφάνειας ξηράς), πολλοί από τους οποίους απειλούνται με εξαφάνιση, από διάφορες αιτίες.

Για να προστατευτούν οι υδροβιότοποι πάρθηκαν μέτρα προστασίας τους με διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις σε διάφορες χώρες. Το 1971 υπογράφηκε στο Ramsar του Ιράν, και ίσχυσε από το 1975, η λεγόμενη σύμβαση Ramsar για την προστασία των υδροβιότοπων που έχουν διεθνή σπουδαιότητα και συντάχθηκε η λεγόμενη λίστα Ramsar που περιέχει 500 υδροβιότοπους διεθνούς σπουδαιότητας, μεταξύ των οποίων και αρκετοί ελληνικοί υδροβιότοποι, συνολικής έκτασης 30 εκατ. εκταρίων (μόνο το 3% της συνολικής

έκτασης των υγροβιότοπων). Το 1991 την παραπάνω σύμβαση υιοθέτησαν 60 χώρες που αναλάμβαναν την υποχρέωση της προστασίας των υγροβιότοπων τους.

Οι ελληνικοί υγροβιότοποι θεωρούνται οι σπουδαιότεροι της Ευρώπης λόγω των σπάνιων ζώων και πουλιών που φιλοξενούν αλλά δυστυχώς δεν έχουν ακόμη οριοθετηθεί και προστατευτεί επαρκώς.

Το ενδιαφέρον για τους υγροβιότοπους, από τουριστικής άποψης, επικεντρώνεται στη δυνατότητα ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων στις περιοχές των υγροβιότοπων.

Έτσι στους υγροβιότοπους αναπτύσσεται κυρίως ο τουρισμός παρατήρησης πουλιών και άλλων ειδών της πανίδας αλλά και της χλωρίδας, από τους παρατηρητές πουλιών, φυσιολίφες, περιβαλλοντολόγους και επιστήμονες που μελετούν τη φύση.

Αναπτύσσεται επίσης ο κυνηγετικός τουρισμός (κάτω από τους περιορισμούς του κυνηγιού), ο τουρισμός αλιείας, ο περιπατητικός τουρισμός και ο εκδρομικός τουρισμός.

Όλες αυτές οι μορφές τουρισμού, με τουριστικούς προορισμούς τους υγροβιότοπους είναι φυσικά πολύ μικρές σε μέγεθος, σχεδόν αμελητέες, αλλά όλες παρουσιάζουν τάση αύξησης και ιδιαίτερα ο τουρισμός παρατήρησης πουλιών που διεθνώς θεωρείται σαν μια δυναμική εναλλακτική μορφή τουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ – ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ

2. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

2.1. Το ερώτημα του τουρισμού

2.2. Το ερώτημα του αθλητισμού

2.3. Το ερώτημα της σύνδεσης του αθλητισμού με τον τουρισμό

3. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

4. ΟΡΕΙΝΟΣ ΚΑΙ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

4.1. Γενικά

4.2. Ορειβατικός τουρισμός

4.3. Ορεινές κατασκηνώσεις, Campings και τουριστικά θέρετρα

5. ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

5.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

5.2. Τα χιονοδρομικά κέντρα

5.3. Η αγορά του χιονοδρομικού τουρισμού

6. ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

6.1. Η ταυτότητα του περιπατητικού τουρισμού

6.2. Τα ευρωπαϊκά μονοπάτια μεγάλων διαδρομών

6.3. Η διαδικασία της πεζοπορίας

6.4. Περιπατητικά και πολιτιστικά μονοπάτια

7. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ : ΕΝΑΣ ΣΥΓΚΕΡΑΣΜΟΣ

ΥΨΗΛΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

8. Η ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ - ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ**1. ΓΕΝΙΚΑ**

Στο κεφάλαιο αυτό κατατάσσονται εκείνες οι μορφές του τουρισμού στις οποίες οι τουρίστες κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης της τουριστικής δραστηριότητας, ασκούνται, γυμνάζονται, παίζουν ή αθλούνται.

Η άσκηση, η γύμναση, το παιχνίδι και ο αθλητισμός απαιτούν ξεχωριστές σωματικές δυνάμεις και δεξιότητες, ειδική εκπαίδευση, ειδικό εξοπλισμό και ειδικούς χώρους και βάσει αυτών των απαιτήσεων γίνεται και η διάκριση των προκείμενων μορφών τουρισμού.

Σε όλες όμως τις δραστηριότητες αυτές κύριο όργανο είναι το ανθρώπινο σώμα, κύρια δύναμη η σωματική δύναμη, επιδεξιότητα, αντοχή και ευελιξία και κύριος σκοπός η εξασφάλιση και ενίσχυση της υγείας και η σωματική και πνευματική ευεξία. Ειδικότερα για τον αθλητισμό κύριος σκοπός είναι η επίτευξη μιας επίδοσης που συχνά αμείβεται. Και βάσει αυτών των κύριων χαρακτηριστικών κατανέμονται οι τουρίστες στις διάφορες μορφές τουρισμού ανάλογα με τη σωματική τους κατάσταση, την ηλικία και τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Ο χρόνος που απαιτείται για να ασκηθούν, γυμναστούν, παίζουν ή αθληθούν οι τουρίστες, συχνά είναι χρόνος διακοπών, ενώ οι χώροι που απαιτούνται και το προσωπικό υποστήριξης εξασφαλίζεται από τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που εμπλουτίζουν τα τουριστικά προϊόντα που προσφέρουν με προϊόντα άσκησης, γύμνασης παιχνιδιού ή αθλητισμού.

Ο συνδυασμός των τουριστικών με τις αθλητικές δραστηριότητες και η ταύτιση του χρόνου των διακοπών με το χρόνο του αθλητισμού αποτελούν τα γενεσιουργά αίτια του αθλητικού τουρισμού και των άλλων συναφών μορφών του.

2. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Υποστηρίζεται ότι «Τουρισμός και Αθλητισμός» στη διάρκεια των τελευταίων σαράντα χρόνων ακολουθούν μια παράλληλη πορεία ανάπτυξης, αποτελώντας ταυτόχρονα και τους δύο μαζικότερους κοινωνικούς θεσμούς της διεθνούς κοινότητας²⁷.

Με την παραδοχή της θέσης αυτής γεννιούνται τα εξής ερωτήματα :

- Γιατί ο τουρισμός ;
- Γιατί ο αθλητισμός ;
- Γιατί ο τουρισμός και ο αθλητισμός μαζί ;

2.1. Το ερώτημα του τουρισμού

Το τουριστικό φαινόμενο είναι ένα μαζικό κοινωνικό φαινόμενο και η τουριστική δραστηριότητα μια καθολική κοινωνική δραστηριότητα που με το χρόνο μετέτρεψε τα ταξίδια «χάριν του ειδέναι» σε ταξίδια ικανοποίησης της τουριστικής ανάγκης, που αποτελεί πλέον κοινωνική ανάγκη και σαν τέτοια αντιμετωπίζεται από τα μέλη των ανθρώπινων κοινωνικών και από την πολιτεία.

Ο σημερινός ανεπτυγμένος κόσμος κάτω από το βάρος των πολλών και ποικιλόμορφων προβλημάτων που τον βαρύνουν, κτύπησε την πόρτα του τουρισμού και ζήτησε ελάφρυνση. Και φαίνεται ότι τη βρήκε. Μαζί βρήκε και τη βεβαιότητα ότι ο τουρισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το σημερινό τρόπο ζωής και ότι το τουριστικό φαινόμενο θα πάρει ακόμη μεγαλύτερες διαστάσεις στο μέλλον.

²⁷ Λύτρας Π. «Η κοινωνία της αναψυχής. Ο συγκερασμός Τουρισμού και Αθλητισμού μπροστά στο 2000», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1991.

2.2. Το ερώτημα του αθλητισμού

Ο αθλητισμός είναι πιθανώς τόσο παλαιά συνήθεια του ανθρώπου όσο και η ιστορία του. Ίσως γεννήθηκε στους αγώνες επιβίωσης των πρώτων ανθρώπων, που χρησιμοποιούσαν μόνο τη σωματική τους δύναμη, την αντοχή και την επιδεξιότητά τους στην καθημερινή αναζήτηση της τροφής. Ίσως στους αγώνες αυτούς να διακρίθηκαν από τους πολλούς οι λίγοι, οι πρώτοι αθλητές. Από τότε ο άνθρωπος και η ενασχόλησή του με τον αθλητισμό πορεύονται μαζί.

Στην Ελλάδα οι ρίζες του αθλητισμού βρίσκονται τόσο στη μυθολογία όσο και σε πραγματικά γεγονότα των προϊστορικών χρόνων. Οι περισσότεροι θεοί του Δωδεκάθεου θεωρούντο αθλητές. Οι ημίθεοι ήταν αθλητές. Οι πρωταγωνιστές των Τρωικών πολέμων ήταν αθλητές και οι πρώτες περιγραφές αθλητικών αγώνων βρίσκονται στην Ιλιάδα και στην Οδύσσεια.

Κατά τους ιστορικούς χρόνους ήταν τόσο μεγάλη και γρήγορη η διάδοση του αθλητισμού που οι μεγαλύτερες μαζικές κοινωνικές εκδηλώσεις, όπως οι πανελλήνιες και τοπικές θρησκευτικές γιορτές, έπαιρναν τη μορφή θρησκευτικοαθλητικών γιορτών και μαζί με τις λατρευτικές εκδηλώσεις υπήρχαν και οι αθλητικές που συχνά είχαν μεγαλύτερες διαστάσεις.

Το 776 π.Χ. καθιερώθηκαν οι Ολυμπιακοί αγώνες που αποτελούσαν τότε όπως και μετά την αναβίωσή τους το 1986, ύστερα από μια μακρά περίοδο παρακμής, την πιο ευγενή, καθολική και ανθρωποκεντρική έκφραση του αθλητικού πνεύματος.

Κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους ο αθλητισμός άρχισε σιγά – σιγά να χάνει τη μαζικότητά του και να περιορίζεται μόνο σε δύο τάξεις ανθρώπων, στους επαγγελματίες αθλητές, μονομάχους, θηριομάχους και στους στρατιωτικούς, ενώ ο πολύς κόσμος περιοριζόταν στο ρόλο του θεατή. Η ίδια κατάσταση επικρατούσε και σε όλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα.

Ο σύγχρονος αθλητισμός γεννήθηκε και καλλιεργήθηκε στην Αγγλία όπου τα πανεπιστήμια και τα διάφορα κολέγια, παράλληλα με την κλασική γυμναστική, υιοθέτησαν και καλλιέργησαν πολλά από τα αρχαία Ελληνικά αθλήματα και οργάνωναν αθλητικούς αγώνες με τη σημερινή μορφή των αγώνων. Από τη Αγγλία ο αθλητισμός διαδόθηκε στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, στις ΗΠΑ και στις Σκανδιναβικές χώρες. Μετά την αναβίωση των Ολυμπιακών αγώνων το 1986, διαδόθηκε σε ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο για να πάρει τη σημερινή του μορφή.

Μετά το 1950 και μέχρι σήμερα, ο αθλητισμός ακολουθεί αλματώδη ανάπτυξη με την οποία μόνο η παράλληλη και ισομεγέθης ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να συγκριθεί.

Το αθλητικό φαινόμενο όπως και το τουριστικό, αποτελούν πλέον μαζικά κοινωνικά φαινόμενα που γεννήθηκαν μέσα από τις κοινωνικές αλλαγές και το σύγχρονο τρόπο ζωής του τεχνολογικού μας πολιτισμού.

Σήμερα υπολογίζεται ότι σε παγκόσμια κλίμακα και κατά μέσο όρο το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού επιδίδεται σε κάποιο άθλημα, ενώ το 50% του ίδιου πληθυσμού παρακολουθεί σαν θεατής τα διάφορα αθλήματα.

2.3. Το ερώτημα της σύνδεσης του τουρισμού με τον αθλητισμό

Η πρόσβαση στον αθλητισμό και η ενασχόληση με αυτόν δεν είναι εύκολη για όλους τους ανθρώπους. Γιατί πολλά από τα αθλήματα είναι από τη φύση τους δύσκολα και απαιτούν ξεχωριστές σωματικές δυνάμεις και δεξιότητες, άλλα γίνονται σε ειδικούς χώρους μη προσιτούς σε όλους και άλλα συνεπάγονται μεγάλες οικονομικές δαπάνες. Και φυσικά όλα τα αθλήματα δεν είναι για όλες τις ηλικίες.

Τα εμπόδια αυτά οδηγούν σε μια γενικότερη διάκριση του αθλητισμού που τον διακρίνει :

α. Στο μαζικό λαϊκό αθλητισμό που είναι προσιτός σε όλους τους ανθρώπους.

Ο αθλητισμός αυτός περιλαμβάνει κυρίως αθλοπαιδιές, μερικά από τα ναυτικά αγωνίσματα (κολύμβηση, κωπηλασία και παράκτια αγωνίσματα), το κυνήγι, την αλιεία, την ποδηλασία, μερικά από τα ορειβατικά αγωνίσματα (πεζοπορία, απλή ορειβασία) μερικά από τα αθλήματα του χειμερινού τουρισμού (απλές χιονοδρομίες και παγοδρομίες), την ήπια ενόργανη γυμναστική και τη σουηδική γυμναστική.

Σκοπός του μαζικού λαϊκού αθλητισμού είναι η άσκηση, η βελτίωση της φυσικής κατάστασης, η διατήρηση της υγείας και η σωματική και ψυχική ευεξία. Και είναι η μορφή του αθλητισμού που ενδιαφέρει κυρίως τον τουρισμό και απευθύνεται προς τους τουρίστες όλων των ηλικιών αφού δεν απαιτεί ιδιαίτερες ικανότητες και δεν συνεπάγεται μεγάλες δαπάνες.

Όταν οι τουρίστες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους έχουν αθλητικές δραστηριότητες που υπάγονται στον μαζικό λαϊκό τουρισμό, τότε πρόκειται περί του λεγόμενου *Αθλητικού τουρισμού ανάπαυσης ή αναψυχής*.

β. Στον αθλητισμό επιδόσεων που είναι προσιτός μόνο σε ορισμένες ομάδες πληθυσμού, τους αθλητές, που επιδίδονται σαν επαγγελματίες ή σαν ερασιτέχνες στα επαγγελματικά ή ερασιτεχνικά αγωνίσματα επιδόσεων ή πρωταθλητισμού και έχουν σκοπό να επιτύχουν μια επίδοση που συνήθως αμείβεται υλικά ή αγαθά.

Όταν οι ασχολούμενοι με τον αθλητισμό (αθλητές, προπονητές, συνοδοί, θεατές, βοηθητικό προσωπικό) κατά τη διάρκεια των αγώνων επιδόσεως έχουν τουριστικές δραστηριότητες τότε πρόκειται περί του λεγόμενου *Αθλητικού τουρισμού επιδόσεων ή άμιλλας*.

γ. Στον ελιτίστικο αθλητισμό που είναι προσιτός μόνο σε προνομιούχες από οικονομικής άποψης ομάδες πληθυσμού (elites) που μπορούν να αντιμετωπίσουν το κόστος της ενασχόλησής τους με ορισμένα αθλήματα ή που είναι μέλη κλειστών αθλητικών λεσχών.

Όταν οι τουρίστες που ανήκουν σε αυτές τις τάξεις κατά τη διάρκεια των διακοπών τους ασχολούνται με τα ελιτίστικα αγωνίσματα τότε πρόκειται περί του λεγόμενου *ελιτίστικου αθλητικού τουρισμού*.

Αλλά γιατί οι τουρίστες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους ασχολούνται με τον αθλητισμό ;

Υπάρχουν τρεις κύριοι λόγοι. Πρώτον γιατί έχουν ελεύθερο χρόνο να το κάνουν, δεύτερον γιατί βρίσκουν κατάλληλους χώρους για να το κάνουν και τρίτον γιατί επιδιώκουν τις ευεργετικές συνέπειες της αθλητικής δραστηριότητας και κυρίως εκείνης του μαζικού αθλητισμού.

(1) Ο χρόνος που απαιτείται για τις αθλητικές δραστηριότητες

Ο σημερινός τρόπος ζωής των ανθρώπων που ζουν στα αστικά κέντρα (που αποτελούν και την πλειονότητα του συνολικού πληθυσμού) δεν αφήνει πολλά περιθώρια ελεύθερου χρόνου. Το κλασικό «8 ώρες εργασία, 8 ώρες ύπνο και 8 ώρες ανάπαυση και άλλες δραστηριότητες» έχει στην πράξη ανατραπεί. Η εργασία για πολλούς εργαζόμενους, κυρίως για τους ελεύθερους επαγγελματίες, διαρκεί πολύ περισσότερες ώρες, η διάρκεια της μετάβασης και επιστροφής προς / από τους χώρους της εργασία μπορεί να υπερβαίνει τις δύο ώρες καθημερινά, οι οικογενειακές υποχρεώσεις (συντήρηση σπιτιού, φροντίδα παιδιών, βοήθεια στη μελέτη των παιδιών κ.λ.π.) απαιτούν χρόνο και οι αναγκαίες κοινωνικές υποχρεώσεις όπως και οι στοιχειώδεις κοσμικές υποχρεώσεις απαιτούν επίσης κάποιο χρόνο, όλοι δε αυτοί οι χρόνοι αθροιζόμενοι καλύπτουν ή υπερκαλύπτουν το δωρο ανάπαυσης.

Ακόμη και με τη μείωση των ωρών εργασίας σε 35 ώρες εβδομαδιαίως, την αύξηση των ημερών αδειας κατά έτος και τη μικρή απασχόληση που θεσμοθετήθηκε πλέον στις εργασιακές σχέσεις, δεν αυξάνεται ο ελεύθερος χρόνος των εργαζομένων, οι οποίοι λόγω του μικρού εισοδήματός τους επιδίδονται σε άλλες συμπληρωματικές εργασίες ή ασκούν δεύτερο επάγγελμα κατά τον εκτός της κανονικής τους εργασίας χρόνο. Το κυνήγι του χρόνου κατάντησε μια κουραστική φροντίδα του σημερινού ανθρώπου, που πράγματι δεν

έχει αρκετό ελεύθερο χρόνο για να τον αφιερώσει στον αθλητισμό ή σε άλλες δραστηριότητες.

Έτσι οι διακοπές είναι ουσιαστικά ο μόνος ελεύθερος χρόνος των εργαζομένων που μπορούν να τον διαθέσουν όπως αυτοί θέλουν. Κατά τη διάρκεια των διακοπών οι τουρίστες έχουν χρόνο για να αναπτύξουν αθλητικές, πολιτιστικές και άλλες δραστηριότητες. Και πράγματι τις αναπτύσσουν. Και για αυτό το λόγο ένα απαραίτητο και αναγκαίο κομμάτι της τουριστικής υποδομής είναι η αθλητική υποδομή.

(2) Η αθλητική υποδομή των τουριστικών προορισμών

Η τάση όλων των ανθρώπων να ασχολούνται με τον αθλητισμό, όσο και όποτε μπορούν, έχει γενικευτεί, αφού ο αθλητισμός όχι μόνο ψυχαγωγεί τον άνθρωπο αλλά και τον βοηθά να διατηρεί τη σωματική και την ψυχική του ισορροπία και να προφυλάσσει την υγεία του. Αυτή την τάση εκμεταλλεύτηκαν από πολύ νωρίς οι τουριστικοί επιχειρηματίες και κυρίως οι οργανωτές ταξιδιών και οι ξενοδόχοι, οι οποίοι συμπεριέλαβαν στα προϊόντα τους και αθλητικά προϊόντα αφού έλαβαν υπόψη και τον ελεύθερο χρόνο των τουριστών για να απολαύσουν και αυτά τα προϊόντα.

Έτσι όλες σχεδόν οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις διαθέτουν σήμερα όλους τους χώρους και τα μέσα και ακόμη και το απαραίτητο προσωπικό για να αναπτύξουν οι τουρίστες που φιλοξενούν αθλητικές δραστηριότητες και κυρίως τις δραστηριότητες του μαζικού λαϊκού αθλητισμού αλλά και του ελιτίστικου αφού πολλά ελιτίστικά αγωνίσματα (ιππασία, τένις, γκολφ κ.λ.π.) συμπεριλαμβάνονται σε φθηνά τουριστικά πακέτα.

Γήπεδα ποδοσφαίρου, καλαθόσφαιρας, πετόσφαιρας, γκολφ, αντισφαίρισης, πισίνες εσωτερικές και εξωτερικές, γυμναστήρια, αίθουσες αθλημάτων εσωτερικού χώρου, χώροι ιππασίας και λοιποί χώροι άθλησης αποτελούν συνηθισμένη υποδομή των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, υποδομή κατάλληλα εξοπλισμένη και χειριζόμενη από εκπαιδευτικό προσωπικό που συνήθως αποτελεί την ομάδα των Animateurs που σχεδόν όλα τα καλά ξενοδοχεία μεσαίου και μεγάλου μεγέθους διαθέτουν.

Σε αυτό το περιβάλλον οι τουρίστες μπορούν να ασχοληθούν με καθόλου ή με μικρή δαπάνη, με τα αθλήματα της αρεσκείας τους, να ασκηθούν, να γυμναστούν, και να παίξουν ανάλογα με την ηλικία και τις ικανότητές τους, όσο χρόνο θέλουν και όποια ώρα της ημέρας θέλουν.

(3) Η θετική σχέση αθλητισμού και υγείας

Σήμερα ο μισός πληθυσμός των ανεπτυγμένων χωρών ζει σε αστικά κέντρα, δέχεται ψυχοσωματικές επιβαρύνσεις από το αστικό περιβάλλον, κάνει καθιστική ζωή, δεν έχει χρόνο για να κινηθεί και να ασκηθεί, ο τρόπος ζωής του δεν είναι φυσιολογικός και οι

ανάγκες του αυξάνονται και πληθύνονται. Όλα αυτά τον καταπιέζουν και έχουν δυσμενή επίδραση στη σωματική και ψυχική του υγεία.

Ένας τρόπος για να αμυνθεί και να προφυλαχθεί αποδείχθηκε ότι είναι ο τουρισμός και ο αθλητισμός.

Ο τουρισμός γιατί τον απομακρύνει από τις πηγές των παραπάνω κακών και ο αθλητισμός γιατί του επιτρέπει να κινηθεί, να ασκήσει το σώμα του, να ενδυναμώσει και να προφυλάξει την υγεία του και να αποκαταστήσει τη σωματική και ψυχική του ισορροπία.

3. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

α. Άθλημα – Αθλητής – Αθλητισμός – Αθλητικός

Άθλημα ή αγώνισμα είναι η τυποποιημένη και ακολουθούσα ορισμένους κανόνες σωματική άσκηση, με την εκτέλεση της οποίας ο ασκούμενος που ονομάζεται αθλητής, προσπαθεί να πετύχει κάποιο σκοπό (επίδοση, διάκριση, ενδυνάμωση σώματος, ψυχαγωγία, αμοιβή).

Αθλητισμός είναι η άσκηση των αθλημάτων και στην ευρύτερη έννοιά του περιλαμβάνει το σύνολο των δραστηριοτήτων που προάγουν τα αθλήματα (οργάνωση, εκπαίδευση, υποδομή, εξοπλισμός).

Αθλητικός είναι αυτός που σχετίζεται με τον αθλητισμό ή τους αθλητές.

β. Αθλητισμός – Γυμναστική – Άσκηση – Παιγνίδι

Αθλητισμός, είναι το σύνολο των αθλημάτων ή αγωνισμάτων, που γίνονται για κάποιο σκοπό.

Γυμναστική είναι η τέχνη των ασκήσεων και περιλαμβάνει αθλήματα (ενόργανη γυμναστική) και ανόργανες σωματικές ασκήσεις (σουηδική γυμναστική) αλλά και μικτές ασκήσεις, ενώ χρησιμοποιείται και σε συνδυασμό με παιγνίδια ή αθλοπαιδιές.

Άσκηση είναι μια κίνηση ή γύμνασμα που επιδιώκει την εξάσκηση του σώματος των μελών του και του πνεύματος. Οι ασκήσεις διακρίνονται στις μεθοδικές ασκήσεις που εκτελούνται με ορισμένο τρόπο, μέτρο και έκταση και στις φυσικές ασκήσεις που είναι οι φυσικές μετακινήσεις του ανθρώπινου σώματος.

Παιγίδι ή αθλοπαιδιά είναι μια άσκηση ή μια γυμναστική ή ένα άθλημα που γίνεται συνήθως ομαδικά με κύριο σκοπό την ψυχαγωγία και τη διασκέδαση των μελών της ομάδας.

Σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες κύριο όργανο είναι το ανθρώπινο σώμα, κύρια δύναμη η σωματική δύναμη, αντοχή και ευελιξία και κύριος σκοπός η εξασφάλιση και ενίσχυση της υγείας, η ψυχαγωγία και η σωματική και πνευματική ευεξία. Για τις αθλοπαιδιές πρόσθετος σκοπός είναι η ανάπτυξη της άμιλλας και του πνεύματος της ομάδας ενώ για τα αθλήματα επιδόσεων και πρωταθλητισμού κύριος σκοπός είναι η επίτευξη μιας επίδοσης που αμείβεται υλικά ή ηθικά.

γ. Διάκριση αθλημάτων – Διακρίσεις Αθλητισμού

Μια από τις πολλές διακρίσεις των αθλημάτων είναι αυτή που τα κατατάσσει στις παρακάτω κατηγορίες.

1. Αγωνίσματα στίβου και κονίστρας (δρόμοι, άλματα, ρίψεις)
2. Αγωνίσματα ενόργανης γυμναστικής (μονόζυγα, δίζυγα, κρίκοι, ίππος)
3. Βαριά αθλήματα (πάλη, πυγμαχία, άρση βαρών)
4. Αθλητικές παιδιές ή αθλοπαιδιές που περιλαμβάνουν σωματική άσκηση και ψυχαγωγία μαζί (ποδόσφαιρο, τένις, καλαθόσφαιρα, πετόσφαιρα κ.λ.π.)
5. Ναυτικά αγωνίσματα (κολύμβηση, κωπηλασία, ιστιοπλοΐα, καταδύσεις)
6. Οπλομαχία (ξιφασκία, λογχομαχία)
7. Σκοπευτικά αγωνίσματα (σκοποβολή, τοξοβολία)
8. Ιππασία
9. Κυνήγι και αλιεία
10. Ποδηλασία
11. Αγωνίσματα αυτοκινήτων
12. Αγωνίσματα Υπαίθρου και αγωνίσματα Ορειβατικά (πεζοπορία, καταβάσεις ποταμών, ορειβασία κ.λ.π.)
13. Αγωνίσματα χειμερινού αθλητισμού (χιονοδρομίες, παγοδρομίες)
14. Αεροπορικά αγωνίσματα
15. Τα επικίνδυνα αγωνίσματα (extreme games)

δ. Αθλητικός Τουρισμός

Αθλητικός τουρισμός είναι η εναλλακτική μορφή τουρισμού κατά τη διάρκεια της οποίας οι τουρίστες ασκούνται, γυμνάζονται, παίζουν ή αθλούνται και συγκεκριμένα επιδίδονται σε ένα ή περισσότερα αγωνίσματα του μαζικού αθλητισμού.

Η μορφή αυτή του τουρισμού ονομάζεται ειδικότερα *Αθλητικός τουρισμός ανάπαυσης ή αναψυχής*.

Όταν οι ασχολούμενοι με τον αθλητισμό (αθλητές, προπονητές, συνοδοί) ταξιδεύουν για να συμμετάσχουν σε αθλητικούς αγώνες, αλλά προ, ενδιάμεσα και μετά τους αγώνες αναπτύσσουν τουριστικές δραστηριότητες προκύπτει η εναλλακτική μορφή του *αθλητικού τουρισμού επιδόσεων ή άμιλλας*.

ε. Αθλητικός τουρισμός ανάπαυσης ή αναψυχής

Η ειδικότερη αυτή μορφή τουρισμού συνυπάρχει συνήθως με το μαζικό τουρισμό και με μερικές εναλλακτικές μορφές τουρισμού και χαρακτηρίζεται από ψυχαγωγική αθλητική δραστηριότητα που εκδηλώνεται κατά τη διάρκεια των διακοπών (χρόνος ανάπαυσης).

Τα τελευταία χρόνια τα τουριστικά πακέτα του οργανωμένου τουρισμού περιλαμβάνουν και αθλητικά προϊόντα για τους τουρίστες που επιθυμούν να τα καταναλώσουν. Τα μεγάλα ξενοδοχεία και τα τουριστικά θέρετρα, διαθέτουν όλη την αθλητική υποδομή στήριξης των αθλημάτων του μαζικού τουρισμού (γήπεδα ποδοσφαίρου, μπάσκετ, βόλεϊ, τένις γκολφ κ.λ.π.).

Στα αστικά ή περιαστικά ξενοδοχεία δεν υφίσταται τέτοια υποδομή αλλά ακόμη και σε αυτά υπάρχουν οι εσωτερικοί χώροι γύμνασης και θερμαινόμενες εσωτερικές πισίνες. Έτσι, οι τουρίστες έχουν τη δυνατότητα να ασχολούνται με διάφορα αθλήματα κατά τη διάρκεια των διακοπών τους.

στ. Το προσωπικό του αθλητικού τουρισμού ανάπαυσης ή αναψυχής

Οργανική θέση υπεύθυνου αθλητισμού δεν υπάρχει στα ξενοδοχεία ή στα τουριστικά θέρετρα που διαθέτουν την αθλητική υποδομή. Συνήθως ορίζεται ένα διοικητικό στέλεχος το οποίο επιβλέπει το προσωπικό που ασχολείται με τις αθλητικές δραστηριότητες και καταρτίζει και το πρόγραμμα των αθλητικών εκδηλώσεων.

Όπως είναι φυσικό το προσωπικό που ασχολείται με τις αθλητικές δραστηριότητες πρέπει να έχει τις απαραίτητες γνώσεις. Τέτοιο προσωπικό είναι οι γυμναστές.

Δυστυχώς στα ξενοδοχεία συνήθως δεν υπάρχουν επαγγελματίες γυμναστές και τις αθλητικές δραστηριότητες αναλαμβάνουν οι Animateurs που είναι διάφοροι επιστήμονες ή μη εξειδικευμένοι στην Animation, απόφοιτοι ή μη σχολών Animation.

Στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις οποίες οι τουρίστες έχουν αθλητικές δραστηριότητες, το υπεύθυνο προσωπικό αποτελείται από διάφορους οδηγούς (συνοδοί βουνού, οδηγοί εκδρομών, αρχηγοί ομάδων κ.λ.π.)²⁸.

ζ. Αθλητικός τουρισμός επιδόσεων ή άμιλλας

Στην ειδικότερη αυτή μορφή τουρισμού η τουριστική πελατεία είναι διαφορετική. Δεν είναι τουρίστες που κατά τη διάρκεια των διακοπών τους έχουν αθλητικές δραστηριότητες, τουρίστες δηλαδή που το κύριο κίνητρο του ταξιδιού τους ήταν η ικανοποίηση τουριστικών αναγκών. Είναι τουρίστες που το κύριο κίνητρο του ταξιδιού τους ήταν η ικανοποίηση αθλητικών αναγκών και παρεμπιπτόντως η ικανοποίηση τουριστικών αναγκών. Το ταξίδι στην προκειμένη περίπτωση γίνεται για συμμετοχή ή παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων που λαμβάνουν χώρα σε τόπους διαφορετικούς εκείνων στους οποίους ζουν μόνιμα οι αθλητές, οι προπονητές, οι συνοδοί, το βοηθητικό προσωπικό και οι οπαδοί που τους ακολουθούν.

Συνήθως οι αθλητές ανήκουν σε επαγγελματικές ή ερασιτεχνικές ομάδες ή σε αθλητικά σωματεία και μετακινούνται ομαδικά με το προσωπικό που τους υποστηρίζει με μέριμνα των ομάδων ή των σωματείων τους.

Οι οπαδοί μετακινούνται ανεξάρτητα από τους αθλητές μεμονωμένοι ή κατά ομάδες με δική τους μέριμνα ή στην περίπτωση των οργανωμένων οπαδών με μέριμνα των οργανώσεών τους.

²⁸ Λαλούμης Δ. «Ξενοδοχειακή Ψυχαγωγία και άσκηση», Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα 1999.

4. ΟΡΕΙΝΟΣ ΚΑΙ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

4.1. Γενικά

Στον ορεινό τουρισμό υπάγεται ο τουρισμός των ορεινών αθλημάτων (απλή ορειβασία, τεχνητή ορειβασία, αναρριχήσεις), ο τουρισμός της ορεινής ποδηλασίας και ο τουρισμός των ορεινών κατασκηνώσεων. Ο ορειβατικός τουρισμός είναι υπάλληλη έννοια του ορεινού τουρισμού και περιλαμβάνει μόνο την ορειβασία και τις αναρριχήσεις.

Το κύριο χαρακτηριστικό του ορεινού τουρισμού είναι ότι αναπτύσσεται στις ορεινές περιοχές, που σύμφωνα με τη γεωγραφικό κατακόρυφο διαμελισμό εννοούνται οι περιοχές :

1. Οι λοφώδεις περιοχές, που είναι περιοχές που καλύπτονται από λόφους κατά το μάλλον ή ήττον χαμηλούς και ομαλούς με ύψος 300 – 500 μέτρα, βάτους και προσπελάσιμους καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.
2. Οι μέσες ορεινές ή ημιορεινές περιοχές που καλύπτονται από βουνά ύψους μέχρι 1500 μέτρα με στρογγυλές κορυφές και όχι απότομες πλαγιές, βατές και προσπελάσιμες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, πλην του χειμώνα οπότε οι βόρειες ημιορεινές περιοχές είναι δυνατόν να καλύπτονται από χιόνια.
3. Οι ορεινές περιοχές, που είναι περιοχές που καλύπτονται από βουνά με υψόμετρο πάνω από 1500 μέτρα και έχουν συνήθως σκληρή ανάγλυφη μορφή με αιχμηρές κορυφές, απότομες πλαγιές, χαράδρες και είναι βατές στους ορειβάτες και εύκολα προσπελάσιμες μόνο κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού.

4.2. Ορειβατικός Τουρισμός

Ορειβασία σημαίνει το οργανωμένο άθλημα ανάβασης στις ορεινές περιοχές (βουνά με υψόμετρο πάνω από 1500 μέτρα), που μπορεί να έχει τη μορφή του δύσκολου ανηφορικού περπατήματος μέχρι και τη μορφή του σκαρφαλώματος, του επικίνδυνου δηλαδή ανεβάσματος ή αναρρίχησης στα βουνά και στις απότομες κορυφές τους, με τα χέρια και τα πόδια, και με τη χρησιμοποίηση ή μη ειδικού εξοπλισμού.

Ορειβατικός τουρισμός είναι η εναλλακτική μορφή τουρισμού κατά τη διάρκεια της οποίας οι τουρίστες αναπτύσσουν ορειβατικές δραστηριότητες ή παρακολουθούν ορειβατικές δραστηριότητες.

Ο ορειβατικός τουρισμός είναι διαφορετικός από τον περιπατητικό ή πεζοπορικό τουρισμό, γιατί αν και οι δύο ανήκουν στον τουρισμό υπαίθρου και ειδικότερα στον ορεινό τουρισμό, ο περιπατητικό τουρισμός είναι η τουριστική δραστηριότητα του εύκολου περπατήματος στις βατές και προσπελάσιμες λοφώδεις ή ημιορεινές περιοχές από πολλούς τουρίστες, με τη χρήση μόνο των ποδιών και χωρίς ειδικό εξοπλισμό, ενώ ο ορειβατικός τουρισμός είναι η τουριστική δραστηριότητα του δύσκολου ανεβάσματος στα ψηλά βουνά με τη χρήση των ποδιών και των χεριών και συχνά με τη χρησιμοποίηση ειδικού εξοπλισμού.

Η ορειβασία έχει μακρά ιστορία και εξασκούταν από τον προϊστορικό ακόμη άνθρωπο, ο οποίος τη χρησιμοποιούσε για να ικανοποιήσει απλές καθημερινές του ανάγκες, όπως π.χ. για να ανακαλύψει χαμένα ζώα ή για να κυνηγήσει ή για πολεμικούς σκοπούς. Η ορειβασία αυτή ήταν η λεγόμενη απλή ή εύκολη ή μη τεχνητή ορειβασία για την οποία δεν χρειαζόταν βοηθητικά μέσα. Είναι η μορφή της ορειβασίας που μοιάζει περισσότερο με μια δύσκολη ανηφορική περιπατητική προσπάθεια.

Όμως η πιο γνωστή σήμερα είναι η λεγόμενη δύσκολη ή τεχνητή ορειβασία. Η ορειβασία δηλαδή που χρησιμοποιεί ορειβατικό εξοπλισμό με τη βοήθεια του οποίου οι ορειβάτες αποτολμούν δύσκολες αναβάσεις.

Η τεχνητή ορειβασία σαν άθλημα έχει σε αντίθεση με την απλή ορειβασία, μικρή ιστορία. Καθιερώθηκε σαν άθλημα το 1786 όταν κατακτήθηκε για πρώτη φορά η υψηλότερη κορυφή της Ευρώπης, αυτή του Mont Blanc, στις γαλλικές Άλπεις που έχει υψόμετρο 4807 μέτρα.

Όταν η τεχνητή ορειβασία αντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες ανάβασης ή αναρρίχησης, λόγω της μορφής των βουνών τότε ονομάζεται Αλπινισμός και οι ορειβάτες Αλπινιστές, γιατί εξασκήθηκε για πρώτη φορά στις Άλπεις και σήμερα εξασκείται σε όλα τα δύσκολα βουνά του κόσμου.

Η ορειβασία με τη γενική έννοια της δύσκολης αναρρίχησης χωρίζεται σε τρία ξεχωριστά αθλήματα. Το άθλημα του αλπινισμού, το άθλημα της δύσκολης ορειβασίας πάνω σε χιονοσκεπή βουνά ή παγετώνες που χρειάζεται και επιπρόσθετο εξοπλισμό και το άθλημα των αναρρίχσεων πάνω σε αιχμηρές κορυφές, απότομους βράχους, σε κρημνούς, σε απότομα τοιχώματα φαραγγιών, με κλίσεις ανάβασης 90 και μέχρι 180 μοιρών.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται αναρρίχησης ακόμη και σε αστικά κέντρα πάνω σε κάθετους τοίχους, στους τοίχους υψηλών κτιρίων, πολυκατοικιών, ουρανοξυστών κ.λ.π. Μετά το 1980 το άθλημα των αναρρίχσεων στις πόλεις γνώρισε μεγάλη άνθηση.

Στη χώρα μας που η επιφάνειά της καλύπτεται κατά 80% από βουνά, η ορειβασία αναπτύχθηκε από πολύ νωρίς. Το 1930 ιδρύθηκε ο πρώτος ελληνικός ορειβατικός σύλλογος

και σήμερα λειτουργούν πάνω από 50. Όλοι οι σύνδεσμοι υπάγονται στην Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας. Διεθνώς οι ορειβάτες εκπροσωπούνται από τη Διεθνή Ένωση Αλπινισμού και Αλπινιστών (UIAA) που αντιπροσωπεύει 80 συνδέσμους από 60 χώρες.

Από τουριστικής άποψης, ο ορειβατικός τουρισμός είναι μια εναλλακτική μορφή τουρισμού μικρή σε μέγεθος και προσιτή μόνο στους ορειβάτες. Οι ορειβάτες / τουρίστες πρέπει να είναι μικρής ηλικίας και έμπειροι για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της ορειβασίας που συχνά πολλαπλασιάζονται από τις κακές καιρικές συνθήκες που συνήθως επικρατούν στα βουνά.

Η υποδομή που χρησιμοποιείται από τον ορειβατικό τουρισμό είναι τα ορειβατικά καταφύγια που έχουν εγκαταστήσει οι διάφοροι ορειβατικοί σύνδεσμοι στα βουνά των περιοχών τους που φιλοξενούν ορειβάτες. Πολλά από αυτά τα καταφύγια είναι εφοδιασμένα με συντηρημένα τρόφιμα και νερό και με εγκαταστάσεις θέρμανσης (τζάκια με ξύλα) για να μπορούν να ικανοποιούν τις ανάγκες διαμονής και διατροφής των ορειβατών. Σαν καταλύματα του ορειβατικού τουρισμού μπορούν ακόμη να χρησιμοποιηθούν τα καταλύματα των ορεινών χωριών, τα μοναστήρια και διάφορα εξερευνημένα σπήλαια.

Το τουριστικό ορειβατικό προϊόν είναι ίσως μοναδικό αλλά και δυσπρόσιτο. Δυσπρόσιτο και από οικονομική άποψη, αφού ο ορειβατικός εξοπλισμός είναι πανάκριβος και από άποψη αντοχής, εκπαίδευσης και πείρας, που αποτελούν τα απαραίτητα στοιχεία μιας επιτυχούς ορειβασίας.

4.3. Ορεινές κατασκηνώσεις, Campings και Ορεινά Τουριστικά Θέρετρα

Οι κατασκηνώσεις στη γενική τους έννοια είναι μια οργανωμένη περιοχή, όπου σαν τουριστικά καταλύματα χρησιμοποιούνται σκηνές 2, 4 ή και περισσότερων ατόμων ή και μόνιμα κτίρια και όπου υπάρχει υποδομή διατροφής, παροχής νερού και ηλεκτρικού ρεύματος και λοιπών τουριστικών προϊόντων σε χαμηλές τιμές.

Οι κατασκηνώσεις διακρίνονται κυρίως στις ορεινές και στις παράκτιες κατασκηνώσεις και χρησιμοποιούνται κυρίως για νέους ανθρώπους, μαθητές, σπουδαστές, φοιτητές και μικρότερα παιδιά των οποίων οι γονείς ανήκουν σε διάφορες επαγγελματικές ενώσεις, σε διάφορους συλλόγους, ή είναι δημότες ορισμένων Δήμων, για να κάνουν διακοπές μαζί με συνομηλίκους τους που έχουν τα ίδια ενδιαφέροντα.

Οι κατασκηνώσεις αυτές για καλύτερη ασφάλεια και έλεγχο των μικρών κατασκηνωτών οργανώνονται συνήθως με στρατιωτικό τρόπο (ομάδες με υπεύθυνους

ομαδάρχες) και ακολουθούν ένα αυστηρό ημερήσιο πρόγραμμα με ομαδικές ψυχαγωγικές ή αθλητικές ή πολιτιστικές εκδηλώσεις. Εγκαθίστανται σε περιοχές που διαθέτουν ένα κατάλληλο φυσικό περιβάλλον και συντηρούνται είτε από τους οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης είτε από Δημόσιους φορείς, είτε από Ιδιωτικούς Κερδοφορικούς φορείς.

Παρόμοια με τις κατασκηνώσεις είναι τα οργανωμένα Campings που παρέχουν τις ίδιες ευκολίες με τις κατασκηνώσεις, διαθέτουν ακόμη και θέσεις στάθμευσης αυτοκινήτων με παροχές νερού και φωτός και χρησιμοποιούνται κυρίως για ενήλικες τουρίστες που μετακινούνται με αυτοκίνητα με τροχόσπιτα.

Τα Campings συνήθως παρέχουν και υπηρεσίες ασφαλείας αφού ο χώρος τους είναι συνήθως περιφραγμένος, η είσοδος και η έξοδος σε αυτά ελέγχεται και υπάρχει και φύλαξη από φύλακες σε 24ώρη βάση.

Και οι δυο αυτές μορφές τουρισμού είναι από τις πιο φθηνές τουριστικές μορφές αφού προσφέρουν φθηνά προϊόντα διατροφής και διαμονής και οι δυο μορφές εμπεριέχουν στοιχεία περιπέτειας και η ποιότητα των τουριστικών προϊόντων εξαρτάται από την οργάνωση και από τη χρηματοδοτική ικανότητα των οργανωτών τους.

5. ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ ΑΘΛΗΜΑΤΩΝ

5.1. Ενωσιολογικοί προσδιορισμοί

Ski στην αγγλική γλώσσα σημαίνει ένα μόνο ή ένα ζευγάρι ειδικά πέδιλα, από στενόμακρα κομμάτια ξύλου ή πλαστικού ή άλλου συνθετικού υλικού ή plexiglass, που είναι καμπυλωτά στο μπροστινό μέρος τους, έχουν μήκος 1,70 – 1,80 μέτρα και πλάτος 15 cm και χρησιμοποιούνται για να γλιστράει αυτός που τα φοράει στα πόδια του, πάνω στο χιόνι, στον πάγο ή στο νερό, μόνος του ή επιβοηθούμενος.

Το άθλημα κατά το οποίο κάποιος γλιστράει μόνος του ή επιβοηθούμενος πάνω στο χιόνι, λέγεται χιονοδρομία ή σκι επί χιονιού. Όταν γλιστράει πάνω στον πάγο λέγεται παγοδρομία ή σκι επί πάγου και όταν γλιστράει πάνω στο νερό (θαλάσσιο ή λιμναίο) λέγεται υδατοδρομία ή σκι επί νερού.

Χιονοδρομικός τουρισμός είναι η εναλλακτική μορφή τουρισμού κατά τη διάρκεια της οποίας η κύρια δραστηριότητα των τουριστών είναι οι χιονοδρομίες.

5.2. Τα χιονοδρομικά Κέντρα

Για να γίνουν χιονοδρομίες είναι απαραίτητη η ύπαρξη terrain ή πιστών χιονοδρομίας που είναι συνήθως υψίπεδα και ελαφριάς κλίσης πλαγιές σκεπασμένες με στρώμα χιονιού αρκετού πάχους. Οι καιρικές συνθήκες πρέπει να είναι κατάλληλες για τη διατήρηση του χιονιού και κατά κανόνα τέτοιες συνθήκες επικρατούν κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Οι πιστες χιονοδρομίας πρέπει επίσης να είναι προσπελάσιμες.

Στις περιοχές αυτές ιδρύονται τα χιονοδρομικά κέντρα τα οποία είναι κέντρα υποστήριξης των χιονοδρομιών και των χιονοδρομικών αθλημάτων και κέντρα εξυπηρέτησης των τουριστών και αθλητών.

Τα χιονοδρομικά κέντρα ποικίλλουν σε μέγεθος από τα πιο μικρά που διαθέτουν τον ελάχιστο απαιτούμενο εξοπλισμό μέχρι και τα μεγάλα χιονοδρομικά τουριστικά θέρετρα που εξυπηρετούν χιλιάδες χιονοδρόμους και επισκέπτες και έχουν την κατάλληλη υποδομή για τη διεξαγωγή κάθε χιονοδρομικού αθλήματος. Ανάλογα με το μέγεθος του χιονοδρομικού κέντρου είναι και το μέγεθος της γενικής και ειδικής υποδομής του κέντρου.

Τα μεγάλα και διεθνούς φήμης χιονοδρομικά κέντρα της Ευρώπης, των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας είναι συνήθως περιοχές ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης και μπορούν να διαθέτουν :

- Κατάλληλα χιονοδρομικά terrain και πιστες για διάφορες παραλλαγές των χιονοδρομιών και για διάφορης εκπαίδευσης και ικανότητας σκιερς (πίστες για παιδιά, πίστες για αρχάριους κ.λ.π.).
- Αναβατήρες που μπορεί να είναι κυλιόμενοι πάνω σε σιδερένια σχοινιά μονά καθίσματα ή κλειστά βαγόνια με χωρητικότητα πολλών ατόμων.
- Μηχανολογικό εξοπλισμό χιονόστρωσης και εξοπλισμού παραγωγής τεχνητού χιονιού για ενίσχυση του στρώματος χιονιού που καλύπτει τις πίστες.
- Σχολές εκμάθησης διαφόρων ειδών χιονοδρομιών και άλλων αθλημάτων για όλες τις ηλικίες.
- Σταθμούς Α' βοηθειών και Υγειονομικούς Σταθμούς.
- Σύστημα διάσωσης κινδυνεύοντων και αντιμετώπισης εκτάκτων αναγκών.
- Ειδικό προσωπικό, εκπαιδευτές σκι, ειδικοί οδηγοί, γυμναστές κ.λ.π.
- Ξενοδοχειακή υποδομή μέσα και έξω από τα χιονοδρομικά κέντρα και εγκαταστάσεις εστίασης
- Χώρους ψυχαγωγίας και αίθουσες πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Χώρους και εγκαταστάσεις κατάλληλες για την τέλεση χιονοδρομικών αγώνων.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι τα μεγάλα χιονοδρομικά κέντρα δεν είναι μόνο κέντρα του χιονοδρομικού τουρισμού αλλά σαν περιοχές ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης εξυπηρετούν και άλλες μορφές τουρισμού, όπως τον τουρισμό υγείας, αθλημάτων υπαίθρου και λειτουργούν σαν κοσμοπολίτικα κέντρα όπου συναντούνται προσωπικότητες του καλλιτεχνικού χώρου και οι άνθρωποι του πλούτου για λόγους κοινωνικής καταξίωσης μάλλον παρά χιονοδρομικής άσκησης.

5.3. Η αγορά του χιονοδρομικού τουρισμού

Το μέγεθος της αγοράς του χιονοδρομικού τουρισμού διαφέρει από χώρα σε χώρα, στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης και Βόρειας Αμερικής, στις οποίες μεγάλες περιοχές είναι χιονοσκεπείς κατά τη μεγαλύτερη διάρκεια του χρόνου, υπάρχει μακράιωνη παράδοση χιονοδρομιών και οι κάτοικοί τους είναι εξοικειωμένοι με το αντίστοιχο άθλημα.

Οι κάτοικοι των αστικών κέντρων αυτών των περιοχών κάνουν συχνά μικρές ή μεγάλες εκδρομές για να βρεθούν στα χιονοδρομικά κέντρα. Συνήθως αφιερώνουν τα σαββατοκύριακά τους, αλλά και πολλοί από αυτούς αφιερώνουν μέρος από τις κύριες ή τις δεύτερες διακοπές τους για να κάνουν χιονοδρομίες.

Υπολογίζεται, χωρίς να υπάρχουν ακριβείς αριθμοί, ότι το 30% των κατοίκων νεαρής και μέσης ηλικίας αυτών των περιοχών, όπως και των περιοχών των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης, κάνουν χιονοδρομικό τουρισμό.

Όσον αφορά τους τουρίστες του χιονοδρομικού τουρισμού είναι άνθρωποι νεαρής ή μέσης ηλικίας, κυρίως εύποροι, ξεδεύουν τρεις φορές περισσότερο από όσα ξεδεύει ένας μέσος τουρίστας του μαζικού παράκτιου τουρισμού.

Συνήθως οι τουρίστες του χιονοδρομικού τουρισμού κάνουν και θερινές διακοπές, μια ή δυο φορές το χρόνο και ανήκουν στην κατηγορία των δύσκολων, απαιτητικών και έμπειρων τουριστών.

Η χώρα μας δεν φιλοξενεί τουρίστες χιονοδρομικού τουρισμού προερχόμενους από τις χώρες που προέρχονται οι τουρίστες του θερινού μαζικού τουρισμού, αφού και ο ελληνικός χιονοδρομικός τουρισμός βρίσκεται στα σπάργανά του ακόμη και τα ελληνικά χιονοδρομικά κέντρα δεν μπορούν ούτε κατ' ελάχιστον να συγκριθούν με τα αντίστοιχα της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης. Αυτό είναι απόλυτα δικαιολογημένο γιατί οι Έλληνες ουδέποτε χρειάστηκαν τα ski και καμιά χιονοδρομική παράδοση έχουν. Το θερμό κλίμα που επικρατεί καθιστά πολλές φορές προβληματική τη λειτουργία των 13 μικρών

χιονοδρομικών κέντρων που υπάρχουν, λόγω έλλειψης αρκετού χιονιού και τα περισσότερα από αυτά είναι σαν επιχειρήσεις ζημιογόνες.

6. ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

6.1. Η ταυτότητα του Περιπατητικού Τουρισμού

Ο άνθρωπος είναι φύσει περιπατητικό όν. Η ικανότητά του να πεζοπορεί ήταν ανέκαθεν η κυρίαρχη δύναμή του στον αγώνα της επιβίωσης, μαζί με τη δύναμη της διάνοησής του.

Η πεζοπορία σαν φυσική σωματική δραστηριότητα είναι συμφυής της ανθρώπινης σωματικής οντότητας, εύκολη στην εξάσκησή της και προσιτή σε όλους. Άνθρωποι οι οποίοι λόγω ηλικίας ή λόγω υγείας δεν μπορούν να περπατήσουν χαρακτηρίζονται σαν άτομα με ειδικές ανάγκες.

Από πολύ νωρίς εξακριβώθηκε ότι η πεζοπορία δεν είναι μόνο το φυσικό προσόν της κίνησης του ανθρώπου που του επιτρέπει κυριολεκτικά να ζει, αλλά ότι είναι απαραίτητη και για τη σωματική και ψυχική ισορροπία του και για αυτό είναι επιβεβλημένη ακόμη και αν δεν υπάρχει ανάγκη εξάσκησής της.

Δυστυχώς μετά τα μέσα του 20ού αιώνα, πολλοί άνθρωποι και κυρίως οι κάτοικοι των ανεπτυγμένων χωρών, αιχμαλωτίστηκαν από την τεχνολογία της εποχούμενης μεταφοράς τους και περιορίστηκαν από τις τεχνομορφικές επαγγελματικές τους υποχρεώσεις και τις χρονικές απαιτήσεις τους.

Έτσι ξέχασαν να περπατούν. Η δεν μπορούσαν να το κάνουν από έλλειψη χρόνου. Και όταν περπατούσαν έτρεχαν για να προφτάσουν το λίγο χρόνο που η κυψελοειδούς μορφής ζωής τους, τους έδινε.

Όταν οι άνθρωποι κουράστηκαν από τις ψυχοσωματικές επιβαρύνσεις του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζούσαν και από τον τρόπο ζωής τους, αντιλήφθηκαν ότι ξέχασαν τη φύση τους και τη φύσει περιπατητική τους οντότητα και ότι στερήθηκαν τα ευεργετικά αποτελέσματα του περπατήματος και κέρδισαν τις βλαβερές συνέπειες της καθιστικής και εποχούμενης ζωής.

Άρχισαν λοιπόν, να ενδιαφέρονται για την πεζοπορία και να αναζητούν πιο φυσικούς και υγιεινούς τρόπους ζωής και να στρέφονται προς τη φύση, από την οποία είχαν απομακρυνθεί. Έτσι άρχισε να δημιουργείται ο περιπατητικός τουρισμός, που μπορεί να

οριστεί σαν εναλλακτική μορφή τουρισμού κατά τη διάρκεια της οποίας η κύρια δραστηριότητα των τουριστών είναι η πεζοπορία.

Αυτή η πεζοπορία γίνεται σε βατές λοφώδεις και ημιορεινές περιοχές με σκοπό την ήπια σωματική άθληση μέσα σε ένα παρθένο φυσικό περιβάλλον και με τη δυνατότητα περιήγησης και επίσκεψης αξιοθέατων περιοχών (αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων, τοπίων φυσικού κάλλους, εθνικών δρυμών κ.λ.π.) που βρίσκονται κοντά στα μονοπάτια της πεζοπορίας και με τη δυνατότητα επίσης άσκησης παράλληλων και συγγενικών μορφών τουρισμού όπως του οικοτουρισμού, του φυσιογνωστικού, του αγροτικού, του ορειβατικού και άλλων μορφών τουρισμού.

Ο περιπατητικός τουρισμός ήταν η πρώτη μορφή του ορειβατικού τουρισμού, αργότερα όμως όταν οι ορειβάτες καθόρισαν σαν κύριο σκοπό τους την ανάβαση στις κορυφές των βουνών, ο περιπατητικός τουρισμός ξεχώρισε και ανεξαρτητοποιήθηκε από τον ορειβατικό, σαν τουρισμός για όλους που μπορούν να περπατούν, ανεξάρτητα από την ηλικία τους, χωρίς να είναι απαραίτητο να έχουν ειδικές γνώσεις ή να χρησιμοποιούν ειδικό εξοπλισμό.

6.2. Τα ευρωπαϊκά μονοπάτια μεγάλων διαδρομών

Στην καθιέρωση του περιπατητικού τουρισμού σαν ανεξάρτητης εναλλακτικής μορφής τουρισμού, συνετέλεσε η απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ορειβασίας – Πεζοπορίας να καθιερώσει με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα λεγόμενα ευρωπαϊκά μονοπάτια μεγάλων διαδρομών τα οποία διασχίζουν όλες τις χώρες της ΕΕ και έχουν επισημανθεί επί του εδάφους. Τα μονοπάτια αυτά είναι οκτώ και φέρουν τις χαρακτηριστικές ονομασίες E1, E2, E3, E4, E5, E6, E7 και E8. Δύο από τα μονοπάτια αυτά το E4 και E6 που ξεκινούν από την Ιβηρική Χερσόνησο και τη Δανία, καταλήγουν στην Ελλάδα και σαν E4 GR και E6 GR, τη διασχίζουν από Βορρά προς Νότο και από Δύση προς Ανατολή.

1. Το μονοπάτι E4 GR²⁹

Το Ευρωπαϊκό μονοπάτι μεγάλων διαδρομών E4, ξεκινάει από τα Πυρηναία και αφού διασχίσει τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, φθάνει στην Ελλάδα μέσω της Γιουγκοσλαβίας, το φυλάκιο της Νίκης βόρεια της Φλώρινα. Από τη Νίκη, αφού διασχίσει ολόκληρη τη χώρα, φθάνει μέχρι το Γύθειο και από εκεί επεκτείνεται στην Κρήτη την οποία διασχίζει από Δύση προς Ανατολή.

Το μονοπάτι αυτό επισημαίνεται επί του εδάφους με ενδεικτικές πινακίδες και γίνεται βατό με διευθετήσεις ή διανοίξεις ορισμένων τμημάτων του, από τους ορειβατικούς συλλόγους των περιοχών από τις οποίες διέρχεται, συχνά με επιδοτήσεις που χορηγούνται με διάφορα προγράμματα της ΕΕ. Οι ορειβατικοί σύλλογοι επίσης προσφέρουν τα ορειβατικά καταφύγια τους στους περιπατητές, όπως και στοιχεία πληροφόρησης για τα μονοπάτια, τις υπάρχουσες δυσκολίες, τις καιρικές συνθήκες κ.λ.π.

Το τμήμα εκδόσεων του ΕΟΤ έχει εκδώσει ειδικό έντυπο για το μονοπάτι E4 GR στο οποίο αναφέρεται η ακριβής διαδρομή του, τα σημεία από τα οποία διέρχεται, η χιλιομετρική απόσταση μεταξύ των σημείων αυτών, οι απαιτούμενες ώρες πεζοπορίας για κάθε απόσταση, τα σημεία που διαθέτουν ευκολίες διανυκτέρευσης και διατροφής και τους υπεύθυνους προς τους οποίους μπορούν να απευθυνθούν οι περιπατητές για κάθε βοήθεια ή πληροφορία.

Το μονοπάτι E4 GR έχει τρία κύρια τμήματα. Το πρώτο τμήμα που λέγεται βόρειο τμήμα διέρχεται από Νίκη – Φλώρινα – Έδεσσα – Νάουσα – Λιτόχωρο – Μετέωρα – Καρπενήσι και καταλήγει στους Δελφούς. Έχει μήκος πάνω από 1000 χιλιόμετρα και χρειάζονται πάνω από 200 ώρες καθαρής πεζοπορίας για να το διασχίσει ένας μέσης αντοχής πεζοπόρος. Συνήθως κάθε ημέρα γίνονται 6 ώρες πεζοπορίας με ταχύτητα 5 χιλιόμετρα ανά ώρα. Έτσι για το βόρειο τμήμα του E4 GR, χρειάζονται 35 ημέρες για να καλυφθεί η διαδρομή του.

Το δεύτερο τμήμα του E4 GR, που λέγεται Νότιο τμήμα, ξεκινά από τους Δελφούς και μέσω Διακοφτού, Καλαβρύτων, Βυτίνας, Τρίπολης και Σπάρτης καταλήγει στο Γύθειο. Έχει μήκος πάνω από 350 χιλιόμετρα και χρειάζονται πάνω από 70 ώρες καθαρής πεζοπορίας για να το διασχίσει ένας μέσης αντοχής πεζοπόρος, δηλαδή 13 ημέρες. Το τμήμα αυτό θεωρείται πιο εύκολο από το Βόρειο τμήμα και μπορεί να περπατηθεί καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, σε αντίθεση με το Βόρειο τμήμα, πολλά τμήματα του οποίου κλείνουν το χειμώνα λόγω χιονοπτώσεων.

Το τρίτο τμήμα του E4 GR που λέγεται τμήμα της Κρήτης, ξεκινάει από το Καστέλι Κίσσαμου Χανίων και μέσω Παλαιοχώρας Σφακιών, Σούγιας Ομαλού, Αργυρούπολης,

²⁹ ΕΟΤ «Το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι μεγάλων διαδρομών E4 GR»

Ψηλορείτη καταλήγει στα Λασιθιώτικα Όρη. Έχει μήκος 150 περίπου χιλιόμετρα και απαιτεί 40 ώρες καθαρής πεζοπορίας για να διασχιστεί, δηλαδή περίπου 10 ημέρες. Το τμήμα αυτό δεν έχει ακόμη επισημανθεί ολόκληρο επί του εδάφους, αλλά οι τοπικοί ορειβατικοί σύλλογοι γνωρίζουν την ακριβή διαδρομή του και παρέχουν όλες τις σχετικές πληροφορίες στους ενδιαφερόμενους.

2. Το μονοπάτι E6 GR

Το μονοπάτι E6 ξεκινάει από τη Δανία και αφού διασχίσει τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης φθάνει στην Ελλάδα μαζί με το E4 GR στο Φυλάκιο της Νίκης. Από εκεί διακλαδίζεται σε δύο κλάδους, έναν προς ανατολή και έναν προς δύση που αποτελούν το Ανατολικό και το Δυτικό τμήμα του μονοπατιού αντίστοιχα.

Το Ανατολικό τμήμα ξεκινάει από τη Νίκη και μέσω Φλώρινας, Έδεσσας, Καϊμακτσαλάν, Σερρών, Δράμας, Ροδόπης, Αλεξανδρούπολης, Ορεστιάδας καταλήγει στις Καστανιές Έβρου. Έχει μήκος πάνω από 700 χιλιόμετρα και χρειάζονται 140 ώρες καθαρής πεζοπορίας για να το διανύσει ένας μέσης αντοχής πεζοπόρος, δηλαδή 24 ημέρες πεζοπορίας.

Το μονοπάτι E6 GR δεν έχει επαρκώς επισημανθεί, ακολουθεί τη γενική κατεύθυνση της Εγνατίας οδού και σε μερικά σημεία του κλείνει κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

6.3. Η διαδικασία της πεζοπορίας

Συνήθως ο περιπατητικός τουρισμός γίνεται από ομάδες τουριστών 5 – 15 ατόμων. Οι ομάδες αυτές πρέπει να είναι κατάλληλα οργανωμένες και εξοπλισμένες και να έχουν σχεδιάσει λεπτομερώς ποιο κομμάτι του ενός ή του άλλου μονοπατιού θα περπατήσουν.

Όλα τα κομμάτια των μονοπατιών δεν έχουν την ίδια δυσκολία διάβασης. Η δυσκολία αυτή μετράται με μια εξαβάθμια κλίμακα από το 1 που αντιπροσωπεύει το ευκολότερο κομμάτι του μονοπατιού μέχρι το 6 που αντιπροσωπεύει το δυσκολότερο. Τα ελληνικά μονοπάτια κυμαίνονται από 2 – 4, αλλά υπάρχουν και δυσκολότερα τμήματά τους. Το κομμάτι π.χ. του E4 GR Λιτόχωρο – Σκαλιά – Λιβαδερό έχει βαθμό δυσκολίας 5 και δεν μπορούν όλοι οι περιπατητές να το διασχίσουν. Οι περιπατητές συνήθως επιλέγουν ένα κομμάτι ενός μονοπατιού και ανάλογα με το διαθέσιμο χρόνο τους και την αντοχή τους σε συνδυασμό με το βαθμό δυσκολίας αυτού του κομματιού, το διασχίζουν.

Επειδή ο περιπατητικός τουρισμός δεν είναι άθλημα αντοχής, απόστασης ή χρόνου, αλλά είναι μια ευχάριστη ψυχαγωγική και περιηγητική δραστηριότητα κάθε ομάδα τουριστών διαλέγει τι θέλει να δει, τι θέλει να απολαύσει και ανάλογα με τις επιθυμίες της προτιμά το ένα ή το άλλο κομμάτι του E4 GR ή του E6 GR.

Οι ομάδες των περιπατητών πρέπει να είναι ομοιογενείς. Να αποτελούνται δηλαδή από άτομα ίδιας ηλικίας, ίδιας εξάσκησης, ίδιας εμπειρίας και ίδιας περιπατητικής αντοχής. Ακόμη τα άτομα αυτά πρέπει να έχουν κοινά ενδιαφέροντα, να έχουν πνεύμα ομάδας, να έχουν ικανότητα ομαδικής συμβίωσης και να είναι δυνατόν να είναι φίλοι μεταξύ τους ή να γνωρίζονται από προηγούμενες περιπατητικές δραστηριότητες.

Κάθε ομάδα πρέπει να έχει τον αρχηγό της (group director) που είναι μέλος της ομάδα, συνήθως ο πιο έμπειρος, που εκλέγεται ομόφωνα πριν αρχίσει το περιπατητικό ταξίδι.

Οι περιπατητές έχουν συνήθως ειδικό ατομικό και ομαδικό εξοπλισμό. Ο ατομικός εξοπλισμός είναι κυρίως η κατάλληλη ένδυση και υπόδηση. Ειδικά παπούτσια μαζί με ένα εφεδρικό ζευγάρι, αθλητικές χοντρές απορροφητικές κάλτσες, πουλόβερ και αδιάβροχα, γάντια, γυαλιά ηλίου, φακοί με εφεδρικές μπαταρίες, ατομικά είδη καθαριότητας και ατομικά αντίσκηνα, σε περίπτωση διανυκτέρευσης στην Ύπαιθρο.

Ο ομαδικός εξοπλισμός περιλαμβάνει κινητά τηλέφωνα, ασυρμάτους, πιθανώς μικρές φορητές τηλεοράσεις, συσκευές εντοπισμού, κιβώτια πρώτων βοηθειών, σχοινιά, φωτοβολίδες, αντιοφικούς ορούς και αντικωνοπικά σπρέι ή αλοιφές. Όλα αυτά φυσικά εξαρτώνται από το μέγεθος της ομάδας, την ικανότητά της να τα μεταφέρει, την εποχή του έτους και το είδος της διαδρομής.

6.4. Περιπατητικά και Πολιτιστικά μονοπάτια – Σύνδεση περιπατητικού με πολιτιστικό τουρισμό.

Τα περιπατητικά μονοπάτια είναι βασικά ορεινά μονοπάτια. Είναι δηλαδή διαδρομές που διασχίζουν λοφώδεις και ημιορεινές περιοχές που χαρακτηρίζονται από το ανόθευτο φυσικό περιβάλλον, τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και τον πλούτο τους σε σπάνιες ή άγνωστες μορφές πανίδας και χλωρίδας.

Όταν όμως χαράσσονται τα μονοπάτια αυτά καταβάλλεται προσπάθεια να διέρχονται από ιστορικά και άλλα πολιτιστικά μνημεία της περιοχής όπου και όσο είναι δυνατόν. Έτσι οι περιπατητές θα έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνούν με τον πολιτισμό της περιοχής, να κάνουν δηλαδή παράλληλα με τον περιπατητικό και πολιτιστικό τουρισμό. Υπό αυτήν την άποψη τα περιπατητικά μονοπάτια συμπίπτουν αρκετές φορές με τα

αντίστοιχα πολιτιστικά, όπως συμπίπτουν και με τα ορειβατικά, μέχρι τα σημεία που αρχίζει η καθαρή ορειβασία.

7. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ : ΕΝΑΣ ΣΥΓΚΕΡΑΣΜΟΣ ΥΨΗΛΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

«Οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου δεν αποτελούν πια το προνόμιο μιας μειονότητας, έχουν γίνει ο πόθος της πλειοψηφίας».

Το θέμα της αξιοποίησης του λεγόμενου «ελεύθερου χρόνου» από το σύγχρονο εργαζόμενο πολίτη – όπως φαίνεται από το προαναφερόμενο απόσπασμα του Ζοφρ Ντυμαζεντιε – δεν είναι ούτε νέο ούτε πρωτότυπο.

Πρόκειται για τάση σύμφυτη της πορείας της «βιομηχανικής κοινωνίας» η οποία αρχίζει να παίρνει σάρκα και οστά με την εμφάνιση του τουρισμού και ιδίως με την μετατροπή του από διαδικασία για λίγους (ελιτίστικο φαινόμενο) σε διεργασία με τις μεγάλες κοινωνικές μάζες (μαζικός τουρισμός).

Και αν σήμερα βλέπει το φως της δημοσιότητας ένα τέτοιο θέμα που άπτεται αφενός μεν της κοινωνιολογίας των εργασιακών σχέσεων και αφετέρου της κοινωνικής ψυχολογίας του ελεύθερου χρόνου υπάρχουν τέσσερις διαφορετικοί λόγοι :

- ❑ Ο πρώτος αναφέρεται στο ενδιαφέρον που προσελκύει το θέμα της αύξησης του χρόνου διακοπών στις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες και στην ταυτόχρονη μείωση των ωρών εργασίας, που μόλις τώρα αρχίζει να αναπτύσσεται και ως προβληματική και ως πρακτική.
- ❑ Ο δεύτερος προκύπτει από το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον του κοινού αλλά και των ειδικών επιστημόνων για το ζήτημα της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου.
- ❑ Ο τρίτος γίνεται φανερός από την αναγκαιότητα εμπλουτισμού της σχετικά φτωχής ελληνικής βιβλιογραφίας τόσο στον αθλητισμό όσο και στον τουριστικό χώρο, ιδιαίτερα σε ότι αφορά νέα θέματα που ανακύπτουν στα πλαίσια της εξέλιξης της σύγχρονης κοινωνίας.
- ❑ Ο τέταρτος και τελευταίος λόγος αναφέρεται στην εντατικοποίηση ανάπτυξης της προβληματικής αυτής και στη χώρα μας, ώστε να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη από αυτές τις εξελίξεις και ταυτόχρονα να ελαχιστοποιηθούν οι αρνητικές επιπτώσεις που θα προκύψουν ως απόρροια των αλληλεπιδράσεων οι οποίες θα μεσολαβήσουν.

Κεντρική ιδέα του όλου πονήματος είναι η ανάλυση και η ερμηνεία μιας νέας και σημαντικής δυνατότητας για τους εργαζόμενους που εδράζεται στην άποψη ότι η αύξηση

του χρόνου διακοπών αποτελεί μια έξοχη ευκαιρία προσέγγισης του αθλητισμού, με ότι αυτό συνεπάγεται τόσο για τη σωματική όσο και για τη ψυχική υγεία.

Ασφαλώς, θα πρέπει να γίνει σαφές ότι, παρά τις όποιες εξελίξεις διεθνώς στο θέμα της αύξησης του ελεύθερου χρόνου, η σημερινή κοινωνία ούτε διορθώνεται με βάση τον ελεύθερο χρόνο ούτε μπορεί από τη μια στιγμή στην άλλη να μετατραπεί σε μια κοινωνία αναψυχής.

Και με την έννοια αυτή, απόψεις όπως του Μισέλ Κορνίκ, που πιστοποιούσαν ότι «ακόμα δεν ήρθε η ώρα, η στιγμή του χρυσού αιώνα, που άλλωστε είναι πολύ απομακρυσμένος, όπου ο άνθρωπος θα μπορεί να αφήσει στις μηχανές τη φροντίδα της παραγωγής αγαθών που έχει ανάγκη, και εκείνος απελευθερωμένος από την εργασία να διαθέτει τον καιρό του όπως επιθυμεί στον εαυτό του και για πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του», εξακολουθούν να ισχύουν και στις ημέρες μας.

Τουρισμός και αθλητισμός στη διάρκεια των τελευταίων σαράντα χρόνων ακολουθούν μια παράλληλη πορεία ανάπτυξης, αποτελώντας ταυτόχρονα και τους δύο μαζικότερους κοινωνικούς θεσμούς της διεθνούς κοινωνίας. Πρόκειται για μια αναπτυξιακή πορεία της οποίας το εύρος – από ότι καταφαίνεται από τα διεθνή στατιστικά στοιχεία – θα ενταχθεί ακόμη περισσότερο στις επόμενες δεκαετίες.

Κάτω από το πρίσμα αυτό το όλο θέμα αποκτά και νέες διαστάσεις, που άμεσα ή έμμεσα αναφέρονται :

- Στην κοινωνικο – ψυχολογική εξάλειψη των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι.
- Στη δημιουργία ενός σημαντικού και πάντως όχι αμελητέο αριθμό νέων θέσεων εργασίας σε κάθε χώρα – συνεπώς στη μείωση της ανεργίας.
- Στη βελτίωση της υπάρχουσας υλικο – τεχνικής υποδομής του τουριστικού χώρου – που επίσης δίνει νέο κύκλο εργασιών.
- Στην ανακάλυψη μιας νέας μορφής επιχειρηματικής δράσης, αυτής των sport business, που πολλά μπορεί να προσφέρει στην οικονομία κάθε χώρας ξεχωριστά.

8. Η ΨΥΧΟ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΗΣΗΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

Έχοντας κάνει λόγο και έχοντας εξαντλήσει την προβληματική για την πορεία των δύο θεσμών, καθώς και την αναγκαιότητά τους σήμερα, όπως επίσης για τις δυνατότητες συγκερασμού τους, περνάμε στην ψυχο – κοινωνική διάσταση της άθλησης στις διακοπές κάνοντας πλέον μια συνολική εκτίμηση.

Ενόψει της δεκαετίας που διανύουμε, σε ότι αφορά τα νέα κοινωνικά δεδομένα και σε σχέση με τον τουρισμό, υπάρχει μια ήδη σημαντική παράμετρος που δεν πρέπει να διαφύγει της προσοχής μας.

Πρόκειται για το θέμα της χρονικής επέκτασης των διακοπών που αναμένεται να ενταθεί στα επόμενα χρόνια διεθνώς.

Από το 1962, που θεσμοθετήθηκαν οι πληρωμένες διακοπές, είχε γίνει κατανοητό ότι οι τέσσερις εβδομάδες διακοπών ήταν ένα σημείο εκκίνησης αναφορικά με το χρόνο των διακοπών. Ένα σημείο εκκίνησης το εύρος του οποίου, όπως έδειξε και η μετέπειτα χρονική περίοδος, δεν μπορεί να προσδιοριστεί επακριβώς, παρά μόνο μέσα από τις εκάστοτε ισχύουσες κοινωνικές συνθήκες.

Κοινωνικές συνθήκες έχουν αλλάξει σε μεγάλο βαθμό, εφόσον :

- Η συνεχής μείωση των ωρών εργασίας απελευθερώνει χρόνο,
- Η αλματώδης τεχνολογική πρόοδος στις μεταφορές απελευθερώνει χρόνο,
- Η αύξηση της ανεργίας σηματοδοτεί εξελίξεις στην αγορά εργασίας με προβλέψεις για τις μέρες εργασίας, με δυνατότητες «κυλιόμενων ωρών» τεσσάρων ημερών, με αύξηση των «part – time» απασχολήσεων κ.λ.π., που επίσης προβλέπεται να απελευθερώσουν χρόνο,
- Οι διακοπές ειδικά για τους κατοίκους των αστικών κέντρων και των βιομηχανικών περιοχών δεν αποτελούν μόνο χόμπι ή αποφυγή της καθημερινότητας αλλά αναγκαιότητα σωματική και ψυχική.

Εξαιτίας αυτών των κοινωνικών συνθηκών είναι φυσικό να έχει διαφοροποιηθεί και το προφίλ του σημερινού τουρίστα και να επηρεάζεται από το ότι :

- Όλες οι ομάδες ηλικιών και κοινωνικών τάξεων κάνουν διακοπές.
- Ο τουρίστας είναι πλήρως ενημερωμένος και οι απαιτήσεις του πέρα από το κόστος διακοπών επικεντρώνονται σήμερα στις προσφερόμενες διευκολύνσεις (facilities).
- Προέχει ο «ατομικισμός» και το σύγχρονο τουριστικό στυλ είναι αυτό που ικανοποιεί τις εξειδικευμένες ανάγκες του τουρίστα.

- Γίνεται στροφή στον φυσιολατρικό και αθλητικό τουρισμό, που οδηγεί στην αναζήτηση των σχετικών τουριστικών προορισμών, στην επιλογή των κατάλληλων καταλυμάτων κ.λ.π.

- Τέλος, αρχίζει να παρατηρείται μια εγκατάλειψη της «ομοιογενούς» κοινωνικής συμπεριφοράς στους τουρίστες και όλο το τουριστικό κύκλωμα προσανατολίζεται σε αυτό που αποκαλείται «confetti society».

Στην τουριστική βιβλιογραφία αναφέρονται περίπου 100 μορφές τουρισμού, κύριες ή εναλλακτικές, μείζονες ή ελάσσονες, επικρατούσες ή δευτερεύουσες, διαδεδομένες ή σπάνιες, παλαιές ή νέες, εποχιακές ή μη, τοπικές ή μη. Τα κριτήρια τυπολογίας είναι σχεδόν όσα οι μορφές τουρισμού.

Προσπάθησα να αναφέρω ισάριθμες μορφές. Αλλά περιγράφονται πολύ λιγότερες και η περιγραφή της κάθε μορφής είναι διαφορετική και σε έκταση και σε βάθος.

Καταβλήθηκε προσπάθεια να παρουσιαστεί μια σφαιρική, αντικειμενική, ακριβής, πραγματική και ολοκληρωμένη, έστω και περιληπτική εικόνα της κάθε μορφής τουρισμού. Ίσως αυτό να μην έγινε κατορθωτό για όλες τις περιγραφίσιμες μορφές. Αλλά η προσπάθεια καταβλήθηκε.

Σημασία όμως έχει να κατανοήσουμε ότι ο τουρισμός σαν δυναμικό φαινόμενο βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη και διαφοροποιείται χρονικά και τυπικά, παίρνοντας διάφορες μορφές, αρεστές στην εκάστοτε τουριστική ζήτηση και προσφορά.

Αυτή η διαφοροποίηση πρέπει πάντοτε να γίνεται μέσα σε ορισμένα πλαίσια. Να είναι ανθρωποκεντρική, φιλική προς το περιβάλλον, ποιοτική και να εξασφαλίζει την προοπτασιμότητα στον τουρισμό όλων ανεξαιρέτως των ανθρώπων. Και οι μορφές τουρισμού που προκύπτουν από τέτοια διαφοροποίηση θα είναι σίγουρα οι μελλοντικές μορφές τουρισμού. Οι μορφές που θα εξαλείψουν ή τουλάχιστον θα ελαχιστοποιήσουν τις δυσμενείς συνέπειες του τουρισμού στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον και οι μορφές που θα αποκλείουν τον τουριστικό αποκλεισμό.

Και είναι υποχρέωση όλων, παραγωγών και καταναλωτών των τουριστικών προϊόντων και των υπεύθυνων διαχειριστών του τουρισμού, να στραφούν προς αυτή την κατεύθυνση. Προς τον ευμορφισμό του τουρισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *Μανόλης Κων. Σφακιανάκης, «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ» Αθήνα 2000*
2. *Περικλής Ν. Λύτρας, «Κοινωνιολογία του Τουρισμού», Εκδόσεις «INTERBOOKS» Β' Έκδοση, Αθήνα 1998*
3. *Γεώργιος Δημ. Κολτσιδόπουλος, «Τουρισμός :Θεωρητική Προσέγγιση», Εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ», Αθήνα 1992*
4. *Μιλτ. Λογοθέτης, «Τουριστική Πολιτική», Εκδόσεις «ΠΑΠΑΖΗΣΗ», Αθήνα 1988*
5. *Περικλής Ν. Λύτρας, «Ο Τουρισμός προς το 2000», Εκδόσεις «INTERBOOKS», Αθήνα 1989*
6. *Χρήστος Πετρέας, «Τουριστικό Μάρκετινγκ», Εκδόσεις «ΓΑΛΛΙΟΣ»*
7. *Στέλιος Βαρβαρέσος, «Τουρισμός : Οικονομικές Προσεγγίσεις», Εκδόσεις «ΕΛΛΗΝ»*
8. *Νίκος Γ. Ηγουμενάκης Τόμος Β', «Τουριστική Οικονομία», Εκδόσεις «INTERBOOKS»*
9. *Σημειώσεις του καθηγητή Σπ. Λάσκαρη, «Τουριστική Οικονομία», ΤΕΙ Πάτρας*
10. *Κώστας Κ. Κραβαρίτης, «Επαγγελματικός Τουρισμός», Εκδόσεις «INTERBOOKS»*
11. *Καραχοντζίτης Δ. – Σφακιανάκης Κ., «Αειφόρος Τουρισμός», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Ιούλιος 1993*
12. *Καραχοντζίτης Δ. – Σφακιανάκης Κ., «Τουριστική Εποχικότητα», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Σεπτέμβριος 1992*
13. *Κρητίδης Η., «Ραδιενεργά Ιαματικά Λουτρά και αρχές ακτινοπροστασίας», Πρακτικά 2^{ου} Συνεδρίου για τα Θερμομεταλλικά νερά, Θεσ/νίκη 1991*
14. *Χυτήρης Α. «Τουριστικά Γραφεία : Ίδρυση – Οργάνωση – Λειτουργία», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1995*
15. *Θωμάς Μαυροδόνη – Ευάγγελος Χρήστου, «Εναλλακτικές Μορφές τουρισμού και αγροτουρισμός», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Σεπτέμβριος 2000*
16. *Ευάγγελος Χρήστου – Δέσποινα Μενή, «Τουριστική ανάπτυξη παραδοσιακών οικισμών», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Σεπτέμβριος 1998*
17. *«Θαλάσσιος Τουρισμός», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Απρίλιος 2002*

18. *Λία Φαληρέα, «Νησιωτική Ελλάδα», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Ιούνιος 2001*
19. *Λία Φαληρέα, «Συνεδριακός Τουρισμός», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Μάρτιος 2001*
20. *Μαρία Αποστόλου – Στράτος Παπάνης, «Μορφές Αγροτουρισμού στην Ελλάδα», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Σεπτέμβριος 2002*
21. *Μαρία Αποστόλου – Στράτος Παπάνης, «Χειμερινός Τουρισμός», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Δεκέμβριος 2001*
22. *Λία Φαληρέα, «Συνεδριακός Τουρισμός», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Δεκέμβριος 2002*
23. *Αριστείδης Κατσαΐτης, «Ταξίδια :κίνητρα, χαρακτηριστικά», Περιοδικό Τουρισμός και Οικονομία, Μάρτιος 2003*
24. www.agrotourism.gr
25. www.tourism.gr
26. www.eot.gr

